STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 05868

GEZAMLTE VERK

Joseph Opatoshu

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

געזאַמלטע ווערק

פון

י. אָפּאַטאָשו

V

ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

י. אָפּאַטאָשו

לינטשעריי

און אַנדערע דערציילונגען

ווילנע — 1927

ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

PRINTED IN POLAND

Copyright by Joseph Opatovsky New-York 1927
J. Opatoszu — „L i n c z e r a j"

Drukarnia „Wyd. Wileńskie" B. Kleckina, Wilno

אינהאַלט־פאַרצייכעניש

	זייט
ליטשעריי	7
ראַסע	42
מאַדאַם מאַרקיז	47
אין גלות	52
מיכאַל	55
דזשים וואַנג	62
פיר נעגער	67
אַ געשלעג	72
די מאַשין	76
אין קאַר	80
קאַרל מאַרקס	84
פירשט דאָלגאָרוקאָוו	90
ביים טעלעפאָן	95
אַ רב	99
נאָכן זומער	104
אין דער נאַכט פון „ניטל"	110
טויט־שטראָף	115
פלאַמען	120
אַ פאַרשנורעוועט לעבן	125
אַ דינסט־מיידל	129
אַ לעקציע	133
אַ פאַריזער מיידל	138
גליק	142
ביים רב	147

מיידלעך 152
אין שאָפּ 156
אונטערוועגנס 161
דער משומד 166
פּעטש 171
אַ גר 175
אַ פאַרשטערטער שבת 180
פּייערדיקע צלמים 185
דער יצר־הרע 203
דער ערשטער פּאַציענט 207
מיידלעך 211
אין אַ פערד־שטאַל 215
חלומות 220
אַ שידוך 225
אַ ליציטאַציע 231
ליבע 236

ליִנטשערײַ.

ניִשט ווײַט פֿון דאָרף בוירק, צווישן באַגוול־פֿעלדער, וואָס האָבן זיך געצויגן ווי ווײַט ס׳אויג האָט געקענט כאַפּן, און אַ געדיכטן סאָסנאָוון וואַלד, דורכגעיִיאָרפּן מיט סיפּרעס־ביימער, איז געשטאַנען אַן אַלטע, שוואַרצע געביידע, געבויט פֿון קיילעכדיקע קלעצער. די קלע־צער זענען געווען צעשפּאָלטן פֿון אַלטקייט, פֿאַרשמירט מיט ליים און בהמה־מיסט, און ווען ניִשט די פּאָר היִנער, וואָס האָבן זיך געבאָדן אין הייסן זאַמד, וואָלט מען געקענט מיינען, אַז ס׳איז אַ חורבה, אַז דאָ וואוינט קיינער ניִשט, צום וואַלד צו, אויף אַ בערגל האָט זיך געגרונט אַ נאַקעטער דעמב אָן צווייגן, אָן קאָרע, וואו אַן אָדלער איז געווען אויסגעבּרענט. דער דעמב איז געווען אַרומגערינגלט מיט שטיינער — אַ זכר אַז דאָ האָבן אַמאָל אינדיאַנער תּפֿילה געטון.

אַמאָל, גאָר אַמאָל האָט גענעראַל בוירק אויסגעשאָסן אין נאָמען פֿון גאָט און פֿון ענגלישן קעניג כמעט אַ העלפֿט פֿון פֿרידלעכן שבט טשעראַקי און די איבערגעבליבענע האָט ער אין אַ משך פֿון יאָרן געהאַלטן אין איין טרײַבן, ביז זיי האָבן ביסלעכווײַז פֿאַרלאָזט דעם געגנט און אַריבער קיין פֿלאָרידאַ. דערפֿאַר האָט אים דער קעניג דערלויבט צו האַנדלען מיט שקלאַפֿן און אים געשאָנקען אַ שטיק לאַנד. דעם גאַנצן געגנט וואָס מען רופֿט „בלורידזש״. גענעראַל בוירק האָט דאָס אויפֿגעשטעלט די געביידע פֿון קלעצער, אַראָפּגעבראַכט אַהער צענדליקער משפּחות נעגערס צו באַאַרבעטן די ערשטע באַגוול־פֿעלדער. דאָס איז נאָך געווען אין יענע צײַטן ווען ס׳האָט זיך נאָר געפּאָדערט צו זײַן בײַטאָג אַ ווײַסער און בײַנאַכט, אויב אַ ווײַסער האָט ניִשט אַרויסגעטריבן דעם נעגער און פֿאַרנומען זײַן בעט, האָט מען פֿון אים גע־לאַכט אין די פֿויסטן.

נאך דעם בירגער־קריג זענען זיך כמעט אלע נעגערס צעלאפן, זיך באזעצט אין ווייטע שטעט און דערפער, וואו מען קען זיי נישט. צווישן די, וואס זענען געבליבן, איז געווען דזשים מיט זיינע קינדער.

די בוירקס זענען זיך ביסלעכווייז צעפארן, אויסגעשטארבן, און ס׳גאנצע פארמעגן איז איבערגעגאנגען צו א ווייטער קרובה אין ענגלאנד, און, ווען נישט דער נאמען פון דארף, וואלט קיינער נישט געוואוסט, אז ס׳איז אמאל געווען א גענעראל בוירק. די באנוול־פעלדער האבן רייכע פארמערס גענומען אין ארענדע, און דזשים איז געווארן א „פארמאן״, געדונגען אין די ארומיקע דערפער נעגערס צו דער ארבעט.

אויף דער שוועל אין שאטן איז געזעסן אן אלטער נעגער. די בארוועסע פיס אנגעשטעלט ווי קראקוועס, די צו לאנגע הענט ארומגעפלאכטן ארום די פיס, און די שווערע דלאניעס מיט צעשפרייטע פינגער, ווי זיי וואלטן זיך נישט געקענט פארמאכן, האבן, דאכט זיך, אנגעריירט די ערד. ער האט געדרימלט מיט האלב־פארמאכטע אויגן-לעפלעך. זיין קורצע פלאטשיקע נאז מיט די צעעפנטע נאז-לעכער, די קרייזלעך אויפן קאפ, וואס זענען געקראכן ביז צו די ברעמען, די נאקעטע הענט מיט די פלייצעס ווי מיט א גרויער, אויסגעקראכענער פעל ארומגענומען — אלץ האט דערמאנט אן אלטן אוראנג־אוטאנג.

פליגן, גרויס ווי די בינען, מיט גאלדענע בייכער, זענען געשטאנען אויף זיינע האריקע הענט, אויפן באוואקסענעם שטערן, ארום דער נאז. זיי האבן געשפינען מיט די הינטערשטע און פאדערשטע פיסלעך, געפליגן הין און צוריק און געזשומעט. עס האט אים כמעט ווי נישט געארט. ער האט געחלומט פון יענע צייטן, ווען אויף די פעלדער איז אלץ געראטן, מען האט נישט געדארפט אויפהענגען אויף די פלויטן שלאנגען, עס זאל רעגענען. דער נעגער האט נישט געזארגט, געהאט צו עסן ביז איבערן האלז — איז מען טאקע געווען פריילעך, געוואוסט, אז דער ווייסער זארגט פאר דיר און, אז מען האט זיך פאנאנדערגעשפילט אויף דער „באנדזשו״, איז זיך דער עולם פון מיילן

וויט צונויפגעקומען אין מיטן פעלד צום טאַנץ. זייט אָביזר דעם בירגער קריג איז געוואָרן אַן איבערקערעניש. אַלץ ווערט טייערער און טייערער, דער מענטש קען שוין באַלד נישט לעבן. דאָס יונגוואַרג איז ווילד, בריקעט, האָט מער נישט מורא פאַר גאָט און פאַרן ווייסן, וויל מער נישט גיין אין שפּאַן, פוילט זיך... אַמאָל האָט דער ווייסער געהאַט אַ בייטש, האָט מען דערפאַר נישט געוואוסט פון קיין „לינטשן”... די מלחמה איז פאַרן נעגער געווען אַן אמתע קללה, זי האָט אָפּגעשניטן די הענט — ווי דער גלח האַרפּער האָט אים אַמאָל געזאָגט — און געהייסן זיי גיין אַרבעטן אָן דער הילף פון קאָפּ.

אין זיין טעמפּן מח האָט זיך צום טויזנטסטן מאָל איבערגעחזרט די מעשה, ווי גאָט האָט אין אָנהויב באַשאַפן אַ נעגער מיט אַ ווייסן און אויסגעשטעלט פאַר זיי צוויי פּעקלעך, אַ גרויס און אַ קליינס. דעם ערשטן האָט גאָט צוגערופן דעם נעגער און אים געהייסן ער זאָל זיך אויסקלייבן אַ פּעקל. דער נעגער מיט די גרויסע, גייציקע אויגן האָט אויסגעקליבן דאָס גרויסע. דער ווייסער האָט געפונען אין ווייסן פּעקל אַ פּלעשל טינט מיט אַ פעדער, דער נעגער — אַן אַקער־אייזן מיט אַ בראָנע פון דעמאָלט אָן באַאַרבעט דער נעגער די פעלדער, און דער ווייסער פירט די ביכער.

פון מאָל צו מאָל האָט ער אַ טרייסל געטאָן מיטן קאָפּ, צעפּנט ס׳מויל, אַ שטשירע געטאָן מיט די אָפּגעגעסענע פון עלטקייט ציין, ווי ער וואָלט מיט זיי געוואָלט אָפּיאָגן אַ פליג, און צוריק איינגעדרימלט.

דער אַלטער נעגער איז געווען דזשים.

פון וואַלד האָט זיך געטראָגן אַ שווערער ריח פון גומי, פון טערפּענטין, זיך אויסגעמישט מיטן ריח פון צעבליטע באַנוול־פעלדער, וואָס איז געהאָנגען פאַר די אויגן ווי שטיקער פּאַרע, וואָס קנוילן זיך פון אַ טייך. די ריחות האָבן דעם נעגער באַרוישט, שווערער געמאַכט די אָפּגעראַבעטע גלידער. ער האָט געעפנט ס׳מויל, פאַרמאַכט דאָס לינקע אויג, און מיטן רעכטן געקוקט, ווי די זון פאַרגייט. איינזילביקע טענער פון פייגל און חיות האָבן נאָך בולטער געמאַכט די שטילקייט, זי געטראָגן און אָפּגעקלונגען איבער די ברייטע פעלדער ווי מעשהלעך, איינגעשלעפערט אַלץ אַרום. די זון איז פאַרגאַנגען.

ער איז געבליבן זיצן מיטן אָפּענעם מויל. נאָך אלץ געקוקט מיטן רעכטן אויג אויף דעם אָרט, וואו די זון איז פארגאנגען. און דער צער פון גישט ווערן האָט געמאכט זיין פּנים טעמפּ און אומבאַהאָלפן.

עס האט אָנגעהויבן טונקל צו ווערן.

אין דער אָפּענער טיר, וואס איז געווען באַדויכטן מיט א מאַטן שיין פון א לאָמפּ, איז געזעסן דזשימס עלטסטע טאָכטער אַ מיטל-יעריקע בעגערטע, איינגעוויגט מיט איין האנט אַ קינד און מיט דער צווייטער האט זי אַרויסגעגעסן פון אַ בלויער שיסל קאלטע קוקורוזע. דאס קינד האט נישט געוואלט שלאפן, זיך געריסן, האט זי אָוועקגעשטעלט אויף דער ציגעלנער פּאדלאגע די שיסל, זיך אריבערגעבויגן איבערן וויגל און מיט א דינער, קלינגענדיקער שטימע, ווי פון אַ יונג מיידל, איז זי זיך שטיל און טרויעריק פארגאנגען.

Go 'long to sleep
My little baby,
Mamma gone to town,
Papa running roun',
Left nobody with the baby ! *

אַ גענערל פון אַ יאָר אַכט, וואָס איז געלעגן אויסגעצויגן אין מיטן דער פּאָדלאָגע אויפן בויך, געבלעטערט אַ ביבל מיט בילדער, האט געלאָזט ליגן דאס בוך, זיך צוגעשאַרט אויף אַלע פיר צו דער שיסל און מיט די פינגער זיך גענומען פּאַקן די קוקורוזע אין מויל אריין.

אַ געלע קאַץ, וואָס איז געשלאפן צופוסנס דעם קינד, האָט זיך אויסגעצויגן און פלוצלינג אַריבערגעשפרונגען דער נעגערטע איבערן קאָפּ. זי האָט זיך איבערגעשראָקן, אויסגעשפיגן און נאָכגעשיקט דער

---

* לייג דיך-ליולינקע
מיין פיצל קינד.
מאמע איז אין מארק אוועק,
טאטע וואלגערט זיך אין שענק —
קיינער מיט'ן קינד נישטאָ.

קאַץ אַ קללה. זי האָט באַמערקט, ווי איר ייִנגל שלינגט די קוקורוזע, האָט זי אויפגעהערט וויגן ס׳קינד און זיך צושריגן, שלינגענדיק די ווערטער מיט אַ צוציִגענעם נגון:

— פרעד, שטעל שוין אָוועק די שיסל! האָסט נישט געהאַט דיין פּאָרציע, פרעסער דו? היט זיך פרעד כ׳זאָל זיך נישט צוכאַפּן צו דיר! דייזי און דיינאַ האָבן געדאַרפט אַוועקשטאַרבן, אַלע גוטע קינדער שטאַרבן, און אַזאַ שלאַק האָט צוויי מאָל געפּאַקט און דאָס לעבט! וואָס שטשירעסטו מיט די ציין? גיי בעסער און באַגיס די בלומען!

דאָס נעגערל האָט געשמייכלט פון איין אויער צום צווייטן זיך באַלעקט מיטן רויטן צינגל, גענומען אַ קרוג מיט וואַסער און באַגאָסן די בלוטיקע געראַניום בלומען, וואָס זענען געווען צושטעלט איבער אַלע פענסטער אין ערדענע טעפּ, אין הילצערנע קעסטלעך. ער האָט אַוועקגעשטעלט דעם קרוג, געבליבן שטיין אין מיטן שטוב, געקוקט אַ ווײַלע אויף דעם רויטן אַפּיש פון אַ צירק, וואָס האָט געהאָנגען אויף דער וואַנט. געריסן די אויגן און נישט געוואוסט וואָס צו טון מיט זיך. ער האָט זיך אַרויסגעשאַרט פון שטוב די מוטער זאָל נישט באַמערקן און זיך געזעצט לעבן זיידן אויפן טרעפּל.

די קאַץ איז אויסגעוואַקסן, גענומען דרייען מיטן עק, זיך רייבן אַרום דזשימס באָרוועסע פיס, וואָרטשען. פרעד האָט געכאַפּט אַ פליג נאָך אַ פליג און זיי אונטערגעטראָגן דער קאַץ. די קאַץ האָט פאַריסן ס׳קעפּל, זיך געקרעקט און זיי געשלונגען לעבעדיקערהייט. אַ צופרידענע האָט זי זיך באַלעקט, זיך אַרומגעוואַשן מיט דער צונג, מיט דער לאַפּקע און זיך אויסגעצויגן לעבן דזשים׳ס פיס.

— פרעד — האָט דער זיידע זיך זיִבערגעצויגן און געשמייכלט צום איינִיקל — ווייסטו פאַרוואָס אַ קאַץ וואַשט זיך אַר׳ם נאָכן עסן? כ׳רעד דאָך צו דיר, וואָס כאַפּסטו פליגן?

— כ׳הער, זיידע!

— „וועל״, ווען אַ קאַץ האָט ס׳ערשטע מאָל געכאַפּט אַ מויז, האָט די מויז אַזוי געזאָגט: מיך אַרט נישט וואָס דו גייסט מיך אויפעסן, ביזט שטאַרקער, האָסטו מיך געכאַפּט — עס! אָבער דאַרפסט מיך נישט באַליידיקן! ביי לייטן פירט זיך, איידער מען גייט עסן, וואַשט

מען אָפּ די הענט, ס'פּנים און דו — גאָר נישט! געכאַפּט און גייסט גלייך עסן מיט דייגע שמוציקע הענט! „ביזט געהרעכט — האָט די קאַץ געזאָגט — וואַרט דאָ צו ביז כ'וועל זיך איינוואַשן". און אַז די קאַץ האָט זיך אַרומגעוואַשן איז שוין די מויז נישט געווען. פון יענעם טאָג אָן טרויעט זי קיינעם נישט, עסט זיך פריער אָן און דערנאָך וואַשט זי זיך אַרום, כי, כי, כי, אַ פאַלש באַשעפעניש אַ קאַץ! הער זיך איין, פרעד, האָסט געגעבן די קראָליקעס עסן? — האָט דער זיידע פאַרענדיקט מיטן זעלבן נגון.

— יאָ, זיידע.

— טאָ גיי טאַקע שלאָפן!

— בוקערט איז דאָך נאָך נישט געקומען פון דער אַרבעט?

— ער אַרבעט געוויס „אָווער-טיים".

די אָנגעגליטע ערד האָט זיך געקילט, אָנגעפילט די לופט מיט אַ ווארעמקייט, וואָס האָט געטרוקנט אין האַלז, געקלעפּט די אויגן. אויפן זאַמדיקן וועג האָבן זיך באַוויזן עטלעכע שאָטנס, געשפּרונגען איינער אין צווייטן אַריין. באַלד צעשוואומען און זיך צוריק באַוויזן.

— מען קומט, דאַכט זיך, פון פעלד, האַ? — האָט דער אַלטער אָנגעשטעלט אַן אויער — זאָל דאָס זיין בוקערט?

— זיידע, דאָס איז נישט בוקערט — האָט פרעד אָנגעכאַפּט דעם זיידן פאַר דער האַנט—דאָס קומט אָן דער שעריף מיט נאָך עטלעכע מענטשן.

— ווער, דער שעריף? — האָט דער אַלטער זיך אויפגעשטעלט מיט אַ קרעכץ, הכנעהדיק געוואַרט ער זאָל אונטערקומען און גענומען רופן די טאָכטער — קיטטי, קיטטי, וואָס זאָגסטו, וואָס דער שעריף קומט צו אונז אַזוי שפּעט, האַ?

אָן איבערגעשראָקענע איז קיטטי געשטאַנען מיט דער שיסל איןביידע הענט. זי האָט זיך געדרייט, נישט געוואוסט וואָס צו טון מיט זיך, נישט געוואוסט ווי אַזוי פּטור צו ווערן פון דער שיסל, מיט אַמאָל זי אַ האַסטיקן שטעל אַוועק געטון אויף דער פּאָדלאָגע און איז אַרויס.

פאַר דער שטוב איז געשטאַנען דער שעריף, נישט קיין הויכער יונגערמאַן, דאַר און בויגיק, ווי ער וואָלט געווען געמאַכט פון שטאָלענעם

דראט. די שטיוול מיט די געפאסטע באלעוועס זענען געווען ווייס פון שטויב און אויפן ארעם האט ער געטראגן אַ ביקס. מיט אים זענען עשטאנען דריי מיטליעריקע פארמערס.

— גוד איוונינג, דזשים! — האָט דער שעריף אים וואוילעריש באגריסט.

— גוד איוונינג, קעפטען! — האט דזשים זיך פארנייגט און געוויזן אויף דער אָפענער טיר — אָנגעלייגטע געסט!

— הער זיך איין דזשים — איז דער שעריף צוגעגאַנגען נענטער — מיר זענען געקומען וועגן „ביזנעס”... די זאַך איז די, אויב דו ווילסט נישט ס׳דאָרף זאָל „לינטשן” בוקערטן, טאָ גיב אים אונז גלייך אַרויס, פארליר קיין צייט נישט! ס׳גאַנצע דאָרף קאָן יעדע מינוט אָנקומען, הערסט?

די נעגערטע האָט זיך געצלמט און געציטערט. נאך מיידלווייז ווען זי האָט געוואַשן ביי אַ פאַרמער וועש, וואו אַ זילבערנער לעפל איז פאַרלוירן געגאַנגען, האָט דער פאַרמער מיטן ווייב אויף איר אזוי געשריגן, געסטראשעט צו שמייסן, אויב זי וועט זיך נישט מודה זיין, אַז פון גרויס שרעק איז ביי איר ס׳לשון אָפגענומען געוואָרן. פון דעמאָלט אָן האָט זי זיך געשראקן פאַר יעדן ווייסן. איצט, אויס־הערנדיק דעם שעריף האָט זי זיך אינגאַנצן געוואָרפן, פון צופיל שרעק געקריגן קוראוש און זיך פאַרגאַנגען מיט אַ ניגון:

—טייערער, וואָס רעדט איר? וואָס האָט מיין בוקערט געטון? אזאַ שטילער, ער טשעפעט קיין פליג נישט, מיין אָרעמער „באָי”.

— בוקערט האָט אַ שעה צוריק פאַרשלעפט מעקלורס טאָכטער... מען האָט זי קוים אפגעמינטערט... מעקלור לויפט אַרום מיט אַ געלאָ־דענער ביקס, ווי אַ משוגענער, רופט יונג און אלט מען זאָל אים העלפן נעמען דאס געזעץ אין די אייגענע הענט. איר ווייסט וואס דאס הייסט?

די מוטער מיטן זיידן האָבן געוואוסט וואס דאָס הייסט, געוואוסט, אז דער רויקער בוקערט האָט בקמה געגומען פאַר זיין שוועסטער, די פערצן־יעריקע רעגינע, וואס מעקלור האָט פאַרפירט. פארלוירענע האָבן זיי זיך איבערגעקוקט, געוויגט מיט די קעפ און געשוויגן.

— וואס שווייגסטו, דזשים? — איז דער שעריף צוגעשטאַנען

— זאָג מיר וואו ער איז, כ׳גיב דיר מיין ערן-וואָרט, אַז נאָך היינט פיר איך אים אַוועק נאָך אַטלאַנטאַ, ער זאָל קריגן גערעכטיקייט, אַז נישט וועלן זיי אים „לינטשן״!

— בוקערט איז נאָך נישט געקומען פון דער אַרבעט — האָט דער אַלטער געענטפערט, און געמאַכט אַ מינע ווי ער וואָלט איבער-געלעבט פיזישע יסורים — דו קענסט מיך אַז כ׳זאָג נישט קיין ליגן.

— וואָס דען, אמת זאָגסטו? — האָט זיך אַ פאַרמער אָנגערופען

— אַפילו דאַמאָלס ווען סוועט זיך הערן דאָס לעצטע בלאָזן פונם שופר, וועט אַ נעגער זאָגן „אמן״ נאָך דעם גלחס דרשה און בשעת מעשה מאַכן „קליאָק, קליאָק״ צו זיין שכנס היבער! מיר קענען אייך!

די נעגערטע איז געפאַלן דעם שעריף צו די פיס און זיך צע-וויינט שפּיציק, ווי אַ הונט וואלט געוואָיעט:

— וואס וויל מען פון אונז, אומגליקלעכע?... מעקלור האָט פאַרפירט מיין איינציקע טאָכטער, נאָך אַ קינד, אַ פערצן-יעריק קינד און גייט ארום פראנק און פריי... און מיין בוקערט אַזאַ שטילער...

— וואָס וועט העלפן אייער געוויין — האָט דער שעריף זיך אַרויסגעדרייט פון אירע הענט — געדענקט, גיט אים בעסער איבער אין מיינע הענט, אויב איר ווילט נישט דער המון זאָל אים לינטשן!

דזשים האָט אַרויסגעבראַכט די ביבל און זי געוויזן דעם שעריף:

— איר גלויבט מיר נישט, איר גלויבט נישט קיין נעגער, גוט! אַ נעגער איז נישט באַגלויבט, אַ מאַן איז נישט באַגלויבט, און אפילו אַ וואלקן אויך נישט! אַ וואָלקן זאָגט פיל מאָל צו אַז סוועט זיין אַ רעגן און סרעגנט נישט! איז דזשים גערעכט?

— גערעכט!

— אָבער די ביבל — האָט דזשים עס אונטערגעטראָגן דעם שעריף — די ביבל איז באַגלויבט, דער ביבעל גלויבט יעדער, ווייל דאס געדרוקטע וואָרט איז אמת — שווער איך דיר, דו קענסט דאָך דזשימען, ווען דו ביזט נאָך אַזאַ קליינער געווען האב איך דיך די הענט אַרומגעטראָגן, אמת?

— אמת!

— שווער איך דיר ביי דער ביבל, אז בוקערט איז נאָך היינט

בישט אַהיימגעקומען, ווי איך בין אַ קריסט! גלויבסט מיר? אויב נישט זענען די טירן אָפן, גיי און זוך!

— כ׳גלויב דיר, כ׳גלויב דיר, דזשים — האָט דער שעריף זיך בעסער אָנגעטון די ביקס אויפן אָרעם — דער עיקר מען דאַרף קריגן בוקערטן, אויב איר וועט האָבן אַ שפור, וואו ער געפינט זיך לאָזט מיר גלייך וויסן, איר הערט? גוד־באַי!

— אַ גוטע נאכט!

— האָב רחמנות אויף מיין „באַי", אויף מיין אָרעמען בוקערט!

— האָט די מוטער זיך אַ בויג געטון צום שעריף.

דער שעריף האָט ווילעריש אַ מאַך געטון מיט דער האנט צו די פאַרמערס און אַלע פיר האָבן זיך געלאָזט אין וועג אַריין. ביס־לעכווייז זענען זייערע טריט פאַרזונקען אין וויכן זאַמד. פון מאָל צו מאָל האָבן זיך אַ שאַר געטון איבערן וועג עטלעכע שאָטנס, זיך צו־נויפגעגאָסן מיט די ביימער, מיט די בלעטער און די שטילקייט האָט געשראָקן.

— זיי וועלן אים לינטשן — האָט די מוטער געכליפּעט — מיין אָרעמער „באַי", פאַרוואָס קומט עס אונז? פאַרוואָס? כ׳האָב זיך אָבער ביי אים געבעטן ער זאָל פאַרשווייגן! כאטש אין אמתן האָט די ווייסע בעסטיע אומגליקלעך געמאַכט אונזער רעגינען, מעקלורן מיין איך... גאָט זאָל אים באַצאָלן...

— דיין ווייבען, טאָכטער, וועט דיר גאָרנישט העלפן — האָט דזשים זיך אָנגערופן — איצט דאַרף מען זיך זען מיט בוקערטן און אים הייסן אַפּציען, ווען כ׳בין נישט אַזוי אַלט וואָלט איך געגאַנגען. נישט גוט צו זיין אַלט, נישט גוט, די ביינער קנאַקן ווי דורכגעגע־סענע רייפן ארום אַ פולן פאַס, כי, כי, כי...

— קום זונדל — האָט די מוטער אָנגעכאַפּט פרעדן פאַר אַ האַנט און אין גאַנצן געציטערט — קום, לאָמיר גיין ראַטעווען בוקערטן!

— לאָז אייך גאָט העלפן — איז דער זיידע אַראָפּגעגאַנגען פון די טרעפּלעך, נאָכגעקוקט דער טאָכטער מיטן אייניקל ביז זיי זענען פאַרשוואונדן און זיך קיין ארט נישט געקענט געפינען.

ער האָט זאויסגעמיטן צו קוקן צום וואַלד צו, וואו די פינסטערניש,

ווי אַ טיפער אָפּגרונט האט אַלץ איינגעשלונגען. ער האָט אויפגעהויבן די אויגן צום אויסגעשטערנטן הימל, זיכער געווען אַז עמיצער קוקט פון דאָרט אַרונטער, זעט, אַז אַ גרויסע עולה ווערט באַגאַנגען געגן זיין הויז.

ער האָט זיך צוריק געזעצט אויף דער שוועל, געטראַכט אַז די היגער שלאָפן שוין לאַנג און אים ציט נישט היינט צום בעט.

פון האַ[illegible], פון די פעלדער זענען אָנגעקומען שאָטנס, זיך געלייגט איבערן זאַמדיקן וועג. די לבנה האָט געוואָרפן שטיקער ליכט און די אָפּגעהאַקטעביימער האבן אויסגעזען פון דערווייטנס, ווי מענטשן און חיות.

דער אַלטער ניגער האָט צוריק אויפגעשטעלט די פיס ווי קראָקוועס, זיי אַרומגעגאַרטלט מיט די הענט און געקוקט פאַר זיך. ער האָט געזען ווי שטערן פאַלן אין געדיכטן וואַלד, צווישן פעלדער און אין זיין אלטן מח האט זיך עפּעס אַ צינד געטון. ער האָט זיך דערמאַנט, ווי אין חלום, ווי מען האט ביי אים יונגערהייט צוגענומען ברידער און שוועסטער, ווי מען האָט זיין פאָטער געשמיסן. די בייטש איז געפלויגן לייב איבערן מיט אַ פייף, זיך איינגעגעסן אין בלוט און אַן איינגעבוירענע שרעק, וואָס מעגלעך זיינע אורעלטערן האָבן איבערגעלעבט אין די אַפריקאַנער וועלדער, ווען זיי זענען געקראָכן אויף אַלע פיר, זיך אויסבאַהאלטן נישט צעריסן צו ווערן פון אַ ווילדער חיה — דיזעלבע שרעק האָט זיך גענומען וועקן אין אים, די שרעק מען זאָל זיין בוקערטן נישט אויפהענגען. ער האט אָנגעהויבן צו ציטערן, געזען ווי חיות און פייגל קומען אָן פון וואַלד, פון די פעלדער, שאַרן זיך איבערן זאמדיקן וועג, רוקן זיך צו אים נענטער אין די אויערן קלינגט, ווי דאָס זשומען פון ים-שקעטעלעך... די קולות הערן העכער, העכער... באַלד וועלן זיי אים ארומרינגלען צערייסן אויף שטיקער...

ער האָט זיך אַריס געטון. געפילט אַ קאַלטן און שטעכיקן שוידער איבער אלע גלידער, ווי איינער וואס קוקט דעם טויט אין די אויגן און איז גיך אריין אין שטוב.

ס'קינד האט געוויינט. ער האט צוגעהאקט די טיר, ווי ער וואלט זיך געוואלט באהאלטן פאר עמעצן און עס גענומען איינוויגן.

ס'קינד האט געריסן צום זיידן די הענטלעך. ער האט עס פארזיכטיק אַרויסגענומען, צוגעטוליעט צו זיך. ס'איז אנשוויגן געוואָרן. דזשים האט געשפרייזט איבערן צימער, געקוקט דעם אייניקל אין די אויגן און אונטערגעברומט מיט אַ טרויעריקן קלויסטער-ניגון:

God delibered Daniel from the lions' den.
Jonah from the belly of the whale,
An'the Hebrew Children from the Fiery Furnace,
An'why not every man?
My Lord delibcred Daniel,
My Lord deilbered Daniel,
My Lord delibered Daniel,
Why can't He deliber me?

ארום מעקפעטריקס סאלאָן און ליווי'ס אייזן-געשעפט האט זיך געטומלט. כמעט דאס גאנצע דאָרף איז דארט געווען פאַרזאַמלט. מען איז געגאנגען פון סאלאָן אין אייזנגעשעפט אריין, איינגעקויפט קוילן, שרויט, אויסגעטוישט אלטע ביקסן אויף נייע, געזאָגט מבינות. דאָס יונגוואַרג אין גרויע פלאַנעלענע העמדלעך מיט איבערגעלייגטע קעלנער, רויטע דרייעקיקע טיכלעך ארום די העלדזער, ווי „קאָו-באָיס", ארומגעגאַרטלט מיט שטריק, וואס מען פאַרוואַרפט אויף ווילדע פערד, זענען געשטאַנען אין קופּקעס, זיך געהאלטן אין איין וועטן און ס'האט אויסגעזען דער עולם קלויבט זיך אויף גע'עג.

אַ יונג האט געהאלטן אויף אַ קייט אַ האריקן יאַגד-הונט, גרויס ווי אַ וואָלף, וואס איז נישט איינגעשטאַנען אויף אַן אָרט, זיך געדרייט,

---

גאט האט אויסגעלייזט דניאלן פון לייבן-גרוב
יונהן פון דעם וואלפיש-בויך
און די צדיקים פון דעם קאלך-אויוון —
און פאר וואָס זאָל ער דען אונז נישט אויסלייזן?
מיין גאָט האָט אויסגעלייזט דניאלן,
פאַר-וואָס זאָל ער מיך נישט אויסלייזן?

מיטגעשלעפּט זיין בעל-הבית און דער אַרומיקער עולם האָט זיך אַלץ מער אָפּגערוקט.

— מיין עצה איז — האָט דער יונג געהאַלטן דעם קאָפּ צום עולם און אין גאַנצן האָט ער זיך טריטווייז נאָכגעשלעפּט נאָכן הונט — מיין עצה איז, מען זאָל גלייך אַרויסשיקן אַ פּאַרטיע אויף יענער זייט וואַלד. אין פאַל, ער וועט אַרויס, זאָלן זיי אים פאַרשטעלן דעם וועג!

— ער וועט נישט אַרויס פון וואַלד — האָט זיך אַ צווייטער אָנגערופן.

— ביזט אַזוי זיכער?

— געוויס בין איך זיכער! מיר האָבן געלאָזט וויסן אַלע פּאַרמערס, וואָס וואוינען אַרום און אַרום. זיי וועלן האַלטן אויג.

— ער וועט זיך שוין פון אונזערע הענט נישט אַרויסדרייען!

— האָט אַ יונג בחורל מיט אַן אַלטער ביקס, וואָס ער האָט קוים געשלעפּט אויף די פּלייצעס, זיך וואוילעריש אָנגערופן צו אַ מיידל.

— וואָס זאָגט איר צו דזשאַנען מיט זיין האַרמאַט? — האָט זיך איינער געוויצלט אויף'ן בחורלס חשבון, אַז ס'מיידל זאָל הערן.

— האַ, דזשאָן? כ'וועט ער איז אַ יונג, אַ ריזיקאַנט!

— מעגסט עס גאָכאַמאָל זאָגן — האָט ס'בחורל זיך פאַרלוירן פאַרן מיידל און זיך שטייפער אָוועקגעשטעלט.

— הויבט נישט אָן מיט דזשאַנען, ער האָט אַ מאַשין!

— ווער הויבט מיט אים אָן? כ'זאָג נאָר, אַז דער נעגער קען אַזאַ פאַרשווין, ווי דזשאָן, צוזאַמענגלייגן און פאַרשטעקן ערגעץ אין אַ זייטיקער קעשענע.

דער עולם האָט געלאַכט.

— ווו רעכנט איר באַהאַלט ער זיך, דער נעגער? — איז איינער אונטערגעקומען.

— ער זיצט געוויס אין די זומפּן!

— נאָ, סער!

— ביזט אַזוי זיכער אַז נישט?

— און דו ביזט זיכער אַז יאָ?

— כ'האָב מורא, אַז מיר וועלן מוזן אַרומרינגלען דעם וואַלד!

— טאָ אויף וואס וואַרטן מיר?
— טאַקע, אויף וואָס וואַרטן מיר?
— אויפן שעריף!
— זע, פרענק — האָט אַ מיידל זיך אָנגערופן — ברענגט אים אַ לעבעדיקן!
— און אַז מיר וועלן אים ברענגען אַ טויטן?
— אַלץ איינס! אַ נעגער האט סיי־ווי־סיי קיין נשמה נישט!
— נעמט מיך מיט — איז אונטערגעקומען אַ מיידל אין אַ ווייסער לויזער בלוזע, די האָר פאַרבונדן מיט אַ טיכל, ווי זי וואלט גרייט געווען זיך צו זעצן אויף אַ פערד.
— לאָז טאַקע מעטאַ מיטפאָרן!
— בעסער אַז נישט — האָט זיך איר ברודער אריינגעמישט — איר ווייסט דאָך, באָיס, אַז אַ ליידי פאָרט מיט, קאָן מען נישט זיין פריי, בין איך נישט גערעכט?
— גערעכט!
— גערעכט!
מעקלור, דעם קרבנס פאָטער, אַ נידעריקער פאַרמער מיט צו ברייטע פלייצעס, אַ רויטער קאַרק מיט באַקן, וואס דערמאָנען אין פּאָפּלעקציע, איז געגאַנגען פון איין קיפּקע צו דער צווייטער, געטראגן אָן אָנגעלאָדענע „ווינטשעסטער" אויפן רעכטן אָרעם, געשלעפּט יעדעס מאָל אַ צווייטן אין סאַלאָן און זיך נישט אויפגעהערט צו קלאַפּן אין האַרץ אַריין:
— מיין אָרעמע קעררי... מיין אָרעם קינד... אָהָ, ווען איך קריג די בעסטיע אין מיינע הענט אריין! זעט, באָיס, מיר זאָלן אים נאָך היינט כאַפּן, כ׳וויל גערעכטיקייט פאַר מיין מיידל, פאַר מיין קעררי... כ׳וועל אייביק געדענקען. קיינמאָל נישט פאַרגעסן, וואָס איר האָט געטון פאַר מיר! מיין אָרעמע קעררי, מיין אָרעם קינד...
דער שעריף איז אָנגעריטן אויף אַ קליין, פלינק פערדל. דער עולם האָט אים ארומגערינגלט. ס׳איז געוואָרן שטיל. דער שעריף האָט אַ צי געטון זיין בויגיקן קערפּער, העכער געוואָרן און געבליבן שטיין אויף די טרעטערס פון זאָטל. ער האָט אויפגעהויבן אַ האַנט און גערעדט מיט אַ זיכערער שטימע:

— פרייגט און שכנים! דער, וואָס וועט כאפּן דעם נעגער אַ ליעבעדיקן, וועט קריגן פון גאָווערנער פּופּציק דאָלאַר און אַ מעדאַל!

— הוררײַ! — האָט דער עולם זיך צעשריגן.

— איך אַפּעליר צו אײַך אין נאָמען פון גאָווערנער, איר זאָלט נישט נעמען דאָס געזעץ אין אײַערע אײגענע הענט. זאָגט איר מיר צו?

— אָל-רײַט! — האָבן זיך דאָ און דאָרט געהערט אײנציקע שטימען.

— איצט, באָיס, פאַרלירט נישט קײן צײַט, זאָלט אָן אײַערע פערד, און מיר וועלן זיך טרעפן בײַ דער „סעמעטערי”, אָל-רײַט?

— אָל-רײַט!

אין אײַלעניש האָט זיך דער עולם צושאָטן אין אַלע זײַטן. מעקלאָר מיט עטלעכע יונגען זײַנען געבליבן שטײן בײַם סאַלאָן.

— ער מעג זיך אײַנרעדן, דער שעריף, אַז מיר וועלן אים איבערגעבן דעם נעגער! — האָט אַ יונג זיך אַ בײזער געטון.

— ער וועט לאַנג וואַרטן!

— וואָס דאַרפט איר שוין רעדן — האָט מעקלור זיך אַרומגעקוקט און צווײדײַטיק געשמײכלט — לאָמיר אים נאָר כאַפּן! קומט אַרײַן, באָיס — האָט ער געוויזן אויף דער אָפענער טיר פונעם סאַלאָן — מיר וועלן אָפּשווענקען די פײַפלעך, וועט זײַן מזל־דיקער!

מיסטער ליווי האָט זיך געדרייט צווישן עולם, געזוכט זײַן צוואָנציקיעריקן זון. ער איז אַרײַן אין סאַלאָן און פון דאָרט אים אַרויסגעפירט:

— דו וועסט נישט פאָרן!

— ב׳וועל יאָ פאָרן!

— און איך זאָג, אַז נישט! אַ יוד דאַרף זיך נישט מישן!

— און אַז ס׳וועט טרעפן ניט מײַן שוועסטער. — האָט דער זון זיך געקאָכט.

— וואָס דאַרפסטו קלערן, וואָס עס וועט טרעפן? ס׳וועט נישט טרעפן! ס׳וועט נישט טרעפן! אָבער ווען מען וועט ערלויבן אַזאַ שכּור, ווי מעקלור, ער זאָל אַלײן קענען ווערן „דזשאַדזש”, (ריכטער) פאַרזיכער איך דיר, אַז מען וועט הײַנט לינטשן אַ נעגער און מאָרגן אַ יוד!

— מען האָט נאָך קיין ייד נישט געלינטשט!

— ווייסט כאַטש וואָס זיי גייען טון? — האָט דער פאָטער זיך געקלאַפּט מיט פיר פינגער איבערן שטערן.

— זיי גייען לינטשן דעם נעגער!

— איז דאָס ביי דיר גאָרנישט? לינטשן אַ מענטשן איז ביי דיר גאָרנישט? נו שווייג שוין כאַמוליע, שווייג, קום שוין אין שטוב אַריין! נו, וואָס שטייסטו וואָס, קום! — האט דער פאטער אים אַ שלעפּ געטון פאַר אַן אַרבל.

דער זון האָט געטראכט, אַז דער פאָטער איז אַ „גרין-האָרן" און אַן אויפגערעגטער אים נאכגעגאנגען. אַז דער פאָטער איז צוגע־קומען צום געוועלב, האט ער זיך געכאַפּט, אז דער זון איז פאַרש־וווּנדן. ער האָט געקוקט אויפן ליידיקן פּלאַץ, ווו עס האָט זיך אַ ווײַלע צוריק אזוי געטומלט און ווי אייבער וואָס קאָן זיך נישט העלפן, האָט ער אַ מאַך געטון מיט די הענט:

— אמעריקאַנער קינדער! ס'וואַקסט אַ דור

ס'איז געוואָרן טונקל, טונקעלער. די רייטערס האָבן געיאָגט זייערע פערד, כמעט געשוויגן. דאָס פאָרן אינאיינעם, דער אימפּעט, די הינט וואס האָבן זיך געיאָגט אויף אַ פריער, זיך צוזאמענ.עקנוילט, זיך צושאָטן צווישן די פעלדער מיט אַ בילעריי, — דאס אַלץ האָט פארטריבן דעם קלענסטן שרעק, צוגעגעבן קוראזש. דער עולם האָט פאַרגעסן, אַז בוקערט איז אַ ריז, הויבט אויף מיט די פּלייצעס אָן אָנגעלאָדענעם וואגן מיט היי, אַז ער אליין קאָן אין אַ געשלעג לייכט פאַרטיק ווערן מיט פינף, זעקס מענטשן. יעדער האָט אין זיך געזען דעם העלד — ווי ער כאַפּט דעם נעגער, דער שעריף באַדאַנקט אים, טוט אים אָן פאַר אַלעמען אין די אויגן דעם מעדאַל.

אַ פולע לבנה האָט אַרויסגעפירט דיביימער פון וואַלד, זיי צעלייגט איבערן זאַמדיקן וועג, זיי איבערגעשטעלט, זיך געשפּילט מיט די בלעטער, ווי מיט פייגל. דאָ און דאָרט זענען אויסגעוואקסן מענטשן, הויכע, ברייט-ביניקע, מיט ביקסן אין די הענט. די אָטעמס ביי די

רייטערס זענען געוואָרן אָפּגעהאַקט, די קניען שטייף. זיך געקלאַמערט צו די פערדישע בייכער — האָבן די פערד זיך אַ צי געטון, פאַרביי געלאָפן. שטומע, נישט צופרידענע, וואָס ס'איז געווען ביימער, האָבן די רייטערס זיך נאָך גיכער געטראָגן איבערן זאַמדיקן וועג. די שאָטנס זענען געשפרונגען אויף אַ פריער, געבלענדט די אויגן און די רייטערס האָבן אונטערן טאַקט פון די קאָפּיטעס ווייטער געשפּינען זייערע חלומות.

מעקלור אויף אַ הויכער קאָבילע, די ביקס פאַרוואָרפן איבערן אַקסל, האָט אויסגעזען קריגעריש, דער מח האָט זיך ביי אים געהויבן פון צופיל ביר, אַראָפּגעשפּאַרט ס'היטל איז אים געוואָרן לייכטער, געפילט ווי ער הויבט זיך אויפן פערד, וועט באַלד אַריבערשטייגן די ביימער. ער האָט נישט אויפגעהערט צו רעדן מיט זיך, געשאָלטן, געבראָכט די גרעבסטע ווערטער, הנאה געהאַט פונם געדאַנק אַז ער שניידט ביים נעגער אַ גליד נאָך אַ גליד, דערציילט, ווי ער האָט געשטיקט דעם נעגערס שוועסטער, ווי זי האָט זיך געצאַפּלט אונטער זיינע הענט און ער האָט זיך געטרייסט, אַז מיט פייער וועט ער קריגן פאַר זיין טאָכטער גערעכטיקייט.

אַ רייטער האָט צוגעלייגט אַ פינגער צום קאָפּ און געוויזן אויף מעקלור:

— ער האָט אַריבערגעכאַפּט!

— ער איז באַקנאַקט!

— וואָס גיט איר, חברה, ווען מיר קריגן איצט אַ פּאָר יונגע נעגערטעס אַה-ה! — האט א צווייטער אַ קוועטש געטון מיט אַן אויג.

— זיי שמעקן נישט, נאָר וואס אמת איז אמת, צו זיי קען זיך קיין איין ווייסע נישט פאַרגלייכן, זיי ברענען!

— פון וואלד האט זיך געטראָגן אַ פאַרבענקט געשריי, ווי פון אַ פאַרשפּאַרטער קו, ווען מען נעמט ביי איר צו ס'קעלבל.

— וואס איז דאָ פאַר אַ געשריי? — האָט זיך איינער געכראַנעט.

— דאס איז אַזאַ פויגל!

— אַ הירש שרייט!

— ניין דאס שרייט אַ נעגער נאָכ'ן טויט!

— אַ נעגער?

— יאָ, נאָכן טויט וואַלגערט זיך אַ נעגער אום אין זומפּן אין וועלדער, ביז די נשמה ווערט ביי אים ווייס...

— א נעגער האָט דען אַ נשמה?

קיינער האָט נישט געענטפערט. דאָס געשריי איז געוואָרן העכער, געקומען פון פאַרשידענע זייטן, אַז ס'איז אַזש קאַלט געוואָרן. די רייטערס האָבן זיך פעסטער אַריינגעזעצט אין די זאָטלען און שטומע, פאַרטראַכט, זיך געטראָגן אין דער נאַכט.

ביים וואַלד האָבן זיי זיך איינגעטיילט צו פינף אין אַ פּאַרטיע און זיך געלאָזט אין פאַרשידענע וועגן, אַזוי אַז זיי זאָלן אַרומרינגלען די זומפּן פון אַלע זייטן, זיי זענען געריטן פּאַמעלעך, זיך יעדע ווײַלע אָפּגעשטעלט, זיך איינגעהערט צום בילן פון די הינט, פון מאָל צו מאָל האָט זיך דערהערט אַ בילעריי, פאַרשטיקט און אָפּגעהאַקט, ווי דאָס קול וואָלט זיך צעבראָכן אָן די ביימער. אין די זומפּן האָבן זשאַבעס געשאָלטן, אַ ווײַלע אַנטשוויגן געוואָרן און נאָך מיט מער עקשנות זיך צעקוואַקעט, ווי זיי וואָלטן געוואָלט אויפוועקן אַלע באַשעפענישן פון וואַלד. ווען-נישט-ווען האָט זיך אַ פויגל צעשריִען, אויפטרייסלענדיק די לופט מיט די פליגל אַז ס'איז אומהיימלעך געוואָרן. דאָס פאַרבענקטע געשריי, ווי פון אַ קו, ווען מען נעמט ביי איר צו ס'קעלבל, האָט זיך געטראָגן פון פינסטערן וואַלד, און דאָס נישט וויסן פון וואַנען און פון וועמען ס'קומט, האָט נאָך מער פאַרשאַרפט דעם שרעק, אונטערגעזאָגט, אַז באַלד וועט פון דאָרט, פון דער געדיכטער פינסטערניש, אַרויס אַ פאַרשאָלטענע נשמה, אַ שוואַרצע, ווי די נאַכט, און זיי פאַרשטעלן דעם וועג, פאַרפירן. האָבן טייל זיך געצלמט און אַנדערע, אום צו מאַכן זיך קוראַזש, האָבן געפייפט און געשפּיגן. מען איז געריטן אַ שעה, צוויי. דאָס שטילע רייטן האָט אָנגעהויבן צו דערעסן, און וואָס מער ס'האָט דערעסן, אַלץ גרעבער זענען געוואָרן די רייד, אַלץ אָפטער די קללות אין דער וועלט אַריין. קיינער האָט מער נישט געטראַכט וועגן די פופציק דאָלאַר, וועגן מעדאַל, וועגן דעם, אַז מען האָט פאַרפירט אַ ווייס מיידל. דער פּאַרדוס, אַז מען דאַרף זיך שלעפּן איבער אַ נעגער אַ גאַנצע נאַכט, האָט איבערגעשטייגט אַלץ, אָפּגעטעמפּט דעם קלענסטן געפיל, און ווען זיי כאַפּן אים איצט, וואָלטן זיי אים צעריסן אויף שטיקער.

דער שעריף מיט זיינע דריי שוואָגערס האָבן געשניטן צו די זומפּן, אָפּגעמאַכט, אַז אויב זיי וועלן אים כאַפּן, וועלן זיי אים גלייך איבערטאָן און אָפּשיקן, קיין אַטלאַנטע. ער וועט זיי ווייזן, די פּאַרמערס, אַז ס׳עקזיסטירט אַ געזעץ, וואָס מען דאַרף אָפּהיטן, וועט זיי ווייזן, צו וואָס אַ שעריף איז אין אַ דאָרף!

דאָס בילערייַ איז געוואָרן שטאַרקער, בייזער, ווי די הינט וואָלטן זיך געוואָרפן אויף עמיצן. מעקלור מיט זיינע חברים זענען אַראָפּ פון די פערד, גענומען גיין נאָכן בילן. אין וואַלד איז געווען אַזוי פינסטער, אַז מען האָט נישט געקאָנט זען אויף קיין צוויי איילן פון זיך. אַ מענטש האָט זיך געקענט באַהאַלטן הינטער אַ בוים, און מען וואָלט אים נישט באַמערקט, דערצו נאָך אַ נעגער, האָבן זיי געהאַלטן „שיין-וואָרפערס".

הינטער אַ בוים זענען געשטאַנען צוויי איבערגעשראָקענע מענטשן, זיך אָפּגעטריבן מיט צווייגן פון די הענט, וואָס האָבן זיך געוואָרפן אויף זיי.

מעקלור האָט צוגעשטעלט זיין „שיין-וואָרפער" צום פּאָרל און זיך איינגעקוקט:

— אַ, דו ביזט עס, פאַרשאָלטענע מאַלפּע! זאָג וואו בוקערט איז, אַז נישט הענגען מיר דיך אויף מיט דיין קליינעם באַסטאַרד אויף דעם בוים, ווו דו שטייסט!

— כ׳ווייס נישט, — האָט די נעגערטע געציטערט.

— אַז זי ווייסט נישט, וואָס שלעפּט זי זיך אַרום אין וואַלד, די פאַרשאָלטענע — האָט זיך איינער אָפּגערופן.

— פאַרוואַרפט איר דעם שטריק אויפן האַלז, וועט זי זאָגן!

— כ׳בין אים אַליין געגאַנגען זוכן — האָט זי זיך צעוויינט.

—זאָגסט? — האָט איינער פאַרוואָרפן דעם שטריק אַרום איר האַלז.

פרעד האָט זיך געפּלאָנטערט אַרום מעקלורס פיס, אים געקושט, געוויינט:

— לאָזט אָפּ מיין מאַמע, מיין מאַמע...

— לאָז זי אָפּ, די מכשפה, וועט זי וויסן. די פאַרשאָלטענע סוקע, אַז מיר ווייסע זענען קיין מערדער נישט! — איז מעקלור

אונטערגעגאנגען צו דער נעגערטע און אוועקגעשלעפט דעם יונג מיטן שטריק — ווער פון אייך האָט סמאָלע?

— איך!

— וועלן מיר זיי אויספוצן אין פעדערן און אַהיים שיקן!

זיי האבן די מאמע מיטן קינד אויסגעטאָן, אויסגעשמירט אין סמאלע, אײַגעשטעקט פעדערן און מיט אַ פּייפערריי, פּאטשעריי זיי געטריבן מיט די הינט. און וואס העכער די הינט האבן געבילט, געוואלט, דאכט זיך, איבערשרייען דאָס געוויין פון דער נעגערטע מיטן קינד, אַלץ שארפער און דורכדרינגענדיקער האבן זיי געקלאגט, געוואָיעט ווי הונגעריקע סאָוועס.

די מוטער האט גענומען דאָס יונגל אויף די הענט. אים געקושט, באַרויקט און געגאַנגען מיט אים אהיים. זי האט פארגעסן אן זיך, געהען גלייכגילטיק, וואס זי איז נאקעט, נישט געהערט ווי דער װאלד הילכט זיך, בלויז געזען ווי זיי כאפן בוקערטן, פארווארפן אַ שטריק ארום זיין האלז און זיך ווידער צעוויינט.

ערגעץ איז געזעסן אַ וויפּ־פּור־וויל און געציילט: וויפּ־פּור, וויפּ־פּור, וויפּ־פּור־וויל!

אַן אויסגעמאטערטער פון וויינען האט פרעד זיך איינגעהערט, ווי דער פויגל שרייט, ווי ער וואָלט זיך געררייצט מיט אים און אין די אויערן האט געקלונגען:

— וויפּ־פּור, וויפּ־פּור, הי, וויפּ —

— שלאָג אָרעמע. שלאָג אָרעמע, שלאג, שלאָג — — — —

אין די זומפּן, ווו אַ מענטשס פוס איז זעלטן פארקראכן און ווילדע חזרים האָבן זיך געוואלגערט, איז געלעגן צווישן קוסטעס אַ זעקס־פוסיקער נעגער. ס׳האט זיך אים געדאכט, אַז מען ווייגט, אַז הינט בילן און ער איז אויפגעשפרונגען. ער האט צעעפנט זיינע גרויסע, שווארצע אויגן. ווו די ווייסלען האָבן אַרומגעשווומען, ווי אין געלבלעך צעשמאָלצענעם פּערלמוטער און אַדויסגעפּונקלט פון צווישן די צוויגן, ווי אויגן פון אַן אויסגעהונגערטער חיה.

דאס איז געווען בוקערט. ער האָט געוווסט, אַז דער פלאץ איז זיכער און געטראכט, אַז אויב אַפילו מען זאָל וויסן, וווּ ער געפינט זיך, װעט אויך נעמען איבער צוויי שעה, זיי זאָלן זיך אַהער פארקלייבן. ער האָט אַ קוק געטון אויף דער ביקס, וואס איז געשטאנען אָנגעשפאַרט אַן קוסט און אָפּגעמאכט ביי זיך, אַז מען וועט אים קיין לעבעדיקן נישט כאפן, ביז דער לעצטער קויל וועט ער זיך פארטיידיקן. ער האָט כמעט קיין חרטה נישט געהאַט, ס׳האט אים בלויז באנג געטון, פארוואָס ער האט נישט דערדרגעט מעקלורן, געפילט אַז יאָרן און אפשר ס׳גאַנצע לעבן וואָלטן אים נישט געגעבן דאס, וואס ער האט דורכגעלעבט אין דער איינער נאַכט. אַן עולה, אַ גרויסע עולה איז געגען זיין משפחה באגאנגען געווארן און קיינער פון דאָרף האָט זיך צומאָל נישט וויסנדיק געמאכט. נאָך מער, דאס דאָרף האט ווי אויף צו־להכעיס אויסגעקליבן מעקלורן פאר אַ בעל-הבית פון „טשוירטש״! (קירכע).

שוואמען מיט ברייטע, פליישיקע קעפּלעך האָבן צעגעצויגן זיין אויפמערקזאַמקייט. ער האט אַן אַלעס פארגעסן, געטראכט, אַז די שוואמען וועט די מוטער אפפּרעגלען אין פוטער און ס׳מויל איז ביי אים פול געווארן מיט וואסער. ער האָט אָפּגעריסן אַ שוואם, זיי צוקוועטשט און זיך געוווּנדערט, וואָס אזעלכע נארישקייטן קריכן אים איצט אין קאפ אריין. ער האט זיך דערמאנט ווי קעררי האט זיך געווערט, געדראפעט, געביסן, זיך געבעטן ביי אים — — — און דערנאָך?

בוקערט איז געווארן אלץ טרויריקער, געקוקט אויף דער פינסטערער נאַכט אין כאָטש ער האָט געגלויבט, שטארק געגלויבט, אַז ס׳איז דאָ אַ גאָט, איז ער זיכער געווען, אז קיין ווייסער גלויבט נישט אין אים, גייט נישט אין זיינע וועגן און מיט גערעכטיקייט קען מען אויף דער וועלט נישט פיל אויפטון. מעקלור נעמט צו אַלע גנבות, און דער גלח, מיסטער הארפער, עסט ביי אים יעדן זונטאג מיטאָג. און דער גלח אליין? אַלע וויסן אַז ער האָט אין אַטלאַנטאַ נאָך אַ ווייב, אַ שוואַרצע מיט צוויי קינדער און דאָ הערט ער נישט אויף צו פּריידיקן, אַז נאָך צען אין אָוונט זאָל זיך קיין איין יונגער מאַן מיט אַ מיידל נישט געפינען אויף די וועגן! און די שווארצע? ער האָט געציטערט, געשווירן נקמה צו נעמען. ער וועט זיי אנלערנען, אונטערצינדן איינס ב׳איינס, אַוועקלאָזן ס׳גאנצע דארף מיט פייער!

עס האָט זיך געהערט דאָס הירזשען פון אַ פערד. בוקערט האָט גענומען די ביקס, זיך אַוועקגעשטעלט צווישן די קוסטעס, אָנגעשפּיצט די אויערן און געוואַרט. עס איז געווען שטיל. בלויז זשאַבעס האָבן געקוואַקעט אין די זומפּן, בולטער געמאַכט די שטילקייט. עס האָבן זיך גענומען הערן קולות, זיך דערנעענטערט, דערנעענטערט, געקומען פון אַלע זייטן. דאָס קוואַקען האָט אים בערעגט, געשט[illegible] צו הערן פון וואַנען די קולות קומען. ער איז געווען זיכער אַז ער האָט געהערט דאָס וואָרט „נעגער", נישט געוווּסט צי אים האָט זיך אויסגעדאַכט, צי דער שונא איז טאַקע אַזוי נאָנט, און מיט אַ מאָל האָט ער פאַר זיך דערזען אַ הונט. דער הונט האָט זיך צוגעזעצט אויף די הינטערשטע פיס און זיך געקליבן אַ שפּרונג טון אויף אים. ער איז געווען גרייט אויסצושיסן, אינסטינקטיוו זיך אָבער געכאַפּט אַז מיטן שיסן וועט ער זיך אַליין פאַרמסרן, אויסגעדרייט די ביקס, אָפּגעמאָסטן דעם הונט מיט דער הילצערנער זייט, אַז יענער האָט פאַרוואָרפן די פיס און אַרויסגעלאָזט אַ כאָרכל.

ס׳איז צוריק שטיל געוואָרן און בוקערט האָט געפילט ווי ס׳קלינגט ביי אים אין די אויערן, אין מוח. ער האָט זיך אויסגעצויגן ווי גרויס ער איז געווען, געקראָכן אויף אַלע פיר, אויפגעכאַפּט יעדן קלאַנג, יעדן שאָרך. די אויגן האָבן געברענט, דורכגעריסן ס׳פינסטערניש, באַמערקט ס׳קלענסטע בערגל מאָך און אין גאַנצן האָט ער דערמאָנט זיינס אַן אורזיידע, וואָס האָט זיך געגנבט אויף אַלע פיר אויפן ברעג פון דער קאָנגאָ, וואו פינקעלדיקע שלאַנגען האָבן געציִשט און געבליצט מיט זייערע גרינע אויגן פון צווישן די הויכע פּאַלמען.

ער האָט אָפּגעמאַכט אויפצוכאַפּן מיט דער ביקס איינעם נאָכן צווייטן, נישט געבן זיינע אָנגרייפער קיין געלעגנהייט אים צו באַפאַלן.

עס האָבן זיך שוין געהערט די טריט פון די פערד, דאָס טאָפּטשען אין די בלאָטעס. בוקערט איז געוואָרן אומגעדולדיק, געוואָרט ס׳זאָל שוין עמיצער אונטערקומען. מיט אַמאָל האָט אַ שיין-וואַרפער אים פאַרבלענדט די אויגן, אויף אַ רגע בלינד געמאַכט. דער געדאַנק, אַז זיי האָבן אים אַ לעבעדיקן האָט אים ווי פאַראַליזירט און ער האָט פון שרעק אויסגעשאָסן. ס׳איז נאָך געוואָרן שטילער ווי פריער. דער

אפקלאנג פון שאָס איז געבליבן ביי אים אין די אויערן און ער האָט דערהערט אַ שטימע:

— בוקערט דאָס בין איך, דער שעריף! כ׳ווייס דו קענסט מיך שיסן, קענסט אויך שיסן מיינע דריי שוואָגערס וואָס זענען מיט מיר!

— וואָס וועט דיר אָבער אַרויסקומען? סוף-כּל-סוף וועט מען דיך כאַפּן! כ׳דאַרף דיר נישט זאָגן מיט וואָס דאָס שמעקט — פאָלג מיך און גיב זיך איבער אין מיינע הענט...

— נישט ביים לעבן! — האָט בוקערט אים איבערגעריסן.

— כ׳מיין אין די הענט פון געזעץ — האט דער שעריף ווייטער גערעדט — דאס געזעץ ווייסט נישט פון קיין ווייסע, פון קיין שווארצע, ביים געזעץ זענען אַלע גלייך! איז אויב דו פילסט אַז דו ביסט אומשולדיק, וועט מען דיך באַפרייען און אויב אַפילו וועסט זיין שולדיק וועט מען דיר אויך דאָס לעבן שענקען, ווייל מיר מעקלור לעבט, הא, וואָס זאָגסטו?

בוקערט איז געלעגן ווי אין היץ, די רייד פונם שעריף האָבן אים צעמישט, אָנגעלאָזט רויך אין קאָפּ, און דער קוראַזש איז פון אים אוועק. ער האָט געפילט, אַז דאָס איז דער גלייכסטער וועג, אַז אויב דער שעריף וויל, קען ער אים אַוועקשיקן קיין אַטלאַנטע, און דאָרט איז מעגלעך ער זאָל זיך דערשלאָגן צו „קריין גערעכטיקייט".

— „וועל", וואָס זאָגסטו? האָט זיך ווידער געהערט דעם שעריפס שטימע — גיב זיך אונטער איידער דער עולם קומט אָן, דעמאָלט וועט זיין שפעט!

— טאָ שווער מיר צו — האט בוקערט זיך אויפגעשטעלט — אַז דו וועסט מיך נישט איבערגעבן אין זייערע הענט!

— כ׳שווער — האט דער שעריף אויפגעהויבן אַ האנט — אַז באַך היינט ביי נאַכט וועל איך דיך אָפּשיקן קיין אַטלאַנטע!

בוקערט איז ארויס פון די קוסטעס. ער האָט געלאָזט שטיין די ביקס און איז אונטערגעגאַנגען צום שעריף:

— אָט בין איך, אַרעסטירט מיך!

ער האט באַמערקט, ווי דער שעריף האַלט אָנגעגרייט אַפּאָר „אייזערנע מאַנזשעטן", איז ער געוואָרן אָנגעברוגזט און זיך געפּרעגט:

— דאס גייט איר מיך שמידן?

— יעס!

— כ'האָב זיך דאָך אַליין איבערגעגעבן, צו וואס דאַרפט איר מיך שמידן?

דער שעריף האט פלינק אים געשלאסן די הענט. בוקערט האָט געזען אַז ס'קומען רייטערס, האָט ער אַ נערוועזן דריי געטון מיט די הענט, זיך דערפילט געפענטעט און געליטן, צו וואָס ער האָט זיך אונטערגעגעבן. אַ מינוט צוריק איז ער נאָך געווען פריי, זיך געקאָנט אָפּרעכענען מיט יעדן פון זיי און איצט קאָן אים יעדער באַליידיקן, שלאָגן... און ער? אים בלייבט נאָר איבער צו שטשירן מיט די ציין: ווי אַ הונט אויף אַ קייט. ער האָט זיך געכאַפּט אַז ס'איז שפּעט חרטה צו האָבן, זיך געשעמט פאַר די יונגען פון דאָרף, וואָס ער, בוקערט, וועלכער וואָלט געקאָנט בייקומען פינף פון זיי, איז געשמידט און זיי אַלע זענען פריי. און דאָס וואָס ער איז געווען געשמידט האָט אים אַזוי דערשלאָגן, אַז ער אַליין האָט זיך דערפילט שולדיק, ערגער פון די אַרומיקע, געוואָרט זיי זאָלן זיך נעמען אָפּרעכענען מיט אים, און געווען זיכער, אַז ער וועט שוין פון די זומפּן קיין לעבעדיקער נישט אַרויס.

— אָט איז דער נעגער! אָט שטייט ער! — זענען די רייטערס מיט געשרייען אַראָפּ פון די פערד, און איינער האָט פון גרויס פרייד אויסגעשאָסן — הורריי פאַרן שעריף!

הורריי! הורריי!

איינציקווייז זענען די רייטערס אָנגעקומען.

אַרומגערינגלט דעם נעגער, אים געוויזן די שטריק אויף וועלכע זיי וועלן אים הענגען: געשלאָגן מיט די פויסטן אין פּנים אַריין, און ער, אַ געשמידטער, אַ צעדסטער, האָט נאָך יעדן קלאַפּ געמרוקעט, מיט די אויגן דאַכט זיך געשמייכלט און געוואַרט מען זאָל אים ווידער שלאָגן.

מעקלור איז אַרויפגעפאַלן אויפן שעריף, אים גענומען קושן, זיך צעוויינט. ער איז צוגעגאַנגען צום נעגער און אים אַ שפּיי געטון גלייך אין פּנים אַריין:

— בעסטיע, איצט וועל איך זיך אָפּרעכענען מיט דיר!

ער האָט איינגעקוועטשט די פויסטן, איינגעבויגן דעם קאָפּ מיטן ברייטן קאַרק און ווי אַ צערייצטער ביק, זיך אַ לאָז געטון צום נעגער. דער נעגער האָט אַ הויב געטון אַ פוס און מעקלור האָט זיך איבער־געקייקלט.

— נעמט אים! נעמט אים! האָט זיך געטראָגן פון אַלע זייטן.

דער שעריף איז אַריין אין דערמיט:

— בירגער און שכנים! געדענקט, איר האָט מיר צוגעזאָגט, איר האָט מיר צוגעזאָגט העלפן אים איבערצוגעבן דעם געזעץ אין די הענט!

— מיר זענען ס'געזעץ!

— אַ נעגער איז קיין מענטש נישט!

— אַ הונט!

— גערעכט! אַ הונט! און אַ משוגענעם הונט דערשיסט מען!

— איך אַפּעליר צו אייך אין נאָמען פון געזעץ! — האָט דער שעריף נאָך העכער געשריען — גייט אריין אין מיין לאַגע! צו וואָס בין איך דאָ? פאַרוואָס צאָלט מיר די רעגירונג? ס'געזעץ זאָל אָפּגעהיט ווערן. איך ווייס עס טוט אייך וויי, כ'ווייס, אַז מעקלורס האַרץ בלוטעט, ער איז אַ טאַטע! מיר זענען אָבער פריער פאַר אַלעם בירגער פון די „פאַרייניקטע שטאַטן", און ס'געזעץ פון די „פאַרייניקטע שטאַטן" דאַרף אָפּגעהיט ווערן, אַז נישט וואָס פאַר בירגער זענען מיר? אַז נישט וועט איינער דעם צווייטן לעבעדיקערהייט אויפעסן! פריינט און שכנים! גייט אריין אין מיין לאַגע, קיינער פון אייך וואָלט אויף מיין אָרט נישט בעסער געווען! איך אַפּעליר...

— העלפט מיר „באָיס" — האָט מעקלור זיך אַ לאָז געטון צום נעגער, ביי וועמען די אויגן זענען געווען אָנגעלאָפן מיט בלוט, ס'מויל אָפן, ווי ער וואָלט מיט די שאַרפע ציין זיך געוואָלט פאַרטיי־דיקן.

דער שעריף האָט מעקלורן אָפּגעשטופּט, האָבן נאָך עטלעכע זיך אַ לאָז געטון. ס'איז געוואָרן אַ געשלעג. דער שעריף האָט געשלאָגן מיט זיין „קלאָב" רעכטס און לינקס, נישט צוגעלאָזט צום נעגער.

דער כעס ביים עולם איז געוואַקסן, פאַרדראָסן, פאַרוואָס דער שעריף נעמט זיך אָן, שלאָגט גאָר? און מיט אַמאָל האָט זיך ביי איינעם

פון אַ קלאַפּ נעלאָזט ס'בלוט פון קאָפּ. דאס איז געגוג געווען. מיט אַ געשריי האָט זיך דער עולם אַ שפּאַר געטון צום שעריף. אים אומגע-וואָרפן, געטראָטן מיט די פיס. ביז פאַרטאָג האָבן זיי געפּייניקט דעם נעגער און מיט געזאַנג אַ ם גערפירט אין דאָרף אַריין.

* *
*

אין „בוירק האַט ניוס", וואָס ערשיינט איין מאָל אין וואָך, איז געווען אָפּגעדרוקט אויף דער ערשטער זייט מיט גרויסע אותיות:

„היינט ביי נאַכט נאָך אַ געיעג פון פינף שעה, האָט מען אין די זומפּן געכאַפּט דעם נעגער, וואָס האָט פאַרפירט מר. מעקלורס טאָכטער".

„דער משפט וועט פאָרקומען מאָרגן, זונטאָג נאָכמיטאָג, ביים אינדיאַנער בערגל, נישט ווייט פונ'ם בית-עולם, אויפן זעלבן פּלאַץ, וואו דער מערדער האָט פאַרשלעפּט זיין קרבן".

„מיר האָפן, אַז קיינער פון אונזערע שכנים וועט נישט פאַרפעלן צו זיין אַנוועזנד.

דאָס קאָמיטע".

באַלד, נאָכמיטאָג, האָבן די פאַרמערס אָנגעהויבן צונויפצופאָרן זיך אַרום דעם אינדיאַנער בערגל. געקומען זענען זיי משפּחהווייז. קורצע, ברייטביניקע סקאַטלענדער, מיט אַרומגעשוירענע בערדלעך און אָן וואָנסן, וואָס האָט זיי געמאַכט אויסזען, אַז זיי האַלטן זיך ביים פאַנאַנדערניסן, ביינערדיקע ענגלענדער, גלאַט געראַזירט, מיט פאַר-קוועטשטע ליפּן, אַלטע דייטשן מיט „אָנקל סעמ'ס" אויף די גאָמבעס, מיט זייער פּלאַט-דייטש, ווי זיי וואָלטן איצט אַריבערגעקומען, עטלעכע איטאַליענער, „דזשאַנק פּעלערס" (הענדלער מיט אַלטוואַרג) האָבן אַנגע-פּאַקט אין זייערע שמאָלע וועגעלעך די ווייבער מיט די קינדער, אָנגעהאַנגען וויפל גלעקלעך זיי האָבן נאָר געהאַט אין פאַרפאָרן מיט אַ געפּילדער. סלאָוון, וואָס האָבן געאַרבעט ביים פּאַקן פּאַמעראַנצן, זענען אָנגעקומען אין זייערע היימישע בגדים. רעפּאָרטערס פון די אַרומיקע פאַמיליען-בלעטלעך זענען אָנגעפאָרן אויף זייערע וועליסאַפּעדן,

חוצפהדיק און ווילדעריש געלאפן צווישן עולם, פאפיר אין דער האנט און גענומען נאטיצן. מיט „האלא פראפעסאר” האבן זיי ארומגערינגלט דעם געוועזענעם אפטייקער, א זקן מיט ווייסע האר ביז איבער די אקסלען, מיט אן אפגעשאסענעם הוט אלא דזשארדש וואשינגטאן און צעריידענע פארצייכנס, אז דאס איז שוין די דרייסיקסטע לינטשעריי, וואס דער „פראפעסאר” האט אויף זיין לעבן ביי׳געוווינט. מיטן זאמדיקן וועג איז אנגעקומען דער שוכטער פון דארף, א מגושמדיקער ייד. ער איז געווען פארשטויבט, דערשוויצט, זיך געאיילט און דערמאנט, אז פונקט אזוי פארשמא׳עט האט ער גדארפט זיין אין דער אלטער היים, ווען ער איז געלאפן נאך דער השכמה זען ווי מען מושטירט ס׳מיליטער.

מענטשן, וואס האבן זיך כמעט נישט געקאנט צונויפרעדן, זיך אויסגעמיטן כ׳גאנצע לעבן, זיך פיינט געהאט, האבן מיט אמאל אוועקגעוואָרפן אלע פארורטיילן, זיך מער נישט געטיילט אין אמעריקאנער, דייטשן, איטאליענער אין סלאוון, פארגעסן אן דעם איינצעלנעם, ווי ער וואלט גארנישט עקזיסטירט און זיך פארייניקט. דאס איז די ווייסע ראסע זיך געקומען אפרעכענען מיט דער שווארצער.

דער עולם איז געווארן אלץ גרעסער, זיך צעלייגט ארום דעם בערגל, געוואוּן אומגעדולדיק ווי אין א צירק, איידער די סצענע עפנט זיך, און אנגעהויבן צו אפלאדירן.

עס איז געווען הייס. די באנוול-פעלדער זענען געשטאנען פארשטויבטע, די צעבליטע קעפלעך געבויגן צו דער ערד. בארג-אראפ האט זיך געצויגן די סעמעטערי (בית עולם), ארומגעצוימט מיט א ווייסן שטיינערנעם פלויט, די קברים וואס זענען געלאפן אין גלייכע שורות, האבן פון דערווייטנס זיך דערנענטערט, די ברייטע שטיינער האבן אויסגעזען ווי אפגעקאלעכטע הייזלעך און די ווייסע צלמים איבער זיי האבן דערציילט וועגן רחמנות, וועגן א געקרייצטן גאט, וואס רופט צו זיך די שוואכע.

— מען פירט אים! מען פירט אים! — האט זיך געהערט פון אלע זייטן.

דער עולם איז אויפגעשפרונגען, זיך גענומען שטופן נענטער צום בערגל, זיך געשטעלט אויף די שפיץ פינגער.

בוקערט איז געגאנגען גלייך, געקוקט פאר זיך, ווי ער

וואלט קיינעם נישט געזען. ער האט אויסגעזען צו זיין רויק. נאך אין דער זעלבער נאכט, ווען ער האט זיך איבערגעגעבן דעם שעריף און מען האט אים אהיים געבראכט א צעביילטן, א צעהארגעטן איז אים באפאלן א שווערע מרה-שחורה. ער האט אויפגעהערט צו ציטערן, זיך מער נישט געבעטן מען זאל אים שענקען דאס לעבן, געווען גלייכגילטיק צו די ארומיקע, נישט געענטפערט אויף זייערע פראגן. שפעטער איז ער געזעסן א פארטראכטער און אז ער האט שוין יא עפעס ארויסגעזאגט, איז דאס נישט געווען דאס, וועגן וואס ער האט געטראכט, נאר עפעס א נארישקייט, וואס עס איז אים גאר נישט אנגעגאנגען. דער איינציקער, וועמען ער האט געענטפערט איז געווען דער גלח. ער האט זיך געפילט בעסער אין זיין געגנווארט, אים געבעטן ער זאל אים ליינען, ווי מען האט געקרייצט יעזוסן. און אז דער גלח האט געליינט איז די מרה שחורה אוועק און זיין פנים האט געגלאנצט מיט אזא פעטער שווארצקייט, אז עס האט אויסגעזען, אז אויב מען וועט איינשניידן די הויט, וועט רינען שווארץ בלוט. איצט, אז ער איז צוגעקומען צום בענקל האט ער זיך אפגעצלמט, געווארפן א בליק אויפן עולם און די רויקייט פון זיין פנים איז פארשוווּנדן, ער האט כמעט אלעמען דערקענט אין איין רגע אנגערופן צענדליקער נעמען, זיך געוווּנדערט מיט וועמען דער פאסטמייסטער שטייט. אה, ער קען אים, האט נאר פארגעסן זיין פאמיליע, איצט די לעצטע וואך האט זיך דער מאן געקויפט א נייע „מאשין“ (אויטאמאביל), באצאלט דריי טויזנט דאלאר. בוקערט האט זיך נישט געקאנט באפרייען פון דעם פארגעסענעם נאמען, ווי פון א פארעקשנטער פליג, געזען פאר זיך דעם דריי טויזנט דאלאריקן אויטאמאביל, געזען די גאס און דאס הויז, וווּ דער מאן האט געוווינט, זיך אבער נישט געקאנט דערמאנען זיין נאמען; געליטן דערפון, זיך ווייטער אנגעשטרענגט ווי דאס וואלט געווען די וויכטיקסטע זאך, וואס האט אים איצט אינטערעסירט.

די מענטשן וואס האבן בוקערטן געבראכט, האבן זיך געהאלטן אין איין פארען. זיי האבן אראפגענומען פון א אויטאמאביל קייטן, שטריק, און אייזערנע שטאבע, געפלאכטענע קאשיקלעך מיט נאפט.

— ווו איז האלץ? — האט איינער געפרעגט.

— טאקע, ווו איז האלץ — איז אַ צווייטער געבליבן שטיין מיט אַ צעעפנט מויל.

— לאָז עמעצער צופאָרן צום וועלדל אין ברענגען!

— איצט גיין פאָרן?

— וועט מען פאַרשפּעטיקן?

— מאַכט עס שנעל, חברה!

פינף יונגען זענען ארויף אויף אַן אויטאָמאָביל און מיט אַ פּייף פאַרשוווּנדן.

די שמחה איז אָפּגעריסן געוואָרן. דעם עולם האָט דערעסן צו קוקן אויפן נעגער, זיך איינציקווייז גענומען צו זעצן אין שאָטן, ארויסגענומען „סענדוויטשעס" און געגעסן.

איך וואָלט זיך מיט אים נישט געוואָלט טרעפן איינער אַליין ביי נאַכט! — האָט איינער געוויזן אויף בוקערטן.

— דו מיינסט ווייל ער איז אַזוי הויך, מוז ער זיין שטאַרק?

— ווי שוואַך ער איז וואָלט איך געגעבן אַ פינפפערל זאָלסט אים ארויסרופן אויף אַ „פייט"!

— האַ, האַ, דער נעגער וואָלט אַזעלכע פינף ווי דו בייגעקומען!

— ס'וועט זיין אַ שווערער „דזשאָב", באָיס!

— וואָס, אים אָפּצוברעטן? — האָט זיך איינער צולאַכט.

— ביי אַ גוט פייער וועט פון אים אין צוואַנציק מינוט קיין זכר נישט בלייבן!

— כ'וועט, אַז ס'וועט נעמען איבער אַ האַלבע שעה!

— אין וויפיל?

— צוויי צו איינס!

— אָל־רייט!

— און דעם שעריף האָבן זיי גוט צוגעקלאַפּט, האַ, — האָט איינער אריינגעוואָרפן.

— ער ליגט צו בעט.

— גוט אַזוי!

— ער האָט שוין געהאַט צופיל פעפער אין דער נאָז!

— וועט פאַרזאָגן אַ צענטן זיך אָנצונעמען פאַר אַ נעגער!

— האלאָ, הערי, ווו איז דער טאַטע? — האט דער שוסטער אַ קלאַפּ געטון ליוויס בחורל איבער דער פּלייצע.

— קענסט נישט מיין אלטן? ער איז צעדרייט! כ׳האָב היינט געהאט אַ „אַרגומענט" מיט אים! — האט הערי געשמייכלט — ער סטראַשעט אונז איבערצולאָזן אין בּוירק און אַליין וועט ער זיך באַזעצן אין ניו-יאָרק צווישן יידן! לויט אים דאַרף מען ס׳גאַנצע דאָרף לינטשן, נישט דעם נעגער, ווי געפעלט דיר? האַ, האַ, האַ!

— וואס מיינסטו? — האט דער שוסטער אַרויסגערוקט דעם שטייפן קאַפּעליוש און געוואָרן פילאָזאָפיש — צו פארברענען אַפילו אַ שווארצן דאַרף מען האבן אַ לב! נאר גוים קאָנען עס!

— ביסט אַזאַ גרינגהארן ווי מיין אַלטער! — האט הערי אים אַ לאַך געטון אין פנים אריין.

דער שוסטער האט ארויפגעלייגט אויף הערי׳ס קאָפּ זיין צעיורענע האנט, אז יענער האָט זיך אזש פון אונבאהאלפנקייט איינגעבויגן, אים אנגעקוקט מיט בטול, גאר נישט געענטפערט און פארשוואונדן צווישן עולם

— אַ גרינגהארן — האט אים הערי נאכגעקוקט.

— ער רעדט מיטן „סעקסטאָן". — האט זיך עמיצער אנגערופן.

— ווער, דער נעגער?

— וואס וויל ער?

— איך ווייס נישט.

— ער וויל מען זאל אים געבן אַ ביבל.

— פארן טויט ווערן זיי פרום.

— מען זאגט, אז דער גלח איז ביי אים געווען אַ גאַנצע נאכט.

— ער דארף אונז דאַנקבאר זיין — באלד וועלן מיר אים שיקן אין גן-עדן אריין.

בוקערט האט אַנידער געקניט און אויפן קול געבומען לייענען פון „הייליקן דזשאָן". דער עולם וואס האט געהאלטן אין איין שפּאסן איז געווארן נייגעריק, אויפגעהערט צו טומלען און זיך איינגעהערט בוקערטס שטימע, וואס האט אין אָנהויב געציטערט, איז געווארן זיכער, העכער געקלונגען איבערן פעלד.

— וואס וועקן מיר זיך דאָ פרעגלען: קומט זיך צוזעצן הינטערן בוים, דארט איז קילער!

„— — — און איך האָב געזען ווי אין הימל האט זיך אַ טיר געעפנט, און די ערשטע שטימע, וואס האט גערעדט צו מיר האט געקלונגען ווי פון אַ טראמפּייט, וואס רעדט צו מיר און זאגט; „קום ארויף צו מיר און איך וועל דיר ווייזן זאכן, וואס וועלן געשען שפּעטער — — —"

עס איז געווארן שטיל ווי ביי אַ גאטעס-דינסט. דער עולם איז גע-שטאנען אויף די שפּיץ פינגער, זיך איינגעהערט און פאר די אויגן האָט זיך געבלייכט אַ פארגליווערטע סעמעטערי, ווו די ווייסע צלמים האבן געצאמט און אפּגעטעמפּט דעם קלענסטן פארלאנג. די עלטערע פארמערס האָבן זיך שלעכט געפילט, אויסגעמיטן איינער דעם צווייטנס בליק. בוקערטס שטימע האט געקלונגען אַלץ העכער און קלאָרער, די אויגן געווענדט צום הימל ווי א היילִיקער, אַזוי האָבן געמוזט אויסזען די ערשטע קריסטן ווען זיי זענען געשטאנען פאר די שייטער-הויפנס.

דער עולם האט מיט אמאָל זיך גענומען ארומקוקן, פארגעסן אָן בוקערטן און איינער האט גענומען פרעגן דעם צווייטן:

— וואס איז דער מער? וואס איז דארט?

צווישן דעם עולם איז געשטאנען אַ נידעריקער מאן, וועמעס אויפגעהויבענע פויסטן האבן זיך בלויז ארויסגעזען און זיין שטימע האט געקלונגען טעמפּ און פייכט, ווי פון אַ קבר ארויס:

— קריסטן זייט איר; אויב איר זייט קריסטן, איז א חרפּה צו זיין אַ קריסט, בין איך קיין קריסט נישט!

דער עולם האט אויפגעציטערט. די אויגן זענען געווען שטאר, די מיילער צעעפנט, און אינגאנצן האבן זיי אויסגעזען ווי פון ווייכן ליים אויסגעקנאטן און יעדע האנט וואלט געקאנט די מאסן בויגן, איבערקנעטן.

דער אויטאמאָביל מיט האַלץ, וואָס האָט זיך באוויזן אויפן זאמדיקן וועג איז געבוג געווען, אַז דער באַר-וואָס איינגעדרימלטער פארגעניגן צו פייניקן אַ שוואַכערן, זאל זיך צוריק אויפוועקן און פון אלע זייטן האבן זיך געהערט קולות.

— וואס וויל ער, דער „יענקי"?

— ווער דארף אים דאָ?

— לאז ער גיין קיין באָסטאָן!

— ווען נישט די פאַרדאַמטע יענקיס, וואָלט צו דעם אַלעם נישט געקומען!

— זיי האָבן באַפרייט די נעגערס — לאָזן זיי זיך משדך זיין מיט די שוואַרצע!

דערווייל איז אַנגעלאָפן דער אויטאָמאָביל, מען האָט גענומען קלאַפּן די שטאַבע טיף אין בערגל אַריין, געקלאַפּט מיט שווערע האַמערס, וואָס האָבן פאַרהילכט די ווערטער פון „הייליקן דזשאָן". די שטאַבע האָט מען אַנגעלייגט מיט שטיינער, צעלייגט דאָס האָלץ. און אַ האַלב טוץ מענטשן זענען אונטערגעגאַנגען צו בוקערטן.

— פּאַרטיק?!

בוקערט האָט זיך פּאַמעלעך אויפגעשטעלט, זיי אַנגעקוקט, ווי ער וואָלט נישט געוואָלט פאַרגעסן זייערע פּנימער, גענומען רייסן פון „הייליקן דזשאָן" אַ בלאַט נאָך אַ בלאַט, זיי געטיילט דעם אַרומיקן עולם.

אַ שוידער איז בײַ אַלעמען דורך, געפּילט, אַז ווען עמעצער שטעלט זיך איצט פאַר אים אײַן וואָלט זיך בײַ קיינעם קיין האַנט נישט גע-הויבן, זיי וואָלטן זיך צעפאָרן אַהיים.

אַ שווערע, דריקנדיקע שטילקייט האָט זיך געלייגט איבער אַלעמען דאָ און דאָרט האָבן זיך אייניקע פאַרמערס דורכגעשטופּט מיט די עלנבויגנס צווישן עולם, פון פאַרדרוס געשאָלטן, געשפּיגן און זיך געלאָזט גיין אַ היים. אַנדערע זענען פאַרשוווּנדן מיט זייערע אויטאָמאָבילן. דאָס האָט געווירקט אויפן עולם, אים געמאַכט נערוועזער. די אָנפירער האָבן עס דערפילט, זיך איבערגעשראָקן, אַרומגערינגלט בוקערטן, ווי זיי וואָלטן מורא געהאַט מען זאָל אים נישט אַרויסרייסן, און אָנגעכמורעטע צוגעשטאַנען צו אים:

— פּאַרטיק?

בוקערט האָט ווידער אַנידער געקניט, אַ ווײַלע תפילה געטון, געקוקט אויף אַ קליין ווערעמל, וואָס איז געקראָכן נעבן זיינע קני, עס אַוועק-געשאָטן, ווי ער וואָלט מורא געהאַט מען זאָל עס נישט צעטרעטן און אַ רויקער זיך אויפגעשטעלט. ס'האָט אויסגעזען, אַז ער באַגרייפט נישט וואָס עס שטייט אים פאַר. ער איז צוגעגאַנגען צום בענקל, זיך אָנגעשפּאַרט מיט די פּלייצעס אָן דער אייזערנער שטאַבע. שטום און גלייכגילטיק

געקוקט אויפן עולם, אויף די מענטשן, וואס פּאָרען זיך אַרום אים.

אַ האַלב טוץ מענטשן האָבן אים צוגעבונדן צו דער שטאַבע, געדרייט און געקניפּט שטריק און קייטן אַרום זיין קערפּער, אַזוי, אַז ער איז געבליבן שטייען ביי דעם אייזן ווי אַן אויסגעהאַקטער. מען האט אים ארומגעלייגט מיט שטיקער האָלץ, טרוקענע צווייגן און אַלץ באַגאָסן מיט נאַפט.

דער עולם האט זיך אַ שפּאַר געטון פון די פּלעצער, געהאַלט בעסער זען, ארויפגעקראכן אויף ביימער, אויף אויטאמאבילן. טאַטעס האָבן אויפגעהויבן די קינדער, מענער האָבן געהאַלטן זייערע ווייבער אויף די אקסלען און מיט איינגעהאַלטענע אָטעמס געוואַרט וואס ס׳וועט געשען.

מעקלור, אָנגעטון יום-טובדיק, איז אונטערגעגאַנגען מיט ווירדע און נישט אויפגעהערט איבערצוחזרן:

— כ׳דאַנק גאָט, וואָס ער האט מיר געהאָלפן קריגן גערעכטיקייט פאר מיין אָרעמער טאָכטער! כ׳דאַנק גאָט —

בוקערטס אויסגעלאָשענע אויגן האָבן זיך אַ צינד געטון, ס׳בלוט האט זיך אַ שפּאַר געטון אין די שלייפן, אין קאָפּ איז געוואָרן לופטיקער, האט אים אַזאַ ליכטיקייט ארומגענומען, אַז ער האָט אַרומגעכאַפּט דעם גאַנצן עולם. אָן אַ צאָל געשעענישן האָבן זיך אָפּגעצייכנט אין איין רגע, אַלע אזוי בולט קלאָר, מיט אלע קלייניקייטן און אינטער די קלייניקייטן האט זיך געצויגן, ווי אין חלום, אַ פאַרווייטיקטע בלייכקייט ארויסגעקוקט פון צווישן די געשעענישן, ווי פון אַ באַהעלטעניש איינגעקרעמפּט דאָס הארץ יעדעס מאָל איינגערוימט: קעררי, קעררי — —

מעקלור האָט אָנגעצונדן א שוועבל און עס צוגעטראָגן צו די צווייגן.

— אוי-הה.. — איז דורך אין דער לופט, ווי אַ ווינט וואָלט געווייט, און דער עולם האט זיך נענטער אַ שפּאַר געטון.

איבער אַ רגע האט זיך בלויז געזען אַ בלוי פלעמל. באַלד האט דער נאַפט זיך צעפלאַקערט, פונקען האָבן זיך צעשאָטן, האָלץ האט גענומען קנאַקן. אין איין אויגנבליק האבן זיך בוקערטס הויזן אָנגעכאַפּט, און ס׳האט זיך געהערט אַ סמאַליע פון פלייש. ער האט צומאָל קיין קרעכץ געטון.

די פלאמען זענען פאמעלעך געקראכן איבער זײַנע קליידער, פונקען האבן זיך אַ שפּאר געטון פון אַ בעדיכטן, גרויען וואלקן רויך. בוקסרט האט אַ דריי געטון דעם קאָפּ, און אין זײַן צונויפגעקארטשעט פּאראַליזירט פּנים איז געווען עפּעס אַ מילדקייט, מיט אַמאָל האט ער זיך גענומען קארטשען הינטער די שטריק, זיך אַ צי געטון, עטוואס אוועקגערוקט דעם קאָפּ פון וואקסענדיקן פייער און צום ערשטן מאָל זיך צעשריגן:

— אוי, מײַן גאט! מענטשן לאזט מיך אָפּ! כ'האָב אייך עפּעס צו זאָגן, כ'בעט אייך לאָזט מיך אָפּ, אוי, מײַן גאָט, מײַן גאָט...

מיט פארקוועטשטע פּיסקן, די ווייס־שרייענדיקע ציין איינגעביסן אין די ליפּן, וואָס האָבן אויסגעזען ווי אַ פארבלוטיקטע וווּנד, האָט ער זיך געדרייט, געקארטשעט, באוויגן מיט יעדן גליד, מיט יעדן מוסקול, געקרעכצט. ער האָט זיך צעשריגן מיט אויפטרייסלענדיקע קולות. די מוסקלען אויף די הענט, אויף דער ברוסט האָבן זיך אנגעצויגן ביז צום פּלאצן; די אויגן בלוטיקע, זענען געקראכן פון קאפּ און די געשרייען זענען פארהילכט געוואָרן פון תּילדן המון:

— מען דארף מיט אלע אזוי טון!

— אַ לעסאָן. (אַ לעקציע)

— ער וועט שוין מער קיין ווייס מיידל נישט באפאלן!

— פילסט? — האט איינער אַ שניף געגעבן און זיך באלעקט.

— אַה־ה, טאקע!

— סמאליעט!

— אַ חזיר!

מעקלור איז געווען בארוישט, זיך געוואקלט פון גליק. ער האט אויפגעוואָרפן דעם ראָק, זיך גענומען קלאפּן מיט די פויסטן אין דער ברוסט, לייכט אפּירגעווארפן די פיס און הייזעריק געזונגען. דער עולם האט אונטערגעכאפּט, אן עלטערער קצב האט זיך אים געווארפן אין די ארעמס. זיי האָבן זיך געקושט, זיך אויסגעצויגן אויף דער ערד און זייערע צעהיצטע קערפּערס האָבן זיך געקארטשעט אויפן גראז. דער עולם איז געווארן ווילד, זיך ארומגעכאפּט, געשריגן, ווי ער וואלט מיט אַמאָל זיך געוואלט באפרייען פון עפּעס פרעמדס, וואס איז געהאנגען ווי אַ קייט ארום זײַנע פיס און ס'האט אויסגעזען, ווי דאָס געצנדינערײַ

האט נאָך אַ צווי טויזנט יאריקן שלאָף, זיך צוריק אויפגעכאפט אינם מענטשן, געטט נקמה פאר די אויסגעצערטע קערפערס, געשמיסענע לייבער, חיל אויסרייסן מיטן ווארצל די דורות פון צוריקגעהאלטנקייט. האט מען דעם געקרייצטן גאט, וואס האט מיט דעם כשוף־וואָרט „רחמנות" צעבראכן די אַלטע געטער, זיך געראנגלט מיט אויסגעלאסנקייט און זינד, צוריק ארויפגעזעצט אויף דער שטאַבע און אונטער־געצונדן.

בוקערטס געשרייען זענען בעוואָרן שוואכער, ווי די כחות וואלטן אים פארלאָזן. דער קאפ ווי פארחלשט איז געלעגן אויף דער ברוסט. ער האט נישט געשאלטן, בלויז געקרעכצט און זיך געבעטן:

— מענטשן, האט רחמנות, דערשיסט מיך! מענטשן...

— קיינער האָט זיך נישט צוגעהערט.

פלוצלונג האט דער שטריק, וואס איז געווען ארום די אקסלען און דער ברוסט, זיך איבערגעברענט און נאכגעלאזט. די קייט האָט זיך אראפגעגליטשט פון די ארעמס, און ער האט זיך אויסגעגלייכט, געשטעלט עטלעכע טריט און זיך אַ ריס געטון. שטיקלעך ברענענדע קליידער זענען געפאלן דא און דארט.

דער ווילדער המון האט עס נישט ערווארטעט און זיך אפגערוקט אויף צוריק. אַ שרעק, אז דער ברענענדיקער ריז קאן יעדע מינוט זיך באפרייען און אריין צווישן עולם, האט יעדן ארומגענומען. די פרויען און קינדער האָבן אנגעהויבן שרייען, זיך געשארט צו די מענער.

די קייט ארום די פיס האט בוקערטן צוריקגעהאלטן. מיט צע־שפרייטע הענט איבגאנצן פין אלאמען, האט ער זיך אַ לאז געטון צום המון, זיך איבערגעקייקלט און געבליבן ליגן אן אַ זייט פון פייער. דער קאפ איז געלעגן בידעריקער פון די פיס.

פאר אים איז ביסלעכווייז אלעס אפגעשטארבן, צעשווומען, בלויז אין די איערן האבן האמערס טעמפ געקלאפט, דאס קלאפן האט זיך דערווייטערט, דערווייטערט, געגומען שווימען פאר די אויגן ווי פייער־דיקע רינגען, אים ארומגעוויקלט. ער האט דערזען די מוטער איבער זיך, מיט אן אנגעהעיירער שנעלקייט געגומען מיט איר פליען, די פלאמען נאך אים. ער האט געעפנט דאס רעכטע אויג, געזען ווי מענטשן שטייען מיט די פיס ארויף און א ווײַלע געבליבן אזוי ליגן. די פלאמען

האבן אים אײנגעהילט, געקנאקט, װי מען װאלט אויף זײ געגאסן אײל און די לופט איז פול געװען מיט סמאליגעס.

דער המון איז זיך פאנאנדערגעפארן. ארום דעם צעברענטן פײער, װאס האט זיך דא און דארט צעפלאקערט אויף א רגע און געװונקען, האבן זיך יונגען ארומגעדרײט, געשארט מיט שטעקנעס אין אַש, געזוכט פאר א זכר, װער אַ צאן, װער אַן אפּגעברענטן בײן, — די קומענדיקע דורות זאלן זען, אז זײערע פאָטערס זענען געװען בראװע אמעריקאנער.

די זון האט זיך גענומען זעצן. ארום אים איז געװען שטיל — די שטילקײט פון א בית-עולם, װען מען פארשיט א פרישן קבר און די יללות הענגען נאך אין דער לופט. פון װאלד זענען אנגעפלויגן קראען. געשפרײזט מיט צעעפנטע שנאבלען ארום דעם טליענדיקן בערגל, געקראקעט און געװארט, ס׳זאל אויסגעלאשן װערן. עס האט זיך געהערט א פארשטיקט ברומערײ, װי די ערד װאלט ארויסגעלאזט די אײנגעזאפּטע געשרײען און קולות. און די צלמים אויף דער סעמעטערי זענען געשטאנען פארפלאמטע אונטער דער פארגײענדיקער זון — דערצײלט װעגן געקרײצטן גאט, װאס רופט צו זיך די שװאכע.

ראַסע

ביז מיטאָג איז געפאַלן אַ דינער טרוקענער שניי, דערנאָך האָט געכאַפּט אַ פראָסט און ס׳האָט זיך געפילט אין דער לופט, ווי ער ווערט אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער.

אַ פּאַרטיע לאַנד-מעסטערס זענען געווען צעוואָרפן איבערן פרייען פעלד. געריייניקט דעם שניי, געקלאַפּט פענדלעך אין דער געפרוירענער ערד, געשפרונגען פון איין פוס אויפן צווייטן, געהויבן די הענט און געשריען:

— רעכטס!

— לינקס!

— אַל-ראַיט!

די קולות זענען געווען אַזוי אָפט. געקומען פון אַלע זייטן, און ס׳איז שווער געווען צו גלויבן, אַז נאָר זעקס מענטשן געפינען זיך דאָ.

שטיקלעך וואַלד זענען געווען צעוואָרפן איבערן גאַנצן שטח, די ביימער פאַרשנייטע, ווי מיט צעדריוועלטער וואַטע באַצויגן, זענען גע-שטאַנען איינגעקאַרטשעטע, פאַריסן די נאַקעטע, איינגעדאַרטע צווייגן און זיך קיין ריר נישט געטון.

און אַז ס׳איז אַ לאַנדמעסטער שטאַרק קאַלט געוואָרן, האָט ער געכאַפּט די האַק, זיך גענומען איינבייסן מיט איר אין אַ בוים, און יעדער קרעכץ פון דעם האַקער האָט זיך לאַנג געטראָגן איבער די פאַרשנייטע פעלדער.

אַ בלוי פייערל האָט זיך געצויגן איבערן שניי, אים געשמאָלצן, זיך פאַרלוירן אין אַ געדיכטן רויך, פון מאָל צו מאָל אַרויסגעלאָזט

בלויע פלעמלעך, צוריק פארשווינדן און איבערגעלאזט ארום זיך א קופערשיין.

דער אויפזעער איבער דער פארטיע, א יידישער בחור, איז גע-שטאנען ביים „טרענזיט", אנגעפירט די קאמאנדע מיטביידע הענט, געווען צופרידן, וואס די ארבעט איז שוין באלד געענדיקט, וואס מאר גן אין דער צייט וועט די „ליניע" זיין אויסגעלייגט.

פון לאנג שטייען אויף איין ארט, האט דער פראסט אזוי אים דורכגענומען, אז ער האט קוים געקאנט רירן מיט די פינגער און מיט שווערקייט פארשריבן די אויסמעסטונגען. ער האט זיך געווענדט צום שכן, וועלכער האט זיך געהאלטן מיט די הענטשקעס פאר די אויערן און אונטערגעטאנצט:

— וואס זאגסטו, דזשאן, ס'וועט זיין אויף היינט גענוג?

— גענוג, גענוג! דער „סאן או ע גאן", דער הינטישער זון, דער פראסט, בייסט צו שטארק!

— אל-ראיט, מיר וועלן נעמען די לעצטע אויסמעסטונג

ער האט אנגעשטעלט דעם „טרענזיט", געמאכט מיט די הענט רעכטס, לינקס, אראפגעכאפט דעם שווארצן קעפ, מען זאל אים בעסער זען איבערן שניי און מיט א זינגענדיקן „אל-ראיט" אנגעזאגט דער פארטיע, אז די ארבעט איז געענדיקט.

די שייגאצים האבן א כאפ-געטון די אינסטרומענטן און אין א ווײַלע ארום זענען אלע געשטאנען ארום פייערל.

— מיר וועלן גיין צוריק אין קעמפ? — האט זיך איינער אנגערופן.

— צו ווייט.

— מיר דארפן מארגן ענדיקן די ארבעט.

— דעריבער?

— ס'קאן זיין דא ערגעץ ווינט א פארמער, וועלן מיר אי-בערנעכטיקן.

— טא וואס שטייען מיר?

— קומט!

— קומט!

זיי האבן געכאפּט די אינסטרומענטן אויף די פּלייצעס און מיט אַ „רעגאַטים” גאסן ליד זיך געלאָזט זוכן אַ פּאַרמער.

דער פראָסט איז פאַרקראָכן אונטער די מלבושים, דורכגענומען די ביינער. די פּאַרשנייטע פעלדער האָבן געבלענדט די אויגן, מיד געמאַכט. עס האָט אנגעהויבן צו ווערן טונקל. די פּאַרטיע איז שוין געווען עטלעכע וואָכן אונטערוועגס, געבענטשט ווי מען האָט געענדיקט די אַרבעט, זעלטן זיך פאַרקליבן אין איינעם פון די „קעמפּס” וואָס זענען געווען צעוואָרפן איבער דער ליניע. אויסגעשמירטע, געפרוירענע האָבן זיי זיך געשלעפּט איבער די פּאַרשנייטע פעלדער, אויפגעהערט צו זינגען, געקוקט אין אַלע זייטן טאָמער וועט מען דערזען אַ ליכט, און אפילו פאַרגעסן, אַז מאָרגן אין דער צייט וועלן זיי זיין פריי. יעדערער וועט קאָנען אויף צוויי וואָכן פאָרן וווהין ער וועט גאָר וועלן. איצט האָט אַלעמען פאַרפאָלגט איין געדאַנק וואָס גיכער צו זיין אין אַ וואַרעמער שטוב און אַריינגיסן אין זיך עפּעס הייסעס, ס׳זאָל בריען, ס׳זאָל אויפטייען די פאַרפרוירענע גלידער. אַ מידקייט האָט זיך איבער אַלעמען געלייגט, און ווען איינער שטעלט זיך אָפּ און זאָגט, אַז ער קאָן ווייטער נישט גיין, וואָלטן אַלע געבליבן נעכטיקן אין מיטן פעלד.

— כ׳בין שוין מיד גייענדיק — האָט איינער אַ בורטשע געטון.

— אַז דאָס איז אַ ווּיסטעניש!

— ווער ווייסט ווּ מיר פאַרקריכן?

— קומט, קומט! — האָט דער יידישער בחור זיי געטרייסט. — מיר וועלן געפינען אַ פּאַרמער.

— לאָמיר גאָר צעלייגן אַ פייער און דאַ איבערנעכטיקן — כ׳קאָן שוין נישט גיין!

אויב דו ווילסט זיך אויפהייבן מיט שטייפע פיס, אָל־ראַיט! — האָט דער יידישער בחור, בלוי פון קעלט, געשפּאַסט.

די שייגאָצים האָבן זיך איבערגעקוקט, גאָרנישט געענטפערט און זיך ווייטער געשלעפּט. יעדן האָט אין האַרצן, אַליין נישט ווּיסנדיק פאַרוואָס, פאַרדראָסן אויפן „דזשו”. צי דערפאַר, וואָס דער „שיני” איד פירט אָן די פּאַרטיע, צי דערפאַר, וואָס ער נעמט מער געהאַלט, צי אפשר דערפאַר וואָס ער איז אויפגערוימט, נאָר ווי די זאַך זאָל נישט זיין,

האט יעדערער געזוכט זיך צו פארטשעפּן מיט אים, ווי ער וואלט דער־מיט געוואלט פארגעסן די אייגענע צרות.

— מיר האָבן היינט אינגאנצן נישט געדאַרפט ארויסגיין — האָט זיך איינער אנגערופן.

— אינדערפרי איז נישט קאַלט געווען — האָט דער ייד גע־ענטפערט.

— אָבער ס׳האָט געשנייט! — האט אַ צווייטער אריינגעוואָרפן.

— טא וואס איז?

— אז עס שנייט גייט מען נישט מעסטן!

— דאס ערגסטע איז צו ארבעטן פאר אַ פריוואט-פירמע!

— מען דארף נאָר ארבעטן פאר דער רעגירונג!

— ווער האלט אייך? — האט זיך דער ייד אָנגערופן.

—זע נאר ווי שטייף ער איז! דו ביסט נישט דער באָס!

— איבער דער ארבעט בין איך דער באס!

— ביסטו!

— טא וואס דריגעסטו?

— ווייל איך וויל נישט אַרבעטן אונטער אַ ייד!

— קיינער נויט דיך נישט!

— ווע״ איך טאקע מער נישט אַרבעטן!

— ארבעט נישט!

דער ייד האט געציטערט פון אויפרעגונג געפילט אז אויב זיי וועלן נישט געפינען קיין פארמער, קאָנען די פינף גוים אים דער־הרגענען. ער האט געווארט, אַז יעדע רגע וועט זיך עמעצער פון זיי אויף איםווארפן, און זיך געוואלט קלאָר-מאכן פון וואנען נעמט זיך אזאַ שנאה צו אים. ער איז, דאכט זיך, געווען זייער גוט צו זיי קיין זאַך זיי נישט אויסגערעדט, ער פרירט דאך פונקט אַזוי ווי זיי זאל עס זיין בלויז דערפאר, וואס ער איז א ייד?

עס האט זיך דערהערט אַ ביל פון אַ הונט, אלע האָבן זיך אָפּ־געשטעלט, געוואלט כאַפּן פון וואנען דער ביל איז געקומען און דער־זען צווישן די ביימער אַ ליכט אין אַ פענסטער. אויפגערוימטע האָבן זיי זיך אַ לאָז-געטון צו דער פארם. דער שייגעץ, וואס האט נישט גע־וואלט ארבעטן אונטער אַ ייד, איז אויסגעוואקסן נעבן דעם יידישן בחור:

— לאָזט מיך אַביסל האַלטן דעם „טרענזיט”; ס'איז דאָך אייך קאַלט.

— אַל-ראיט, ס'מאַכט נישט — האט דער ייד אַ שאָקל-געטון מיט דער האַנט און געשפרייזט ווייטער מיטן „טרענזיט”.

ער האָט דערפילט, אז ער וועט זיך קיינמאָל נישט צונויפלעבן מיט די גוים: אַז ער לעבט אין אַ טעות — און אַ שנאה האט זיך דער־וועקט אין אים.

1920

מאַדאַם מאַרקין

אַ הויכע, אַ בלאָנדע, מיט צוויי דיקע פלאַקסענע צעפּ, נאַכלעסיק פאַרלייגט אויפן קאַרק, וואָס, דאַכט זיך, וועלן יעדע ווײַלע צעפאַלן איבער אירע פּלייצעס, אַ פּאָר גרויסע, קורצזיכטיקע און אין דערזעלבער צייט אַזעלכע טיפע, בלויע אויגן, לויזע קליידער, וואָס פאַלן ווייך פון די אַקסלען און אין יעדן ריר פון איר קערפּער ליגט אַן אַנגענעמע, רייצענדע פוילקייט — דאָס איז מאַדאַם מאַרקין.

זי ליגט אויף אַ ווייכער אָטאָמאַנע, לייענט כּלומרשט אַ בוך און מיט אירע פאַרזשמורעטע אויגן קוקט זי זיך צו, ווי איר שוויגער, אַ הויכע גרויע איטאַליענערין שפּילט זיך מיט איר פינף־יעריקן זון.

מיט אַמאָל צעלאַכט זיך די אַלטע, ווייזט דער שנור אויפן אייניקל. זאָגט עפּעס און קושט אים אין קעפּל, אין די אויגן. די שנור שאָקלט מיטן קאָפּ, ווייסט נישט וואָס די אַלטע מיינט, לאָזט ליגן דעם בוך און פאַרטראַכט זיך.

זי קאָן זיך נישט אויסשמועסן מיט דער שוויגער, וועלכע איז נישט לאַנג אין לאַנד, געקומען אויף דער עלטער פון פלאָרענץ צו אירע קינדער. זיי רעדן זיך דורך אויף די פינגער, אויף שטום לשון און ווייסן קיינמאָל נישט, וואָס איינער וויל פון צווייטן. די שנור וווּנדערט זיך, ווי איר אוירווינג זיצט מיט אַן אָפן מויל און הערט זיך איין, ווי די באָבע דערציילט אים עפּעס אויף איטאַליעניש. די אַלטע רעדט מיט די הענט, מיטן פּנים מיט אַלע גלידער און דאָס ייִנגל הערט זיך איין, ווי ער וואָלט יעדעס וואָרט פאַרשטאַנען. און װער ווייס? טאָמער רעדן זיי זיך דורך אויף קינדער־לשון.

די שנור דרייט זיך אויס, לאָזט אַרויס פון קאָפּ אַ בייזערנעם קאַם, הויבט אים אויף און זעצט אים אַרײַן אין אירע צעפּאַטלטע

האָר, ווי מען זעצט אַריין אַ ווידלע אין אַ בונט היי. זי נורעט זיך אײַן אין די הויכע קישנס און פּילט, אַז ס'איז איר אומעטיק.

צייט די שוויגער איז געקומען צו איר אין הויז אַריין האָט מאַדאַם מאַרקיז זיך אַרומגעזען, אַז אַלץ איז איר דאָ פרעמד, ווי די אַלטע וואָלט געווען איר געוויסן, און זי האָט גענומען בענקען צוריק אַהיים.

זי איז געבוירן געוואָרן, געוואַקסן, און זיך אויסגעהאָדעוועט אין אַ הויף בײַם שוואַרצן ים. פון קינדווייז אָן האָט זי אַלעמען אויסגעמיטן, תמיד געווען פאַרטון מיט זיך אַליין. אַז זי איז עלטער געוואָרן און די מעקלערס, וואָס האָבן זיך געדרייט אַרום איר פאָטער האָבן איר גענומען רעדן שידוכים, האָט זי נישט געוואָלט הערן דערפון. זי האָט תמיד געחלומט. אַז „פּעטשאָרין" אָן אָפּגעבּרענטער פון דער זון און חינט, מיט צעשויבערטע, שוואַרצע לאָקן וועט אין אַ שטורעמדיקער נאַכט אָנקומען מיט זיין שיפל הינטער איר פענסטער. אַ שלאָפנדיקע וועט ער זי אַרויסגנבענען און אוועקפירן ערגעץ קיין קרים, צי קיין קאַווקאַז, ווו צווישן הויכע בערג, ווייט פון אַ מענטשלעכן ישוב, וועלן זיי וווינען.

די מעקלערס און די אַרעמעלייט, וואָס האָבן זיך בעדרייט אַרום איר פאָטער, זענען צו איר אָפּט געקומען מיט בריוו פון זייערע קינדער, וואָס זענען געווען אין אַמעריקע. זי האָט פאַר זיי געלייענט די בריוו, געטראַכט, אַז דאָרט, אויף יענער זייט ים, מוז ס'לעבן זיין ברייטער און זי האָט באַשלאָסן צו פאָרן אַהין. נאָך פיל קריגערייען מיט אירע עלטערן איז זי, מערי שטיין אַ זעכצן־יעריק מיידל אָנגעקומען נאָך ניו־יאָרק. זי איז אַוועק אַרבעטן אין אַ „שאָפּ". מערי איז פון ערשטן טאָג אָן געוואָרן אַנטוישט און ווען זי וואָלט זיך נישט געשעמט, וואָלט זי צוריק אַהיים געפאָרן.

דערווייל האָט זי זיך באַקענט, כמעט אויף שטום־לשון, מיט פיליפ מאַרקיז, אַן אָפּגעבּרענטן איטאַליענער מיט שוואַרצע האָר, וואָס פון שוואַרצקייט האָט מען זיך אין די האָר געקאָנט אײַנשפּיגלען. דער איטאַליענער מיט די שוואַרצע, פאַרחלומטע אויגן, מיט די פלינקע באַוועגונגען איז איר געפעלן. צו מיינסטן אָבער איז איר געפעלן דער נאָמען — מאַרקיז! ווי שיין דאָס קלינגט! נאָך יעדן שווערן טאָג

אַרבעט, ווו מערי האט אין אַן ענגן, שטויביקן שאַפּ, אין דרייען אַ געבויגענע, געבייט אַ גאַנצן טאָג קנעפּ, איז ער, מאַרקיז, אַן אויסגעפּוצטער אַן אַנגעפּערפּיומירטער, צו איר געקומען. יעדן אָוונט האט ער זי גענומען אין אַן אַנדער פּלאַץ, זי אַמוזירט, ביז דאס מיידל האט אים ליב געקריגן, געזען אין אים איר אַמאַליקן העלד „פּעטשאָרין" און האט מיט אים חתונה געהאַט.

מאַרקיז האָט געהאַט עטלעכע באַרבער-שעפּער, פּריזורעס, געווען פאַרמעגלעך, האָט ער איר אויסגעמעבלירט אַ היים, ווי זי אַליין האָט גאָר געוואָלט. יעדן טאָג האָט זי זיך ערגעץ אַנדערש געוויילט, געהאַט אַ קרייז פאַרערער — צו מייִנסטן אַמעריקאַנער און אַמעריקאַניזירטע איטאַליענער. זי האָט נישט קיין צייט געהאַט צו טראַכטן וועגן זיך, כמעט פאַרגעסן, אַז זי איז אַ יידישע, אַז זי האָט עלטערן אין רוסלאַנד.

אַז אוירווינג איז געבוירן געוואָרן, האָט זי עפּעס יאָ אַ טראַכט געטון, אַז מען דאַרף דעם ייִנגל „יידישן", זיך געשעמט פאַרן מאַן, גערעכנט, אַז פיליפּ ווייסט נישט, אַז זי איז אַ יידישע און באַשלאָסן אים צו רופן אברהם, נאָך איר זיידן, רופן אים „אייב" — איז צופיל יידיש, גוים האָבן נישט אַזעלכע נעמען, האָט זי געמאַכט אַ פּשרה און אים אַ נאָמען געגעבן אוירווינג. נאָך דער קינדבעט האָט זי פאַרגעסן אָן אַלעס, פּשוט נישט צייט געהאַט צו טראַכטן דערפון. זי האָט זיך געוווּנדערט פאַרוואָס מענטשן האָבן אַ שלעכטע מיינונג איבער איטאַליענער — אַז זיי באַהאַנדלען שלעכט זייערע ווייבער. פאַרקערט, צייט זי וווינט מיט פיליפּן האָט זי נאָך נישט געהערט פון אים קיין הויך וואָרט. נאָר צייט די אַלטע איז געקומען צופאָרן פון איטאַליע, איז ביי איר אין מוח געוואָרן אַן איבערקערעניש. עס האָט איר פאַרדראָסן, וואָס די אַלטע רעדט מיט אוירווינגן איטאַליעניש און שוין עטלעכע מאָל, צייט יאָרן, ווי זי האָט אָנגעהויבן צו טראַכטן אין יידיש. זי ווייסט נישט פאַרוואָס, נאָר אַז זי בלייבט אַ בער מיט דער אַלטער אין שטוב ציטערט זי, האָט דאָס געפיל, אַז די אַלטע איז אַ מכשפה קאָן זיך יעדע רגע וואַרפן אויף איר מיט אירע ביינערנע קנאָכען דעמאָלט פילט זי, אַז זי איז זינדיק. אירע טאַטע-מאַמע האָבן פאַר דער לעצ.ער צייט אָנגעהויבן איר צו חלום קומען. זיי וויינען, בעטן זיך ביי איר, זי זאָל „יידישן" דאָס קינד, זי זאָל זיך גטן מיטן מאַן.

יעדעס מאָל כאַפּט זי זיך אויף אַן אויסגעמאַטערטע, קוקט, זיך אַרום, געפינט דעם מאַן נעבן זיך, רוקט זי זיך אָפּ, באַהאַלט זיך אין אַן עק בעט, ווי זי וואָלט זיך געשראָקן פאַר אים. תמיד ווען אירע עלטערן קומען איר צו חלום, געפינט זי אויף אירע הענט און פיס בלויע צייכנס, ווי קניפּן פון טויטע. איר דאַכט זיך, אַז אַלע האָבן זיך צונויפ-ערעדט קעגן איר, ליגן ערגעץ באַהאַלטן אין די ווינקלען, אונטער די בעטן, און ביי דער ערשטער געלעגנהייט וועלן זיי זיך וואַרפן אויף איר, זי באַשטראָפן. זי האָט אָנגעהויבן באַמערקן זאַכן, וואָס זי האָט ביז איצט נישט געזען. אַז זי איז געקומען מיט פיליפן צו גאַסט האָט זי מער נישט געקענט הערן זיינע מעשיות. עס האָט זיך איר אויסגעדאַכט, אַז אַלץ וואָס ער רעדט איז גראָב, אַז ער איז אינגאַנצן אַ גראָבער יונג, אַז היינט, מאָרגן וועט ער זי אָנהייבן שלעכט צו באַהאַנדלען, ווערן אייפערזיכטיק, ווי אַלע איטאַליענער און איר צעשניידן דאָס פּנים מיט אַ ראַזיר-מעסער. גאַנצע טעג איז זי ארומגעגאַנגען און געטראַכט ווי אַזוי צו „יידישן" דאָס קינד. צוערשט האָט זי געוואָלט עס דערציילן פיליפן, דערנאָך האָט זי באַשלאָסן, אַז זומער, ווען זי וועט אַוועקפאָרן אין די בערג אויף פרישער לופט, וועט זי עס לאָזן טאָן אָן דעם מאַנס וויסן. זי האָט געהערט, אַז פיל איטאַליענער זענען זיך מגייר, ווען זיי האָבן חתונה מיט יידישע מיידלעך, איז ביי איר אין מוח אויף אַ רגע ליכטיק געוואָרן — ווער ווייסט? טאָמער, ווען זי בעט שטאַרק פיליפן, פאַלט אים צו די פיס, וויינט, זי פועלט דאָך ביי אים אַלץ, וואָלט ער עס אויך געטאָן? דעמאָלט וואָלט זי פאַרבעטן צו זיך טאַטע-מאַמע... וואָס פאַר אַ מיאוסער מענטש זי איז! האט שוין איבער דריי יאָר קיין בריוו זיי נישט געשריבן. די מאַמע מוז שוין זיין אַלט, אַלט פון צרות, האַלט מסתמא אין איין וויינען... און דער טאַטע? זי האָט דערפילט, ווי עס ווערט איר וואַרם ביים האַרץ, אין האַלז שטעלט זיך עפּעס אַוועק און די אויגן ווערן פייכט.

אויף אַ ווייכן דיוואַן איז געזעסן די אַלטע באָבע, געהאַלטן אוירוויגעגן אויף דער שויס און אים עפּעס געזונגען.

מערי האָט זיך געטרייסלט, חשק געהאַט צו כאַפּן איר יינגל, זאָגן דער אַלטער, זי זאָל מער דאָ נישט אַריינקומען, זאָל זיצן אין

קיך און זי האָט ביי זיך אין געדאנק באַכגעמאכט דער אלטער ווי זי זינגט — קאַפּושעטא, שטי-לעטאַ, מאנ-צעטא, אלטע מכשפה!

זי האָט זיך אויפגעזעצט און אַ געשריי געטאָן:

— אוירווינג, קום נאָר אהער!

אוירווינג האָט זיך אַ ריס געטאָן פון דער באָבען, זיך אַ ווארף געטאָן דער מוטער אין די אָרעמס:

— מא—מא—

די מוטער האָט אים געקושט, געהאלזט און ס'ערשטע מאל אין יאָרן האָט זי גערעדט צו אים יידיש:

— מיין זונדל, מיין אברהמל, וועסט פאָרן צום זיידן? האָסט אזא שייגעם זיידן מיט אַ לאנגער, גרויער באָרד, מיין אברהמל!

אוירווינג האָט זיך ווי דערשראָקן, אָפּגעשטופּט די מוטער מיט די הענט, נישט פערשטאנען, וואס זי רעדט און מיט מורא געקוקט אויף איר.

— וואָס רעדסטו, מא? כ'פארשטיי נישט...

— האָסט ליב די מא? — האט די מוטער געפרעגט.

אוירווינג האָט ארומגעכאפּט די מוטער מיט די הענט, מיט די פיס, איר אויסגעקושט דאָס פנים און די מוטער אַ האלב פארוויינטע האָט זיך געקאטשעט מיט אים אויף דער אָטאָמאנע, אים דערציילט האלב אין ענגליש, האלב אין יידיש וועגן זיך, וועגן אירע עלטערן און געפילט בשעת מעשה, ווי עס ווערט איר לייכטער.

1917

אין גלות

וואלקאָוו האָט זיך אויסגעגלייכט, אפגעגאנגען עטלעכע טריט אויף צוריק און באטראכט דעם בוים, וואס ער האט נאר וואס פארפלאנצט. ביים פענסטער איז געשטאנען א יאָלקע, באהאנגען מיט פארביקע פאטשערקעס, מיט קאלירטע ליכטלעך. פייגן געוויקלט אין זילבער. טייטלען געוויקלט אין גאָלד האָבן ארויסגעשריין פון צווישן די גרינע נאָדלען. ווייסע שעפסעלעך מיט רויטע בענדעלעך ארום די העלזער, האָבן מילד אראפגעקוקט פון די צווייגן, וואס האבן זיך געבויגן פון צופיל משא. די יאָלקע איז געשטאנען אן אויסגעצירטע, זיך געבעטן מען זאָל אָנצינדן די ליכטלעך, וועלן די פאטשערקעס זיך צעשפילן אין צענדליקער קאלירן, זיך טוקן אין זילבער, אין גאָלד און אָנפילן דעם צימער מיט פרייד.

וואָלקאָוו האט זיך אריינגעזעצט אין א וויג־שטול, געקוקט אויף דער יאָלקע און זיך נישט געחידושט, וואס א שווערער אומעט איז אים באפאַלן, געשטיגן, וואס לענגער ער האט געקוקט אויפן בוים. אויסער פעטיאַן, זיין 6־יאריק ייִנגל, וועלכער האט געוויקלט וועלשענע ניס אין זילבער־פאפיר, איז אין שטוב קיינער נישט געווען. דאס ווייב מיט דעם עלטערן ייִנגל זענען געגאנגען בעטן פריינד, זיי זאָלן קומען מיט זייערע קינדער צו דער יאָלקע. וואלקאוו האט פארענטפערט זיין אומעט מיט דער וואכעדיקייט, מיט וועלכער ער באַגעגנט ווייַנאכט אין ניו־יאָרק, מיט דעם וואס יידן וועלן בא אים זיצן ביז שפעט אין דער נאכט און שפילן אין קארטן, כאטש ס׳הארץ האט אים אונטערגעזאגט, אז ער נארט זיך אליין, אז עפעס שטייט אים אין וועג פון וואס מען דארף זיך באפרייען. און יעדעס מאָל וואס ער האָט זיך אַ נעם געטון אין דער האנט אריין, איז אלץ

ארום אים צעשוומען און דער אומעט איז נאָך געווארן גרעסער.

וואלקאוו, דער געוועזענער פרעזידענט פון דער אזאווסקעדאָנסקער באנק, האט אפגעווויינט מיט זיין פרוי אכט יאר און זיך קיין איין מאל נישט פארטראכט, אז זי איז אַ יידישע. דער פעטער זייגער אן אלטער גוטבאזיצער, וואס האָט דורך די אכט יאר אים צוויי מאל באזוכט, פלעגט נאך אן איבעריק גלעזל אויסרעכענען זיין יחוס ביז אין פערטן, פינפטן דור, פארזיכערט, אז די וואלקאווס האָבן אויסגעבויט צאריצין, זיך געכאפט קושן און יעדעס מאָל שטיל פארענדיקט אויפן אויער:

— צייט, אילינושא, אַ טראכט צו טון וועגן דער נשמה.. גרושענקא, דיין ווייב איז אַ ווילע, זייער א ווילע, נאר דאס וואס זי עסט נישט אָן אונזער גלויבן, ווערט נישט קיין פראסאלאווגע...

וואָלקאָוו, אן אויפגעלייגטער, האט יעדעס מאָל צוגעזאגט דעם פעטער, אז ער וועט מיט גרושענקען איבערעדן און גלייך ווי דער אלטער איז אוועקגעפארן, האט ער אָן אלעם פארגעסן. ער האט געלעבט גליקלעך מיטן ווייב, מיט די צוויי יינגלעך — וואניא און פעטיא — וואס זי האט אים געבוירן, אליין אויך נישט געגאנגען אין צערקווע און נישט געזען דעם אונטערשייד צווישן זיך און גרושענקען.

אויפן נײַנטן יאר פון זייער חתונה זענען קיין צאריצין אנגעקומען די באלשעוויקעס. וואלקאוו האט געוווּסט, אז זיי וועלן קאָנפיסקירן אלע געלטער פון דער באנק, האט ער פארכאפט וויפיל געלט ער האט געקאנט, מיטגענומען די פאמיליע, אנטלאָפן קיין סיביר און פון דארט קיין אמעריקע.

פון ערשטן טאג אָן, ווי זיי זענען אנגעקומען קיין ניו־יארק, האָט וואלקאוו דערפילט, אז ס'ווייב איז אַ יידישע. פעטערס מיט אומעטס האבן זיך גלייך אפגעזוכט, געהאלטן אין איין פארזארגן, זיי נישט אפגעלאזט אויף אַ מינוט אליין. אויפן צווייטן טאג זענען זיי געווארן אזוי היימיש, אז זיי האָבן וואלקאוון אינגאנצן אויפגעהערט צו באמערקן, גערעדט יידיש, און דעם גוי האט זיך אויסגעדאכט, זיי רעדן וועגן אים.

דער בעל־הבית, ביי וועמען זיי האָבן געקראגן אַ דירה אין געווען אַ רוסישער ייד א דאקטאר, מיטן דאקטאר, האט וואלקאוו גערעכנט

וועט ער זיך צוזאמענלעבן. באלד זיך ארומגעזען, אז דער דאָקטאָר האט אַ מאוסע טבע, רעכנט זיך נישט, יואָס ער, וואלקאוו, איז אַ רוס פארשטייט נישט זייער לשון און אין מיטן רעדן פארגעסט ער זיך און גייט איבער אויף יידיש.

ער האט באמערקט, ווי גרושענקא ווערט אנדערש פון טאג צו טאג, פארשטייט נישט וואס מען רעדט צו איר, כאפט זיך אליין אויף רעדן יידיש, האָט דערביי גרויס הנאה, ווי אלטע, לאנגפארגעסענע זכרונות וואלטן זיך אין איר נעוועקט. ער בלויז זיצט אַ שטומער, ווערט מיד צו פרעגן וועגן וואס דער עולם לאכט, פילט זיך נאריש, איבעריק.

צומייגסטן ארט אים פאַר די קינדער. די גאס און זייערע יידישע חברים — איז וואלקאוו געווען זיכער — דערווייטערן די קינדער אינגאנצן פון אים. זיי קומען צו דער מוטער מיט טענות פארוואָס זיי זענען נישט געמלט, ווי דער מומע פאניאס קינדער זענען. דער פאטער ווערט יעדעס מאל אָנגעצונדענער, נעמט אויסרעדן דעם ווייב, אז זי פירט איבער די קינדער, אז מען דארף זיי נישט שיקן צו די מומעס, האט באלד חרטה, בלייבט זיצן אומבאהאלפן און טרייסט זיך, אז היינט, מארגן וועלן די באלשעוויקעס צוזאמענברעכן. ער וועט צוריקפאָרן קיין צאַריצין, נישט בלייבן אין דעם יידישן ניו־יארק, ווו ער מוז ארבעטן אַ גאַנצן טאג אין אַ קאנטאר פון שיפסקארטן פאר הונדערט דאָלאר אַ חודש און אַז ער קומט אַהיים איז אים אַלץ פרעמד — די באקאנטע, ס'ווייב און אַפילו די קינדער.

גייט ער אַ מאָל צו גאסט, ווו מען רעדט שוין יאָ רוסיש, איז נעבעך מען זאל נעמען צו גלעזלעך בראנפן און דער עולם הויבט אָן צו זינגען יידישע לידער, וואָס גרילצן אין די אויערן. וואָלקאָוון דוכט זיך, אז אלע שרייען — אָי־וואי, אַי־וואי! — און פארשטייט נישט, ווי נאך גרושענקא, אַ פארפלאמטע, העלפט אונטער.

ער האט באמערקט ווי די משפחה צאצקעט זיך מיט וואניאן, א בלייך, איידל ייִנגל. זיי טענהן, אז ער איז געראטן אין דער משפחה. וואלקאוו האָט זיך גענומען צוקוקן צום ייִנגל, געזוכט אַן ענלעכקייט צו זיך און נישט געפונען. ער האט באשלאָסן, אז וואניא איז אַ קליין „יידל" און ליבער געקראגן פעטיאן. ער האָט אָנגעקוואלן, וואָס פעטיא איז א שטיפער, וואס די פלאקסענע האר פאלן אים אין די

אויגן אריין, ווי אים, וואלקאוון. וואס ער קרימט איבער די מומעס, ווען זיי רעדן אלע אינײנעם יידיש און זיך גענומען מער אָפּגעבן מיט אים.

איצט, קוקנדיק ווי פעטיא וויקלט די ניס, האט וואלקאוו זיך דערמאנט, אז ער פלעגט אזוי זיצן און העלפן אויספוצן די יאָלקע. עפּעס היימישעס האָט זיך אַ וועק געטון, צעוואַרעמט וואלקאוון און ער האט גערופן.

— פעטיא, קום נאר אַהער!

ס׳ייִנגל האָט געלאזט ליגן די ניס און זיך אַ וואָרף געטון דעם פאטער אין די אָרעמס:

— פאפא! פאפא!

— ווייסט, פאטיאַ, אז דו ביסט, פּראוואסלאווּנער?

ס׳ייִנגל האט נישט פארשטאנען, וואס דער פאטער זאָגט און ברייט צעעפנט די בלאָע אויגן.

— אַ פּראוואסלאווּנער ביסטו, פעטיא, אַ פּראוואסלאווּנער! דײַנע עלטער-זיידעס האבן אויסגעבויט צאריצין, נישט געוווינט אין אַ טשערטע-הוידט צווישן יידן און דיין באָבע, נאסטאסיא, איז אין דער נאכט פון „ראזשדזעסטווא” נישט געלאָפן איינלאַדן יידן צו דער שמחה, ווי דיין מאמע טוט! „דוואריאנעס”, אמתע „דוואריאנעס” זענען זיך צונויפגעקומען, נישט אזא אנלויף!

וואלקאוו האט געקושט פעטיאן, אים געהאלזט. ס׳ערשטע מאָל גענומען דערציילן וועגן יעזוסן, וועגן זיין טויט, וועגן דעם, אז יידן האָבן אים געקרייצט, דערציילט מיט אלע קלייניקייטן, ווי ס׳איז ביי אים געבליבן אין זכרון און אַז ער האט דערזען ביי פעטיאן אין די אויגן טרערן, האט ער פארגעסן, אז עס דארפן קומען געסט. אנגעצונדן די ליכטלעך, אנידערגעקניט מיט פעטיאן פאר דער יאָלקע און זיך שטיל צעזונגען.

די פלעמלעך האבן זיך געשפיגלט אין די פאטשערקעס, זיך געטוקט אין זילבער און גאלד, אפגעגאסן די ווייסע שעפסעלעך מיט א לייכטער רויטקייט און איבערן צימער האט זיך געטראגן א שטיל אומעטיק געזאנג.

מיכאַל

אַ שווערער, אַן איינגעבויגענער, מיט ברייטע, צעווירענע פינגער, וואָס קאָנען זיך פאַר קיין פאַל נישט צומאַכן, מיט צעשפּרייטע הענט און פיס, וואָס דערמאָנען פון דערווייטנס אַ גרויסע שפּין — דאָס איז מיכאַל דער שבת-גוי פון דער שול „אנשי-אונגאַרן".

מיכאַל איז געבוירן געוואָרן, אויסגעוואַקסן, חתונה געהאַט און אָפּגעלעבט איבער פערציק יאָר אין אַ קליין פּויליש דערפל. ער איז געווען אָרעם, מער ווי אַן אייגענע „כאַלופּקע" נישט געהאַט — האָט מיכאַל אָפּגעאַרבעט אַ האַלב לעבן ביי אַ רייכערן פּויער פאַר צוויי רובל אַ וואָך, און זיין ווייב און קינדער האָבן צוגעהונגערט. ער האָט געוווסט, אַז דורכן זומער קאָן מען אין פרייסן פון פעלד-אַרבעט פאַרדינען גוט געלד, זיך אָבער געשראָקן צו פאָרן אַהין. ער איז זעלטן אַרויס פון אייגענעם דאָרף און אויסער אין די פאָר דערפער, וואָס זענען אין שכנות און אין דער נאָענסטער שטאָט, וואוהין ער איז געפאָרן קויפן שטיוול, איז ער אין ערגעץ נישט געווען.

די שרעק פאַר דעם נייעם, אומבאַקאַנטן, איז ביי מיכאַלן געווען אַזוי גרויס, אַז פיל מאָל האָט זיך אים געדאַכט, אַז דאָרט, ווו די דערפער אין שכנות ענדיקן זיך איז עק וועלט.

און אַז דער הונגער האָט צוגעשפּאַרט, און יעדעס יאָר איז אין דער „כאַלפּוקע" צוגעקומען נאָך אַ מויל, האָבן שכנים און דאָס ווייב גענומען מיכאַלן צורעדן, ער זאָל פאָרן קיין אַמעריקע.

גאַנצע צען יאָר האָט גענומען ביז דער געדאַנק צו פאָרן קיין אַמעריקע האָט זיך ביי מיכאַלן דערוואַרעמט, אריין אין זיין פאַרוואַקסענעם, טעמפּן מח, צייטיק געוואָרן און דאָרט עפּעס קלאָר געמאַכט.

באַלד ווי מיכאל איז אנגעקומען קיין ניו-יאָרק האט ער געק-

ראגן די שטעל אין דער שול „אנשי אונגארן" פאַר דרייסיק דאָלאר אַ חודש, ער איז געווען גליקלעך, קיינמאל נישט געבעטן קיין הוספה און מורא געהאט אוועקצוגיין, ווען אפילו אַ צווייטע שול האט אים געוואלט געבן מיט פינף דאָלאר אַ חודש מער.

מיכאל האט נישט פארשטאנען קיין איין ווארט יידיש, כאטש תמיד האט ער זיך איינגעהערט, וואס מען רעדט, געשטאנען אַ פאַרטראכטער מיט אַ צעעפנט מויל, ווי ער וואלט געוואלט באגרייפן, וואס דא טוט זיך, און אויפן זעקסטן יאר איז נאך אלץ געווען ביי אים אזוי ניי און פרעמד, ווי אין דעם טאג, ווען ער אי געקומען קיין ניו-יארק.

ביינאכט, אז מיכאל איז געבליבן אליין אין שול, איז אים תמיד באפאלן אַ שרעק. ער איז זיכער געווען, אז די שול איז פול מיט שדים. ווי דען אנדערש? דער גלח האט נאך קיינמאל נישט באשפריצט דאס הויז מיט הייליק וואסער, וואקסן דא געוויס נישט-גוטע. און די נישט-גוטע קאנען פארפירן, אָפּטאן, גאט-ווייסט-וואס. האט ער זיך אויפגעזוכט פון היימלעכקייט וועגן אַ שווארצע קאץ, געלעגן מיט איר אין די לאנגע אווענטן אויף אן אויסגעבעטן טיש און זיך אזוי לאנג אויסגעטעבהט מיט דעם באשעפעניש, ביז ביידע זענען אנטשלאפן געווארן.

די שול, די יידן די תלמוד-תורה, וואס איבער דער שול, די קינדער און די יידישע געוועלבלעך וואס ארום און ארום, דאס אלץ האט דעם פויער אזוי צעטומלט, אז ביי אים איז געבליבן נישט אנדערש, ווי — אז „אמעריקא" איז אַ יידיש לאנד.

אין זיין שווערן מח איז געווען בלויז איין געדאַנק — קלייבן אַ סענט צו אַ סענט. און דער פויער האָט געקליבן כמעט דאָס גאַנצע פאַרדינסט. דריי מאָל אַ טאָג האָט ער פאַרשפּרייט אַ צייטונג אויפן טיש, וווּ ער איז געשלאָפן. צעלייגט זיין פעקל הערינג, געריסן פון אַ ווייצן-ברויט שטיקער, אונטערהאַלטנדיק די צעעפנטע האַנט די ברעקלעך זאָלן אריינפאַלן, און זיי געוואָרפן אין מויל אַריין. דער פויער האָט זיך באלעקט, פאַרטרונקען מיט וואסער און אַ צופרידענער, האָט ער מיט די פעטע הענט פון הערינג פארדרייט די לאנגע, געדיכטע וואָנסן.

נאָך מיטאָג, האָט מיכאל געקאָנט אָפּזיצן שעהן-לאַנג אויף דער וועראַנדע, וואָס אַרום דער שול, און זיך צוקוקן צו די קינדער, וואָס זענען יעדן טאָג געקומען אין דער תּלמוד-תּורה אַריין. ער האָט געקוקט, ווי זיי שפּילן „טעג", זיך בשעת מעשה פאַרגעסן, ווי אַ ייִנגל, און דער האַראַפּאַשנער פּויער האָט צעעפנט דאָס מויל, ווי ער אַליין וואָלט געשפּילט, און אַז די קינדער האָבן אים אַרומגערינגלט, גענומען אויספרעגן פון וואַנען ער קומט, אים געלערנט ציילן אין ענגליש, אויפגעמישט אין דער געאָגראַפיע די קאַרטע פון רוסלאַנד און אים געוויזן, ווו וואַרשע איז, האָט זיך ביים פּויער אין האַרצן עפּעס צעוואַרעמט, און דעם שווייגנדיקער מיכאל איז געוואָרן רעדעוודיק. ער האָט זיי גענומען דערציילן אין אַ געבראָכענעם פּויליש אַז אַזוינעלעך וועלן זיי אים פאַרשטיין, פון וואַנען ער קומט, אַז ער האָט אַזעלכע קינדער ווי זיי, און אַז די קינדער גייען אויך אין „שקאָלע". נאָר דאָרט זענען די קינדער נישט אַזוי ווילד, האָבן אַן אָפּשיי פאַר אַן עלטערן מענטשן.

די קינדער האָבן נישט פאַרשטאַנען קיין איין וואָרט, זיך צעשאָטן מיט אַ געלעכטער איבער דער וועראַנדע, איבערלאָזנדיק זייערע פּעקלעך ביכער אַרום מיכאלן, איז דער פּויער געבליבן זיצן אַן אומבאַהאָלפענער, אָפּגעזיפצט, און איבער זיין ברייט צעאַקערט פּנים האָט זיך צעלייגט אַ צער. ער האָט אַרויסגעשלעפּט אַ „דזשעאָגראַפי" פון אַ פּעקל ביכער, און פּונקט ווי אַ פערד, ייִו עס זאָל נישט פאָרן, טרעפט עס פאָרן ערשטן מאָל צוריק אַהיים, אַזוי האָט מיכאל טאַפּנדיק אויפגעזוכט די קאַרטע, געקוקט אויף דעם געלבלעכן פלעק, וואָס האָט אויסגעזען ווי אַן איבערגעדרייטער שטיוול און פאַר קיין פאַל נישט געקאָנט באַגרייפן, פאַרוואָס דער געלבלעכער פלעק זאָל זיין פּוילן. און אַז ער איז געזעסן און געטייטלט מיט זיין צעוויוערנעם פינ. ער, האָט ער זיך ביסלעכווייז פאַרגעסן און געזען, ווי פון דעם קאַלירטן שטיוול וואַקסט אַרויס זיין דערפל.

פעלדער מיט געלע זאַנגען וויגן זיך, בויגן די פולע קעפּלעך. גריקע בליט אין ווייסן, ווי אָפּגעשאָטן מיט שניי. איבער די זאַנגען פאַרגייט זיך אַ „סקאָוראָנעק". און די לופט שמעקט מיט פרישן ברויט...

מיכאלס צוויי קי מיט פולע אייטערס קומען אַן פון פעלד.

בלייבן שטיין פאר זיין הויז, שמייסן זיך מיט די עקן איבער די זייט, פארדרייסן די קעפ און מעקן מען זאל זיי אויסמעלקן. דאס ווייב מיט די קינדער לויפן ארויס. דאָס ווייב הייסט רעד טאָכטער אויסמעלקן די קי, אליין טוט זי זיך גיך אָן די שיך און לויפט אַ גליקלעכע צום דארף־לערער, ער זאל איר איבערלייענען אַ בריוו — מיכאלס בריוו פון אַמעריקע. און דער לערער לייענט, — אַז מיכאל קומט אויף ניי יאָר אַהיים. פירט מיט זיך שיינע הונדערטער מתנות פאר די קינדער און זי זאל נישט זאָרגן; ער וועט קומען וועט ער אפצאלן דעם חוב איפן הויז און אויפן שטיקל לאנד, און דער שליטן מוז שוין זיין אינגאנצן פארזשאווערט, זאָל זי אים גלייך אוועקפירן צום שמיד.

אַ ייִנגל האט אר׳יסגעריסן די „דזשעאָגראַפי״ פון אונטער מיכאַלס האנט. ער האָט זיך פונאנדערגעטרייכלט, זיך ארומגעקוקט, אז ער זיצט אויף דער וואַרענדע פון דער שול, אז ארום אים טומלען ווילדע קינדער, וועמענס לשון ער פארשטייט נישט און טיף אפגעזיפצט.

ביים פויער אין פארוואקסענעם מח האָט זיך זיין היים צעשווומען, ווי אַן אלטער חלום. פון פארדרוס האט ער צעשפרייט הענט און פיס, געגומען שפרייזן איבער דער ווערענדע, ווי אַ שפין, און געטריבן די קינדער פון זיך.

זינט די מלחמה האָט אויסגעבראכן האָט מיכאל אויפגעהערט צו קריגן בריף. ער איז ארומגעגאנגען אַ צעטראגענער, נישט פארשטאנען, וואס די מלחמה האָט צו טאָן מיט זיינע בריוו. און דריי מאָל א טאָג, ווי אַ זייגער, האט ער אפגעווארט דעם בריף־טרעגער. פון דערוויילטנס נאָך האט מיכאַל ארויפגענומען פאר אים דאָס היטל, געבעטן מיט די אויגן ווי אַ הונט, און מיט אַ פארכאַפטן אָטעם יעדעס מאָל געוואַרט אויף א בריוו. און אז עס איז דורך אַ לאנגע צייט, און ער האט גאָרנישט געהערט פון דער היים, האָט מיכאַל אינגאנצן אויפגעהערט צו רעדן. געזעסן אין אַ ווינקל שעהן נאכאַנאנד, געפילט, אַז עס טוט אים עפעס

זיי, וואָס — האט ער אליין נישט געקאָנט באגרייפן און געווען זיכער אז אַ בריוו מוז קומען.

ער האט כמעט אינגאנצן אויפגעהערט צו עסן, געקויפט אַלטע זעמל, זיי געבראקט אין הייס וואסער און געקליבן אַ סענט צו אַ סענט.

יעדע נאכט פארן שלאָף, האט מיכאל ארויסגענומען אַ שמאטע, אויסגעציילט אויפן טיש זיין גאנץ געלט, געמאכט קופקעלעך — איינס צו באַצאָלן דעם חוב אויפן הויז, ס׳צווייטע אָפּצוצאָלן דאס שטיקל לאַנד, פארן דריטן קויפן אַ פּאר פערד. אזוי איז ער אָפּגעזעסן גאַנצע אָוונטן, זיך אויסגעטענהט מיטן ווייב, געדונגען אויפן מארק אַ פּאָר פערד, אָפּגעצאָלט די חובות, ביז דער שלאָף איז אים געקראכן אין די אויגן. האט מיכאל דעמאָלט צוריק איינגעוויקלט דאס געלט אין דער שמאטע זי באהאלטן זיך צוקאָפּנס, ארויפגעקראכן אויפן אויסגעבעטן טיש און זיך געלייגט נעבן דער קאַץ.

איינמאָל, ווען די קינדער פון דער תלמוד תורה זענען זיך צעגאַנגען אַ היים, האָט מיכאל פארשלאָסן די שול, ארויסגענומען פון בוזעם־קעשענע אַ בריוו, וואס ער האט פארנאכט געקראגן, און אַ צעטראגענער אריין צו אַ באַקאנטן פוילישן ייד אין אַ ע פייז געוועלבל.

— פאניע, זייט אזוי גוט און לייענט מיר איבער דעם בריוו!

— פון דער היים?

— יאָ, פאניע?

מיכאל האָט פארשארט דעם קאפּעליוש, געפילט ווי ס׳האַרץ קלאַפּט ווי אַ האַמער, געקוקט דעם ייד אין מויל אריין און זיך איינגעהערט מיט לייב און לעבן.

דאס ווייבל האט אים געשריבן, אז צוערשט זענען געקומען אין דאָרף אריין קאזאקן, צוגענומען ביי איר די קו מיטן ווייסן פלעק. האָבן אלע אין שטוב געוויינט, אַ שאָד, געווען אזא בהמה געגעבן צען קוואַרט מילך אַ טאג, נאר וואס האָט זי זיך ארעמע געקאנט העלפן? דערנאך זענען געקומען דייטשן געגומען שיסן אויף די קאזאקן, האָט

זי מיט די קינדער זיך באהאלטן אין א גרוב פון קארטאפל, א גאנצע נאכט דארט געלעגן, געשראקן זיך די גאז ארויסצושטעקן, ווייל די קוילן האָבן געפייפט אז מען האט געקאנט טויב ווערן. און גאט זאָל איר מוחל זיין, זי האָט פארגעסן ארייננצוטרייבן אין שטאל די הינער איז קיין איין לעבעדיקער פויגל נישט געבליבן... אין דער פרי איז שטילער געווארן, איז זי ארויס פון גרוב מיט די קינדער, און וואס וועט זי דערציילן — דאס גאנצע דארף איז געווען אָפגעווישט. פון זייער הויז איז בלויז געבליבן דער פונדאמענט...

מיכאל האָט זיך מער נישט איינגעהערט. ער האט געוואוסט, אז זיין גאנצע „פראצע" איז אוועק מיטן פייער. געוואלט נאך עפעס פרעגן דעם ייד, איז פונקט דעמאלט אריינגעקומען אין געוועלבל א קונה, האָט ער צוגענומען דעם בריוו, און א פאַרביטערטער זיך צוריקגעשלעפט אין שול אריין.

מיכאל האָט געשפרייזט איבערן צימער, זיך יעדע ווילע אָפגעשטעלט געוואָלט פארשטיין, וואָס די פרעמדע האָבן צו אים געהאט. ער האָט דאָך מיט זיי נישט אָנגעהויבן. ער האָט געפילט, אז קעגן אים איז באגאנגען געוואָרן אן עוולה, נישט געוואוסט פאַר וועמען מען דארף זיך קלאָגן און פון דעם קרומען, צעווירעניגען, פון צופיל פוצעפויער האט ארויסגעשריען א שטומער, טעמפע־ווייטאג.

שפעט אין אָוונט איז מיכאל דאס ערשטע מאל אין זיין לעבן אריין אין א שענק.

דזשים וואַנג

אַ מיטל־ווּקסיקער, מיט קיילעכדיקע פּלייצעס, אַ צעשראָקן, אָפּגעבליאַקעוועט פּנים, וואָס דערמאָנט אַ סריס, שמאָלע מאנדלאויגן, וואָס קומען זיך, דאַכט זיך, צונויף ערגעץ הינטער דער נאָז — דאָס איז דזשים וואַנג, דער „לאָנדרי־מאַן" (פּראַלנע־מאַן).

אויפן „געלן טייך", וואָס לויפט פאַרביי דעם „הימלישן באַרג", אין דער פּראָווינץ שאַן־שו, איז וואַ־וואַנג געבוירן געוואָרן אין אַ הילצערנער בערלינקע. די משפחה איז נישט שטאַרק צופרידן געווען פון דעם ניי־געבוירענעם, געוווּסט, אַז יעדנס פּאָרציע רייז וועט מיט דער צייט קלענער ווערן. נאָר אַזוי ווי עס איז געווען אַ ייִנגל, האָט די משפחה זיך נישט ווייסנדיק געמאַכט, אים אריינגעלייגט אין אַ געפּלאָכטענעם קויש, איבערגעלאָזט אויף גאָטס באַראָט און געווען זיכער, אַז דער הייליקער קאָנפוציוס וועט אים־סיי־ווי צונעמען. דאָס קליינע כינעזערל האָט פּראָטעסטירט, זיך געריסן, געשריגן פון קוישל ארויס, בעהאלטן אין איין דערמאנען אַלעמען אין דער בערלינקע, אַז ער לעבט, האָבן זיי נישט געקאָנט פאַרטראָגן די געוואַלדן און ביי יעדן מאָלצייט אים עפּעס צוגעוואָרפן. אזוי האָט זיך דאס כינעזערל כמעט אליין אויסגעהאדעוועט, אַז ער איז עלטער געווארן. האט ער זיך אויף אלע פיר, ווי אַ חיהלע, ארויסגעשארט פון דער בערלינקע, ארויפגעקלעטערט אויפן דאָך, און צום ערשטן מאָל דערזען, ווי איבערן „געלן טייך" וויגן זיך בערלינקעס, איינע נעבן אנדערער. אָן אַ סוף. ער האָט פאַרזשמורעט די קליינע מאַנדל־אויגן און ווי א הינדל, וואָס פּיקט זיך ארויס פון אן איי, האט ער געקוקט אין טיפן בלאָען הימל, געקוקט אויף די בערלינקעס, ווו קינדער, פּונקט ווי ער, האבן זיך געשפּילט, געקוקט ווי פון ביידע זייטן טייך ציען זיך פעלדער מיט

גרינלעכן טיי און גערעכנט, אז דארט, איבער די פעלדער, ווי דער גרינלעכער טיי רירט אן דעם הימל, איז עק וועלט.

קיינער האט זיך זאָיף אים נישט אומגעקוקט איז ער געוואקסן ווילד, נישט געקאנט רעדן מיט א מענטש. גאנצע טעג איז ער געזעסן אין וואסער, געקלאפט מיט א בעמבען באסע שטיקער וועש, זיך פארקליבן צו די בלינדע זקנים, וואס זענען געזעסן ביז איבער דער העלפט אין הייסן זאמד, זיך אנגעהערט הייליקע מעשיות, און אפט פארפאלן געווארן אויף עטלעכע טעג. ער איז געוואר געווארן, אז דארט, ווייט, אויף יענער זייט „הימלישן בארג" הויבט זיך אן אן אנדער וועלט, ווו מענטשן ווינען נישט אין קיין בערלינקעס און עס האט אים גענומען ציען אין שטאט אריין.

דערווייל האט מען אים התונה געמאכט — געגעבן א קליין מיידל פאר א ווייב.

די משפחה איז אלץ געוואקסן. די פארציעס רייז זענען אלץ קלענער געווארן און דאס וואסער איז געווארן אזוי באזעצט מיט בערלינקעס, אז ס'איז שוין באלד קיין ארט נישט געווען, ווי די וועש צו וואשן. האבן די איינוווינער פון „געלן טייך" באשלאסן צו פאָרן קיין אמעריקע.

וואנג איז געווען צווישן די ערשטע. א שווייגנדיקער, מיט שווערע פארראסטעטע געדאנקען אין קאפ, איז ער אנגעקומען קיין ניו-יארק. ער האט באלד געקראגן א שטעל ביי זיינס א לאנדסמאן אין א „לאנדרי" (וועשעריי). שטייענדיק גאנצע טעג איבער א באליע, ביי א וואש-ברעט, האט וואנג נישט אויפגעהערט צו טראכטן פאר וואס מענשן הונגערן אויפן „געלן טייך" אין בערלינקעס, ווען אין ניו-יארק שארט מען גאלד אין די גאסן, ווען מען וואלט איבם גע-הערט, וואלטן זיך אלע כינעזער אפגעשוירן די צעפ, אויסגעטון די קאפטאנעס מיט די טוכענע שטעק-שיכלעך, זיך אנגעטון ווי מענטשן און אריבערגעקומען קיין אמעריקע. איז א וואנדער, וואס אלע לאכן פון זיין בעל-הבית? וווינט שוין אין דער געגנט איבער פינפצן יאר, קאן, זיך נישט צונויפרעדן מיט א שכן, לעבט אפגעזונדערט, גאלט זיך יע-דע וואך דעם קאפ, ווי ער וואלט נעכטן געקומען פון „געלן טייך" טראגט א קאפטן ווי אן אלטע מויד, און אז א מיידל קומט אריין, קוקט ער זי נישט אן.

וואנג האט באשלאסן אז גלייך ווי ער וועט זיך קויפן א „לאנדרי״, ווען א בעל-הבית פאר זיך, נעמט ער אראפ דעם צאפ, טוט זיך אן ווי אן אמעריקאנער און וועט מער נישט האבן צו טון מיט די לאנדסלייט, זיין בעסט פארגעניגן איז געווען יעדן טאג נאך דער ארבעט זיך ארייַנצוזעצן אין פענסטער, פארלייגן די הענט, שעהנ-ווייז קוקן ווי מענטשן גייען פארביי, ווי קינדער שפילן זיך. נאכצו-קוקן יעדעס מיידל ווי זיי גייען מיט פארריסענע קעפ, ווי זיי רופן מיט יעדן בויג. און עס האט אמאל געטראפן, א מיידל, פארבייגייענדיק, האט צעעפנט די ווייסע ציין און צו אים א שמייכל געטון, איז ער געווען דער גליקלעכסטער. ער איז אפילו נישט בייז געווארן אויף די קינדער, וואס האבן זיך צונויפגעקליבן פארן פענסטער, זיך איינגעצויגן די אויגן ווי מאנדלען און אים באכגעקריצט. ער האט כלומרשט גע-שמייכלט און בשעת מעשה געווארפן מיט די צעשראקענע אויגן, ווי א קרוליק, ווען א שלאנג שטיקט אים, און אז די חברה איז געווארן ווילד, אויפגע-פראלט איינמאל נאכן צווייטן די טיר, ארייַנגעשטעקט עטלעכע קעפ אין אזוי הויך ארייַנגעשריגן, אז די שויבן האבן געציטערט, האט וואנג פארהאנגען דאס פענסטער מיט א ליילעך, פארשלאסן די טיר, ארויס-גענומען פון זייַנעם א קופער אבלאען אנצוג, זיך אנגעטון, זיך אויס-געבונדן א שניפס צעפלאכטן דעם צאפ, אים צעלייגט איבערן גאלן קאפ ווי האר און זיך געשפיגלט.

ער האט יעדן אוונט איבערגעציילט זיין געלט, אויסגערעכנט וויפל וואכן ער האט נאך צו זאמלען, איבערגעציילט אויף די פינגער, וויפל „לאנדריס״ ער האט געהאט אויפן אויג, א צופרידענער האט ער זיך ארייַנגעלייגט אין א שווערן ליילעך, זיך איינגעוויקלט און געשמאק געשלאפן אויף דער הארטער פאדלאגע.

גאז ער האט געהאט דאס גאנצע געלט, האט ער זיך געקויפט א „לאדרי״ אין א יידישער געגנט. דאס ערשטע איז ביי אים געווען איבערצומאכן דעם נאמען, עס זאל קלינגען מער ענגליש און אנשטאט וואַ-וואַנג האט ער געלאזט אויפשרייבן אויפן פענסטער דזשים-וואַנג. ער האט זיך געלאזט אראפנעמען דעם צאפ, זיך אנגעטון אמעריקא-נער קליידער, געהאלטן ווייסע ארויסהעלפערס, אפילו נעגערס און פאר קיין פאל נישט געוואלט צונעמען א כינעזער, כאטש עס וואלט

אים אויסגעמאַכט פיל ביליקער. ער האָט ביסלעכווייז גענומען פאַר־ציען אַ באַקאַנטשאַפט מיט דער חברה יונגען, וואָס זענען געשטאַנען גאַנצע אָוונטן אַרום דעם סאָדע־געוועלבל, וואס קעגנאיבער, און גע־בלעקעצט. ער האָט געשפּילט מיט זיי אין ווערפל, אַריין מיט זיי אין אַ שענק אויף ביר, דערווייל געוואָר געוואָרן, ווי יעדעס מיידל אין דער שכנות הייסט, ווי אַלט זי איז און צי האָט זי שוין אַ יונגגמאַן. ער האָט מער נישט געוואָלט וויסן, אַז ער איז אַ כינעזער, אַז ער האָט געלאָזט אַ ווייב אין דער היים, גאַנצע טעג געקלערט וועגן ראָזען, אַ געפּודערט יידיש מיידל, וואָס האָט יעדע וואָך צו אים אַריינגעבראַכט קעלנער צו וואַשן. תמיד, ווען זי איז אַריינגעקומען, האָט ער פאַר־צויגן מיט איר אַ שמועס, זי איינגעלאַדן אין וואָדעוויל, איר צוגעזאָגט זי אַהיימצונעמען אין אַן אויטאָמאָביל. ראָזע האָט נישט געענטפערט, צעעפנט די רויטע ליפּן זיך געהאַלטן פאַר די זייטן און אים געלאַכט אין פּנים אַריין. און אַז ער האָט זי מכבד געווען מיט אַ באָמבאָניערע האָט זי צוגענומען, זיך אוועקגעשטעלט צווישן דער חברה „באָיס” וואָס ביים סאָדע־געוועלבל, אלעמען מכבד געווען און זיך געוויצלט אויפן כינעזערס חשבון.

דזשים וואָגג האָט יעדעס מאָל געפילט, ווי די נכפה עסט אים, נישט געקאָנט זען, ווי די חברה שטיפן אַרום מיט ראָזען און זיך געטראַכט, אַז ער טויג צו גאָרנישט. ווייסט אפילו נישט אומצוגיין מיט אַ מיידל, וואָס ער האָט ליב.

איינמאָל פאַרנאַכט, ווען ראָזע האָט אים אַריינגעבראַכט די קעל־נער און אין דער „לאנדרי” איז קיינער נישט געווען, האָט ער פאַר־צויגן אַ שמועס מיט איר, געפילט, אַז איצט איז די צייט, איר אַלץ אויסצוזאָגן. ראָזע האָט געקייכט פון געלעכטער, האָט וואָנג זי לייכט ארומגענומען און איידער וואָס, ווען, האָט ער נישט ווילנדיק איר אַ קוש געטון. ראָזע האָט אויפגעהערט לאַכן, זיך אַ ריס געטון פון אים, אים אָנגעשפּיגן אַ פול פּנים, אַרויסגעלאָפן און אַ קלאַפּ געטון מיט דער טיר, אַז אַלע, וואָס זענען געשטאַנען אויף דער גאַס, האָבן בייגיריקע גענומען אַריינקוקן צו אים אין פענסטער.

ראָזע האָט אַלעמען דערציילט, וואָס עס איז געשען און דער עולם ארום זיין פענסטער איז געוואָרן אַלץ גרעסער.

— שלעפּט דעם כּינעזער אַרויס פֿאַרן צאָפּ, — האָט זיך אײנער אָנגערופֿן.

— װעט ער װיסן װײסע מײדלעך צו קושן, — האָט אַ צװײטער אונטערגעהאָלפֿן.

דזשים װאָנג איז געשטאַנען אין פֿענסטער, געװאָרפֿן מיט די צעשראָקענע אױגן, װי אַ קראָליק, װען אַ שלאַנג שטיקט אים, און געזען װי אַלע יידן, קריסטן, נעגערס, אלע האָבן פֿאַרגעסן די שנאה אײנער צום צװײטן, זיך צונױפֿגערעדט קעגן אים, דעם כּינעזער, װאָס האָט אַ קוש געטון אַ װײס מײדל, און װילן אים „לינטשן".

ער האָט דערפֿילט, אַז אומזיסט איז ער געקראָכן פֿון דער הויט, געװאָלט װערן אַן אַמעריקאַנער און באַשלאָסן צוריק זיך לאָזן אַנװאַקסן אַ צאָפּ, אָנזאַמלען װאָס מער געלט און אַהײמפֿאָרן צום װײב, װאָ[s] בענקט נאָך אים אין דער בערלינקע אױפֿן „געלן טײך".

1918

פיר נעגער

דאס קלאפן אין ראד האט זיך פויל צעוויגט—גלין גלאן, גלין גלאן — געווארן שטארקער, געטרייסלט די שויבן, אפגעהילכט אין די פינסטערע צימערן און אלעמען ארויסגעשלעפט פון די בעטן. האלב אנגעטון האט דער עולם זיך ארויסגערוקט, פארלוירן זיך אייגנגעהערט אין דער קלינגעריי, וואס האט זיך געטראגן איבערן שטעטל. געווארן העכער און העכער און יעדער איינער האט געפרעגטביים שכן:

— ס׳ברענט?

ווו ברענט?

די פיר נעגערס, וואס זענען געשלאפן אין דער שטאטישער תפיסה, זענען אראפ פון די נארעס, אריינגעשטעקט די קעפ אין די קליינע פענסטערלעך מיט די אייזערנע שטאכעטן און זיך איבערגעווארפן:

— וואס, א פייער?

פון אלע טיילן שטאט האט דער המון געצויגן צו דער תפיסה. מען איז געקומען מיט העק, ברעכ־אייזנס און שטריק. דער שעריף מיט עטלעכע וועכטערס זענען געשטאנען מיט אנגעלאדענע ביקסן ביים אריינגאנג פון טויער, געהאלטן דעם עולם פון דערווייטנס און זיך געבעטן:

— צעגייט אייך!

— צעגייט אייך, שכנים!

— מיר ווילן גערעכטיקייט! האט זיך געהערט פון אלע זייטן.

— דאס ווילן מיר אויך! — האט דער שעריף זיך א קלאפ געטון אין הארץ אריין און געוויזן אויף די וועכטערס — צו וואס,

מיינט איר, זענען מיר דאָ? אַ פאַרברעכער דאַרף איבערגעגעבן ווערן אין די הענט פון געזעץ.

— מיר זענען ס׳געזעץ! — האָט איינער איבערגעריסן דעם שעריף.

— אמת, מיר זענען ס׳געזעץ! האָבן עטלעכע אונטערגעכאַפּט.

— דער שעריף האָט אונז אָפּגענאַרט!

— מיטגעפּאָרן מיט אונז זוכן דעם נעגער, ווען ער האָט אים געהאַלטן אין דער תּפיסה!

— גיב אַרויס דעם נעגער!

— גיב אונז איבער די בעסטיע!

די נעגערס זענען אָפּגעטראַטן פון די פענסטערלעך, אויסגע־גלאָצט די גרויסע, געלבלעכע ווייסלען, געשטאַנען ווי איבערגעשראָקענע חיות און געשוויגן. דער עלטסטער צווישן זיי, אַ גרויער, האָט אַראָפּ־גענומען פון האַלז אַ צלמל און אַנידערגעקניט.

— ס׳צלמען וועט אים העלפן! — האָט אַ יונגער אַ ברום געטון, געשפּרייזט אַרום און אַרום דעם צימער מיט אָנגעשטרענגטע אויגן, ווי ער וואָלט געזוכט אַן עפענונג דורך וואַנען צו אַנטלויפן.

דזשאַן, עטוואָס אַן איינגעבויגענער, מיט צעשפּרייטע פינגער פון ביידע הענט, די אויגן אַרויס פון קאָפּ, האָט זיך נישט גערירט פון אָרט, געשטאַנען און געציטערט, ווי מען וואָלט אים אָפּגעמאָסטן מיט אַ שווערער זאַך איבערן מוח.

— איר הערט, זיי ווילן דזשאַנען! — האָט דער יונגער געלאָזט פאַלן אַ וואָרט און זיך נישט אויפגעהערט צו דרייען אַרום און אַרום דעם צימער.

— מיר וועלן אים נישט אַרויסגעבן — האָט דער אַלטער זיך אָנגערופן.

די אַנדערע צוויי האָבן געשוויגן, געוועזן פאַרטון מיט זיך, ווי זיי וואָלטן זיך נישט איינגעהערט צום אַלטן.

דאָס געשריי אין דרויסן איז געוואָרן גרעסער, געקומען פון אַלע זייטן. דער המון איז געוואַקסן, זיך געשפּאַרט נענטער צום שעריף, געפאָדערט מען זאָל אַרויסגעבן דזשאַנען.

און יעדעס מאָל, ווען די אַרעסטירטע האָבן געהערט דזשאַנס

באַמען, נישט זייערע, האבן זיי זיך אויסגעבליכט, די פארחושכטע פנימער זענען אויף א ווײַלע רויקער געווארן, ווי אין דער געפאר יעדע רגע צעריסן צו ווערן פון המון, וואָלט מיט אמאָל אויפגעשיינט די האָפנונג זיך צו רעטן.

דער עולם האָט זיך גערוקט אָלץ נעענטער צום טויער. פרויען זענען געשטאַנען צווישן די מאַנסבילן, געהעצט, צוגעגעבן קוראזש, האָט זיך יעדער געוואָלט אויסצייכנען, אַרויס ווייזן זיין בריהשקייט.

דער שעריף איז אריין אין דערמיט:

שכנים, איך אַפעליר צו אייך אין נאָמען פון געזעץ, צעגייט אייך, — — — בירגער און שכנים! — — — קיינער האָט זיך נישט איינגעהערט. יעדער האָט געשריגן עפעס אנדערש, פארהילכט דעם שעריפס קול און דער המון מיט צונויפגעביילטע פויסטן, מיט העק און שטריק, האָט זיך גערוקט אָלץ נעענטער. דער שעריף האָט געזען ווי דער המון שטייט איבער אים, ווי אַ וואַנט, קאָן זיך יעדע מינוט אַ שפאר טון, אים איינקלעמען; געזען, אַז מיט גוטן קאָן ער גאָר־נישט אויפטון, האָט ער אַ ווינק געטון צו די וועכטער און מיט אַ מאָל האָבן אלע אויסגעשאָסן אין דער לופט.

די וואַנט מיט מענטשן האט זיך פון שרעק אַ רוק געטון אויף צוריק, דער כעס איז געוואקסן. אַ יונג האָט זיך ארויפגעכאַפט אויף אַ טויער. אַ וועכטער האָט אים מיט דער דיקער זייט פון דער ביקס אַראָפגעוואָרפן. דאָס איז גענוג געווען. מיט אַ געשריי, ווי ווילדע אינ־דיאַנער, האָבן זיי זיך אַ שפאר געטון צום שעריף, געריווועט:

— הו-הו! הו־הו!

— פארוואָרפט די שטריק!

— אָט אזוי!

— נעמט אים!

— הענגט אים!

— הו־הו!

דאָס געשריי איז געווארן ווילדער, העכער, זיך געהויבן איבער דער תפיסה, געקומען מיט אַ האָגל שטיינער, פלעשער און הערצער.

די נעגערס האָבן זיך אָפגעטיילט פון דזשאַנען, זיך געסודעט. דזשאָן, אַ געבויגענער, מיט צעשפרייטע פינגער פוןביידע הענט, האָט

זיך אײנגאנצן געטרײסלט. אין די געלבלעכע װײסלען איז געלעגן דער צער און אומבאהאלפנקײט פון אַ בהמה אײדער מען גײט שחטן.

— װאָס װעט זײן? װאָס װעט זײן? — האט דער אלטער געשװיבערט זײנע גרױע קרײזלעך.

— זײ װילן אים!

— זײ װילן דזשאנען!

— אויב איר פאָלגט מיך נישט, װעט מען אונז אַלעמען לינטשן!

— טא זאָגט אים!

— לאָמיר אים זאָגן!

— געהערט, מיר דארפן לײדן פאר אים!

— זײ װײסן צומאל נישט, אַז מיר זיצן דאָ!

— טאָ לאָמיר אים זאגן!

אלע דרײ האבן זיך א לאז געטון צו דזשאנען, געבליבן שטײן מיט צעעפנטע מײלער, װי זײ װאלטן געקלערט, װי נאָך אנצוהײבן. דזשאַן איז אַ פאל געטון צו זײערע פיס, גענומען קושן, זיך צעװײנט אזױ שפיציק, אַז ס׳האָט דורכגעשװידערט:

— ברידער, לאזט מיך נישט הרגענען!

— האָט רחמנות אויף אַ ברודער!

דאס געװײן האט זײ גערירט. דער שרעק אבער, אַז זײ פארלירן צײט, װערן מיטגעצױגן, װי אײנער, װאס ראטעװעט אַ טרונקענדיקן װערט מיטגעשלעפט צום אפגרונט, די זעלבע שרעק האט אפגעטעמפט אין זײ יעדעס געפיל.

די געשרײען זענען געקומען פון קארידאָר:

— ער איז אין קעלער!

— די בעסטיע איז אין קעלער!

— דער שעריף װעט פארזאָגן א צענטן זיך נישט אָנצונעמען פאר אַ נעגער!

— האלט גרייט די שטריק, בֿאיס!
— מיר וועלן אים הענגען אין מיטן גאס!
די נעגערס זענען געבליבֿן שטיין אן לשון, דערזען דעם טויט
פאר די אויגן, מיט אַמאָל האבֿן זיי זיך א וואַרף געטון אויף דזשאנען.
געעפֿנט די טיר, אים ארויסגעשליידערט, ווי מען וואַרפט אַ קאלבֿ
צי אַ פערד צו אַ סטאדע וועלף, אַבֿי צו קאָנען אנטלויפן, זיך ראטעווען
דאס לעבֿן.

1920

אַ געשלעג

אין אָוונט האָבן יינגלעך פאַרשלעפּט אויף אַ ליידיקן „לאַט” אַן אַלטן מאַטראַץ, אים אונטערגעצונדן, זיך אויסגעשטעלט אין אַ שורה און געשפּרונגען איבערן פייער. דאָס פייער איז געוואָרן אַלץ גרעסער זיך פאַרגאַנגען פון פייכטן מאַטראַץ מיט אַ געדיכטן רויך, געקנאַקט אָפּגעגאָסן די יינגלעך מיט אַ קופּערנעם שיין, זענען זיי געוואָרן ווילדער, געטאַנצט פון פרייד און געצייגט מיט די פינגער אויף זיי פייערדיקע שפּיצן:

— אבער איצט, ווער וועט איצט אריבערשפּרינגען?

— איך! — האט אַ יינגל זיך ארויסגערוקט, געמאַכט אויף צוריק עטלעכע טריט, זיך אַ לאָז געטון, האט דער פלאַם א שפּאַר געטאָן אין פּנים אריין, אים צוריקגעהאלטן.

— שפּרינג בעסער נישט איצט! — האבן אים עטלעכע יינגלעך אפּגערעדט. — די הויזן וועלן זיך ביי דיר אנכאַפּן!

דאגה נישט פאר מיינע הויזן! — איז ס'יינגל געווארן נאך איינגעשפּאַרטער, ווען די חברה האבן זיך אנגעהויבן וויצלען אויף זיין חשבון.

ער האָט זיך געהאַלטן אין איין פּארמעסטן, געמאַכט דעם אָנשטעל, אַז אָט שפּרינגט ער, און וואָס לענגער דאָס פּאַרמעסטן האָט געדויערט, אַלץ קלענער איז ביי אים געוואָרן דער קוראַזש און ער איז געבליבן שטיין אויפן זעלבן פּלאַץ.

— ר'ווייסט? האָט איינער אַן עצה-געטאָן. — אַז מען טוט זיך אָן אין נאַסע שמאַטעס, קאָן מען דורכגיין ס'גרעסטע פייער.

— און שאַדט נישט?

— ער איז גערעכט! —האָט זיך אַ דריטער אָנגערופן, — כ'האָב

אַליין געזען, ווי אַ פייערמאַן האָט אויפן פּנים זיך אַרויפגעוואָרפן אַ באַסע שמאַטע און איז אַריין אין פייער, ווי מענטשן האבן אַ בלאָק פון דערווייטנס נישט געקאָנט איינשטיין, אַזוי האָט דאָס פייער געבריט.

צוויי ייִנגלעך האָבן געשלעפּט אַ שטיין, אים אונטערגעטראָגן צום פייער, אויפגעהויבן און מיטן גאַנצן כּח אים אַ שליידער געטון, אין ברענענדיקן מאַטראַץ. טויזנטער פונקן האָבן זיך אַ שאָט געטון געפאַלן אין דער נאַכט ווי שטערן, האָבן די ייִנגלעך זיך צעוואָרפן מיט קולות אין אַלע זייטן, געכאַפּט מיט די הענט די פונקען. ס׳פייער האָט זיך אַ הויב געטון, אויסגעוואַקסן ווי אַ זייל און אַרום דעם זייל, האָבן צעגליטע צעגלעך געלעקט דאָס נישט-דערברענטע שטרוי.

דאָס ייִנגל, וואָס האָט אַן עצה געטון מיט דער באַסער שמאַטע, האָט ערגעץ-ווו אויפגעזוכט אַן אַלט-קלייד, עס איינגעטונקען אין וואַסער, זיך איינגעהילט אין דעם פון קאָפּ ביז איבער די פיס. און איידער עמעצער האָט זיך געכאַפּט איז ער שוין געווען אין פייער.

עס איז געוואָרן מיט אַמאָל שטיל, די ייִנגלעך זענען געבליבן שטיין אָן אָטעם, געזען ווי די פלעמלעך הילן זיך אַרום קלייד, זענען זיי זיכער געווען, אַז ס׳ייִנגל ברענט. אינסטינקטיוו האָט יעדער געכאַפּט וואָס ס׳איז געקומען אין דער האַנט און גענומען לעשן דאָס פייער. דאָס ייִנגל איז דערווייל אַרויס, אַראָפּגעוואָרפן פון זיך דאָס קלייד, וואָס האָט עגסמאַליעט און אַלץ אין אים האָט געשריגן — בין איך נישט קיין בריה?

אַלע האָבן אים אַרומגערינגלט, באַוווּנדערט און איינער האָט אַ פרעג געטון:

— עס האָט דיך צומאָל נישט געבריט?

אַ מאַמע איז אויסגעוואַקסן אויפן „לאַט”, גענומען רופן איר זונדל האָבן זיך אַנדערע ייִנגלעך דערמאַנט, אַז עס איז צייט צו גיין שלאָפן און איינציקווייז פאַרשוונדן.

דער מאַטראַץ האָט דערברענט. ס׳איז געוואָרן אַלץ פינצטערער. די שמחה איז מיט אַמאָל ווי פאַרשטערט געוואָרן. די איבערגעבליבענע ייִנגלעך האָבן זיך צעזעצט אויף אַ שטיין, געקוקט ווי דאָס פייער ווערט אַלץ קלענער און געשוויגן.

— איר ווייסט, — האָט זיך איינער אָנגערופן — אינדיאַנער, אַז זיי כאַפּן אַ ווייסן, צעלייגן זיי אַ פייער און בראָטן אים אָפּ.

— זיי זענען נישט קיין קריסטן — האָט זיך אַ צווייטער אָנגערופן.

— יידן זענען אויך נישט קיין קריסטן — האָט אַ דריטער אַריינגעוואָרפן.

— איך בין אַ ייד — האָט דאָס ייִנגל, וואָס איז דורכגעגאַנגען ס'פייער, זיך איבערגעזעצט פון איין שטיין אויפן צווייטן.

— יידן האָבן יעזוסן געקרייצט.

— יעזוס איז אויך געווען אַ ייד!

— ס'איז אַ ליגן!

— וויפיל ווערטסטו, אַז ס'איז אַן אמת? — איז ס'ייִנגל אויפגעשפרונגען.

ס'ייִנגל האָט אַ ווײַלע געקלערט, געוואָלט צוזוכן אַ תירוץ און אַ צוק געטון מיט די אַקסלען:

— כ'ווייס נישט.

— מיין באָבע האָט מיר געזאָגט — האָבן זיך ביים שייגעצל אָנגעצונדן די בלויע אויגן — אַז יידן האָבן געפּייניקט אונזער גאָט — — — איך האָב פּיינט אַ ייד! זיי גייען אַלע נאָכן טויט אין גיהנום!

— האָסטו פּיינט אייבערעהעם לינקאָלן אויך?

— ער איז דען געווען אַ ייד?

— אוודאי איז ער געווען!

— ער איז נישט!

— טאָ פאַרוואָס הייסט ער אייבערעהעם? איך הייס אויך אייבערעהעם! ס'איז דאָך אַ יידישער נאָמען!

— יידן זענען שמוציק!

— קריסטן זענען שמוציקער!

— שאַראַפּ שיני! — האָט זיך אַ גרעסער ייִנגל, וואָס האָט ביז איצט געשוויגן, אָנגערופן — אַי וואַי, מאַי בעקי! — אזוי רעדן יידן!

— שאַראַפּ אַליין!

— ווילסט זיך פּייטן?

— און דו מיינסט. איך האָב מורא פאר דיר, דו קעטאָליק, דו!

— קום אן! — האָט דער שייגעץ אראָפּגעוואָרפן ס'רעקל.

— אל־ראיט!

זיי זענען אפּגעשפּרונגען איינער פון צווייטן, געשטאַנען ווי צוויי הענער און זיך פארמאָסטן. די איבעריקע ייִנגלעך האָבן זיי ארומגערינגלט, געגעבן עצות געריייצט דעם שייגעץ, ער זאָל זיך אָפּ־רעכענען און מיט אומגעדולד געוואַרט דער פייט זאָל זיך אנהויבן. די שלעגערס האָבן געטשאַטעוועט. שטייענדיק אויף איין אָרט, אויס־געשטעקט די הענט, האט אייב מיט אמאָל זיך אַ בויג געטון, מיט איין צי פון קערפּער געשטאַנען ביים שייגעץ און אים פארפאַרן אונ־טער דער גאמבע, אז יענער האָט אזש געמאכט עטלעכע טריט אויף צוריק. זיי זענען געשפּרונגען איינער קעגן צווייטן און וואָס אַ פּויסטל האָט זיך פארמאָסטן אין פּנים אריין, האָט עס תמיד געטראָפן אין אַ ליידיקן פּלאַץ. אייב האָט זיך געטשאַטעוועט דעם צווייטן אונטערן האַרץ, האט יענער זיך אַ בויג געטון, געוואָלט אויסמיידן דעם קלאַפּ א־ז ער אים פארפאַרן אין אן אויג. דער שייגעץ איז עטוואָס צעטומלט געוואָרן, געזשמורעט מיט די אויגן, האט אייב געהאַלטן אין איין האַ־מערן מיט די פויסטלעך, ווו ער האָט נאר געטראָפן. אַ שייגעץ האט אים אונטערגעשטעלט אַ פוס, האט זיך אייב אַ צי אויס געטון. און ווען אייב האט זיך געוואָלט אויפהויבן, האט מען אים נישט געלאָזט, יעדעס מאל אים צוריק אַ שליידער געטון אָן דר'ערד, זיך ארומגע־נומען אין אַ ראד, געטאַנצט און געשריגן:

— אַי, וואַי, מאַי, בעקי! אַ בראָך אין די ביינער!

1916

די מאַשין

אין בראָדסקיס שיך-פאַבריק האָט זיך געטומלט. אַרבעטער האָבן זיך געקאָכט געטענהט, אַז מען דאַרף אַרויסגיין אין שטרייק. נישט דערלאָזן, אַז צענדליקער פאַמיליעס זאָלן בלייבן אָן פּרנסה. אַלע האָבן גערעדט וועגן דער נייער מאַשין, וואָס האָט געדאַרפט יעדן טאָג אַריינקומען, דערציילט, אַז אין אַ שעה שטעפּט זי אָפּ דרייסיק פּאָר פּאָדעשוועס.

בלויז די ספּרדישע יידן האָבן זיך נישט געמישט, די נייס האָט ביי זיי איינגאַנצן אָפּגענומען ס׳לשון און זיי האָבן זיך בשום אופן נישט געקאָנט צונויפרעדן מיט זייערע ברידער, די אשכנזים. די מאָגערע פּנימער זענען געוואָרן חשובדיקער, דאָס שטילע, האַרציקע געזאַנג האָט אויפגעהערט און די שוואַרצע, פאַרחולמטע אויגן האָבן זיך צערעדט, זיך געבעטן מען זאָל זיי נישט אַרויסשיקן פון דער פאַבריק, נישט צונעמען דעם ביסן ביי אַזוי פיל פאַמיליעס.

די פּאָדעשווע-נייער זענען זיך ביסלעכווייז צעלאָפן פון דער פאַבריק, נישט געוואַרט די מאַשין זאָל זיי אַרויסשטופן, און געבליבן זענען די ספּרדישע יידן. זיי זענען אַריינגעקומען פריער ווי תמיד, געאַרבעט ביז אַ שטיק אין דער נאַכט, געוווּסט, אַז מען דאַרף וואָס מער אַריינכאַפּן, ווייל היינט, מאָרגן וועט מען זיי אַלע אַרויסשיקן.

שטומע זענען זיי געזעסן, כמעט נישט גערעדט צווישן זיך און אַז דער „פאָרמאַן", צי דער „באָס" איז אונטערגעקומען, זענען זייערע בליקן געוואָרן הכנעהדיק, ווי זיי וואָלטן זיך געבעטן, אַז צו זיי דאַרף מען זיך נישט טשעפּען — זיצן אָרעמע מענטשן אַרבעטן און קיינעם שטייען זיי נישט אין וועג.

אַ יונגער ספּרדי מיט וואָנסעלעך איז נישט איינגעזעסן. צייט ער האָט זיך דערוווּסט, אַז ס׳קומט אַריין אַ שטעפּ-מאַשין איז ער אַרום-געגאַנגען אָן אַ קאָפּ. זיין חתונה האָט ער אָפּגעלייגט אויף אַ חודש

צ״ט און דאָ איז שוין אַריבער אַ וואָך און ער ווייסט אלץ נישט וואָס צו טאָן.

— נישט גוט, רחימי, — האָט ער אַ זאָג געטון צו זיין שכן.

— מכּח דער מאַשין? — האט דער שכן געאַרבעט מיט צוויי דראטווּעס, — טאַקע נישט גוט!

— ווען כ׳שטעל נישט אָפּ די חתונה וואָלט מיך נישט אָנגעהויבן אַרן,— האָבן זיך ביי[illegible] יונגן ספרדי געהויבן די לאַנגעהענט.

— זאָרגן און זיך נעמען צום הארצן דאַרף מען נישט! — האָט דער שכן אים געטרייסט, דערווייל נעמט מען נאָך קיין מאַשין נישט אַריין! די אשכּנזים האָבן מורא געהאַט, זיך צעלאָפן און דאָ האַלט אין איין אַריינקומען פרישע אַרבעט, וואָס פאר אַ מענטש קאָן זיך עס פאַרזאָרגן?

דער פאַרמאַן איז אונטערגעקומען, אויסגעציילט די פּאַרטיקע שיך. דער יונגער ספרדי האָט זיך אונטערגענומען מיט קוראַזש און אַ פרעג געטון:

— ווען קומט אַריין די מאַשין?

— בענקסט נאָך איר? — האט דער פאַרמאַן געשמייכלט.

— מעג זי דאַרט צעבראָכן ווערן אויפן וועג! האָט זיך דער שכן אָנגערופן.

— איינגעזונקען ווערן!

— אמן! — האָבן עטלעכע אונטערגעכאַפּט.

דער פאַרמאַן האָט געשמייכלט און זיי באַרויקט:

— מען וועט מסתּמא נישט ברענגען! אַרבעט אַרבעט, רויטע יידעלעך! מען דאַרף היינט אַרויסשיקן דעם גאַנצן „לאָט"! האַריאָפּ

ס׳איז דורך אַ וואָך, צוויי און אין דער מאַשין האָט מען ווי פאַרגעסן. קיינער אין דער פאַבריק האָט מער נישט גערעדט דערפון. דערצו האָט די אַרבעט געברענט, מען האָט געהאַלטן אין אַנאָנסירן נאָך פרישע אַרבעטער און די שכירות זענען געוואַקסן.

די חושכדיקע פּנימער ביי די ספרדים האָבן זיך גענומען לייטערן, די שרעק צו פאַרלירן די פּלעצער איז פאַרשוואונדן און דער

יונגער ספרדי האט אָפּגעשטעלט די חתונה. ער האט זיך מער נישט געשראָקן פאַרן „פאַרמאַן", זיך געוויצלט:

— מען וועט ברענגען אַ מאַשין?

— ברענגען, ברענגען! — האט דער פאַרמאַן זיך געריצט, נאָר קיינער האט אים נישט געגלויבט.

עטלעכע צוואַנציק פּאָר נאַקעטע הענט האָבן געצויגן די דראַטוועס זיך געהויבן, זיך אַראָפּגעלאָזט, ווי זיי וואלטן דיריגירט דעם טומל אין דער פאַבריק. ראַנער איז זיך פאַרגאַנגען. די איבעריקע האָבן אונטערגעכאַפּט און איבער דער פאַבריק האָט זיך געקייקלט אַ שטיל-מעלאַנכאָליש געזאַנג, ווי אין די פריערדיקע צייטן.

די אַרבעט פון דער פרי ביז ביינאַכט האט באַרויקט די ספרדים זיי אויפגעהייטערט און פאַרזיכערט, אַז וועגן דער מאַשין געדענקט שוין קיינער נישט. דער יונגער ספרדי האָט זיך געקליבן חתונה האָבן, זיך אָנגערופן צום שכן:

— גוט, וואָס מיר זענען נישט אַוועק פון דער פאַבריק!

— הערן די לייכטזיניקע אשכנזים, די סאָציאַליסטן? — האָט דער שכן זיך צערעדט: — ביי זיי וואלט רעכט געווען דער בעל-הבית ואל זיך טיילן מיט זיי, אַוועקגעבן זיי ס'פאַרמעגן... ווען זיי אַנטלויפן נישט דעמאָלט, וואלטן זיי נאָך ביז דעם היינטיקן טאָג געאַרבעט! היינט ווידער אריינגעקומען אַ פּאָר „לאָט" סחורה, שוין לאַנג אַזאַ סעזאָן נישט געווען!

אַזוי איז דורך אַ וואָך נאָך אַ וואָך און אַז די אַרבעט האט אַלץ אָנגעהאַלטן, געברענט, האט איינער מיטגעבראַכט זיינעם אַ קרוב, דער צווייטער אַ שכן און אין אַ קורצע צייט איז האַלב סאַלאָניקי געווען אין דער פאַבריק, אריינגעזונגען אַלטע יידישע זמירות און ניגונים אין די אַמעריקאַנער פאַדעשוועס.

איינמאָל אין אַ זוניקן פרימאָרגן, ווען זייקן לעדער-שטויב האָבן זיך געוויגט קעגנאיבער די פענסטער, צענדליקער פאַר הענט האבן זיך געהויבן און אין דעם טומל פון דער פאַבריק האט זיך געקייקלט אַ שטילער ניגון, האט אַ געהיימע האנט פאַרוואָרפן איבער די פענסטער דיקע שטריק און איבער דער פאַבריק איז דורך אַ ציטער.

— וואָס איז דאָס? — האט דער יונגער ספרדי זיך אָנגערופן.

— דאס איז צרות!

— דאס גייט מען פארבן ס'הויז, האט איינער ארייגעוואָרפֿן.

— טאקע? — האבן עטלעכע זיך באַרויקט.

באַלד האט זיך געהערט אַ סקריפּ. אַ מאַן האט ארויסגענומען אַ פֿענצטער, געמאַכט אַ צייכן מיט דער האַנט און די שטריק האבן אנגעהויבן קרעכצן.

דער יונגער ספרדי איז נישט איינגעזעסן, ער איז צוגעגאַנגען צום פֿענסטער, אַ קוק געטון, דערזען ווי אַ מאַשין הויבט זיך און איז בלייך געוואָרן.

אַלע האבן געקוקט צו אים, געוואַרט אויף אַ תשובה, ער האט אַ שאָקל געטון מיטן קאָפּ, ווי ער וואָלט אַ שמייכל געטון און זיך צוריקגעזעצט.

עס איז געוואָרן אומאַנגענעם שטיל צווישן עולם, די הענט האבן זיך נישט געהויבן, בלויז די אויגן האבן געקוקט צום פֿענצטער, ווי אַ מאַשין, אַ שוואַרצע, אַ מאַסיווע, האט ארייגעקוקט, זיך געריסן מיט די פֿליגל איבער די ספרדים, זיך געטראָגן אויף זיי.

1920

אין קאר

די קאַר האט זיך אָפּגעשטעלט. פּאַסאַזשירן זענען ארויס, אריינ־געקומען, און אַז די קאר האט זיך געטומען רירן זענען עטלעכע שקצים אריינגעשפּרונגען מיט אַ געפּילדער, ווי אין אַ שענק אריין, זיך ווילדעריש צעזעצט און פארנומען כמעט אַ גאנצע באַנק.

זיי האָבן גערעדט הויך, זיך געשטופּט, אפּגעלאכט פון אַ דארן שייגעץ, וואס איז געזעסן אין דער מיט. דער שייגעץ האט נאריש געוואָרפן מיט די אויגן אין אַלע זייטן, נישט געקאָנט כאפּן, וואָס עס טוט אים יעדע ווײַלע היטערוויילעכץ אַ צופּ איבערן קאָפּ, אז דאָס היטל פליט אים אוש איבער די אויגן. ער האט אַ ריס געטון, גע־וואלט ארויס פון דער מיט, האבן זיי אים צוגעהאלטן און גענומען צופּן פון אלע זייטן. דער ארומיקער עולם האט זיך אַמוזירט. דער שייגעץ, אַן איינגעבויגענער, מיט אַן אראָפּגעלאזטן קאָפּ, ווי אַ געשלאָגענער הונט, וואס קאָן זיך נישט ווערן האָט באַווייזן מיט דער האנט אויף אַ פּעדלער:

— שיני —

— קוקט, א „שיני"־בארד!

קעגנאיבער די שקצים איז געזעסן אַן אַלטער ייד, אַ פּעדלער באַלאָדן מיט קוישעקלעך ווײַן. דער ייד האט זיך געהאלטן אין קארטשן, געוואלט וואס ווייניקער פּלאַץ פארנעמען, געוואָרפן מיט די אויגן ווי אַן איבערגעשראָקענער האָז, אויסגעמיטן צו טרעפן זיך מיט עמעצנס בליק, און יעדעס מאָל, ווען די קאר האָט אַ טרייסל געטון, האבן די קוישעקלעך, וואס האבן אראָפּגעהאנגען פון זיינע אקסלען, אים אָפּגע־האקט די זייטן.

די שקצים האבן פארגעסן אָן זייער דארן חבר, זיך איינגעקוקט

אין פעדלער. דערנאך זיך איבערגעקוקט, ווי זיי וואלטן זיך איבערצייגט, אז עס איז טאקע אַ יידישע „שיני"-באָרד, און זיך צעלאַכט אזוי פרעך, אז דעם אלטן ייד איז קאלט געווארן.

דער דארער שייגעץ האָט זיך געוואלט אויסבריה'ן פאר זיינע חברים, אויפגעשפרונגען, אנגענומען דעם ייד פאר דער באָרד און מיט אַ כריפע פון אַ הונט, אײדער ער נעמט בילן, האט ער דורכ־געזייט דורך די ציין:

— ווהיס — קער! ווהיסקער — ר — ר!

דער ייד האָט אים אַ קלאפּ געטון איבער דער האנט און די שקצים האָבן אזש פון שמחה פאריסן די פיס:

— קיס דהעַ שיני! קיס אים, ביל! (קוש דעם ייד! קוש אים, ביל!)

אין דער קאר איז געווארן שטיל. קיינער האט זיך בישט אנ־גענומען פארן ייד. די עטלעכע יידן, וואס זענען געזעסן אין דער קאר, האבן באהאלטן די פנימער אין די צייטונגען, צי סתם אוועקגעקוקט, בישט געוואלט אויף זיך ציען די אויפמערקזאמקייט, אז זיי זענען אויך יידן.

א בלאסער בחור האָט זיך אויפגעשטעלט, אינטערגעגאנגען צום שייגעץ מיט אַ פאר צעעפנטע אויגן, ווי זיי וואלטן געקראכן פון קאפּ:

— וואס האט דיר דער אלטער ייד געטון?

דער שייגעץ האט אפגעלאזט דעם פעדלערס בארד, זיך עטוואס פארלוירן, ווי ער וואלט זיך דערשראקן פארן בחורס צעעפנטע אויגן, שוין געוואלט אוועקגיין, האט זיך איינער פון די שקצים אנגערופן:

— וואס שטעקט ער אריין די נאז?

— ס'איז דאך אויך אַ „שיני"!

— קלאפּט מען אים אונטער אַן אויג!

— העי, ביל, פארפאר אים אין אויער!

— וואס שטייסטו!

— ער האט מורא!

— אט אזוי! אט אזוי! בעסער!

דער יונגער מאן האט געקראגן אַ פלאַטש אין פנים, געפאלן

אויף דער באנק. ער האט זיך אַ הויב געטון, זיך געוואלט אויפשטעלן, האט דער שייגעץ זיך איבערגעבויגן איבער אים, נישט געלאזט, האט דער בחור אן אומבאהאלפענער אנגעכאפט מיט די ציין דעם שייגעצס אויער און ביידע האָבן זיך גענומען ראַנגלען.

דער דארער שייגעץ האָט זיך דערווייל אַוועקגעזעצט דעם פעדלער אויפן שויס און זיך אָנגעהאַלטן פאַר זיין באָרד. דער פעדלער האָט זיך געווערט, געשטופט דעם שייגעץ פון זיך און גערעדט צו אים יידיש:

— ערל, וואָס ווילסטו פון מיר? וואָס האָב איך דיר געטון? עשו דו! רוצח!

די גאַנצע קאַר מיט גוים זייענדיק קאַלטבלוטיק געזעסן, זיך צוגעקוקט מיט אַ שמייכל, ווי זיי וואָלטן זיך צוגעקוקט צו אַ „פייט" פון צוויי ייִנגלעך. די פּאָר יידן האָבן טיפער באַהאַלטן די קעפּ אין די צייטונגען, פון דער זייט יעדע ווילע געוואָרפן אַן אויג צום פעדלער, געציטערט פאַר כעס און אויפרעגונג, דער שרעק פאַר קלעפּ איז ביי זיי געווען אַזוי גרויס, אַז זיי זענען געבליבן זיצן אויף זייערע ערטער.

אַ מיידל איז אויסגעוואַקסן צווישן די שקצים, זיך אַוועקגעזעצט נעבן פעדלער און אָפּגעשטופּט דעם דאַרן שייגעץ:

— שעם זיך, דו גראָבּיאַן! וואָס האָט דיר דער אַלטער מאַן געטון? פאַרוואָס רייסטו אים די באָרד? דערפאַר, וואָס ער קאָן זיך נישט ווערן? אַן אמעריקאנער ביסטו? ביסט אַ...

— נו טאקע, וואס האב איך אים געטון? — האט דער ייד צעשפרייט די הענט און זיך געבעטן ביים מיידל.

— ביל, — האט איינער אוועקגעשלעפּט דעם דאַרן שייגעץ, — אז אַ יידי בעט פאַרן „שיני", טשעפּע אים נישט מער!

— איך וועל אים מער נישט טשעפּען — האט ביל זיך געריסן, ארויסגענומען פון דער קעשעניע אַ קוואַרטער און זיך אויסגעדרייט צום מיידל:

— כ'וויל דער „שיני" זאָל נעמען אַ „שייוו!" (אָפּגאָלן).

— איך בין אויך אַ „שיני", — האָט דאס מיידל אויסגעשאָסן,

— און אז עמעצער פון אייך וועט זיך וואַגן אונטערצוקומען, וועל איך אים צעפּאטשן,

— האַ, האַ אַ שיני ליידי! האָבן זיי זיך געבויגן פון געלעכטער, אויפגעשפּרונגען און ארומגערינגלט דאָס מיידל:

— צעפּאטש גיכער!

דער דאַרער שייגעץ האָט ווידער געוואלט אנכאפּן דעם פּעדלער פאר דער באָרד, האָט ס׳מיידל אים פארפּאָרן אין פּנים, אַז יענער איז געפאַלן מיטן קאָפּ אויף אַ שיב, אַז ס׳האָט אַזש אַ קלימפּער געטאָן.

— טהרי טשירס פאָר דהי ליידי! (הורא פאר דעם מיידל) —

— האָבן די פּאַסאַזשירן אַפּלאָדירט.

אַ צווייטער שייגעץ איז אונטערגעלאָפן צום מיידל מיט אַ פויסט.

— וואג בישט זי אָנצורירן! — האָבן זיך געהערט קולות און דער עולם האָט זיך געהויבן פון די פּלעצער.

— וואג בישט, וואג בישט! — האָבן די פאר יידן אוועקגעוואָרפן די צייטונגען, ווי דער שרעק וואלט פון זיי אינגאַנצן אַוועק און מיט פאַרקוועטשטע פויסטן זיך אַ לאָז געטון צו די שקצים.

דאס געשלעג האָט זיך אָנגעהויבן.

1918

קאַרל מאַרקס

אַ גאַנצן שבת גאָכמיטאָג האָט זיך מיסעס העלער געפּוצט. זי איז געווען ביים פריזירער, זיך געלאָזט מאַניקירן די נעגל, זיך געצעהט מיט אַ שכנטע וואָס אָנצוטון. דאָס האָט זי זיך געקליבן ס׳ערשטע מאָל מיטן מאַן צו די „גרענד סטריט באָיס״, ווו מען האָט זיי דורך פּראָטעקציע אַריינגענומען פאַר מיטגלידער.

אַ לאַנגע צייט איז מיסעס העלער צוגעשטאַנען צום מאַן, ער זאָל זיך אָנשליסן אָן די ״גרענד סטריט באָיס.״ און נישט צוליב זיך. זייער איינציקער זון, בען, האָט געהאלטן ביים ענדיקן לאָיער (אַדוואָקאַט) און אַ לאָיער, האָט מיסעס העלער געוווסט, דאַרף האָבן פאַרבינדונגען.

מיט יאָרן צוריק, ווען העלער האָט געאַרבעט אין דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי און די פּאַרטיי איז געווען שטאַרקער, איז נאָך געווען צו האָפן מען זאָל זיך צו עפּעס דערשלאָגן. איצט, אַז די פּאַרטיי איז זיך צעפאַלן, האָט מיסעס העלער אָפּגעמאַכט ביי זיך אין נישטאָ אויף וואָס צו וואַרטן. מען דאַרף וואָס שנעלער איבעררייסן מיט די גענאָסן.

ביטאָג, ביינאַכט, ווען מיסעס העלער האָט דערטאַפּט דעם מאַן, איז זי נישט מיד געוואָרן אַריינצורעדן אין אים אַלץ דאָסזעלבע. גערעדט האָט זי גיך, מיט האַרץ און אַ חוץ דעם מאַן האָט זי קיינער נישט פאַרשטאַנען.

דער זון האָט צוגעהאָלפן דער מוטער. ער האָט פאַרזיכערט דעם פאָטער, אַז מען קען בלייבן אַ סאָציאַליסט און זיך אָנשליסן אָן די „גרענד סטריט באָיס״. ער האָט אין דעם נישט געזען קיין סתירה, געקוקט דאַרויף, ווי אויף אַ באַנק-ביכל, ווי אויף אַן אויטאָ-

מאָביל, וואָס יעדער גוטער סאָציאַליסט מעג האָבן. שטימען וועט ער סיי־ווי־סיי דעם סאָציאַליסטישן „טיקעט״ (באַלאָט).

גערעדט האט דער זון, ווי די מוטער מיט האַרץ, צוגעקליבן בשעת מעשה די ווערטער, ווי ער וואָלט נישט גערעדט צווישן היימישע, נאר געהאַט פאר זיך אַ פובליקום. די מוטער האָט אנגעקוואָלן, געשמייכלט צום מאַן און יעדער שמייכל האָט זיך געטענהט זיינס:

— וואָס זאגסטו צו אונזער בענין? מיט אים דארף מען זיך קענען אויסטענהן!

מיסטער העלער האט נישט געוואלט הערן. ער איז געווען דער היפוך פון דעם ווייב מיטן זון. אַ רויקער, א געלאסענער, זיך קיינמאָל נישט געקאכט. גערעדט שטיל, פאַמעלעך און ווי ס׳ווייב האָט געשלונגען די ווערטער, האָט מען זיינע, העלערס, געקענט ציילן, אַזוי קלאָר האט ער ארויסגערעדט יעדעס ווארט.

פון דער היים איז העלער געווען אַ בונדיסט. דאָ אין ניו־יאָרק האט ער געהאלפן בויען די סאציאליסטישע פארטיי, יארן געווען אַן אנגעשטעלטער אין אַ יוניאן. ערשט מיט עטלעכע יאָר צוריק. ווען ס׳האבן זיך אנגעהויבן רייסערייען צווישן רעכטע און לינקע, האט מען אים ארויסגעשטופט.

מיט די פאר טויזנט דאלאר, וואס ער האט געהאט אפגעשפארט, האט העלער מיט אַ שותף געעפנט אַ שאפ, גענומען ארבעטן אַ ביליקן ראק און ס׳איז אוועק גארנישט שלעכט.

ער האט זיך ביסלעכווייז אנגעהויבן צו דערווייטערן פון דער פארטיי, זעלטן זיך געזען מיט אמאליקע באקאנטע. און נישט ווייל ער איז געווארן א פאבריקאַנט. ער האט פשוט קיין צייט נישט געהאַט. דערפאר האט ער געהיט דעם יערליכן סאציאַליסטישן באל. געבענקט נאך אים. אויפן באל האט ער זיך געטראפן מיט די אַמאָליקע חברים זיינע, זיך דערמאנט אן די אַלטע, גוטע צייטן און דאס איז גענוג געווען ער זאָל זיך ווידער קענען אָפּשליסן אין שאפ, אין הויז, אויף אַ יאָר צייט, זיין ווייט פון דער פארטיי.

ס׳ווייב האָט נישט אויפגעהערט ציצושטיין, ווי זי האָט דער־מאפט דעם מאן, האט זי צענומען די הענט און די ווערטער האבן זיך געריסן פון איר מיט שטיקער האַרץ:

— אַ סאָציאַליסט איז אויך אַ טאַטע! זײַן יונג האָט ברילאַנטענע פעיקייטן, דער בעסטער רעדנער אין קאָלעדזש... אַנדערע, וואָס דאַרפֿן בײַ אים די שיך פּוצן, אַרבעטן זיך אַרויף און ער, אונדזער בעני, לײַדט, וואָס ער האָט אַ טאַטן אַ משוגענעם! נאַר דו, ביזט דאָך סײַ ווי־סײַ בײַ זײַ שוין טרייף! אַ פֿאַבריקאַנט איז טרייף! האַ, וואָס שווײַגסטו? מען דאַרף קריגן פֿאַרבינדונג!

העלער האָט נישט פֿאַרשטאַנען, ווי עס קען נאָך דעם ווײַב אײַנפֿאַלן אַזאַ זאַך. ער האָט זיך אָפּגעטרייסלט פֿון בלויזן געדאַנק ווי אַ ייִד פֿון שמד. ער האָט גענומען זוכן אין דער פּאַרטיי, אין אַ יוניאָן, געוואָלט זיך לאָזן קאָסטן, אַבי אַרײַנצודרייען דעם זון. ס׳האָט זיך נישט געמאַכט.

עס האָבן זיך אָנגערוקט דעם זונ׳ס עקזאַמענס. אין שטוב איז געוואָרן אַ גיהנום. ס׳ווײַב האָט אים נישט געלאָזט אויף די אויגן:

— וואָס וועט זײַן דער תּכלית?

— ווילסט דווקא כ׳זאָל אויף דער עלטער ווערן אַ טעמעני־מאַן (דער קלוב פֿון דער דעמאָקראַטישער פּאַרטיי אין ניו יאָרק) — האָט העלער זיך געפֿרעגט בײַם ווײַב און אין זײַנע שטילע ווערטער איז געווען צער.

— און מיסטער גראָס, דײַן שותּף, איז אַ טעמעני־מאַן? — האָט דאָס ווײַב אַזאָג געטאָן גיך, זיך געשטיקט מיט די אייגענע ווערטער.

— און אַז ער איז?

— מעג דיר אויך אָנשטיין צו זײַן!

— וואָס זאָל איך אָבער טאָן, מײַן ווײַב, אַז ס׳שטייט מיר נישט אָן?

— דאַרף דיר נישט אָנשטיין צו זײַן גראָס׳ס שותּף אויך!

— כ׳קען זיך נישט העלפֿן.

— און מיט בעני׳ן קענסטו קענסט דיר העלפֿן? קענסט דאָך אויך נישט! טאָ צו וואָס זיך נאַריש מאַכן. זוכן פֿאַר אים אַ שטעל אין אַ יוניאָן! די גליקן וואָס דו האָסט דאָרט געהאַט, אָפּגעאַרבעט אַזוי פֿיל יאָרן און מען באַרעדט דיך נאָך!

נאָך אַזאַ שמועס האָט העלער נישט געהאַט וואָס צו ענטפֿערן דעם ווײַב. וואָס וועט ער איר זאָגן? ער האָט זיך בלויז געחידוש׳ט,

נישט געגלויבט, אַז דאָס זעלבע ווייב, האָט מיט יאָרן צוריק געאַרבעט אין דער פּאַרטיי, אָנגעפירט אַ שטרייק ווען די קצבים האָבן געהעכערט די פּרייזן אויף פלייש, שטענדיק געפירט מלחמות מיט די לענדלאָרדס. היינט חיל זי נישט מען זאָל איר דערמאָנען די נאַרישקייטן פון אַמאָל. דערגייט דעם מאַן די יאָרן, איז ברוגז, וויל דווקא ער זאָל זיך אַנשליסן אן די „גרענד סטריט באָיס״.

זי וואָלט גאַרנישט אויסגעפירט ביי העלערן. ער איז אַ ייד אַ שטילער, אן איינגע׳עקשנ׳טער, אַ מענטש מיט יושר. אין זיין פאַרשלאָסענעם ביכער־שאַנק שטייען אלע יארגענג „צוקונפט״. איינגעבונדענע שטייט מאַרקס׳עס „קאַפּיטאַל״ אין ענגליש און אין יידיש, אַז די הויזמענטשן מאַכן אים ענג די אייגענע שטוב, שליסט ער זיך אָפּ אין זיין שרייב־צימער, נעמט אַרויס אַ יאָרגאַנג „צוקונפט״. נעמט ארויס מאַרקסעס „קאַפּיטאַל״, פאַרטיפט זיך און טראַכט וועגן זיך. העלער האָט טאַקע אַ „שאַפּ״ האָט גראַסן פאַר אַ שותף. אין תוך איז ער אבער אַ מענטש מיט יושר, באַהאַנדלט אַן ארבעטער ווי אַ ברודער און וועט קיינמאָל נישט ווערן קיין טעמעני־מאַן.

שטענדיק, ווען עס קומען אים אזעלכע יושרדיקע געדאַנקען אין קאָפּ אריין (און לעצטנס קומען זיי. זייער אָפט). הויבט העלער אויף די אויגן אויפן בילד פון קאַרל מאַרקס וואָס הענגט איבערן טיש אין זיין ברייטער ראַם, אַ באַגילדעטע. ער עדוחט זיך מיט מאַרקס׳ן, שמייכלט מיט די טיפע ווינקלען פון מויל און די ווינקלען פאַרענטפערן זיך:

— אַלץ זי, מיין ווייב...

האָט זיך געמאַכט, אַז דעם שותפס זון, ווילי׳ן האָט די דעמאָקראַטישע פּאַרטיי ארויסגעשטעלט אַלס קאַנדידאַט פאַר ריכטער און ער איז דערוועלט געוואָרן. און ווילי איז אינגאַנצן מיט פינף יאָר עלטער פון בעני׳ן.

מער האָט מיסעס העלער נישט געדאַרפט. זי איז ארומגעגאַנגען אַן אומגליקלעכע, וואָס דעם שותפ׳ס זון איז געוואָרן ריכטער, נישט אירער. זי האָט געוואָרפן די שולד אויפן מאַן, אים גערופן מיט כל־ערליי צונעמען:

— גראַס איז אַ טאַטע, נישט דו! דאָס פאַרשטיי איך — צו

פינף און צוואנציק יאר א ריכטער! ס'איז א קאריערע! דו אבער, מיין מאַן, ביזט געווען אַ בטלן און וועסט בלייבן! וואס זוכסטו אין דער יוניאָן, וואס? וועסט מאכן בעגין פאר א דעלעגאט? דערצו האט ער געדארפט ענדיקן קאלעדזש? נישט ביי מיין לעבן, דו הערסט?

העלער האט זיך נאך געפרובירט אנטקעגן צו שטעלן, אליין אבער מער נישט געגלויבט אין זיינע אייגענע רייד. דאס, וואס ווילי איז געווארן אַ ריכטער, מען וועט דארפן שטיין פאר אים אין דער גאנצער לענג, אים רופן „יור האנאר", האט העלערן צעטומלט. און אז ווילי איז אריינגעקומען צו אים, האט העלער אפילו געשמייכלט און פונדעסטוועגן זיך אויפגעשטעלט, אליין, פון זיך, אים באגריסט:

— האלא, דזשאדזש!

— מיסטער העלער, — האט ווילי ארויסגענומען דעם סיגאר פון מויל — איך האב אייך פארגעשלאגן פאר אַ מיטגליד און מען האט ג'יי' אנגענומען.

— ביי די „גרענד סטריט באיס"? — האט העלער געשמייכלט און בשעת מעשה געטראכט, אז צייט ווילי איז געוואָרן ריכטער, האט ער אנגעהויבן רויכערן סיגארן.

— ס'מעג אייך אנשטיין, מיסטער העלער — איז ווילי גע-ווארן ריידעוודיק, געזען ווי מיסעס העלער ווינקט צו אים מיט די הענט, מיטן גאנצן גוף, ער זאל זיך אַ נעם טון צו העלערן — אַז עס שטייט אונזער גאווערנער אן צו זיין אין איין פארטיי מיט אייך, דארף אייך אוודאי אנשטיין!

— כ'בין דאך אבער א סאציאליסט — האבן די ווינקלען פון מויל ביי העלערן געשמייכלט.

— אַ פאבריקאנט איז נישט קיין סאציאליסט! — האט ס'ווייב אים איבערגעשלאגן.

— בין אויך אַ סאציאליסט! — האט דער יונגער ריכטער אויס-געשטעלט דאס הארץ-ברעטל.

— אויב אזוי — האט העלער זיך צעלאַכט, — איז דאך דא אַ האפענונג, אז גאַנץ טעמעני זאל ווערן סאציאליסטיש!

— ס'גייט דיר אין לעבן, מיין מאַן!

העלער האט זיך מער נישט אנטקעגנגעשטעלט. ער האט אונטער-

געשריבן די נויטיקע פאפירן, אריינגעשיקט אַ טשעק, אויסגעמיטן צו רעדן דערפון און געטון, וואס ס׳וויב מיטן זון האבן אים גע-הייסן.

שבת נאכמיטאג, ווען ס׳וויב איז שוין געשטאנען אן אויס-געפוצטע, אן אנגעפארפומירטע, געווארט אויפן מאַן, האט העלער זיך אפגעשלאסן אין זיין צימער. ער האט געווארפן אַ בליק אויף די יאַרגענג „צוקונפט", אויף די בייכיקע רוקנס פון „קאפיטאל" פארשעמט ארויפגעקוקט צו קארל מארקסעס בילד. ער האט זיך געוואלט אפרעדן דאס הארץ, דערציילן דעם גאנצן אמת, האט ס׳וויב גענומען קלאפן אין דער טיר:

— קום שוין אמאל, קום!

ס׳פנים האט זיך ביי העלערן פארקרומט, אַרחמנות׳די קער שמייכל איז געלעגן צווישן די קנייטשן. ער האט גענומען אויפשליסן די טיר. נאך אמאל אַ קוק געטון אויף מארקסעס בילד און דער שמייכל פון צווישן די קנייטשן האט זיך פארענטפערט:

— אלץ זי, אלץ ס׳וויב.

1926

פירשט דאָלגאָרוקאָוו

פירשט דאָלגאָרוקאָוו, נישט קיין הויכער, מיט גוט צוגויפגעקלאפּטע פּלייצעס איז מיטן באַגינען ארויס פון זיין ווייס געפאַרבט שטיבל, וואָס איז געשטאַנען אין מיטן פעלד.

דער פרימאָרגן האָט זיך געגרויט און אין מזרח-זייט. ווּ דער הימל איז נאָך געלעגן אין דער נאַכט, האָט שוין אַרויסגעשאָסן אַ צעגליטע פייל, א שמאָלע און א פאַרשפּיצטע. די שטיקער הימל, וואָס אַרום, פאַרגליווערטע, זענען געוואָרן שווערער און טונקעלער.

דאָלגאָרוקאָוו האָט געמאַכט זיין טעגלעכן שפּאַציר, געגאַנגען ארום דער מאָהיגן קאָלאָניע, ווו ער איז געווען אַ גערטנער. דאָס שטעקעלע האָט ער געהאַלטן אונטערן אָרעם, ווי א שפּיץ-רוט, די כּאָלעוועס ארויפגעצויגן, אויפן קאָפּ געדיכטע האָר, וואָס זענען אַמאָל שוואַרץ געווען, איז די קעפּ נאַכלעסיג געזעסן, אים געמאַכט אויסזען יינגער.

ס'איז געווען די צייט פון יאָר ווען דער פאַרטאָג פרעסטלט זיך נאָך און אויף די גראָזן, אויף די צווייגן זענען געלעגן שפּריצן שניי. די לופט האָט געשטייפט די גלידער, זיי אָפּגעפרישט. דער מאָרגן האָט זיך געוועקט, אָנגעקומען מיט דער ברייט פון די לאָנקעס און אין דער טיפער שטילקייט, וואָס איז געבליבן פון דער נאַכט, האָבן קלאַנגען געהאַלטן אין איין אויפטיקן.

דאָלגאָרוקאָוו האָט געטאָפּטשעט אין די נאַסע גראָזן, זיך לאַנג געדרייט איבער שמאָלע וועגלעך, צוגעקומען צו א געדיכט וועלדל. שטיקער ליכט האָבן געטרוקנט די קאָרע פון די סאָסנעס, געוואַרעמט די שטאַמען, וואָס האָבן געטריפט מיט גומי, אָנגעפילט די לופט מיט מידקייט און שכרות. אין וואַלד האָט זיך צעשריען אַ פייגל. דאָלגאָרוקאָוו האָט זיך איינגעהערט, געקוקט אויף די צעוואָרפענע זומער-

הייזלעך, אויף די לייוונטענע פּאַלאַטקעס, ווו דער עולם איז נאָך גע־
שמאַק געשלאָפן, און זיך דערמאַנט, אַז מען גרייט זיך אין דער קאָ־
לאָניע צו אַ קאָנצערט. ס׳גלעט וועט גיין פאַר די רוסישע קינדער,
יתומים, וואָס זענען געבליבן נאָכן הונגער.

ער האָט געטראַכט וועגן רוסלאַנד. אים, דעם פירשט דאָלגאָ־
רוקאָוו, האָט דאָס אַלץ אויסגעזען אַזוי ווייט און פרעמד, אים, וועמעס
טאַטע, זיידע, עלטער־זיידע, ביז דעם עלפטן יאָר־הונדערט — אַלע
זענען געזעסן אויף דער רוסישער ערד, זי ליב געהאַט, געהערשט איבער
איר, איבער מיליאָנען פויערים.

קיינעם פון די טאַטעס האָט נישט געאַרט, וואָס דער פויער
איז ווילד, אויסגעהונגערט, בייז, קיינעם האָט נישט געאַרט, וואָס דער
פויער שטאַרבט פון הונגער, פון טיפוס. האָט איבער דעם גרויסן
ברייטן רוסלאַנד זיך אויפגעהויבן אַ זאַווערוכע, איבערגעקערט אַלץ
מיט די פיס אַרויף, די טאַטעס זענען זיך צעלאָפן, געבליבן מיט
גאָרנישט און דער פויער איז געוואָרן בעל־הבית פון דער ערד.

ער, פירשט דאָלגאָרוקאָוו, מיט זיינע צוויי טעכטער זענען פאַר־
טראַגן געוואָרן אַזש הינטער ניו יאָרק. ער איז אַ גערטנער אין אַ
קאָלאָניע ביי רוסישע יידן און די טעכטער טאַנצן אין אַ באַלעט, און
דאָלגאָרוקאָוו איז נישט דער איינציקער. זיינע ברידער, זיינע חברים
די בעלי־בתים פון רוסלאַנד, צו וועמען ס׳פויערים פאָלק האָט זיך
געבוקט, ווי צו געטער, זענען צעשפּרייט איבער דער וועלט, ריכטן
אָפּ גלות. און אויף יעדן פון זיי קוקט מען, ווי אויף אַ זכר פון
אור־אַלטע צייטן, וואָס מען האָט אויסגעגראָבן ערגעץ אין דער ערד,
ווען אין אמת׳ן האָט דאָס אַלץ איצט, נעכטן, פּאַסירט. ס׳האָט אים ווי
געטון פאַר רוסלאַנד, פאַר דעם ביסל יאָרן וואָס איז אים נאָך געבליבן
צו לעבן.

די זון האָט זיך געהויבן, געצונדן ס׳גראָז מיט בריליאַנטן,
געבריס. פעלדער און לאָנקעס האָבן זיך געשפּרייט מיט אַ שטילן
טרויער, וויל וואָס איז דער מענטש אין פאַרגלייך מיט דער ברייט
און גרייס, וואָס עטעמט אויף אים?

פון וועלדל האָט זיך דערטראָגן אַ געלעכטער. דאָלגאָרוקאָוו האָט
זיך אומגעקוקט. זיינע צוויי טעכטער זענען געגאַנגען אויף אַ פּריער.

הויך געוואקסן מיט דינע, בויגיקע פיס, ווי דער גאנצער קערפּער האלט באשטאנען פון פיס, פיס און פיס. נאך זיי עטלעכע מיידלעך פון דער קאלאניע, נאכלעסיק אנגעטון. טייל אין אויסגעדרייטע שיך, אנדערע אין בלויזע זאקן, געלעכערטע, ווי זיי וואלטן געגאנגען זיך באדן.

— גוט מארגן, מיידלעך, ווו גייט איר אזוי פרי? — האָט דאלגארוקאוו זיי באגריסט.

— מיר גייען זיך באדן — האבן די טעכטער זיך אנגערופן.

אַ מיידל פון דער קאלאניע, מיט אַ צוגעשוירן קעפּל ווי ביי אַ יינגל, האט זיך ארויסגערוקט:

— מיסטער דאלגארוקאוו, גיט אן עצה, מיט וואס פאר א בלימלעך זאל מען אויספוצן די קאסינע?

— מיר האָבן דאָך היינט אַ קאָנצערט פאַר די הונגעריקע ... דער פון רוסלאַנד — האָט זיך אַ צווייטע אריינגעמישט.

ס'איז גענוג געווען מען זאָל אָנהויבן רעדן וועגן בלומען און דאָלגאָרוקאָוו האָט פאַרגעסן, אז ער איז אַ פּירשט, וואָס ריכט אָפּ גלות. ס'פּנים האָט ביי אים אויפגעלויכטן:

— איר ריכט זיך אויף אַ גרויסן עולם?

— אַ חוץ אונזערע, ריכטן מיר זיך אויף אַ הונדערט געסט.

דאָלגאָרוקאָוו האָט געוויזן אויף די דייזיס מיט די גאָלדענע קרוינדלאַך, אויף די שוואַרץ־קעפּיקע סוזיס, וואָס האָבן זיך געשפּרייט איבער די לאָנקעס ווי קאָלירטע קאָוויאָרן:

— קיין שענערע בלומען דאַרף מען ניט!

ער איז דער ערשטער אריין אין דער לאָנקע, געשניטן ס'גראָז מיט די פעסטע פיס, מיט די הענט, געריסן די בלומען מיט די שטאַמען. די מיידלעך האָבן זיך געלאזט נאָך אים, אריין אַלץ טיפער אין דער קילקייט פון גראָז, אויפגעציטערט דעם מאָרגן מיט זייערע מיידלשע געשרייען. זיי האָבן זיך געבויגן, זיך געהויבן מיט פריש־געריסענע בלומען אין די הענט, אריינגעאָטעמט אין זיך דעם ריח פון האָניג, זיך ווידער געבויגן און ס'האָט אויסגעזען, ווי דאָלגאָרוקאָוו, א געצענדינערשער פּריסטער טוט תפילה מיט זיינע הייליקע מיידלעך צו דער מאַמע ערד.

פאַרנאַכט האָט זיך די קאָלאָניע גענומען קלייבן צום קאָנצערט. די קאַסינע איז געווען באַפּוצט מיט פעלד-בלומען, מיט רויטע פענער. אַ שורה עלעקטרישע לעמפּלעך האָט געברענט איבערן אריינגאַנג. די פעלדער זענען געווען אזוי ברייט און טיף, אז דער גאַנצער טומל אַרום דער קאַסינע האָט זיך נישט אָנגעזען.

געסט זענען אנגעקומען פון די אַרומיקע האטעלן, אנגעפילט ביסלעכווייז דעם זאַל, זיך צעזעצט אויף די לאַנגע בענק, וואס זענען געווען צעשטעלט ביז צו דער סצענע. מען האט זיך געפילט היימיש, זיך דורכגערעדט אויף יידיש, רוסיש, ענגליש.

דאָלגארוקאָוו איז געזעסן מיט די טעכטער אין אַ זייט. טרויעריקע מחשבות האבן זיך אים געפלאָנטערט אין מוח׳ געהאט פאַראיבל אויף זיך, פאַרוואָס ער איז ניט איצט אין רוסלאַנד.

ס׳איז אריינגעקומען דער פרעזעס פון דער קאָלאניע, אַן אָדעסער יינגערמאַן, וואָס בויט הייזער, גרויסט זיך מיט זיין ריינעם רוסישען אַקצענט און לעבט מיט דער נייער רוסלאַנד. ער האט געהאלטן פאַר זיין חוב צוצוגיין צו דאלגארוקאָוון:

— ס׳זאמלט זיך אַן עולם.

— יע, ס׳זאמלט זיך.

— און אין רוסלאנד הונגערט מען טאַקע?

— ניט מען הונגערט, מען שטאַרבט, גאַנצע דערפער שטארבן אויס — האט דאלגאָרוקאָוו רויק געענטפערט און ס׳איז ניט קענטיק געווען צי ער איז גלייכגילטיק, צי ניט.

ס׳האבן זיך באַלד גענומען קלייבן מענטשן. פון דער זייט געקוקט אויף דאלגאָרוקאָוון, אויף זיינע טעכטער, וואס איינע האט אויסגעזען, ווי ניקאָלאַי דעם צווייטנס אַ שוועסטער. דער עולם, כאָטש אַ לינקער, האט זייער געוואָלט זיכער זיין, צי דאס איז טאַקע דער אמתער פירשט דאָלגארוקאוו און טיף אין הארצן איז קיין איינער נישט געווען צופרידן, וואס דער פ׳רשט האט געמוזט ווערן אַ גערטנער.

דער עולם איז געוואָרן אומגעדולדיק. דאָ און דארט האָט עמעצער אָנגעהויבן קלאַפּן אין די הענט מען זאל אָנהויבן דעם קאָנצערט. באַלד איז דער עולם געוואָרן אנגעשטעקט און דער זאַל איז פולגעווארן מיט אַזאַ פּאַטשעריי, אַז די שויבן האבן געציטערט.

אויף דער עסטראַדע האָט זיך באַוויזן אַ דאַר מענטשל, דער פּאָרזיצער פון דעם קאָמיטעט פאַר הונגעריקע קינדער אין רוס-לאַנד.

ס'איז שטיל געוואָרן. דער פּאָרזיצער האָט אָפּגעהוסט און אָנ-געהויבן אין יידיש:

— חברים און פריינט, האַלט אייך רויק. מיר וועלן דורכפירן דעם גאַנצן פּראָגראַם, וואָס מיר האָבן פאַרשפּראָכן. איצט וועל איך בעטן דעם עולם זיך אויפצושטעלן, ווייל ס'איז ביי אונז אַ מנהג צו עפענען יעדע אונטערנעמונג מיטן אינטערנאַציאָנאַל.

דער עולם האָט זיך אויפגעשטעלט. אַ יונג בחור'ל אין אַ שוואַרץ רוסיש העמדל מיט אַ צעקנעפּלטן קאָלנער, איז אַרויס פון אַ זייטיקן פאָרהאַנג. ער האָט אַרויסגענומען אַ מויל-האַרמאָני'קע און אָנגעהויבן אויסצושפּילן דעם אינטערנאַציאָנאַל.

דאָלגאָרוקאָוו מיט די טעכטער זענען געשטאַנען פאַרטראַכטע, ערנסטע. זיי האָבן געקוקט אויף דעם בחורל מיט דער מויל-האַרמאָניקע, ווי זיין איינגעפאַלענער בויך הויבט זיך ביי אים, די באַקן בלאָזן זיך אָן און אין זייערע פאַרטראַכטע אויגן האָט זיך באַוויזן אַ שמייכל. און אַז מען האָט געענדיקט דעם אינטערנאַציאָנאַל האָט דאָלגאָרוקאָוו נאָך לאַנג געטראַכט וועגן זיין טאַטע, זיין זיידע, זיין עלטער-זיידע, וואָס האָבן פון עלפטן יאָרהונדערט געהערשט איבער רוסלאַנד. איבערן פויער, געזען אַ שייכות צווישן די טענער פון דער קליינער מויל-האַרמאָניקע און זיין גלות.

1926

ביים טעלעפאָן

פון נאָכמיטאָג ביז אין אָוונט איז עסטושע געזעסן ביים טעלעפאָן, אויפגעכאַפּט דעם קלענסטן רויש, וואָס דאָס אָפּגעניקלטע מעטאַל האָט געשפּרייט איבער דעם ליידיקן צימער — פאַרבונדן עסטושען מיט דער גרויסער, פרעמדער וואַרשע.

די ליידיקע צימערן, ווו עסטושע איז שוין דריי חדשים אַליין, האָבן געשראָקן. די ווענט, דאָס מעבל, אַלץ האט זיך געדרייט אַרום איין פּינטעלע און דער מוח איז נישט מיד געוואָרן צו טראַכטן דאָס זעלביקע וואָס נעכטן, וואָס אייערנעכטן.

עסטושע האָט געזען, ווי דאָס אַרומיקע לעבן, אַזאַ גרויס, אַזאַ ליכטיקס לויפט־איין, ווערט אַלץ שמעלער און שמעלער. און דאָס פאַרגאַנגענע, וואָס זי האט אַזוי געוואָלט פאַרגעסן, געוואָלט עס זיך אַרויסשלאָגן פון קאָפּ — איר פאַרגאַנגענהייט וויקלט זיך פאַרנאַנדער און זי קען זיך בשום אופן נישט אַרויספּלאָנטערן דערפון.

די געדאַנקען אַזעלכע גרויע האָבן אויסגעפּילט די פּוסטקייט פון די לאַנגע טעג, פון די נאָך לענגערע נעכט, דערציילט און איבערדערציילט, ווי עסטושע האָט זיך באַקענט מיט דודן, ווי זיי האָבן זיך פאַרליבט און ווי גליקלעך זיי האָבן געלעבט.

יעדעס יאָר האט ער זי אָפּגעפירט אויף אַן אַנדערן זומער־פּלאַץ געשריבן יעדן טאָג אַ בריוו, באַוואַרפן מיט מתנות. זי אָפּגעוואַרט אויפן באַן־הויף מיט בלומען. האט זיך עסטושען איינמאָל פאַרגלוסט איבערצוראַשן דעם מאַן. זי האט אים נישט געלאָזט וויסן ווען זי קומט און, אַז זי איז פאַרפאָרן צו זיך אַהיים, האָט איר געעפנט אַ פרעמדע דאַמע. אַ יונג קעפּל האט אַפּערגעקוקט פון הינטער דער קוים צע־עכבטער טיר, אַ פרעג געטון:

— ווען דארפט איר?

עסטושע האט זיך צעלאכט און אז איר געלעכטער איז געווארן היסטעריש, האט די פרעמדע זיך געכאפט ווער ס'שטייט פאר איר און זי האט ברייטער געעפנט די טיר:

— כ'האב אייך נישט דערקענט און טונקעלען קארידאר, ענט-שולדיקט. איר זענט עסטושע — האט די פרעמדע געעפנט א פאר אויגן ווי ס'וואלט ביי איר קיין גרעסער גליק נישט געווען, ווי זיך צו באקאנען מיט עסטושען — איך הייס מאניע, בין אייער מאנס א באקאנטע... שוין א וואך ווי כ'זוך א האטעל, קאן נישט קריגן און דא האב איך צופעליק געטראפן אייער מאן, האט ער מיך פארבעטן צו זיך... א ליידיקע דירה... איר זענט ביינ? איר דארפט נישט בייז זיין!

נאך דעם זעלבן טאג האט די פרעמדע איינגעפאקט אירע זאכן און איז אוועק פון הויז.

און אין הויז האט מען מער נישט געקענט אריינקומען. די ווענט, ס'מעבל, די לופט, אלץ איז פול געווען מיט שנאה. מען האט נישט גערעדט, זיך געשרפט מיט די אויגן און אז ווערטער זענען געפאלן, האבן זיי געשיפעט מיט גאל, ווי שלאנגען-צינגלעך.

דער מאן האט זיך געבעטן ביי עסטושען, געלעגן ביי אירע פיס, צוגעזאגט גוט צו זיין:

— עסטושע, טרייב מיך נישט... דו ווייסט. אז איך קען נישט לעבן אן דיר... אז מען האט נישט ליב, קריכט מען נישט אזוי... דו ווייסט... וואס שווייגסטו? נו, אז א מענטש גליטשט זיך אויס... טא שעכט מיך, שעכט מיך!

זיינע ווערטער זענען נישט דערגאנגען צו אירע אויערן. גאנצע טעג איז זי געלעגן ביי זיך אין שלאפצימער, געטריבן דעם מאן פון זיך, אים געטריבן פון הויז, אזוי ענג געמאכט אים ס'לעבן, אז ער איז אוועק.

דעם זעלבן טאג ווען דער מאן אין אוועק, איז דער כעס ביי עסטושען פארשוואונדן. זי האט זיך גענומען פאר די צימערן, געזען ס'זאל נאכן מאן קיין זכר נישט בלייבן און פאר איר האט זיך גע-נומען שפרייטן א ניי לעבן מיט אזוי פיל רחבת און דאס לעבן נאך

אַ פאַרבעפּלטס, האָט געצויגן, נישט געלאָזט איינזיצן אין שטוב.

זי האָט אָנגעהויבן אויסצומיידן באַקאַנטע, געליטן וואָס מען קוקט אויף איר מיט רחמנות, זיך געכאַפּט, אַז אָן דעם מאַן הויבט מען זי אָן צו באַמערקן ווייניקער, אירע פּאַפּירן פאַלן פון טאָג צו טאָג.

די אויגן האָבן זיך ביי איר, ווי מיט אַמאָל געעפנט און זי האָט זיך אַרומגעזען, אַז נאָך אַלעמען האָט זי דעם מאַן ליב, קאָן נישט לעבן אָן אים.

און וואָס מער זי האָט זיך געוואָלט באַפרייען פון אים, באַהאַלטן יעדע זאַך, וואָס האָט זי געקאָנט דערמאָנען אָן אים — אַלץ העכער האָבן צו איר געשריען די ערטער ווו ער איז געשטאַנען, געזעסן, געשלאָפן. אַלץ איז פול געוואָרן מיטן מאַן. קלייניקייטן, לאַנג-פאַרגעסענע האַלבע ווערטער זענען מיט אַמאָל אַפּערגעשווומען, זיך באַזעצט ביי עסטושען אין מוח און געפּיקט.

איצט ערשט האָט איר געגומען באַנג טאָן די גאַנצע חתונה, דערפילט אַז אָן דודן איז איר ענג די וועלט, אַז פאַר יעדן פּרייז דאַרף זי אים צוריקקריגן.

עסטושע האָט אויפגעזוכט אויף דער טעלעפאָן-סטאַנציע אירע אַ באַקאַנטע. נאָך עטלעכע טעג צושטיין צו דער באַקאַנטער, האָט זי געפּועלט, אַז ווען דוד וועט אָפּקלינגען זיין געליבטע, זאָל דאָס טעלעפאָן-מיידל זי פאַרבינדן מיט דערזעלבער ליניע.

שעהן האָבן זיך געצויגן, גרויע, לאַנגע, נישט געוואָלט פאַרביי. זי האָט געקוקט אויפן טעלעפאָן אַפּאַראַט, אויף די שנורן, וואָס האָבן זיך גערינגלט, אויפגעכאַפּט דעם אָפּקלאַנג פון אַ וויטן רויש, וואָס איז ערגעץ איבערגעריסן געוואָרן און געציטערט אינגאַנצן, און וואָס לענגער זי איז געזעסן ביים שטומען אַפּאַראַט, אַלץ פאַרעקשנטער און געדולדיקער איז איר פאַרלאַנג געוואָרן, געהערט ווערטער אין דער שטומקייט, וואָס איז געלעגן אין דעם ליידיקן צימער.

ס׳גלעקל האָט זיך מיט אַמאָל צעשאָטן, אויפגעהערט און באַלד ווידער אויפגעטרייסלט די שטילקייט. דער אָטעם האָט עסטושען פאַרפּעלט. זי איז געבליבן זיצן איבער אַ רגע אין אַ הוילקייט, ווו קיין האַנט הויבט זיך נישט. און אַז ס׳גלעקל האָט צום דריטן מאָל שוין

נישט געקלונגען, נאר זיך צעשריען, האט זי א פּאַרלוירענע געבאַפּט ס׳טרייבל צום אויער, געהערט ווי אַ יונג קול חנדלט זיך:

— דוד?

— איך, זאשע.

— האסט געקראגן בילעטן?

— געקראגן, גילדענע מיינע.

ווערטער ווי שנירלעך וואסער, פארגיסן ביי עסטושען די אויערן. זי הערט מער גארנישט, זעט ווי דוד בויגט זיך איבער איר, רוימט אין אויער ארײַן:

— גילדענע מיינע, גילדענע עסטושע.

דער רויש אין די אויערן פארשווינדט און דאס יונג קול חנדלט זיך ווידער:

— ווייסט, אז כ׳בין איינע אליין... ס׳וואלט אזוי גוט געווען ווען דו קומסט איצט ארויף, קום!

— וועסט זיין גוט צו מיר?

— כ׳וועל זיין.

ס׳פּנים ביי עסטושען לייכט אויף, די אויגן גרויסע, פארחלומטע קוקן פאר זיך און זעען גאָרנישט. ליפן, הייסע ליפן גלעטן איר דעם האלז, די שלייפן, פארקניפן זיך מיט אירע ליפן און קיין אָטעם פארפעלט נישט. הא, ווען איז דאס געווען? מען רעדט שוין נישט?

זי האט זיך א הויב געטון אָנגעשטרענגט די אויערן, דעם מח. גע־הערט ווי די שטילקייט רוישט אין די טעלעפאן שנורן. זי האט אויפגעהאנגען ס׳טרייבל, געבליבן שטיין א פארלוירענע. אן איבעריקע. אלץ איז איר דא געווארן פרעמד, אפגעריסן פון איר לעבן. ווי ס׳וואלט עפּעס אפּגעברענט און ארום טראגט זיך אש און רויך.

1925

אַ רב

דער רב, ר׳ משה סיגל. פון דער שול „אנשי פוילן,״ האָט גערויכערט פון ייגלוויזאַן. מיט די יאָרן איז דאָס רויכערן ביי אים איבערגעגאנגען אין אַ הונגער. און אַז דער הונגער איז אים באַפאַלן אין מיטן דער נאַכט, האָט ער זיך אויפגעכאַפּט און פאַרצויגן. פרייטאָג אָבער פאַר ליכט-בענטשן, האָט זיך די שכרות אָפּגעטאָן פון אים און ער איז זיך באַגאַנגען אָן אַ סיגאַרעטל ביז איבער הבדלה. דער רב האָט אין דעם געזען אַ גאָט-זאַך.

אזוי האָט עס אָנגעהאַלטן פון בחור-ווייז אָן. און פונקט היינטיקן שבת, ווען דער רב איז אלט געוואָרן פופציק יאָר, האָט מען אים אין חלום געשטעלט פאַר אַ נסיון און ער איז געשטרויכלט געוואָרן.

ער האָט זיך אויפגעכאַפּט מיט אַ שווער געמיט און מורא געהאט צו ברענגען איבער די ליפּן, אז ער האָט אין שלאָף גערויכערט.

דער רב האָט זיך געחידושט פון וואנען ס׳קומט צו אים אזא חלום, נישט געוווסט פארוואס מען שטראָפט אים. זאָל עס זיין פאר דעם זון זיינעם, דעם ראבאי פון א האלב-רעפארמירטער שול? אין פארגלייך מיט אנדערע אמעריקאנער ראבאיס, איז ער דאך א פרומער. גאָלט זיך נישט, איז נישט מחלל שבת און קיין אלטער בחור, ווי זיינע חברים, וועט ער שוין נישט בלייבן. דער רייכסטער בעל-הבית פון דעם זונס שול נעמט אים פאר אן איידעם.

דער רב האָט זיך אפגעגאסן די נעגל, זיך לאנג אנגעטאן און א נישטאויפגעלייגטער געקוקט דורכן פענסטער. ער האט געזען, ווי ס׳ליכט שיילט זיך ארויס פונם פינסטערניש, עס נעמט טאגן, און געזוכט פאר זיך אן עונש.

ער איז אריין אין בית-דין שטוב.

עס איז געגוג געווען דער רב זאל א קוק טאן אויף די גע-
ליישטע רוקנס פון די ספרים, וואס זענען געווען צעשטעלט אויף די
פאליצעס און עס איז אים היימלעכער געווארן. ער איז מער נישט
געווען אליין. די ספרים זענען פארוואנדלט געווארן אין לעבעדיקע
פנימער, צווישן וועלכע ער איז אויסגעוואקסן, זיך אפט געאמפערט
מיט זיי, פארטרויט יעדע זייטיקע מחשבה זיינע און געפילט, אז ער
האט זיך אויף וועמען אנצולענען.

דער רב האט געגלעט זיין לאנגע, שווארצע באָרד, וואס האט
אנגעהויבן גרוי צו ווערן, מיט אזא התמדה, ווי ער וואלט דערצו נאר
באשאפן געווארן. ער האט אונטערגעברומט א רבנישן ניגון און ארויס-
גענומען א ספר פון א פאליצע. ער האט געבלעטערט אין איילעניש,
געבלעטערט דאס ספר מיט א גענייטקייט, געווען קלאר מיט יעדן זייטל.

א ריח פון אנגעברענטס האט זיך פון ערגעץ דערטראגן, נישט
געלאזט איינזיצן, האט דער רב ארויפגעלייגט זיין קאלירט נאז-טיכל
אויפן ספר און גענומען שפרייזן איבערן צימער.

ער האט געוווסט, אז דער זון גייט היינט זאגן אויף דער פרשה
פון דער וואך א דרשה, געווען נייגעריק וואס פאר א קנייטשלעך ער
האט מחדש געווען, געגלויבט, אז ער, דער פאָטער, וואלט איבם
געקאנט ארויסהעלפן מיט א פסוק, מיט א ווארט און מיט אמאל האט
אים עפעס א קרעל געטון אין דער נאז.

דער רב האט איינגעקוועטשט זיין דארע נאז, געשמעקט, געשמעקט,
אויפגעכאפט א דינעם ריח, וואס האט זיך פון ערגעץ דערטראגן, גע-
יועקט אין אים דעם הונגער.

ער האט געליטן, געטריבן פון זיך יעדן חשד, גענישטערט און
ווי א יאגהונט באשמעקט יעדעס ווינקעלע. אז ער איז צוגעקומען צום
זונס צימער, האט אים א קיצל געטון אין די נאז-פליגל. ער האט לייכט
געעפנט די טיר.

א פארשטיקטער ריח האט אים א שלאג געטון אין פנים אריין.
שטאפלען פון אויסגעברענטע סיגארעטן, וואס האבן זיך געווייקט
אין א נישט אויסגעטרונקן גלאז טיי, זענען געווען אנגעזאפט ווי
פיאווקעס.

דאס הארץ האט ביים רב א הויב געטון, גענומען קלאפן אויף-

איין און דעמזועלבן פלאץ, ווי עס וואלט זיך געקליבן דורכהאקן די ברוסט.

דער גאַנצער בנין, וואס ער האט געבויט פאַר די פופציק יאר, האט זיך גענומען שאקלען, אנגעהויבן איינפאלן, און זיין אייגן לעבן האט זיך א שטעל געטון פאר אים ווי א גענעץ — וואס פאר א רב איז ער, וואס פאר א מדריך, אז דעם אייניציקן זון זיינעם, האט ער גע־געמאכט פאר א ירבעם, וואס זינדיקט און מאכט זינדיקן אנדערע?

און ווערטער האט ער דעם ראבאי א טארקע געטון מיט דער האנט:

— וואס ליגסטו?

דער ראבאי מיטן שויבער האר איבערן שטערן, האט זיך א ריס געטון, געעפנט איפן פאטער א פאר אויגן, ווי מען עפנט, ווען מען באגעגנט זיך מיט א גזלן:

— וואס איז, טאטע?

דער פאטער איז מיט אמאָל עלטער געווארן. די פינגער פון די הענט האבן ביי אים געציטערט, אין האלז האָט זיך אוועקגעשטעלט א פויסט. ער האט זיך אנגעשטרענגט מיט אלע כחות צו זיין רויק און געוויזן איפן גלאז, וווּ די שטיקלאך סיגארעטע האבן זיך געוויקט:

— וואס איז דאס, ראבאי מיינער?

דער ראבאי, א פארשעמטער, האט זיך געכאפט, אז ער איז אריינגעפאלן, געוואלט מאכן פון גאנצן ענין א שפאס און זיך א־גערופן:

— דערצו, טאטע, האסטו נישט בעדארפט מיך אזוי איבער־שרעקן.

— וואָס? — איז דער רב אַ פלי געטון צום זון, נישט געחוסט, וואָס עס טוט זיך מיט אים און אים אויסגעהאַקט אַ פּאַטש — מחלל שבת זיין איז גאָרנישט? און דו ביסט נאָך אַ רב אין אַמעריקע?

די האַנט האָט זיך ביים אַלטן רב געהויבן, געוואָלט נאָך פּאַטשן. ער האָט זיך אָבער באַגעגנט מיטן זונס צעשראָקענעם פּנים און זיך בלויז צעשריען:

— נאָך היינט זאָלסטו זיך אָפּזאָגן פון רבנות, פּושע ישראל דו,

אַז נישט, וועל איך דיך פון בעלעמער אַראָפּשלעפּן! אַ מחלל שבת טאָר נישט זיין קיין רב!

ער האָט נישט געוואַרט, וואָס דער זון האָט אים צו זאָגן, געלאָפן אן מראה צו זיך אין בית-דין שטוב.

ער האָט אראָפּגעריסן פון זיך דעם זיידענעם גאַרטל, אויסגעטון די קאַפּאָטע מיט אַזאַ כעס, ווי ער וואָלט דערמיט זיך אָפּגעזאָגט פון רבנות.

דער רב האָט געציטערט, זיך געדרייט אָן אָטעם אַרום צימער, ווי אַ פארשפּאַרטער, גערעדט מיט זיך:

„משה סיגל, משה סיגל, ווי מעגסטו זיין רב איבער אַ קהלה יידן, אַז דו האָסט נישט געקענט מדריך זיין דיין אייגענעם זון? און אויב יאָ א רב, משה ס׳גל, טאָ גיי נאָך היינט אין שול אַריין, שלעפּ אַראָפּ דעם פּושע-ישראל פון באַלעמער, זאָג בפני כל עם ועדה, אַז דיין זון איז אַ מחלל-שבת, אַז מען דאַרף אים גלייך אָפּזאָגן פון רבנות... טו עפּעס!“

אין אַ פערטל שעה אַרום איז דער רב געגאַנגען צו אַראָנסאָנען, צום מחותן זיינעם, געגאַנגען פאַרקלאָגן דעם זון.

די געוועלבער זענען געשטאַנען אָפן. יידן, יידענעס האָבן געקויפט, פארקויפט. איבער דער גאַס האָבן זיך געטראָגן מאַשינען מיט אַ פייף, צעטריבן ס׳קליינוואַרג, וואָס האָבן געשפּילט אין פּילקע.

דער רב האָט פאַרמאַכט די אויגן, ווי ער וואָלט עס דאָס ערשטע מאָל געזען, נישט געענטפערט אויף קיין גוט-שבת. אַ טרויער האָט זיך געוויקלט אַרום זיין הויכן גוף, נישט געוווסט וווהין ער גייט און צו וואָס ער גייט.

דער מחותן, אַ געגאָלטער, האָט אים אויפגענומען מיט אַ ברייטן ברוך-הבא:

— גוט שבת, רבי! זייט מוחל זיצט!

דער רב איז שוין איצט געווען רויקער. און אז דער מחותן האָט זיך אַ נייגעריקער צוגעזעצט, האט דער רב אנגעהויבן:

— מחותן, לאָזט אָפּ דעם שידוך!

— וואָס? — האט אַראָנסאָן זיך נעבעך אַ רוק געטון צום רב, געכאַפּט אַ האַנט צום אויער ער זאָל בעסער הערן.

— מיין זון, דער ראַבאַי אייערער, איז אַ מחלל שבת.

— וואָס, אַ שטייגער, האָט ער דאָס געטון? — האָט אַראַנסאָן תמ׳עוואַטע געשמייכלט.

— קיין נפקא מינה נישט, — איז דער רב געוואָרן ברוגז, וואָס יענער נעמט עס אַזוי לייכט — אַז אַ רב איז מחלל שבת איז חייביק? און איך וויל מ׳זאָל אים אויך אָפּזאָגן פון רבנות!

— עה, רב, — האָט דער מחותן גענומען רייבן אַ האַנט אין אַ האַנט — איר זאָלט מיר מוחל זיין, איך מיין... וואָס איז דאָס געפּאַיל? מען דאַרף די זאַך איבעררעדן, איך מיין, אַ יונגער מענטש, עס איז דאָך אַמעריקע... אָפּזאָגן פון רבנות, הייסט קוילן אַן אייגן קינד אָן אַ מעסער, צונעמען ביי מענטשן דעם ביסן פון מויל...

דער רב האָט זיך געכאַפּט, אַז ביי די יידן איז עס גאָר קיין חטא נישט, אַז זיינע רייד זענען אַרויסגעוואָרפן. ער האָט זיך געזעגנט מיטן מחותן, און אַז ער איז שוין געווען אויפן גאַס, געקוקט אין די אָפּענע געוועלבער, ווו יידן האָבן געקויפט, פאַרקויפט, האָט ער זיך געטראַכט:

„ס׳איז דאָך אַ מיאוס פּורים-שפּיל!"

1925

נאָכן זומער

אין דעם איינפּאַר־הויז, וואָס איז געשטאַנען אין די בערג, חו ווען קרייצן זיך, האָט שוין איבער אַ וואָך קיין מענטש נישט אַריינגעשמעקט.

דער רעגן האָט אָנגעהאַלטן. די אָנגעשוואָלענע ערד אויף די פעלדער האָט געריכערט, זיך געהויבן פון די שטייענדיקע וואַסערלעך, וואָס האָבן געבלישטשעט פון דערווייטנס, ווי שטיקלעך שויבן. ערד, בוים, לופט — אַלץ איז געווען נאַס, זיך געקלעפּט צום פייכטן לייב, פון וועלכן מען האָט געוואָלט פּטור ווערן, אַראָפּוואַרפן פון זיך, ווי מען וואַרפט אַראָפּ דורכגעווייקטע מלבושים. מענטש, בהמה, עוף — יעדער אויף זיין שטייגער האָט געבענקט נאָך אַ שטיקל זון.

דער בעל־הבית, מיסטער זלאָטניק, אַ ניו־יאָרקער צושניידער, וואָס האָט צוגעקרענקט אויף די לונגען, האָט זיך אין אַזעלכע טעג שלעכט געפילט. ער האָט זיך כמעט נישט אַרויסגערוקט פון הויז, געזעסן אין קיך ביים אויוון אין אַ שווערן סוועטער, אַ וואַלענעם שאַליק אַרום האַלדז. זלאָטניק האָט געוואַרעמט אין זיך די פייכטקייט, געוואָלט אויסטריקענען דעם חלשות־ריח פון מילך וואָס האָט זיך געטראָגן פון זיין אָטעם.

ווען נישט די רעגנס וואָלט אים איצט גוט געווען. די געסט פון די אַרומיקע האָטעלן זענען זיך צעפאָרן. אויס „בִיזִי״, אויס גראַנ ש ן ע.

דורכן זומער האָט ער נישט דערעסן, נישט דערשלאָפן, געהאַט ערגערניש, וואָס ס׳וייב טענצלט אַרום אַלעמען, ווייסט יעדן איינעמס סודות. ער האָט זיך בלויז געחידושט פון וואַנען עס נעמט זיך צו איר אַזאַ גבורה. ווען זלאָטניק האָט זיך שוין געהאַט גוט איבערגעשלאָפן, זיך געקליבן אויפצושטיין, האָט זי זיך ערשט צוגעשפּאַרט.

נישט אין פארדרוס האט ער געמוזט פארזען צוליב פרנסה, נישט אין עוולה פארבויגן. ער, דער באלעבאס, האט זיך געדרייט ווי אויף אַ פרעמדער חתונה, ג׳זוען אַלעמען איבעריק אין די אויגן, געשטערט. פון פאַרדרוס האָט ער זיך גאַנצע טעג געפּארעט ביים גארטן, אכטונג געגעבן די הינער זאלן זיך לייגן אין הינער־שלאַק, געקליבן פון די פעלדער די שטיינער, זיי אויסגעלייגט אין אַ פּלויט.

דאס ווייב — אַ הויכע, אַ בלאנדע. אַקסלען רונדע, פולע. די חמימות האט צוגעגילדט אירע העלע האר, צוגעברוינט דאס ליכטיקע פנים. די אויגן זענען ביי איר געווארן אויסגעהונגערט, ווי ביי „זיי״־חיות, ווען עס קומט אן די צייט פון יאגן זיך.

איצט ווען אַלע זענען זיך צעפארן, נישטאָ קיין פרעמדער־מאַנסביל פאר אַ רפואה און עס וואלט איס, זלאַטניקן, גוט געווען, האָבן זיך אונטערגערוקט רעגנס, וואס פארקירצן זיין אָטעם, שטיקן.

ער איז צוגעגאַנגען צום פענסטער. שנירלעך רעגן האבן זיך געקייקלט איבער די שויבן. דער גארטן, וואס ער הזט באארבעט אַ גאַנצן זומער, איז איצט געלעגן אַ פארפלייצטער. די הויפּטלעך קרויט, די מייערן, אויסגעוואשן מיט די וואָרצלען, האבן זיך געוואלגערט צווישן די בייטן.

— כ׳האב איר געזאגט, אז עס קומען אָן רעגנס... זיי דערשפירט מיט אַ וואך צוריק — האט זלאטניק ארייגגערעדט אין דער שויב א׳ן געמיינט האט ער זיין צוועלף יעריקע טאכטער, וואס האט זיך געדרייט אין קיך — ווען די מאמע פאלגט מיך און נעמט אראָפּ ס׳גרינס, וואלט צו דעם אַלעם נישט געקומען

די טאכטער, אן איבערגעוואקסענע פאר אירע יאָרן, וואס האָט זיך קוים געהאלטן אויף די לאנגע, דינע פיס, האָט גארנישט געענטפערט, אפנים געוווינט געוועזן צום פאטערס רייד. זי האָט זיך ארייגגעזעצט אין א געפלאכטענער שטול און געעפנט א בוך.

די מוטער, אַ צעשמיסענע פון רעגן, איז אריינגעקומען מיט אַן ארעם האָלץ. זי האט אַ ווארף געטון ס׳האלץ אויפן דיל אז די שויבן האבן טעמפּ אויפגעציטערט און אָנגעהויבן פון אַ מיט:

— און דו ווילסט טאקע כ׳זאל בלייבן אין אַזא העק אַ גאנצן ווינטער? נישט איך, מיין מאַן! ס׳איז נאָך נישט ווינטער און מ׳זעט

יעט שוין קיין מענטש נישט, וואס וועט נאָך זיין אז ס׳וועט זיך טאקע אוועקשטעלן א ווינטער מיט שניי און פרעסט?

דער מאן האָט געוואוסט, אז עס איז גלייכער צו פארשווייגן. מיטן שרייען וועט אויך אוועק דעם ווייבס פארדרוס. זי האָט פאַראיארן אויך געשריגן און געבליבן אין די בערג דעם ווינטער. איינע אליין האָט זי באארבעט ס׳הויז, איבם געשטריקט װאלענע זאָקן, אים צוגעזען ווי א קינד.

עס האָט אנגעהויבן טונקל צו ווערן. מיסעס זלאטניק האט גענומען א זאק איבערן קאָפּ און איז אַרויס מיט דער טאכטער אין גארטן אריין.

דער מאַן איז געשטאנען אין פענסטער, פון געוווינהייט זיך צוגעהאַלטן מיט אַ האנט ס׳האַרץ און געקוקט, ווי דאס ווייב מיט דער טאכטער ווייקן זיך אין רעגן. ער האָט רחמנות געקריגן אויף זיי. אַ װאַרימקייט האָט זיך געקליבן ביי אים אונטערן הארץ, זיך געהויבן אין האלז אריין. איצט האט ער דעם ווייב אַלץ מוחל געווען, אַפילו די שטיפערייען מיט יונגעלייט אין די זומער-נעכט. די שוואכע פיס האבן אים געטראָגן איבער דער קיך, און דער מוח האט געפּלאנט, אז די גלייכסטע זאך איז צו פארמאכן דעם פּיאַץ פארן ווינטער. ער איז א מיטגליד פון „אַרבייטער רינג״, וועט מען אים אריינעמען אין סאַנאַטאריום, און דאָס ווייב מיטן קינד וועלן פארברענגען דעם ווינטער אין שטאָט. דערצו האט ער זיך געשראָקן פאר די שנייען, וואס ליגן חדשים אין די בערג, געבענקט נאך קאליפארניע, ווו ס׳איז שטענדיק זומער, ווו מען קען זיך ארויפארבעטן, אפילו רייך ווערן.

ס׳ווייב מיט דער טאכטער זענען געשטאנען אין וואסער, זיך געבויגן איבער די צעווייקטע בייטן און געפּאַקט כּ׳גרינס אין די זעק. דעם ווייבס פאַרבויגענע קליידער האָט זיך געקלעפּט און געפּלאָנטערט צווישן די פיס, ארויסגעפּרעסט די פליישיקע, פולע ביאָדרעס.

די מאמע מיט דער טאכטער האָבן פאַרוואָרפן איבער די פּלייצעס די זעק, זיך געשלעפּט מיטן הויף. זלאטניק, וואס האָט געליטן פון דער אייגענער נישטיקייט, האָט אויפגעזוכט דער טאָכטערס א פּאָר אלטע שיך, זיך געטוליעט אין סוועטער און א שולדיקער זיי-

אנטקעגן געגאנגען. ער האָט ברייט אָן עפן געטון די טיר און זיך פארהוסט.

— אַ הינטיש וועטער, האַ? טו איבער די שיך, פעני, טו איבער!

די נאסע קעלט, וואָס זיי האָבן מיטגעבראַכט מיט זיך, האָט אים דורכגענומען. ער האָט זיך פאַרהוסט, רויט געוואָרן, זיך גערוקט אויף צוריק צום אויוון און געוואַרט ס׳ווייב זאָל עפעס זאָגן, געוואַרט זי זאָל אים צוווארפן אַ ווארט, אַ בליק. די נייעס, אַז ער וועט אוועק נאָך קאליפארניע, וו עס איז שטענדיק זומער, וועט רייך ווערן, איז שוין געווען ווייט פון אים. נישט צו דעריאָגן. אַ געבויגענער איז ער געשטאַנען ביים אויוון, געזוכט ביים ווייב, ביי דער טאָכטער רחמנות אויף זיך.

דאָס ווייב האָט געריבן די נאסע שיך מיט אַ שמאַטע, אָפגעשאָקלט די טראפנס רעגן, וואס האָבן זיך פארקליבן אין די פאלדן פון איר קלייד און געשאָלטן. זלאטניקן האט זי נישט באמערקט, ווי ער וואלט אין שטוב נישט געווען. דאָס האָט אים באליידיקט. אַפילו זיין גוטסקייט וויל און דארף קיינער נישט. איצט האט זי אין זיינע אויגן אויסגעזע״ן נאָך ברייטער און גרעסער. ער האָט געליטן וואָס זי איז אזוי געזונט, ווי מיט איר געזונט וואָלט זי צוגענומען אַ שטיק פון זיין לעבן.

כמעט אָן ווערטער האָט מען אָפגעגעסן אָוונט-ברויט, געוואשן דאס געפעס. די טאָכטער האָט געלייענט, די מוטער האָט פאנאנדערגעבונדן אַ פּאַק וועש, זיך געקליבן בייען און דער פאָטער האָט זיך טיפער אריינגעזעצט אין זיין וויג-שטול. ער האָט אפּערגעווארפן די פיס און ס׳פנים האָט זיך ביי אים געפלעמלט.

דער רעגן איז געקומען פון די פעדער, אָנגעקלאפּט אין די שויבן, זיך געטראגן איבערן דאַך ווי טריט און דאָס פייער אין אויוון האָט גערעדט:

— כ׳וואָלט איצט געגאנגען אין די „מואוויס״, — האָט פעני ארויסגעלייענט פון בוך.

— איך אויך, — האָט די מוטער געוויזן אויפן פאָטער, וואָס

האָט געדרימלט, ער — שלאָפט דאָך שוין! בעט איך אויס, פעני, וועט ער זיך גיין לייגן!

זלאטניק האָט אָן עפן געטון די אויגן, אליין נישט געוווסט, פארוואס ער האָט זיך פארשעמט, און זיך אָנגערופן:

— ס׳איז דאָך נישט זומער! זומער האָב איך דיר געשטערט! מיר?— האָט דאָס ווייב זיך צעלאכט, און אין איר געלעכטער איז געווען אזא ביטול, אז נישט קוקנדיק וואָס זלאטניק האָט געהאַט פלאמען אין פנים, איז אים אינגאנצן קאַלט געוואָרן.

מאן און ווייב האָבן זיך אנגעקוקט. יעדער האָט געוואָלט עפּעס זאָגן, און וואָס לענגער די שטילקייט האט זיך פארצויגן, אלץ ווייטער זענען אנטלאָפן די ווערטער. דער אויוון האט זיי שוין נישט פאנאנדערגעטיילט. מיילן ווייט, איז איינער געווען פונם אנדערן, זיך געדרייט אין זיין אייגענעם חלום.

דער רעגן האָט געפּויקט אין דאָך, אין די פענסטער און אז אַ דורכגייער האָט שטיל אנגעקלאפט אין דער טיר, האָט קיינער נישט געהערט. אין דער אפענער טיר איז געשטאנען אן אלטער מאַן, אַ דורכגעווייקטער.

— גוטע מענטשן, קען מען ביי אייך איבערנעכטיקן?

— געוויס! — האבן אלע דריי זיך אַ שטעל געטון.

דער פרעמדער האט דערציילט, אז ער איז קוים דערגאנגע אהער. זיין אויטאמאביל איז אים אין מיטן וועג קאַליע געוואָרן. איבער פינף מייל האָט ער זיך געשלעפט אין רעגן.

זלאטניק האָט חושד געווען, אז עס איז נישט אמת, זיך אָבער נישט וויסן געמאכט. ער האָט געבענקט נאָך אַ מענטשן און אפגע-טראָטן זיין פלאץ.

— זעצט אייך ביים פייער, איר זענט דאך דורכגענעצט, וועט איר זיך אַ ביסל דערוואַרעמען!

— טוט אויס די שיך! — האט זיך מיסעס זלאטניק אנגערופן און אַ זאג געטון צו דער טאכטער — דערלאַנג אַ האנטוך!

דער פרעמדער האָט געווישט די נאסע פּיס, זיי געשטעקט אין אויוון אריין און אז מיסעס זלאטניק האט אים אונטערגעטראגן

ס׳צווייטע גלאז טיי, האט ער ארויסגעשלעפּט אַ שטיקל ווייסן מעטאַל, גרויס ווי א הענטל פון א קינד:

— איר זעט, דאס איז זילבער. נישט קיין ריין זילבער, ס׳איז געמישט מיט ערד און שטיין. איר רופט מיך פרעמדער און איך און מיין טאטע זענען אין דער געגנט געבוירן געווארן, עטלעכע מייל פון דאנען... וויפיל, מיינט איר, בין איך אלט? הע, הע, איך געדענק נאך דעם בירגער־קריג, אלט געווען דעמלט זיבן יאר... איך געדענק, ווי מיין פאטער איז צוריק געקומען, געהאט א פולע ברוסט מיט אויבעלן (מעדאלן), דערציילט ווי ער האט זיך געשלאגן, ווי מען האָט אים געפאנגען, ווי א פאַלקאווניקס א ווייב, א „סאָוטערין״ אַ (דרומדיקע דאמע), האט זיך אין אים פארליבט, אים געהאָלפן אַנטלויפן... אנדערע צייטן געווען... שפעטער, אז כ׳בין אונטערגעוואקסן, בין איך אוועק מיט חברים קיין קאליפארניע, געארבעט אין אַ זילבער מינע... יארן, א ביסל יארן... איצט בין איך איינער אליין, אַלע געשטארבן, ס׳ווייב, די קינדער... אנומלט, כ׳גיי מיט דער האק פון וואלד, אראָפּגעלאָזט א פּאר בוימער, כ׳טו אַ קוק — ס׳בלישטשעט. כ׳האב אַ קלאפּ געטון מיט דער האק און אפּגעהאקט דאס שטיקל זילבער....

ער האט זיך אויפגעשטעלט א באַרוועסער מיט צעשויבערטע האר, געקוקט מיט גוטע אלטע אויגן פון איינעם אויפן צווייטן, אפּגעווישט מיטן בלויזן בליק יעדע דאגה און האָט זיך אַ בויג געטון איבערן אויוון.

— ס׳איז זילבער, זאג איך אייך... כ׳האב יארן געארבעט אין אַ זילבער מינע — האט דער פרעמדער אריינגערעדט אין פייער, גע־האלטן דאס שטיקל מעטאַל איןביידע הענט, ווי ער וואלט געהאלטן א לעבעדיק באשעפעניש און עס אריינגעווארפן צווישן די גליענדיקע קוילן — ס׳איז זילבער, זילבער, זאג איך אייך...

אלע האבן זיך געבויגן איבערן אויוון. די רויטע קוילן האבן געשיפּעט, געשמאָלצן דאס זילבער, וואס איז געלאפן פון איין קויל אויף אַ צווייטער, ווי קוועק־זילבער און אין קיך איז ליכטיק געווארן.

1926

אין דער נאַכט פון „ביטול"

ווייט פון אַ ישוב, צווישן זאַמדיקע בערג און ליים-גריבער, האָט העגריעטאַ, די דאָקטאָרקע, געוווינט אין אַ שטיבל בעדעקט מיט שטרוי. מיט קרייטיכער און שפּרוכן האָט זי געהיילט ס׳פּויערים פאָלק פון די אַרומיקע דערפער. געשמט איבער דער גאַנצער געגנט.

העגריעטע איז שוין יאָרן געווען אַן אַלמנה. אַן אַלטעס גויע, אַ דינסט האָט געפירט ס׳ווירטשאַפט, און די דאָקטאָרקע, אַ ריירעוודיקע און אַן אומרויקע, איז זעלטן געזעסן אין שטוב. שטענדיק איז זי אַרומגעפאָרן — דאָרף-איין, דאָרף-אויס — זיך געשלעפּט איבער זאַמדיקע וועגן. דאָ האָט זי געהיילט אַ קראַנקן, דאָרט געלייגט קאָרטן אָדער גאָר אָפּגעשפּראָכן אַ באַנעמעניש.

אַזוי האָבן זיך געצויגן די יאָרן — גרויע, ווי די וועגלעך צווישן די ליים-גריבער — ביז ס׳האָט זיך עפּיס איבערגעאַנדערשט אין העגריעטעס לעבן.

זי איז מיט אַמאָל געוואָרן פּוילער, אויסגעהערט אַרומצופאָרן, זיך כמעט נישט גערירט פון שטוב. דאָס עסן האָט איר אויפגעהערט צו שמעקן, געוואָרן קאַפּריזנע. זי האָט מורא געהאַט צו בלייבן אַליין, אָפּט געשריען אויף דער אַלטער גויע און געזען עס זאָל זיין אַ כשרע קיך.

ווען די פּוערטעס פון אַרום האָבן זיך געכאַפּט, איז שוין העגריעטע געווען אין די הויכע חדשים. די נייעס האָט זיך געטראָגן פון דאָרף צו דאָרף, און ס׳פּויערים-פאָלק איז געווען זיכער, אַז די דאָקטאָרקע טראָגט פונם בישטגוטן, וועט געבוירן אַ טייפעלע מיט הערנער.

אין דער נאַכט פון „ניטול", ווען יידן זיצן הינטער פאַרהאַקטע טירן, האָט די דאָקטאָרקע אָנגעהויבן קרעכצן.

דער שני, אַ פרישער, אַ ליכטיקער, האָט נישט געלאָזט נאַכט חערן, זיך געלייגט פלאַכטעסחייז איבערן פענסטער, און ווייטע גלעק־לעך האָבן גערופן אין פעלד אריין, ווו דער שני האט אַלץ אויסגע־גלייכט, נישט איבערגעלאָזט קיין וועג, קיין שטעג.

אַ פאַרשנייטע לבנה האט געבלענדט איבער דער ווייסקייט, פאַר־פירט דאָ אַ פויער, דארט אַ פריץ, און דער ווינט, וואס האָט זיך אפגעריסן פון די בערג האט מיטגעבראַכט דאס געשריי פון אַ בהמה, וואס קעלבט זיך.

די אַלטע גויע האט געהאַלטן ביי איר איינגעדאַרטער ברוסט אַ הילצערנע געטשקע, ווי אַ קינד האלט אַ ליאלקע, אפגעטריבן פון דער געווינערן די בייזע כחות און געפרעפלט:

— אז דאס מזל שיינט ביי איינעם אויף אין אַזאַ נאַכט און מען ווערט געבוירן, טראגט מען זיך אַרום מיטן מזל ס׳גאַנצע לעבן.

אין אַזאַ נאַכט האט הענריעטע געבוירן אַ מיידעלע.

די אַלטע גויע, די מכשפה, האט אָפּגעבאַדן ס׳קינד אין דעם שיין פון דער לבנה, וואס איז געשטאַנען אין דער העלפט אין שניי און אריינגעקוקט אין פענסטער.

זי האט געטריבן די שוואַרצע כחות, געפרעפלט אַ שפרוך נאך אַ שפרוך, אפגעבעטן ס׳קינד ביי דער הילצערנער געטשקע. און אַז ס׳קינד האט זיך צעשריען, האט זי עס איינגעשטילט:

גו, שאַ, באַשקאַ, שאַ!

אזוי איז שוין געבליבן דעם מיידעלעס נאמען.

די מאמע האט געציטערט איבערן מיידעלע, געזען אין דעם שוואכן באַשעפעניש אַ שטיק פון זיך. זי איז גאר נישט געווען אליין אין אזא העק, ווו דער ווינט האט זיך אפגעריסן אין די בערג, אויפגעשרויפט דעם שניי אויף די וועגלעך, אים געדרייט אין די גריבער, געפייפט אַ גאנצן ווינטער אין קוימען.

נאכן יאר האט הענריעטע אנטוויינט באַשקען, זי איבערגעלאזט מיט דער מכשפה און אליין איז זי מער נישט געזעסן אין הויז.

ס׳זענען פארביי יארן — דריי, פינף, אכט.

די גריבער, ווו דאס ליים האט זיך געגעלט אויף דער זון האבן נישט געלאזט איינזיצן. מען האט אָנגעזאָגט באַשקען נישט צו גיין אהין.

עס איז א געפאר. מען האט זי איבערגעשראקן מיט איר אייגענעם פאסער, וואס האט אין די גריבער פארלוירן ס'לעבן. קיין זאך האט נישט געהאלפן. זי איז גאנצע טעג דארט אפגעזעסן. ווי א קאץ איז זי געקראכן איבער די ראנדן פון די גריבער, געשלעפט ליים, געקנאטן מענטשלעך. און אז זיי האָבן זיך אויסגעטרוקנט, האט זי זיי געוויקלט אין שמאטעס, ווי די מכשפה איר האלצערנע געטשקע.

צווישן שטיינער אין די בערג האט זי אויפגעזוכט א הייל, זי אויסגעבעט מיט מאך, מיט גראז ארייגעשטעלט די מענטשלעך, און די הייל האט אויסגעזען ווי א געבעט-הויז פון געצנדינערס.

שפעטער, ווען זי איז עלטער געווארן, זיך דערוווסט אז מען האט זי אפגענארט, איר פאטער איז קיינמאל נישט אומגעקומען אין די גריבער, קיינער פון די ארומיקע האָט אים אפילו נישט געקענט, האט זי פון כעס צעבראכן די ליימענע מענטשלעך.

אַ גאַנצן ווינטער איז זי אָפגעזעסן אין שטוב, אויסגעמיטן די אַלע פלעצער, ווו זי האט אזוי פיל יארן פּארבראכט.

מיטן פרילינג, ווען די ציגן האבן זיך גענומען יאגן אין די בערג, נאָכגעגאנגען א ווייסן באק מיט גאָרנדיקע הערנער, איז באשקע ס'ערשטע מאָל פּארקראָכן אויף יענער זייט בארג, ווו אַ וואסער-מיל האָט געקלאפט טאָג און נאכט.

דאס וואסער, וואָס איז געפאַלן פון די שנייאיקע בערג האט זיך געהויבן איבערן ראָד פון דער מיל, געקוואָלן איבער די ברעגעס, פּארפלייצט דעם טאָל.

די געפאר האט געצויגן.

באשקע האט נישט געהערט ווי דער מילנער שרייט צו איר אריבער. דאס וואסער האט זיך געהויבן, געכשופט, געשטראמט פון אלע זייטן. די מאמע האט זיך געיאגט נאך איר, נישט געקאנט כאפן, און אז באשקע האט געעפנט די אויגן, איז זי געלעגן ביים מילנער. מען האט זי קוים ארויסגעראטעוועט.

מיידלעך פון די אַרומיקע דערפער, וואס האבן געזוכט זייערע ציגן אין די בערג, זענען זיך יעדן אָוונט צונויפגעקומען אין טאָל. מען האט געזונגען און געטאנצט.

דאס געזאנג האט די יונגען נישט געלאזט איינזיצן אין שטוב.

און נאָך אַ שווערן טאָג אַרבעט האָט מען זיך איינגעוואַשן איבערגעטון און געקומען אין טאָל אַריין.

צווישן די בלאָנדע מיידלעך, וואָס האָבן זיך געוויגט אויף זייערע באָרוועסע פיס, ווי אויף קלעצלעך, האָט די פּופּצן־יעריקע באַשקע, אַ שוואַרצע, אין געשנורעוועטע שטיוועלעך, אויסגעזען ווי אַ טייוול.

זי איז נישט איינגעשטאַנען אין טאָל, זיך געטראָגן אין די בערג, און דאָס געזאַנג פון אירע טריט האָבן באַשקעס דינע פיס אויסגעקלאַפּט איבער די שטיינער. פרייליכער האָבן זיך די יונגען געטראָגן נאָך איר, איבערגעשראָקן די ציגן, וואָס האָבן זיך געיאָגט נאָכן ווייסן באַק.

סוף פרילינג איז זיך די סטאַדע מיט ציגן צעפאַלן, יעדער בארג־פויער האָט אויפגעזוכט זיין ציג און ס׳יונגוואַרג האָט קיין צייט נישט געהאַט זיך צונויפצוקומען יעדן טאָג אין טאָל. מען האָט געאַרבעט פון באַגינען ביז אַ שטיק אין אָוונט אַריין, אָוועקגעפאַלן מידע.

באַשקע איז איינע אַליין געבליבן אין די בערג. זי פלעגט נאָר אַהיימקומען אַפּעסן. די גרויסע, שוואַרצע אויגן האָבן געקוקט ווילד, די ווילדע פיס האָבן זיך בויגיק געטראָגן פון שטיין אויף שטיין, נאָכגעקוקט דעם באַרג־אָדלער, וואָס האָט זיך געהויבן איבער די וואָלקנס.

נאָכן זומער האָט זי דערפילט, ווי אין איר לעבן אַנדערשט זיך עפּעס איבער. זי האָט אינגאַנצן געגומען אויסמיידן מענטשן, זיך אויסגעהיט צו באַגעגענען מיט די שטוביקע. ס׳איז גענוג געווען באַשקע זאָל דערהערן אַ טריט, זי זאָל זיך אויסבאַהאַלטן. פון הינטער אַ שטיין האָט זי נאָכגעקוקט, צי זי איז ווידער אַליין. זי האָט דער־פילט אַ פוילקייט אין אַלע גלידער, צום מערסטן זיך געוואַרעמט אויף דער זון און זיך געשראָקן פאַרן קלענסטן רויש. די באַקעס האָבן זיך אויסגעפילט, און די גאַר קליינע בריסטן האָבן זיך, ווי איבער נאַכט, אויסגערונדיקט, פולער געוואָרן.

ווען דער ערשטער שניי האָט זיך גענומען טראָגן פון די בערג, געקומען מיט אַ זאַווערוכע, האָט באַשקע אָנגעהויבן קרעכצן.

חענריעטע איז געשטאַנען איבער דער זעכצן־יעריקער מאַמע,

געטראכט וועגן דער געטשקע, וועגן דער אלטער מכשפה, וואס איז שוין יארן געווען טויט. מיט קמיעות און שפרוכן האָט זי געטריבן די בייזע כוחות פון דער קימפעטארן, אז ווען דאָס מזל שיינט ביי איינעם אויף אין אַזאַ נאכט און מען ווערט געבוירן, טראגט מען זיך ארום מיטן מזל ס׳גאנצע לעבן.

1925

טויט־שטראָף

ליכטיקע שטויבעלעך האבן זיך דורכגעזייט דורך די קליינע פענסטער־לעך מיט די ברייטע אייזערנע שטאַכעטן, געפאַלן ביז אין דער העלפט פון די קעגנאיבערדיקע נארעס, ווי אַ קאָלעקציע באַקעטע פיס האבן זיך געזען.

א פאָר אויגן האבן געקוקט אויף די פיס.

טייל האבן אראפגעהאנגען פון די אנגעשטופטע זעק, מיטגע־שלעפט צווישן די פינגער שטרויען, אנדערע זענען געשטאנען ווי סלופעס, געציטערט, ווי דורך די אומזעבארע דראטן וואלט דורך אַן עלעקטרישער שטראָם, די פינגער צעיוירן, בלאָטיק, שטיין ווי גראבלעס צען, צען, צוואנציק פאר. די ווייסקייט אַ קאלטע, אַ קראנקע.

תליות האבן מער נישט געשראקן. כמעט אַלע אין קאמער האָבן שלום געמאכט מיט די אונטערוועגלעך, וואס האבן גערייצט און אנגע־ווארפן אַ פחד און די מורא פאר דער תליה האט געפונען באהאלטענע קעמערלעך, וווּ זי איז פארוואנדלט געווארן אין עפּעס כראנישעס, גע־טראגן אין זיך די פרייד פון אַ טיפן צער.

מען האט זיך געטרייסט, געוויספערט פון אויער צו אויער, אז ווען מען פאַרווארפט דעם שלייף ארום האלז, די אָדערן ווערן שטייפער, הויבן אָן פלאצן, דער גוף נעמט זיך קארטשן אין דער פארצויגענער פעטליע און דער נאקן האלט זיך ביים אָפּטייַכן פון קערפּער — דעמאָלט כאפּט ארום אזא פרייד, אז מען וויל דער ווייטיק זאָל אָנהאַלטן לענגער, מען וויל נישווערן אין דעם צער.

פון אונטער אַ נארע האט זיך באוויזן אַ גרוי לענגלעך קעפל מיט א פאר גליטשיקע אויגן. א שטשור, גרויס ווי אַ קעצל, האָט זיך פארזיכטיק ארויסגעשארט, געקוועטשט מיטן שנאבל, געזען, אז אין

קאמער איז שטיל, האט ער זיך צעצישעט — טי־טי־טי. עטלעכע מיט אמאל זענען ארויסגעשפרונגען איינער איבערן צווייטן, ווי זיי וואלטן געווען דרעסירט, זיך א שטעל געטון אויף צוויי פיס, זיך איינגעהערט, ווידער געשפרונגען, זייערע לאנגע עקן האבן זיך געשפיגלט אין די זוניקע שטויבעלעך.

אין מיטן קאמער האט זיך באוויזן אן איי, וואָס זיי האָבן דערטאפט ביי אַ שלאפנדיקן ארעסטאנט אויף דער נארע. די שרצים האבן זיך געפלאכטן ארום דעם איי, געשפרונגען אן אייל די הויך. א שטשור האט זיך אוועקגעלייגט אויפן רוקן, קונציק גענומען דאס איי אין אַלע פיר לאפקעס.

די פאר אויגן אויף דער נארע האבן זיך אַ הויב געטון און אויפן זאק שטרוי איז געבליבן זיצן אן אויסגעצערטער יונגערמאַן.

א נייגעריקער האט ער געקוקט, ווי דער שטשור האלט דאס איי, ליגט אויפן דיל מיט אזא רחבות, עטלעכע שפאנען זיך איין אין דעם שטשורס עק, שלעפן אים מיט די ציין אין לאך אריין און די איבעריקע לויפן אויף א פריער, מאכן קאזשעלקעס, שפרינגען איינער איבערן צווייטן, ווי די נישט-גוטע פון דער תפיסה וואלטן געפראוועט זייער נאכט־טאנץ.

די דראטענע מייז-כאפערס, וואס זענען געווען צעשטעלט אין ווינקלען, האבן זיך דא און דארט פארהאקט, איינער נאכן צווייטן, ווי א רעוואלווער אן קוילן וואלט אויסגעשאסען. די שטשורעס האבן זיך געראנגלט מיט די לייכטע מייז כאפערס, זיך געקייקלט מיט זיי איבערן שטיינערנעם דיל, איז געווארן אזא קלאפעריי, אז דער עולם אויף די נארעס האט זיך גענומען וועקן און איבערגעשראקענע געפרעגט איינער ביים צווייטן:

— וואס איז?

— וואס?

די שטשורעס האבן זיך געראנגלט.

קיינעם איז נישט איינגעפאלן, אז מען דארף די שטשורעס אפ־לאזן, אז די פארקלעמטע פיס, די איינגעקוועטשטע בייכער און קעפלעך שמערצן. דער עולם האט זיך געצויגן אויף די נארעס, גע־

בענעצט, פארגעסן, אז מען זיצט אליין אין תפיסה און געקוקט ווי די שרצים קארטשן זיך.

— איר ווייסט גאר וואס? — האָט זיך אָן אינטעליגענט מיט אַ יעזוס פּנים אנגערופן — לאז מען זיי משפטן.

— ווּעמען? די שטשורעס?

— יא, די שרצים!

— אין וואס?

— אין ווּעלן שטירצן די מלוכה.

— שמעקט עס דאך מיט טויט־שטראָף?

— מיט תּליות, ברודערקע.

— חבר סאשע וועט זיי פארטיידיקן.

— אונזער פילאָזאָף?

— ער איז דאָך געווען אויפן יורידישן פאַקולטעט!

— ווער וועט זיין דער ריכטער?

— גרישא!

— איך בין קעגן טויט־שטראָף!

— טאָ וואַרפט אים דורך!

— מאַכט מיך פאַר ריכטער!

— גוט!

— וואָס מיר ריכטער? מיר דאַרפן אַ תּלין!

— טאַקע, ווו ווּעלן מיר בּעמען אַ תּלין?

— תּלין פון מייז איז נישט אזא חטא — האָט דער אינטעליגענט מיטן יעזוס פּנים זיך אָנגערופן, — ווי הייסט דער חבר וואָס שטעלט אָן די מייז-כאַפּערס?

— באָריס!

— חבר באָריס, איר זענט מסכים?

— אז וואָס?

— זיך צו ספּראַווען מיט די שטשורעס?

— מיר ווּעלן זיך שוין ספּראַווען — האָט באָריס אַ צופרידענער זיך בעדרייט צווישן די געפאַנגענע — מאַכט אָבער נישט קיין צו לאַנגע שהיות... וואָס, אַדוואָקאַטן? מען מאַכט אַ פעלד-געריכט און פּטור!

— גערעכט!
— חבר באָריס איז גערעכט!
א פעלד־גערייכט און פטור!
אין קאַמער איז געוואָרן שטיל. עס האָט זיך נאָר געהערט דאָס ראַנגלען פון די שטשורעס. קיינער האָט נישט באַמערקט ווי אַ חבר פאַרעט זיך ביים צעבער.
דער ריכטער איז געזעסן אויבן־אָן. אין דער זייט זיין סעקרע־טאַר. אַרום און אַרום דאָס פובליקום.
באָריס האָט אוועקגעשטעלט פאַרן ריכטער דעם ערשטן שטשור, וועמענס פאָדערשטע לאַפּקעס זענען געווען איינגעקלעמט. דער בחור האָט זיך געוואָרפן מיטן הינטערשטן טייל פון קערפּער, זיך גע־שלאָגן אָן דער קליאַטקע, געפּישטשעט: טי־טי־טי־טי.
— ווי רופט מען דיך? — האָט דער ריכטער געפרעגט ביים שרץ.
— טי־טי־טי!
— פאַרשרייב, אז ער ענטזאָגט זיך צו ענטפערן, — האָט דער ריכטער זיך געווענדעט צום סעקרעטאר.
— גלויבן?
— טי־טי־טי!
— ענטזאגסט זיך צו ענטפערן, מען קען אָבער מיט זיכערקייט פאַרצייכנען — קאַנפעסיאָנגלאָז!
— ווערט באשולדיקט אין מלוכה פאראַט. — האָט דער ריכטער טיפער אריינגע:עצט זיינע פענסנע אויף דער דארער נאז און גערעדט צום שטשור — דו מיט דיינע חברים האבן געפלאַנט צו שטירצן די מלוכה, ביזט זיך מודה, געמשפטער?
— טי־טי־טי!
— פאַרשרייב, ער ענטזאגט זיך צו ענטפערן, דאס הייסט — ער איז זיך מודה.
דער סעקרעטאר טוט א מאך צום פובליקום מיט דער האנט, אלע שטעלן זיך אויף. דער ריכטער לייענט פון אַ פאפיר:
— דאס פעלד־גערייכט האט געפונען דעם געמשפטן ועלכן מיר

באַצייכענען מיטן נאָמען איינס, שולדיק אין מלוכה־פאַראַט, טראָגט ארויס דעם פסק — הענגען!

באריס טראגט אוועק דעם שטשור, ברענגט אַ צווייטן. דער משפט גייט אן. דאס פובליקום שארט זיך ביסלעכווייז אַוועק פון דעם פלאץ, ווו ס׳געריכט קומט פאר, רוקט זיך צו דער טיר, ווו דער תלין פאר־לייגט א דין צוקער-שטריקל דעם שטשור ביים האלז, הענגט אים אויף, אויף אַ טשוואָק.

דאס פובליקום באלעקט זיך ניכטערנערהייט, גאפט מיט צע־עפנטע מיילער, הערט זיך מער נישט איין, ווי דער ריכטער גיט ארויס איין פסק-דין נאכן צווייטן. דעם ריכטער אליין ווערט דערעסן דאָס שפּיל, מישט זיך אויס מיטן פובליקום, קוקט ווי מען הענגט דעם זעקסטן שטשור.

אין קאָרידאָר הערן זיך טריט. באלד נעמט מען שליסן די טיר פון קאמער. אלע צעלויפן זיך איבער די נארעס. עס קומט אַריין דער קאמענדאנט פון דער תפיסה מיט זיין סוויטע צו מאכן פראווערקע ער בלייבט שטיין פאר די געהאנגענע שטשורעס, קוקט א ווילע און פרעגט זיך ביי דער קאמער:

וואס איז דאָס?

— געמשפט פאר העלפן שטירצן די רעוואָלוציע! —

האבן זיך געהערט שטימען פון אלע נארעס.

1922

פלאַמען

בערג איז געקומען דינגען אַ צימער.

די בעל־הביתטע, אַ הויכע, אַ יונגע, מיט אַ ווייס, זאַמדיק פּנים, וואָס קוקט נישט אין די אויגן בשעתן רעדן, האָט אים געפירט פון איין צימער אין צווייטן.

זי האָט געפלאָכטן די אייגענע פינגער, זיי געשאַרט צווישן די פעלדלעך פון קלייד, געפונען אַ נישטפאַרשפּילטע קנעפּל אַרום האַרץ און די ווייסע באַקן זענען זיך צעשוומען אין אַ רויטקייט.

בערג האָט געשמייכלט.

פון דער זייט האָט זי אויפגעכאַפּט זיין בליק און די רויטקייט האָט זיך פאַרצויגן איבערן לאַנגן האַלז, אויפגעפלאַמט אין די טיפע־נישן פון קלייד, ווו בענדלעך מיט שלייפלעך האָבן אָפּגערגעקוקט מיט יעדן בויג פון קערפּער.

די ציכטיקייט האָט געבלענדט, זיך געפּלאָנטערט צווישן די פיס און דער טראָט ביי בערגן איז געוואָרן נישט זיכער.

דאָס ווייסע לייב, די בלאָנדע האָר, די געפּרעסטע קליידער — פון אַלעם האָט זיך געטראָגן די קילקייט פון געוואַשענע צימערן, ווו מענטשן פאַרקלייבן זיך זעלטן.

אָן אויפגעלייגטער, וואָס די יונגע בעל־הביתטע פאַרלירט זיך פאַר אים, האָט ער פאַרגעסן אָן צימער און זיך סתם אַפרעג געטאָן:

— נישטאָ קיין קינדער?

זי האָט אַ שאָקל געטאָן מיטן קאָפּ אויף ניין.

זי האָט געוואָלט זאָגן, אַז ס'איז נישט זיין באָבעס דאגה און צוגעגעבן מיט אַ שמייכל:

— דריי יאָר.

בערג האָט זיך עטוואָס אַ בויג געטאָן, ווי ס׳וואָלט אים איצט אַלץ קלאָר געוואָרן, זיך צוריק אויסגעגלייכט, געייאָרן מיט אַ קאָפּ העכער פון איר און די אויגן, גרויסע שוואַרצע אויגן, האָבן געשמייכלט:
— מאָרגן וועל איך זיך אַריבערקלייבן.
אויבנאויף האָט זיך אין דעם הויז קיין זאַך נישט געענדערט. דער קאַנאַרעק האָט געפייפט ווי פריער, זיך געוויגט מיטן שטייגל, וואָס האָט געהאָנגען אויף אַ שפּרינג-פעדער ביים פענסטער.
די צייט האָט געשלונגען טעג, וואָכן, חדשים.
דער בעל-הבית, אַ נידריקער, אַ ברייט-ביי ניקער, מיט עפּעס חיה-שעס אין אַלע גלידער, איז מיטן באַגינען אַוועק פון הויז, געקומען פאַרנאַכט, ווען ס׳איז נישט געווען קיין גרעסער פאַרגעניגן, ווי זיך צו זעצן איבער די באַשמעקטע שיסלען מיט פאַריג געקעכטס.
די בעל-הביתטע גאָר האָט זיך געענדערט. אין די צימערן, ווו זי האָט דריי יאָר געקיניגט, האָט זיך אַריינגעריסן אַ פרעמדער, ווענען זי האָט נישט געקענט, זיך אַפילו מיט אים נישט דורכגעשמועסט.
באַלד אין דער פרי, מוז זי זיך אויסשטראַצלען, קאָן מער נישט אַרומגיין אין די נאַכט-קליידער, ווייסט, אז איבער דער וואַנט קוקן אויף איר אַ פּאָר אויגן און נישט איינמאָל ביים קלענסטן שאָרך פאַר-פּעלט איר אָטעם.
איצט, נאָך מער ווי שטענדיק, איז זי געוואָרן צוריקגעהאַלטענער, זיך פאַרבייגעטראָגן ביי בערגס פאַרמאַכטער טיר, וויא רוה, אויסגעמיטן זיך צו באַגעגענען מיט אים. און איינמאָל, ווען זי איז געזעסן אין קיך, געבייט, איז בערג שטיל אריין. פון גרויס איבערראַשונג האָט זי זיך צעשטאָכן אַ פינגער, געשטאַנען אַ פאַרלוירענע און נישט געפילט, ווי איבערן ווייסן דיל קאַפּיען טראָפּנס בלוט.
— מיסעס רייז, איר האָט זיך צעשטאָכן אַ פינגער.
ווי אַ קליין מיידעלע, האָט זי אַ כאַפּ געטאָן דעם פאַרבלוטיקטן פינגער אין מויל אריין, אָנגעהויבן נאָגן און אַ שולדיקע זיך פאַרענטפערט:
— ס׳מאַכט נישט... ס׳מאַכט נישט... מיסטער בערג, איר האָט עפּעס געוואָלט?
ער האָט אַריינגעבראַכט אַ פלעשל יאָד, גענומען דעם פינגער, מעשה טאַטע, איינגעשמירט און זי געמוסרט:

— מען נעמט נישט אַ פינגער אין מויל אַריין!

ס׳פּנים האָט זיך ביי איר געביטן, נישט געוווּסט וואָס סטוט זיך מיט איר. אַרום האַרץ איז די ליידיקייט געוואָרן טיפער און די פלאַמען וואָס האָבן אין איר געשלאָגן זענען געקומען פון אים, פון יעדן ריר זיינעם.

פון מיידלווייז אָן האָט זי גוסטירט אין ברונעטן, געחלומט, אז ס׳וועט קומען אַ הויכער, שוואַרצער בחור, וועט זי אַוועקפירן פון דאָרף אין אַ גרויסער שטאָדט אַריין. צו זיבעצן יאָר האָט זי זיך קוים דערוואַרט, געקומען איז רייז, גערעקט ביים שרהה דעם דאַך מיט בלעך. דעמאָלט האָט ער אויסגעזען העכער, געווען דער ערשטער בחור, וואָס איז איר באַכגעגאנגען, דערצו דער שטאַרקסטער צווישן די דאָרף־שקאָצים. זי האָט מיט אים חתונה געהאט, אַוועק נאָך אַמעריקע און דאָ וווינען זיי שוין ס׳דריטע יאָר.

אין די אָוונטן, צווישן איין געריכט און דעם צווייטן, ווען רייז האָט שוין געהאט געשטילט דעם הונגער, געוואָרן אויפגערוימטער, האָט ס׳ווייב געהאַלטן פאַר איר חוב זיך צו קלאגן אויף בערגן!

— אַן אנשיקעניש, אויפן טיש, אויף דעם דיל, אומעטום לאָזט ער איבער ס׳אַש פון זיינע סיגאַרעטס, ווען דו, בערל, וואָלסט גערויכערט, וואָלט איך מיט דיר נישט געווינט.

— אַ מאַנסביל רויכערט, — האָט דער מאַן צו־נישט געמאַכט דעם ווייבס טענות.

— ער רויכערט דאָך אין בעט.

— פון וואַנען ווייסטו?

— אַז כ׳בעט צו, געפין איך אויף דער קאָדרע אַש, ער קאָן אונז נאָך אונטערצינדן.

— נישט אונטערצינדן, נישט אונטערצינדן און אַז יאָ — וועט מען אפנעמען אינשורענס.

זי האָט געקוואָלן וואס דער מאַן נעמט זיך אָן פאר אים, וואָס מיט איר האַלטן זיך, פארטרייבט זי דעם מינדסטן חשד און אירע זינדיקע רעיונות האָבן זיך צעשאטן, ווי אַ מחנה פייגל. פראַנק אין פריי געכלאטערט איבערן עסן, זיי נישט גערדאַרפט צאַמען.

ס׳איז געגוג געווען, זי זאל בלייבן אַליין אין הויז און די

באהאלטענסטע פארלאנגען, וואס זי האט זעלטן געבראכט איבערן מויל, זאלן זיך אַ וועק טאָן אין איר. אין דעם שמועס וואס זי האָט געפירט מיט בערגן אין זיין צימער, ווען ער איז אין דער היים נישט געווען, זענען לאנג־פארגעסענע קלייניקייטן איר קלאר געווארן. אין דעם ברייטביימיקן רייז האָט זי שטענדיק געזען דעם הויכן בערג, אים האט זי ליב געהאט, געקושט, זיך איבערגעגעבן.

ערשט, ווען בערג האט זיך אָפּגעטיילט פון רייזן, וווינט דאָ איבער דער וואַנט, ווערט זי פון טאג צו טאג גלייכגילטיקער צום מאן, די שעהן וואס בערג איז נישט אין דער היים, זענען אָנגעזאפּט מיט אַ בענקעניש נאָך אים. אן אומגעדולדיקע ווארט זי אויף זיין קומען. וויל אים אַלץ פארטרויען, נאכגעבן יעדן פארלאנג זיינעם, יעדן מאנסבילישן קאפריז. און ס׳איז געגוג, ער זאל איבערטרעטן די שוועל און די פארלאנגען שטעלן זיך אוועק צווישן אים און איר. די פרייד ווערט נישט, און אַ מרה-שחורה קלייבט זיך אין יעדן ווינקל, ווי איר בליק פאַלט.

זי האט געליטן, נישט געקאָנט זיין אן בערגן און אין דערזעלבער צייט געבעטן זיך ביים מאן ער זאָל אים הייסן זיך זוכן אן אנדער צימער. און וואס אַ גרעסערן אומחן זי האָט געווארפן אויף זיים, אַלץ שטארקער האט דער מאן זיך פאר אים איינגעשטעלט, פארקוקט, וואס בערג ברענט א גאנצע נאכט די עלעקטריק און שלאָפט ביז אַ שטיק אין טאג אריין.

איינמאָל, ווען דער מאן איז אוועק צו דער ארבעט, האבן זיך די אויגן ביי איר גענומען צינדן. די ווייסע הויט האט געשלאגן מיט ליכטיקייט און איין פאַרלאַנג שטארקער פונם צווייטן האבן זיך געריסן אין איר, ווי פלאמען פייער, דורכגעדרונגען אַ וואנט נאך אַ וואנט.

זי איז אראָפּ פון בעט, געשטאנען אין אַ לאנג נאכט-העמד, געקוקט ווי דער חלל ארום איר ווערט גרעסער און אליין נישט געוווּסט, ווי נאך זי האט זיך געפונען אין בערגס צימער.

אַ פארשלאפענער האט ער א הויב געטון דעם קאפּ, געקוקט אויפן דורכזיכטיקן נאכט־העמד, ווי ס׳ווייסע לייב האט אפּירגעשימערט, א כאפּ געטון די קאלדרע ביז איבערן האלז און געשטאמלט:

— האָ? איר ווילט עפּעס?

— אנטשולדיקט. — האָט זי קוים געהערט אירע אייגענע רייד, אזוי האָט אלץ אין איר געקלאפּט — כ׳דארף עפּעס אַראָפּנעמען פונם שאנק, אַ פּעקל.

זי איז ארויף אויף אַ שטול, אנגעשפּארט אַ בארוויסן פוס אָן פּארענטש פון בעט, געזוכט, און די פּעקלעך זענען געפאַלן ביי איר פון די הענט.

דאס האט גענומען אזוי לאנג. דורך די פארמאכטע אויגן האט בערג געזען ווי זי ציטערט אינגאנצן, דערקענט דעם בויג פון די אויסגעהונגערטע גלידער, באַמערקט דעם בלישטש אין אויג און ס׳האָט אים אויך צענומען. ס׳לשון איז ביי אים נישט געווארן. און אַז זי איז שוין נישט געווען אין צימער, האָט איר ווייס לייב זיך גאָך אלץ געשוימט פאַר די אויגן, און כאטש ער האָט זי נישט אנגערירט, איז זי שוין געווען זיינע.

1925

אַ פאַרשנורעוועט לעבן

מיט פערצן יאָר צוריק, האָט עוועלין געלערנט יידישקייט אין דאָקטאָר זאַקוטס שבת-שול. פיר יאר שפּעטער איז זי געווארן זיין ווייב, — די שענסטע און יונגסטע רביצין פון אַלע שטעטלעך, וואס ארום שיקאַגאָ.

דאקטאר זאַקוט, שוין דעמאָלט אַ פערציקער, איז געווען פאַר־נומען מיט זיין קליינער קהלה, מיט דער דרשה, וואס ער האט צו געגרייט יעדן שבת, מיט אַלטע, אפגעמעקטע פּאַרמעטן, איבער וועלכע ער איז געזעסן גאַנצע טעג.

אויסערלעך האָט זיך די יונגע עוועלין געענדערט — געזען דעם מאנס שטויב זאל פאלן אויף איר.

זי האָט איבערגענומען די שבת־שול פאר מיידלעך, דעם פרויען־פאריין, נישט באמערקט, ווי די ארומיקייט הארטעוועט זיך, לייגט זיך איבער איר ווי א שאָל און ס׳לעבן נאָך דער חתונה — גאַנצע צען יאר — האבן זיך פארבייגעגליטשט, ווי עס גליטשן זיך שאטנס פון גלייענדיקע פייגל איבערן וואַסער.

די וואָכעדיקייט האט זיך געוויקלט ארום עוועלינען, ווי וואַטע, נישט דורכגעלאָזט ס׳קלאפּן פון אייגענעם הארץ. זי האָט כמעט ווי פארגעסן אָן זיך. דער מאַן, די צוויי קינדער, די גרויסע צימערן — מיט דעם האט זי געלעבט פון דער פרי ביז ביינאַכט, קיינמאָל נישט אויסגעקומען מיטן טאָג.

מיט דער צייט האָט דער שטילער דאָקטאר זאקוט דאס קהלן אין שטעטל אויך איבערגעגעבן דעם ווייב, און אליין איז ער טעג און נעכט געזעסן איבער די אפּגעמעקטע כתבי־ידן, פארגלייכן אַלטע אראבישע טעקסטן.

און אז די אותיות האבן גענומען שווינדלען פאר די אויגן, האָט

ער אַרויפגערוקט די ברילן אויפן שטערן און זיך אויפגעשטעלט. מיט לייכטע טריט האט ער געגומען שפרייזן איבער דער ביבליאטעק, ווו רוקנס געליישט מיט גאלד, מיט זילבער האבן געווונקען צו אים.

מיט דעם שמייכל, וואס עס באווייזט זיך אויף זאַקוטס פּנים שבת אין טעמפּל, ווען די מיטגלידער באגריסן אים, מיטן זעלבן שמייכל האט ער געוויגט דעם קאפּ רעכטס און לינקס, באגריסט די ספרים, ווי אלטע באקאנטע.

אין אזעלכע רויקע פארנאכטן, ווען די שטילקייט בלייבט הענגען איבערן שטעטל און אין דעם דאקטארס פארשפארטן צימער שטעלט זיך אַפילו דער אטעם אפּ — דעמאלט פלאנטערט זיך זאַקוטן לארד קלייב.

נאך גאר אַ יונגער מענטש איז קלייב, אָן רעש אוועק קיין אינדיע, וואס האט דעמאָלט באלאנגט צו פראַנקרייך. דער שטילער קלייב האט נאך גרויסע צרות געוווּנען ס׳לאנד פאר ענגלאנד און איז צוריקגעקומען מיט אוצרות.

ער, זאקוט, וועט אוועקפארן קיין עגיפטן, זיך באזעצן אין קאַירא, זיך איבערגעבן די שמות, די פארמעטן, וואס ליגן אין דער „גניזה״, זיי בלעטערן וואכן, חדשים, יארן.

דער ריח פון פארמעט, דער פייכטער ריח פון אַלטע ספרים טראגט זיך פון די ווענט, מאכט באוועגלעכער דעם שווערלעכן גוף, לופטיקער די רעיונות.

ער שטייט איינער אליין אין דער „גניזה״, שאקלט פאנאנדער דעם שטויב פון דורות, לאזט נישט דורך קיין שטיקל פארמעט, קיין בלעטל. פון צווישן די שמות באווייזט זיך דער יונגער גאון ר׳סעדיה, אַ הויכער, אין ווייסן, פארווארפט די קליידער מיטן פלאַטער פון אַ פויגל. ס׳קומט אָן דער רמב״ם מיטן ברייטן, קלוגן שטערן, געוויקלט אין אַ ליכטיקן טורבאן. זיי טראגן אים אונטער פארלוירענע כתב-ידן:

— זע, זאקוט, גאטס ווארט זאָל נישט פארגעסן ווערן!

און אנגעלאדן מיט אוצרות קומט זאקוט צוריק, שענקט אוועק גאטס ווארט דער גאנצער וועלט, עפנט אַ נייע תקופה אין „חכמת-ישראל״.

פון גרויס פרייד טוט זיך ווען-נישט-ווען עפּעס אַ וועק אין זאַקוטן. ער נעמט דעמאָלט אַרום עוועלינען, קושט זי, פאַרזיכערט איר, אַז אויב ער וועט באַרימט ווערן, וועט ער איר האָבן צו פאַרדאַנקען און פון דער פרייד וואָס האָט ווען-נישט-ווען אַרויסגעבליצט פון אונטער די דורות שטויב — זענען געבוירן געוואָרן די צוויי קינדער.

ס'לעבן אין דעם פאַרוואָרפענעם שטעטל האָט געשלונגען טעג, וואָכן, יאָרן, די קהלה איז געוואַקסן. דער ראַבינער — עלטער און שווערער געוואָרן, געגאַנגען יעדן פאַרמיטאָג מיט דעם ווייב פאַר אַ שפּאַציר און יעדעס מאָל, ווען עוועלין האָט זיך געפונען הינטער דער שטאָט, געבליבן אַן אָטעם פון צופיל רחבת האָבן די פאַרשנורעוועטע צען יאָר זיך אַוועקגעשטעלט פאַר די אויגן:

— איז וואָס?

די קינדער זענען אונטערגעוואַקסן, זיך מער נישט געצוויטשקעט אין דער מאַמע. דער מאַן האָט געלעבט מיט זיינע כתב-ידן און זי, עוועלין, אַ פאַרלאָזענע, האָט זיך געדרייט אין די גרויסע צימערן און דאָס האַרץ, אַ יונג האַרץ, האָט אויפגעכאַפּט יעדן בלאָז, געווען אויסגעהונגערט ווי נאָך אַ לאַנגער קרענק.

די גרויסע צימערן זענען איר מיט אַמאָל ענג געוואָרן, זיך קיין אָרט אין זיי נישט געקאָנט געפינען און צומייסטן האָט זי געשראָקן דעם מאַנס צימער, מורא געהאַט, אַז היינט, מאָרגן וועט ער זי דאָרט אָפּשליסן.

זי איז געבליבן שטיין מיט אַן אויפגעהויבענער האַנט, ווי זי וואָלט זיך געוועהרט, אַן איידעלע, געבויגן, ווי אַ שבּירל וואַסער, האָט זי געקוקט פאַרלוירן אַרום זיך, און פון דער פאַרמאַכטער טיר האָט זיך געטראָגן דעם מאַנס פאַרשטיקטער ניגון.

זי איז אַרויס פון שטוב, געגאַנגען מיט דער הויפּט-גאַס, געזען ווי די משורתים, וואָס זענען געשטאַנען אין די טירן, ווינקען זיך איבער און איינער האָט אַ יאָג געטון צום צווייטן:

— דעם ראַבינערס ווייב איז נאָך גאַר אַ שענע!

עס האָט איר הנאה געטון, און אין דערזעלבער צייט פאַרדראָסן, זיך געפילט באַליידיקט פאַרן מאַן.

זי האָט גענומען גיין גיכער, באַלד געווען אינטער דער שטאָט

און כאָטש דער שפּאַציר האָט מער נישט געדויערט ווי פופצן מינוט, האָט זיך איר אויסגעדאַכט, אַז זי איז מיילן פון דעם שטעטל.

די אָפענע ווייטקייט, וואָס האָט זיך געצויגן פון אַלע זייטן, האָט אַ ביסל געשראָקן. די תבואה איז שוין געווען אַראָפּגענומען פון די פעלדער, בלויז שטעכיקע שטאָפּסלען האָבן אַרויסגעשטאַרט, פאַנאַנדער־געטראָגן דאָס זשומען פון „שפּרינגערס", וואָס זענען נישט איינגע־שטאַנען, זיך געהויבן איינער איבערן צווייטן.

זי האָט אליין נישט געגלויבט, אַז זי איז אַזוי ווייט פאַרקראָכן, געווען אין דעם אַ שריט זיך צו באַפרייען פון עפּעס אומבאַשטימטעס און דאָס האָט איר הנאה געטון.

דער זומער איז פאַרביי. איצט הויבט זיך אָן האַרבסט, באַלד וועט קומען ווינטער, דערנאָך ווידער זומער — בלויז איר לעבן ברומט. קיינער וויל עס נישט, דאַרף עס נישט און ס׳רינט אויס מיט צער, ווי אַ נישט־אויסגעמאָלקענער אייטער.

זי האָט זיך צוגעזעצט, נישט באַמערקט, ווי פאַרמערס, וואָס זענען פאַרבייגעגאַנגען, קוקן אויף איר מיט אַ חשד.

האַרט צו דער ערד האָט זיך געטראָגן אַ פייכטע קילקייט, מיט־געבראַכט פון די פעלדער קולות, וואָס האָבן נישט געלאָזט איינזיצן, גערופן ווי ווייטע קלויסטער־גלאָקן.

עוועלין האָט נישט געוווּסט וווּהין צו גיין, געזעסן אַ פאַרלוירענע. ביז געוווּסט וואָס צו טון מיטן אויפגעשנורעוועטן לעבן וואָס האָט גע־שטראַמט אין איר.

— ווער דאַרף עס?

זי האָט זיך אַ צי געטון איבער די פעלדער. דערפילט אין זיך אומבאַקאַנטע ווייטן און אין דער הוילקייט, וואָס האָט זיך גע־שפּרייט אין איר, האָט זיך דורכגעשאַרט ס׳פאַרהייראַטע לעבן.

— איז וואָס?

1927

אַ דינסט־מיידל

דאָס יאָר האָט זיך נישט געטיילט ביי סאַלקען אויף זומער און ווינטער. ס׳איז באַשטאַנען פון אַכט לאַנגע חדשים, נודנע, ווען סאַלקע האָט געמוזט זיין צוזאַמען מיט איר מומע, די בעל־הביתטע און די פיר גוטע חדשים, ווען די בעל־הביתטע מיטן הויזגעזונט זענען אַוועק אין די בעדער, און זי איז געבליבן איינע אַליין אין די אַכט גרויסע צימערן.

סאַלקע איז געווען אַ קליינע, אַ נישט געוויקסיקע. פלייצעס האָט זי געהאַט שמאָלע, הענט — קינדערשע. און ס׳פּנים מיט די העלע פלאַקסענע האָר האָבן אויסגעזען, ווי מען וואלט זיי אראָפּגענומען פון אַ פאַרצעלייענער ליאַלקע.

זי האָט ליב געקראָגן וואַרשע פון ערשטן טאָג אָן, געקוקט קרום אויף אירע קרובים פון דער פּראָווינץ, זיך געגרויסט קעגן זיי מיט איר פוילישע רעדן, מיט איר געשליפן צינגל, וואָס איז שטענדיק געווען גרייט אנצוציען אַ קאַוואַליער און אַזוי נישט בעפּאַסט צו איר גאַנצער פיגור.

דאָס קליינע צוויי און צוואַנציק יעריק מיידל מיטן פּנימל פון אַ קאַרליק, איז גאַנצע טעג געווען אויף די פיס. זי האָט געענטפערט דעם טעלעפאָן, געעפנט די טיר, וואָס האָט נישט גערוט ביז שפּעט אין דער נאַכט, געהאָלפן עטלעכע מאָל אַ טאָג איבערטון די בעל־הביתטע און געוואוסט אַלע אירע סודות.

מיט די לאַנגע ווינטער־אָוונטן איז געוואַקסן די פאַרשייטקייט. די צימערן זענען פול געווען מיט דער בעל־הביתטע, מיט דער דינסט, מיט אַ לאַכעדיק שיקסל, צו וועלכער נישט נאָר באַקאַנטע, נאָר אַפילו דער בעל־הבית איז נישט געווען גלייכגילטיק.

איין סאַלקע האָט זיך דאָ ארומגעדרייט אַ פרעמדע. קיינער האָט זי נישט באַמערקט, זי האָט נאָך געשטערט, אויסגעוואקסן ווי מען האָט זי נישט געדאַרפט און פון פאַרדרוס פריער פאַר אַלעמען געגאַנגען שלאָפן.

די פאַרשייטקייט, וואָס האָט אויך סאַלקען ארומגענומען, האָט געטריבן דעם שלאָף.

זי איז געלעגן אַ וואכנדיקע ביז אַ שטיק אין דער נאכט, געהערט ווי מען גנבעט זיך, מען פאַרטשעפּעט זיך אין אַ שטול, אָן אַ שאַרך. דאָס קלענסטע גערויש צעוואקסט זיך איבער די צימערן, שרעקט נישט, פאַרשנעלט נאָר די חושים — ליגט מען נישט איין אין די בעטן, וואָס קרעכצן און דאָס שיקסל בעט זיך:

— ניטע, פּאַניע, ניטע.

דער קליינער, שוואַכער גוף צעוואַקסט זיך ווערט גרעסער, וועט באַלד ארויסשטופּן ס'ווענטל פון בעט. אַ בענקעניש נאָך אַ פּאָר מאַנס־בילשע הענט וועקט זיך אין סאַלקען, לאָזט זי נישט אָפּ. הענט אָן אַ פּנים. און וואס פאַראַ הענט ס'וואָלטן זיך נישט באַוויזן. וואָלט זי זיך זיי בלינד איבערגעגעבן.

אין אַזעלכע נעכט איז דער שלאָף איינגאַנצן נישט געקומען. דער מיידעלשער הונגער האָט אים געטריבן פון זיך. דאָס בענקעניש נאָך אַ מענטש האָט סאַלקען געשלעפּט צום שיקסל אין בעט אַריין. אַ צעשראָקענע האָט זיך ס'שיקסל איבערגעווארפן און איידער זי האָט זיך געכאַפּט ווער ס'ליגט לעבן איר, האָט ס'פאַרשלאָפענע פּנים זיך געבעטן:

— ניטע, פּאַניע, ניטע.

— דאָס בין איך, מאגדע — האט סאלקע זיך צעלאכט.

— סאלקע?

— דערקענסט מיך נישט?

— אז זיי לאזן גישט שלאפן, די כאליערעס פריער דער בעל־הבית, דערנאָך דער גאסט.

— פאן קיילין?

— דאס איז גאר א משוגענער — האט זיך ס'שיקסל איבער־געצויגן — קומט צו גיין מיט צוויי פולע הענט געלט

— האסטו ביי אים גענומען?
— ער האט עס אליין איבערגעלאָזט אונטערן קישן.
— ער איז אַ שיינער — האָט סאלקע זיך אנגערופן.
— אַ גרויסער חזיר!
— ער האט דיך באליידיקט?
— פון אזעלכע פארשוינען באַליידיק איך זיך נישט.

מאגדע האט זיך אויסגעדרייט. פארוואָרפן דעם קאָפּ, וואס איז געלעגן אין אַ נעץ מיט האר, זיך גערוקט וואס ווייטער פון סאלקען, ווי זי וואלט נישט פארטראגן קיין מענטשס לייב. דער מידער קערפער איז גלייך איינגעשלאפן, נישט געוואלט וויסן ווי סאלקע ליידט, בענקט נאך לייב. וואָס איז איר, מאַגדען, אזוי דערווידער.

עס האָבן אנגערוקט די זומער חדשים. דער בעל־הבית האט אפגעפירט ס'ווייב מיט די קינדער אין די בעדער. און אַז ער איז צוריקגעקומען, איז ער אויך זעלטן געווען אין שטוב.

די ערשטע פאר טעג איז סאלקע פון גרויס פרייד אין גאנצן נישט ארויס פון הויז. זי האט זיך געשארט איבער די צימערן, גע־שטעלט פוילע טריט, ווי די בעל־הביתטע און אז זי איז מיד געוואָרן, האט זי זיך אויסגעצויגן אויף דער אָטאָמאנע. פארויכערט אַ פאפיראָס און איינגעטעגהט מיט די פיר ווענט, ווי ס'וואלט עמעצער געזעסן קעגנאיבער.

די דינע ליפּן האבן זיך געשנירלט, זיך געקנופּט. צופרידן גע־זען מיט זיך און דער קוראזש איז געוואקסן. איז סאלקע אונטערגעגאנגען צום טעלעפאן, פארלייגט אַ פוס איבער אַ פוס, אז די שפיצן פון די מייטקעס האָבן אפירגעקוקט, זי האָט אָנגעקלונגען, גערעדט מיט דער בעל־הביתטעס שטים:

— וואס מאַכט איר, פאניע קיילין?
— כ'בין היינט צוריקגעקומען.
— מיט אן אמת!
— יוער איז געבליבן מיט די קינדער? מיין מאן!
— ווען זעט מען אייך?
— כ'וואַרט!

— זייער גוט.
— צום ווידערזען!
סאלקע האָט געלאַכט, זיך געהאַלטן פארן איינגעפאלענעם בייכל, זיך געדרייט אויפן אפּצאַס אין א רעדל, ווי א פריילעך יינגל. זי האט זיך אריינגעשטעלט אינם גרויסן שפּיגל, מער נישט געזען, אז זי איז א קליינע. די זיכערקייט פון אַ רייפער פרוי האט זיך געוועקט אין איר.
זי האט זיך עטלעכע מאָל איבערגעטון און אז ס׳איז געווארן טונקל, האט זי אריבערגעווארפן א לאנג קלייד, אויסגעזוצן העכער און זיך אוועקגעזעצטווארטן, מען זאל אנקלינגען. און אז ס׳זענען דורך עטלעכע מינוט און מען האָט נישט געקלונגען, איז זי געפאלן ביי זיך, נישט געגלויבט קיילין זאל קומען צום שטוב-מיידל, וואס קיינער באמערקט נישט. די זיכערקייט איז אוועק. האט מען געקלונגען? זי האט געעפנט:
— וואס מאכט איר, סאַלקע?
— און איר , פּאַניע קיילין?
אין זיינע אויגן האָט זי דערקענט, אז ער ווייס, ווער ס׳האָט צו אים געקלונגען, זיך געוויטלט, וואס ער קוקט אויף איר, ווי אויף א פרוי, אזוי האט נאך אויף איר קיינמאל קיין מאנסביל נישט געקוקט. זי איז געווארן לאַבאַזשוואטער און אַ שנירל געטון מיט די ליפּן.
— איר זענט דאך אוודאי געקומען צו דער מאדאם?
ער האט אויסגעצויגן די האנט, זי געוואלט אנכאפּן. סאלקע האט זיך ארויסגעגליטשט, געבליבן שטיין, און דער טיש צווישן אים און איר. ער האט זיך געיאגט נאך איר, פארשטעלט דעם וועג מיט שטולן. זי האט זיך געדרייט, נישט געווארן פון אונטער די הענט, און אז ער האט, אן אויסגעמאטערטער זי סוף כל סוף געכאפּט, האבן ביידע געלאכט און געסאָפּעט. ער האט זי אַ הויב געטון ווי אַ קינד, געאטעמט פון אירע פלאקסענע האר דער בעל-הביתטעס פערפומען און זיך געזעצט מיט איר אויף דער אטאמאנקע.
שפּעט אין דער נאכט, ווען סאלקעס מידער גוף האָט גערוט, איז אונטערגעקומען דער בעל-הבית. זי האט געעפנט אַ פּאָר פאַר-שלאָפענע אויגן און דאָס קליינע קאַרליק פנימל האט זיך געבעטן:
— ניטע, בעל-הבית, ניטע...

אַלעקציע

דער צוג, כמעט אַליידיקער, האָט זיך געדרייט פון איין פּאָר שינעס אויף די אַנדערע, זיך יעדע ווײַלע אָפּגעשטעלט, ווײַטער געלאָפן און געשלעפּערט.

גראַנאַט איז געפאָרן אין אַ פאַרוואָרפן שטעטל אַרײַן, ווו ער האָט געדאַרפט האַלטן אַלעקציע פאַר יידישע אַרבעטער. ער האָט אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אָן דעם אויסגעבעטע:עם ווענטל פון קופּע און זיך געערגערט, וואָס ער פּטרט די טעג אויף די באַנען, שלעפּט זיך וואָך-איין, וואָך-אויס איבער פּראַנצויזישע שטעטלעך און שלאָגט קוים אויס הוצאות.

אין קאָפּ ביי אים האָט זיך געפּלאָנטערט זיין רעדע, די חושכ-דיקע פּנימער פון די יידישע אַרבעטער, וואָס שטרענגען זיך אָן איבער די כּוחות, ברענגען יעדע וואָך אַראָפּ אַ רעדנער פון פּאַריז. דער פּאַר-דרוס איז קלענער געוואָרן. דער קאָפּ אָנגעשפּאַרט אָן דער ברוסט, האָט זיך געוויגט, געדרעמלט אונטער דעם קלימפּער פון די רעדער.

גראַנאַט האָט געעפנט די אויגן. זיך געכאַפּט, אַז דער צוג איז געשטאַנען און שלעפּט זיך שוין ווייטער. קעגנאיבער איז געזעסן אַ מיידל, יונג, באַקן פרישע און די גרויסע, בלויע אויגן, אויסגעוואַשענע, האָבן געשטיפּט — אַ קוק געטאָן אויף גראַנאַטן און זיך באַהאַלטן צווישן די שורות פון אַ צעעפנט ביכל.

אַזוי האָט אָנגעהאלטן פינף, צען, פופצן מינוט. דאָס פּנים איז גראַנאַטן געווען היימיש, ווי ער וואָלט עס שוין לאַנג געקענט, און פון די גרויסע, בלויע אויגן איז אין וואַגאָן ליכטיקער געוואָרן.

— ווייסט איר נישט, מאַדמואַזעל, ווען דער צוג קומט אָן קיין בעלווי? — האָט זיך גראַנאַט פאַרביינגט.

זי האָט אַ הויב געטאָן דעם קאָפּ, געקוקט אויף דעם פר:מדן מיט חשד און באַלד אַ שמייכל געטאָן:

— קיין בעלווי? אין וואָס פּאַרא טייל שטאָט דאַרפט איר? גראַנאַט האָט איר געוויזן דעם אַדרעס.

— סאיז דאָ אַן אַלט בעלווי און ביי בעלווי — האָט זי זיך בענטער אַ רוק געטאָן צו אים. — איר דאַרפט אַלט בעלוי. ווען איך וועל אַראָפּ, מאָסיע, וועט איר נאָך פאָרן א סטאַנציע.

— איר ווינט אויך אין בעלווי? — האָט גראַנאַט זי געפרעגט.

זי האט אַ שאָקל געטאָן מיטן קאָפּ אויף יאָ, געעפנט דעם בייטל, ווו ס׳איז געהאָנגען אַ שפּיגעלע און זיך גענומען פּודערן. זי האָט זיך אויפגעשטעלט, געוואָלט אראָפּנעמען די גרויסע וואַליז, וואָס איז גע-לעגן איבערן קאָפּ אויף א פּאָליצע.

גראַנאַט איז פלינק אויפגעשפּרונגען און איר אַראָפּגענומען די וואַליז. ער האָט געקראָגן אַ שמייכל און איז געוואָרן דרייסטער:

— אויב, מאַדמואַזעל, איר וועט ערלויבן, וועל איך אויך דאָ אַראָפּגיין.

— איר וועט האָבן צוצוגיין איבער אַ מייל — האָט ס׳פּנים ביים מיידל אויפגעלויכטן, געווען צופרידן, וואָס ס׳האָט זיך אויפגעזוכט אַ קאַוואַליער.

— ס׳מאַכט נישט.

זיי האָבן זיך צוריק געזעצט אַזוי, אויף אַ ווייל, געזעסן איינער אַנטקעגן צווייטן נאָענט, גאָר נאָענט, אַז די קניען, וואָס האָבן זיך ביים קלענסטן שאָקל פון וואַגאָן געקאָנט אָנרירן, האָבן געפלאַמט.

גראַנאַט האָט געקוקט אויף איר שמאָלער, קליינער האַנט, וואָס האָט געשימערט צווישן די שוואַרצע פאַלדן פון איר קלייד און אַ זאָג געטאָן:

— איר האָט זייער אַ שיינע האַנט, מאַדמואַזעל.

זי האָט א קוק געטאָן אויף דער אייגענער האַנט, ווי זי וואָלט זי ס׳ערשטע מאָל געזען און געעפנט די גרויסע אויגן:

— אַלע זאָגן עס!

— אַלע קאָנען אָבער נישט לייענען פון אַ האַנט.

— און איר קאָנט?

ער האט גענומען איר האנט אין זיינער, געקוקט אויף דער גלאטיקער פלאך, וווּ קיין איין קנייטש איז כמעט נישט קענטיק געווען, געקוקט מיט פאַרזשומערטע אויגן, ווי אַ קורצזיכטיקער און זיך אָנגערופן:

— איר וועט לאנג נישט לעבן.

— קיינער לעבט נישט לאנג אין אונזער משפּחה — האט זי אַ גלייכגילטיקע געענטפערט.

— און אייך ארט נישט?

זי האָט זיך צעלאַכט און זיך אַ שטעל געטון. דער צוג האט זיך דערנענטערט מיט אַ סאַפּן צום וואקזאל.

גראנאט איז איר נאכגעגאנגען מיט דער וואליז. ס׳איז שוין געווען טונקל. ער האט זיך ארומגעקוקט אויפן וואקזאל, געזוכט א טרעגער. ס׳איז אונטערגעקומען אַ געלער פראנצויז, זיך צעקושט מיטן מיידל. און אז זי האָט איםם פארגעשטעלט גראנאטן, האט דער פראנ־צויז ביי אים צוגענומען די וואליז און געקוקט אויף אים פון אויבן אראפּ.

גראַנאט איז געשטאנען א פארלוירענער, נישט געדענקט צי מען האָט זיך מיט אים געזעגנט, געזען ווי ס׳פּארל פארשווינדט און צוריק געוואלט אריין אין צוג.

די וואגאנען האבן זיך פארבייגעגליטשט, איבערלאזנדיק נאך זיך קנוילן רויך. גראנאט איז געשטאַנען איינער אליין אויף דער שטיינערנער פּלאטפארמע, געשטאנען מיט אויסגעשטרעקטע הענט, ווי ער וואלט געוואלט עפּעס צוריק כאַפּן.

ער האָט נישט געוווסט וווּהין צו גיין, זיך געערגערט וואס ער האָט זיך נאכגעשלעפּט עפּעס אַ שיקסע, ווען אויף דער צווייטער סטאנציע ווארט מען אויף אים. אויפגעזוכט ביי זיך די אַדרעס פונם סעקרעטאַר, וואס האט זיך דורכגעשריבן מיט אים און זיך געלאזט מיט דער שטאָט.

נאך אַ האלבער שעה גיין און נאכפרעגן זיך איז ער אַן אָפּגע־גאסעגער מיט שווייס געקומען צו א האלב־איינגעפאלענעם שטיבל. גראנאט האט אנגעקלאפּט. ס׳איז ארויסגעקומען אַן עלטערע יידענע.

— וואס דאַרפט איר?

— וווינט דאָ מאָסיע גלאזער?

— זענט איר דאס דער שרייבער פון פאריז?

— איך — האט גראנאט געשמייכלט.

— דער עולם ווארט דאך אויף אייך — האט די אלטיטשקע זיך אויך דערפרייט מיט גראנאטן. — מיין זון איז שוין דאָ געווען, גע-קומען פון דער באַן, געמיינט, אז איר זענט דאָ פארפארן... קומט, וועל איך אייך צופירן ס׳איז נישט ווייט...

די יידענע איז געגאַנגען אויף אַ פריער, גראנאט באַך איר.

— איר ווינט שוין דא לאנג? — האָט ער זיך געפרעגט.

— אנטלאפן פון דעניקינען.

— אזש דאָ אהער?

— מ׳האט זיך געשלעפט פון מדינה צו מדינה, געבליבן שטעקן דאָ אין אַ העק. צווישן גוים...

— און צוריק קיין רוסלאנד ווילט זיך נישט?

— און אז ס׳ווילט זיך — האט די יידענע אפגעזיפצט. — מענטשן דערציילן, אז דארט אין רוסלאנד איז נאָך ערגער...

זיי זענען צוגעקומען צו אן אַלט שולעכל.

— דא קומט איר זיך צונויף? — האט גראנאט זי געפרעגט.

— ס׳שולעכל איז געשטאנען פארלאזט, האבן די פראצוויזישע יידן עס אונז אפגעגעבן.

א קליין, קוים באלויכטן שולעכל. ארבעטער מיט ווייבער, מיט קינדער, אלע האבן זיך געשטופט, זיך געשפארט צום בעלעמער, ווו עטלעכע חברים — דער קאמיטעט — זענען געשטאנען אומבא-האלפענע און פרובירט זיך פארענטפערן, פארוואס דער רעפערענט איז נישט געקומען.

— וואס זענען מיר שולדיק, אז ער איז נישט געקומען — האט אַ דארער בחור געהאלטן אַ טעלעגראמע צווישן די פינגער. — אָט האָט ער דעפעשירט מען זאל אים אפווארטן...

טא גיט מען אפ ס׳געלט! — האט זיך איינער אנגערופן פון עולם.

מ׳וועט געבן! מ׳וועט געבן!

— אין פאריז וואלט אן עולם זיך נישט געלאזט אזוי אנפייפן!

— מיט דער פּראָווינץ רעכענען זיי זיך נישט!

גראַנאַט איז געשטאַנען אין כמעט פינסטערן „פּרוזדור" פון שולעכל. עס האָט אים וויי געטון פאַר די פאַרוואָרפענע יונגעלייט, פאַר די אַלטע ווייבער, וואָס רעכטן-אָפּ גלות. און מיט שטילע טריט איז ער אַרויף אויפן בעלעמער.

די עטלעכע בחורים האָבן זיך איבער-געקוקט. עפּעס זיך אַנגע-שטויסן. און איי־ער אַ דרייסטער איז אונטערגעגאַנגען!

— איר זענט עס?

— איך.

און אַלע האָבן אונטערגעכאַפּט:

— ער איז דאָ!

— מאָסיע גראַנאַט איז דאָ!

1925

אַ פּאַריזער מיידל

העגריס גרויסער ערפאָלג ביי פרויען האָט אָנגעהאַלטן פינף יאָר. געקומען איז ער אַ פינף און צוואַנציק יעריקער בחור פון דער פראָווינץ קיין פאַריז, זיך געטראָגן איבער די בולוואַרן מיט אַ פּאַריזער סענעם קאָפּ און נישט באַמערקט, ווי ס׳לעבן אן אויסגעהונגערטס, שלינגט זיינע טעג, וויל נישט זאַט ווערן.

ווייסע לאַנגע העלזער, נאָך ווייסערע קליינע הענט האָבן זיך געצויגן צו אים פון צעעפנטע פענסטער, צעטרעגצלט זיין איינציק לעבן — איז העגרי גרוי געוואָרן צו דרייסיק יאָר. זיינע גלייכע, ברייטע פלייצעס האָבן זיך געבויגן, ווי ביי אן אלטן מאַן און אן אויסגעליידיקטער, מידער, האָט ער זיך פאַרקליבן אין אַ זייטיק געסל. ער האָט חתונה געהאַט מיט אן אַלט, אָפּגעלעבט מיידל און געעפנט א האָטעל.

אין אַ זייט פונם רוישיקן פאַריז האָט דער דרייסיק-יעריקער זקן געזעסן, גאנצע טעג אין דעם „רייגגאנג פונם האָטעל, נאָכגעקוקט די געסט זאָלן זיין צופרידן און מער נישט געטראַכט צו לאָזן נאָך זיך א דור. איז געשען א נס און ס׳איז ביי דעם אָפּגעלעבטן פּאָרפאָלק געבוירן געוואָרן א טאָכטער.

גאנצע זעכצן יאָר האָבן טאַטע-מאמע געאָטעמט מיט טרערן, זי געהיט, געהאלטן ווייט פון דער גאס, וואס האט זיי אזוי יונג אויפגעפרעסן. מען האָט דאס מיידל אויף א מינוט נישט געלאזט אליין, אפילו אין שול נישט געשיקט. געהאלטן א לערערין אין שטוב.

געוואקסן איז טערעז הויך און דין, יונג צייטיק געווארן און געוויינט אין דער שטיל. צו זעכצן יאָר האט זי שוין געמוזט טראָגן א צאָפּ, וואס האט דריי מאל ארומגעכאפט איר קאָפּ, ווי מיט רייפן.

שיך האט איר דער פאטער נעקויפט צו שנורעווען, איר קליינער פוס זאל אויסזען גרויס און שווער און די קליידער זענען געפאלן איבער די קנעכלעך.

מען האט זי כמעט קיינמאל נישט איבערגעלאזט אליין, שטענדיק איז מיט איר געווען די מוטער, צי דער פאטער: געזען זי זאל צו־לאנג נישט זיצן ביי דעם אָפענעם פענסטער, נישט קוקן ווי די מיידלעך מיט די ארומגעשארענע קעפלעך טוליען זיך צו יונגעלייט, טראגן זיך פארביי טאנצנדיק.

טערעז האט געליטן, וואס טאטע־מאמע האלטן זי ווייט פון דער גאס, וואס רייסט זיך צו איר אין פענסטער אריין; פיינט באקומען די עלטערן: צו זיי נישט גערעדט און געלעבט מיט זיך, אין זיך.

און אז די גאס האט זיך געררייצט, נישט געלאָזט איינזיצן, האָט זיך טערעז פארקליבן אין קיך אריין צום דינסט־מיידל. אויפגע־שנורעוועט דאָס יונגע לעבן, זיך געבונטעוועט, געזוכט נקמה צו נעמען.

אויפן זעכצעטן יאָר, האָט העגריס אַ ברודער, דער בעל־הבית פון אַ פארדעכטיקן האָטעל, חתונה געמאכט אַ טאָכטער. מען האָט עס געהאלטן בסוד פון טערעזן, נישט געוואלט זי זאָל איבערטרעטן דעם פעטערס שוועל און אָפגעמאכט מיט דער דינסט, זי זאָל קיין זאך נישט דערציילן. טאָטע־מאַמע וועלן אַוועק גיין אין אָונט אויף דער חתונה און עלף וועלן זיי זיין צוריק.

דאָס דינסט מיידל האָט נישט געהאלטן דעם סוד. יענעם טאָג איז טערעז כמעט נישט צוגעגאנגען צום פענסטער; געזעסן אַ גאנצן טאָג איבער די ביכלעך, פארשטאַנען טאַטע־מאַמע אויפן ווינק, אז העגרי האָט אזש אריינגעפירט ס׳ווייב, געבליבן שטיין מיט איר אין דער טיר, געוויזן אויף דער טאָכטער און אנגעקוואָקן:

— ס׳איז ווערט געווען די מי!

גיין אין אוונט איז ס׳דינסט-מיידל אריין צו טערעזן מיט אַ פרייד:

— די אלטע לייט זענען שוין אוועק!

טערעז האט אַ שאַר געטון פון זיך די ביכלעך, אויפגעשפרונגען

ארומגעכאַפּט ס׳שטוב־מיידל און זיך געלאָזט מיט איר פון איין צימער אין צווייטן.

זי האָט אויפגעפּראַלט איין פענסטער נאָכן אנדערן, געשטאַנען מיטן שווערן, אריבערגעוואָרפענעם צאָפּ, אַ הויכע, אַ הונגעריקע און מיט די קליינע צעעפנטע העגטלעך געווען גרייט צו כאַפּן ס׳לעבן וואָס האָט זיך פאַרבייגעטראָגן ביי איר פענסטער.

קעגנאיבער אויפן טראָטואַר איז פאַרבייגעגאַנגען אַ שמאָלער יונגער-מאַן מיט אַ לענגלעך פּנים. ער איז געגאַנגען מיט אויפגעהויבענע אויגן, געקוקט אויף די שילדן, אין די צעעפנטע פענסטער, פאַרגעסן אַז ער איז אַ פרעמדער אין פּאַריז; האָט קיין געלט, קיין באַקאַנטע, זיך געטראָגן אָן אויפגעהייטערטער מיט דער רוישיקער נאַכט. ער האָט דערזען טערעזן אין פענסטער. האָט ער זיך אויף אַ רגע אָפּגעשטעלט, געצויגן זיין ברייטן שוואַרצן קאַפּעלוש.

טערעז האָט זיך צעלאַכט און באַהאַלטן דעם קאָפּ הינטער די גאַרדינען. זי האָט געוואַרט אַ ווײַלע און ווידער ארויסגעשטעקט דעם קאָפּ. דער אומבאַקאַנטער איז געשטאַנען מיטן קאַפּעלוש אין דער האַנט און געקוקט אויף איר.

זי האָט זיך אויסגעדרייט, ארומגעכאַפּט דאָס שטוב-מיידל:

— זאָג אים, טייערע, אַז כ׳קום באַלד אַראָפּ.

— ער איז דאָך אַ פרעמדער, טערעז!

— רעד נישט, ווי דער טאַטע! גיי, אַז מען שיקט דיך!

טערעז האָט געעפנט די טיר און ארויסגעשטופּט ס׳דינסט מיידל. זי האָט זיך גענומען אַנטאָן, פאַרלייגט דעם צאָפּ ווי אַ טורבאַן און אַז דאָס דינסט-מיידל איז צוריקגעקומען, איז זי שוין פאַרטיק געווען אַראָפּצוגיין:

— ער וואַרט?

— אַז כ׳קען זיך מיט אים נישט צונויפרעדן!

— וואָס, ער איז נישט קיין פראַנצויז?

ביין, טערעז!

— גוט, אַנעט — האָבן אירע דינע פיס אויסגעשפּונען אויפן אָרט אַ טאַנץ.

זי האט נישט געהערט ווי ס׳דינסט-מיידל שרייט איר נאָך און זיך געטראָגן איבער די טרעפּ.

א פארחלשטע בלאסקייט אויפן יונגענמאַנס פּנים האט דער־ציילט, אז ער טרעפט זיך ס׳ערשטע מאָל מיט א מיידל און זי האט א דרייסטע א זאג געטון:

— מיר וועלן זיך דורכפארן! כ׳האב צייט א גאנצע שעה!

זיי זענען געזעסן אין א פארמאכטער טעקסי, נישט גערעדט וועגן ליבע און דער שטאמל פון צוויי פרעמדע לשונות איז געווען אזוי פארשטענדלעך, ווי מען וואלט זיך וואכן צוגעגרייט צו דעם שפּאציר.

א פּאָר פרישע ליפּן האבן געבלאנדזעט איבער ווייסע, ווארעמע הענט, איבער נאָך אַ ווייסערן, ווייכן האלז און ס׳לייב א יונגס, א שטייפס, האט גענורעט אין דער אייגענער ווארעמקייט. וואס ס׳האט זיך אנגעזאמלט אין משך פון יארן האט מען מיט רחבות אוועקגעשאָנקען און אין יעדן בויג פון די יונגע גלידער איז געווען די פיין פון פרייד.

1925

גליק

דאס דריטע צימער איז ביי די קאַרשנס אַלענגערע צייט גע־שטאַנען ליידיק. און אַז ס'האָט זיך עמעצער צו זיי אַריינגעצויגן אין דעם האַלב פינסטערן צימער, ווו פון דער סטעליע איז אריינגעקומען אַ ביסל ליכט דורך אַ קליין פענסטערל, האָט ער מער ווי אַ חדש ביי די קאַרשינס נישט געווינט. איין מעלה האָט געהאַט דאָס צימער — קיין שייכות נישט געהאַט מיט די איבריקע צימערן און מען האָט געקאָנט אין אים זיין טעג און נישט זען די בעלי־בתים.

די בעלי־בתים זענען געווען מאָדנע. ער, אַ נידריקער, זייער אַ ברייטער, מיט אַ קיילעכדיק פנים, ווו אַ פּאָר קינדישע אויגן שמייכלען תמעוואַטע. זי, אַ הויכע, אַ בלאַסע, נישט קיין באַוועגלעכע, קוקט פאַר זיך, און אירע גרויסע אויגן, וואָס פּאַסן זיך נישט צו דעם לאַנגן, מיאוסן פנים, טרויערן שטענדיק.

קיינער פון די שכנים האָט נישט געוווסט מיט וואָס די קאַרשינס באַשעפטיקן זיך, פון וואַנען זיי קומען. שטענדיק פלעגט מען זיי זען צוזאַמען. אָדער זיי שפּאַצירן איבער די וואַרשעווער גאַסן, אָדער זיי זיצן אין שטוב. און אין שטוב איז זי געזעסן אויף אַן אַלטער אָטאָ־מאַנע, די פיס היגטער זיך, אַ פאַרליבטע געקוקט, ווי דער מאַן שפּרייזט איבערן פאַרשטיקטן צימער, ווו די פענסטער זענען פאַרמאַכט, פאַר־ציט איין פּאַפּיראָס נאָכן צווייטן, רעדט אריין אין ווייב, און צווישן די ווערטער שפּאַרט זיך דער רויך ביי אים פון מויל, ווי פון אַ קוימען.

און וואָס די שכנים האָבן אַלץ נישט אויסגעטראַכט אויפן פּאָרל. מען איז געווען זיכער, אַז קאַרשין האָט ס'ווייב צוגענומען ביי אַ מאַן מיט קינדער, אַנטלאָפן מיט איר קיין וואַרשע, וווינען אונטער אַ פרעמדן נאָמען. מען איז אויך געווען זיכער, אַז היינט, מאָרגן וועט

פּאָליצײ איבערפּאַלן קאַרשינס דירה, ווי מענטשן שאַרן זיך ווי שאָטנס, און אין די טונקעלע ווענט זענען סודות איינגעמויערט.

ס'איז געגוג געווען, ס'פּאָרל זאָל זיך באַווייזן אין הויף, און פון אַלע פענסטער האָבן נײַגעריקע אויגן זיי נאָכגעקוקט, געלאַכט פון בלויזן אויסזען. זי, אַ הויכע מיט אַ מיאוס פּנים, וואָס, אַז דו באַגעגנסט עס, קאָנסטו עס אַזוי לײַכט נישט פאַרגעסן, און ער — אַ קײלעכדיקער מיט דראָבנע טריט, וואָס פּאַסן נישט צו זײַן אומגעלומפּערטער פיגור. און וואָס צוריקגעהאַלטענער די קאַרשינס זענען געווען, אויסגעמיטן די שכנים, אַלץ פאַרדעכטיקער איז ס'פּאָרל געוואָרן.

די נײַגעריקייט איז דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז אַ שכנה, אַ סטודענטקע, וואָס האָט זיך קוים דערנערט פון לעקציעס, האָט אפּגעמאַכט בײַ זיך אויסצוגעפינען, ווער דאָס פּאָרל איז, די סטודענטקע איז געווען אַן עלטער מיידל, גאָר אַ מיאוסע, וואָס האָט קיינמאָל נישט געקראָגן פון אַ מאַן אַ קוש. דערצו האָט זי געהאַט אַ הויכן אַקסל און צוגעהינקט אויף אַ פוס. זי האָט געהערט, ווי בענקלעך רוקן זיך, טריט דערנענטערן זיך, און די נײַגעריקייט איז בײַ איר געוואַקסן.

קאַרשין האָט געעפנט די טיר, דערזען פאַר זיך אַ דאַמע, זענען זײַנע אויגן תמ׳עוואַטער געוואָרן.

— איר פאַרלאַנגט עפּעס?

— מען האָט מיר געזאָגט, אַז בײַ אײַך איז פאַראַן אַ צימער צו פאַרדינגען.

— פאַראַן אַ צימער.

— קאָן מען עס אָנקוקן?

— אויב איר דאַרפט דאָס צימער איבערצונעכטיקן...

— ניין — האָט זי אים איבערגעריסן — כ׳בין אַ סטודענטקע, זיך כמעט אַ גאַנצן טאָג אין שטוב.

— גלויב איך קוים, צי איר וועט אים נעמען.

— פאַרוואָס?

— ס׳איז אַ פינסטער צימער.

— דערצו, פּגיע קאַרשין איז דאָ אַן עצה.

קאַרשין האָט זיך געוואַקלט אויף זיינע דינע פיסלעך, געגאַנגען אויף אַפּריער. די סטודענטקע האט באַקוקט דאָס צימער מיט די דריי ווענט, ווו דער סופיט האָט זיך אַראָפּגעלאָזט איבערן קאָפּ, באַטאַפּט ס'בעטל, ווו דאס שטרוי אין מאַטראַץ איז געווען צעריבן. געשווערט אין די עקן, ווי זאַמד.

זי האט איבערגעלאָזט האַנטגעלט און נאך דעמזעלבן טאג זיך אריבערגעקליבן.

פאַרנאַכט ווען זי האט ס'צימערל צוגעראַמט, אויף די ווענט האָבן געהאָנגען בילדלעך, ס'בעטל איז פול געווארן מיט קישעלעך, האָט ס'חדרל אַן אַנדער פּנים באַקומען.

זי האט געוואַרט, מען זאָל זי דעם ערשטן אָוונט אַריינרופן צו די בעלי־בתים, זיך באַקענען מיט זיי, געזעסן ביז שפּעט אין דער נאַכט אַן אויסגעפּוצטע און זיך נישט דערוואַרט.

צומאָרגנס האט זי שוין דעם קאַמף נישט אָנגעצונדן, געלעגן אויפן בעטל אין דער פינסטער, געהערט, ווי דער בעל־הבית שפּרייזט איבער דער וואַנט. לייענט עפּעס אויפן קול. זי האט זיך צוגעשאַרט צו דער טיר, אַריינגעקוקט דורכן לעכל פון שלאָס. די בעל־הביתטע איז געזעסן אויף דער אָטאָמאַנע. איינגעהילט אין אַ ווינטער־טוך. ער האָט זיך אַוויילע אָפּגעשטעלט פאַר איר, עפּעס אַרויסגעלייענט פון אַ העפט און אַז ער האט אויפגעהערט לייענען, האט ער זיך צוגעזעצט צום ווייב, אָנגעשפּאַרט אַן איר שויס דעם קאָפּ, און זיי האָבן זיך אָנגעהויבן שפּילן, ווי פאַרליבטע קינדער.

די סטודענטקע איז אַ גאַנצן אָוונט נישט אָפּגעטראָטן פון דער טיר, געשטאַנען אויף די קני און נישט געפילט די האַרטקייט פון דעם דיל. יעדער גלעט, יעדע באַרירונג קאַרשינס, האט זיך צעוואַקסן אין איר אויסגעהונגערטן גוף צענפאַך. זי האט געפיבערט און געוועזן גליקלעך. פאַרבראַכט אַזוי אַן אָוונט נאָך אַן אָוונט, פאַרגעסן, צו־וואָס זי האָט זיך אַריינגעצויגן צו די קאַרשינס און געלעגן אַרום דער טיר, ווי אַ פאַרליבטע נאָנע אַרום יעזוסעס בילד.

צופעליק האָט זי אים באַגעגנט אין פאָדערהויז, פאַרשטעלט מיט

איר הויכער פּלייצע די טיר, און אים א קוק געטון אין פּנים אריין.

— וואס זעט מען אייך נישט, פּאניע קארשין?

ער האט עפּעס אַ ברום געטון, גיזוען, אז דער וועג צו זיך איז פארשטעלט און דער סטודענטקעס טיר איז אפן, האט ער זיך אריינגעקייקלט אַ היימישער, ווי צו זיך. אין איין ווינקל האָט ער איבערגעלאָזן דעם שטעקן, אין אַ צווייטן דעם קאפּעלוש און די תּמ׳עוואַטע אויגן האָבן זיך געשאַרט איבערן דיל. קיינמאָל זיך נישט באַגעגנט מיט דער סטודענטקעס בליק. ער האָט גערעדט אומבאַהאָלפן און קינדיש, ווי ס׳רעדט אַ יונג בחורל, ווען ער טרעפט זיך דאס ערשטע מאָל מיט אַ מיידל, נישט באמערקט, אַז די פּלייצע ביי איר איז אַ הויכע, היבקט אויף אַ פוס און אין גאַנצן איז זי אַ פארזעעניש.

די מ׳אוסקייט ביי דער סטודענטקע אין פּנים האָט אויפגעלויכטן. איר פארשאַרפט אויער האָט אויפגעכאַפּט, אז מען שאַרט זיך איבער דער וואנט, מען שטעלט ווייכע טריט. און שפּעט אין אָוונט, ווען קאַרשין האָט נאָך זיך פארמאכט די טיר, איז די סטודענטקע צוגעלאָפן צום לעכל פון שלאָס, זיך באגעגנט מיט דער בעל־הביתטעס גרויסע, טרויעריקע אויגן און איז אפּגעשפּרונגען.

עס איז פארביי אַ טאג, צוויי, דריי, איבער דער וואנט איז שטיל. מען האָט נאָר געהערט, ווי קארשין שפּרייזט, ווי אַ געפאנגענע חיה אין אַ שטייג, פון דערפרי ביז שפּעט אין דערנאכט. אויפן פערטן טאג האבן זיך ביידע צערעדט גיך, צוזאַמען, דערנאך האט זי זיך אנגעהויבן פּאַקן. זיי זענען צוזאמען ארויס מיט אַ וואליזע און געלאזט דעם לאמפּ ברענען. אין עטלעכע מינוט ארום איז קארשין צוריקגעקומען און אויסגעלאָשן דעם לאמפּ.

די סטודענטקע האט זיך אַ ריס געטון פון בעטל, אליין נישט געוווּסט פארוואָס, און אָן עפן געטון די טיר:

— ווו פארט איר, פּאניע קארשין?

— נישט איך — מיין פרוי פארט.

— און איר פירט זי אוועק צו דער באַן?

— כ׳וועל זיין צוריק אין אַ האלבע שעה.

זי איז אריין צו זיך אין צימער, זיך גענומען איבערטאָן.

ס׳אויסגעצערטע הארץ האט געגאגט, געוויינט אין דער שטיל, געבעטן גאט, ס׳גליק זאל קומען. זי איז נישט איינגעזעסן, זיך געלייגט אויפן בעטל, זיך אויפגעשטעלט, געשטאנען ביים פענסטער, געקוקט און זיך איינגעהערט צי גייט ווער נישט, און אז מען האט אנגעקלאפט ביי איר אין טיר, האָט ס׳הארץ זיך אַ שטעל אפגעטון און ס׳האט גענומען איבער אַ מינוט, ביז די פיס האבן זיך געלאזט עפענען, אנטקעגנגעגאנגען דעם גליק.

1925

ביים רב

יאַנקעלע האָט אָפּגעפּינקלט זיינע געפּאַסטעטע שטיוול, ווילעריש אָנגעטאָן ס׳קליינע היטל מיטן לעדערנעם דאַשעק און אַז ער האָט זיך געקליבן אין גאַס אריין, האָט זיך די טיר געעפנט.

אויף אַ פריער האָט זיך באַוויזן אַ שטעקן, דערנאָך דער בית־דין שמש מיט אַ צעפּלאָסענער באָרד, ווי אַ צעשפּרייטער עק ביי אַ פּאַווע. אַ היימישער איז ער צוגעגאַנגען צום בעט, וווּ יאַנקעלעס מאַמע, אַ שלאַקריריקע, איז געלעגן און זיך געפרעגט:

— ווידער נישט געטראָפן?

— אָט שטייט ער, דער תכשיט! — האָט די מוטער געריידט אין דער סטעליע אריין.

— דו ביזט עס? — האָט דער שמש פאַרקוועטשט ס׳לינקע אויג און מיטן רעכטן אָפּגעמאָסטן יאַנקעלען — און איך זוך דיך שוין ארום דריי טעג!

— וואָס האָט איר געוואָלט — האָט יאַנקעלע אַ קוק געטאָן אויפן שמש.

— בית־דין רופט דיך!

— מיך?

— דיך, דיך. דיין כלה רופט דיך צום רב.

— אוודאי לאה׳טשע — האָט די שלאַקריריקע זיך אָנגערופן. — נו, יאַנקעלע, גיי, אַז בית־דין האָט געשיקט נאָך דיר, גיי!

יאַנקעלע, וואָס איז שטענדיק גרייט געווען עמעצן אונטערצוהאַקן אַן אויג, צי אַ ריפּ, די גאַס האָט געציטערט פאַר אים, איז מיט אַמאָל געוואָרן אָפּהענטיק. ער האָט זיך נישט געפרעגט, צי ער איז געצוווּנגען צו גיין, זיך אויף אַ ווייל נישט פאַרטראַכט צי ס׳איז אַ מוז. מען

האָט אים גערופן, איז ער געגאַנגען, פּונקט ווי ער איז געגאַנגען זיך שטעלן פאַר אַ זעלנער.

ס'פּאָדערהויז, וואָס האָט געפירט אין בית־דין שטוב אַריין, איז געווען געפּאַקט. מען איז געזעסן צו דריי. צו פינף. איין צד פאַר־ביסן אויפן צווייטן, זיך דורכגערעדט אויפן קול, זיך געקריגט, נישט געשווינט טאַטע־מאַמע און ס'איז שווער געווען צו גלויבן, אַז די פאַרשווינען וועלן זיך נישט געצוווּנגענערהייט אונטערוואַרפן בית-דין.

יאַנקעלע איז אַריינגעקומען אין בית־דין שטוב מיט די הענט אין די הויזן-קעשענעס. מיט זיין קורצער, פאַריסענער נאָז האָט ער פון טיש אַ שמעק געטאָן, אַריינגעזאַפּט אין זיך אַ טוכלען בית-מדרש ריח, געוואָרפן אַ קוק אויף די רבנים באַבערטע יידן און זיך דערפילט אומהיימלעך, ווי צו כּל־נדרי אין שול.

דער בית־דין איז געזעסן אַרום אַ פיר־עקיקן טיש. אויבן אָן אַן אַלטער רב מיט אַ געריבצלט פּנים, וואָס האָט זיך קוים אַרויסגעזען פון צווישן באָרד און פּאות. פוןביידע זייטן — יינגערע רבנים מיט איי־דעלע, אויסגעוואַרעמטע פּנימער, מיט ווייכע אויגן.

אַנטקעגן די רבנים ביים קאַכל־אויוון איז געשטאַנען אַ מויד אין די דרייסיקער מיט אַ קאָלירט טיכל ביז איבער דעם שטערן. אַ פאַרשעמטע האָט זי געקוקט אויף אירע אָפּגעאַרבעטע הענט, ווי די פינגער, קורצע און גראָבע, זענען אָפּגעשטאַנען ווי גראַבליעס.

דער אַלטער רב האָט אַ הייב געטון די קורצזיכטיקע אויגן אויף יאַנקעלען, באַלד זיי אַראָפּגעלאָזט און אַ זאָג געטון זיך אין דער באָרד אַריין:

— ווי שטייסטו, ווי?

יאַנקל האָט ברייטער צעשפּרייט די פיס, געגלאָצט אויף די רבנים און נאָך טיפער אַריינגעלאָזט די הענט אין די הויזן־קעשענעס.

— דו ביזט דאָס יאַנקל? — האָט דער רב אַ פיר־געטון מיטן גראָבן פינגער פון אים צו דער מויד.

— איך, רבי.

— זעסט טאַקע אויס ווי אַ לאָבוז, קיין יידיש אָנבליק נישט.

— און דער רבי האָט געמיינט, אַז כ׳בין עפּעס אַ יאָלד ? — האָט זיך יאַנקל צעשמייכלט.

— ביסט דאָך אַ חצוף אויך ! דרך-ארץ, דרך-ארץ, וועסט אוודאי באַלד לייקענען, אַז דו קענסט נישט די מויד — האָט דער אַלטער רב אַ צי געטון די האַנט צום איווען.

די מויד האָט זיך אַ רוק געטון צום טיש, גענומען קנופּן אונטערן האַלז דאָס קאָלירטע טיכל און פון גרויס פאַרלעגנהייט האָבן די נאָז-פליגל אָנגעהויבן ביי איר ציטערן.

— נו, וואָס שווייגסטו, יאַנקל ? — האָט דער רב איבערגעחזרט — קענסט די מויד ?

— צי ער קען מיך ? — האָט די מויד אַ וויש געטון מיט דער האַנט איבער יאַנקלס רעקל, הויזן און אַפילו שטיוול — דאָס אַלץ, רבישי, איז פאַר מיינע שווערע פאַרהאַרוועטע גראָשנס !

יאַנקל האָט אָפּגעוואָרפן איר האַנט, זיך אָפּגעשטויסט און גע-שוויגן.

— בית-דין רעדט דאָך צו דיר — האָט דער רב זיך שוין גע-בייזערט — קענסט די מויד ?

— כ׳קען, זי, רבי.

— זי איז געווען דיינס אַ כּלה ? — האָט ער ווייטער גע-פרעגט.

— יאָ, רבי.

— פאַרוואָס האָסטו זי אַוועקגעוואָרפן ?

— כ׳האָב נישט קיין האַרץ צו איר, רבי.

— אַז ער האָט דערשנאַפּט ביי מיר געלט, איז ער געלעגן גאַנצע טעג ביי מיר, רבי — איז די מויד אַריין יאַנקלען אין דער מיט — מיר אָפּגעגעסן די ביינער, נישט געזאָגט אַז ער האָט נישט קיין האַרץ צו מיר.

— וואָס הייסט ער איז געלעגן ביי דיר גאַנצע טעג ? — האָט דער קורצזיכטיקער רב געזשמורעט די אויגן און נישט געקוקט אויף דער מויד.

— ער האָט נישט געהאַט וווּ צו זיין, רבישי.

— איז ער געווען ביי דיר ?

— יאָ, רבישי.
— און ווו איז ער געשלאָפן?
— ביי מיר אין קיך.
— ביי דיר אין קיך?
— יאָ, רבישי.
— אָט ווי... וואס הייסט... — האָט דער רב זיך געדרייט אויף דעם בית־דין שטול — כ׳מיין, איר זענט טאַקע אליין געשלאָפן אין קיך, מער קיינער?

די מויד האט זיך געכאַפּט, אז זי איז אריינגעפאלן, און ס׳פּנים איז געווארן תמ׳עוואטע, ווי ביי א שאָף.

— זאָגסטו, אז מער קיינער? — האָט דער רב זיך אַ בייזער געטון.
— מער קיינער, רבישי.
— ביסט דאָך א מויד, אַ חצופה! — האט דער אלטיטשקער אַ קלאפּ געטון מיט דער קלײנער פויסט אין טיש.

יאנקל האט געקוקט פון דער זייט, געשמייכלט אין דער וואנסע אריין, וואס לאהטשע כאפּט אריין א פּסק, און זיך געשטעלט פאר נחת פון איין פוס אויפן צווייטן.

דער אלטשיקער רב איז נישט איינגעזעסן, זיך נישט אויפגעהערט צו טאפּן פאר דער דארער נאז, און ס׳האט אויסגעזען, אז ער האט גרויס הנאה פונם אויספרעגן, וויל עס וואס לענגער פארציען, וויל דערגיין ביז צום עיקר. ער האט זיך צעוויגט איבערן טיש, ווי איבער א שווערן בלאט גמרא און ווייטער געפרעגט:

— הייסט עס, איר זענט געשלאפן צוזאַמען?
— זי איז צו מיר געקראכן, רבי — האט יאנקעלע אַ זאָג געטון.
— וואָס הייסט?
— זי האָט מיך נישט געלאָזט שלאָפן ביינאַכט.
— אזוי? — האָט דער אַלטיטשקער אַ כאַפּ געטון די באָרד אין מויל אַריין, און די אויגן האָבן זיך ביי אים צעשפּילט.
— דעריבער טאַקע האָב איך מער נישט קיין האַרץ צו איר, רבי.
— רבישי, כ׳בין אן אָרעמע יתומה — האָט די מויד זיך צעוויינט

— ער האָט מיך באַגזלט און יעצט שלעפּט ׳ער זיך ארום מיט אַ צווייטער.

דער אַלטיטשקער האָט זיך אַ בויג געטון צו די צוויי יינגערע רבנים און אַלע דריי האָבן אין דער שטיל, אָן ווערטער, מיט אַ קנייטש, מיט אַ ווונק זיך דורכגעשמועסט.

— הער, לאָבוז — האָט זיך דער רב אַ דריי געטון צו יאַנקעלען

— מאַך נישט קיין לייטישע געלעכטערס און שטעל דאָ אויפן אָרט אָפּ די חתונה. זי איז אַ יתומה, דיין כּלה איז אַ יתומה. האָסט גע-לערנט חומש?

— נישט געלערנט, רבי, און כ׳האָב קיין האַרץ נישט צו איר.

— לויטן דין, שייגעץ, איז זי שוין דיין ווייב, האָסט שוין חתונה געהאַט מיט איר.

— איך האָב נאָך מיט איר נישט חתונה געהאַט, רבי!

— געוועזן, עוכר ישראל, ביסטו מיט איר?

— זי מיט מיר, רבי!

— וואס האָבן מיר היינט? — האָט דער אַלטיטשקער גערעדט זיינס — יאָ, ראש־חדש זאלט איר אָר־בערקומען. כ׳מיין דיך יאַנקעלע מיט דער כּלה, וועל איך אייך געבן חופּה וקדושין, זאָגסטו מיר צו?

— אַז...

— נישט גערעדט, כ׳וויל נישט הערן. זאָגסטו מיר צו?

— מיר וועלן קומען, רבישי — האָט די מויד פּרובירט ענטפערן פאַרן חתן.

— ער, יאַנקעלע, ער דאַרף ענטפערן. נו, זאָגסטו מיר צו?

— אַז דער רבי הייסט...

אַן אנגעכמורעטער האָט ער זיך געלאָזט צום ארויסגאַנג, די מויד נאָך איבּם. די פרייד, וואס האָט זיך געשטיקט אין איר, האָט זיך צעלייגט איבערן פינצטערן פּנים, שטוב דערציילט, אַז זי גייט חתונה האָבן מיט יאַנקלען.

1925

מײדלעך

זי איז געבליבן זיצן אויף דער קאַטעדרע, מיד געװען אָפּצו-חישן ארום דער נאָז קרייד-פלעקן, װאָס זענען זיך צעװאַקסן אין די אויסגעלאָשענע אויגן, און די הענט, פרעמדע, האָבן זיך נישט גע-הויבן.

די שרייב-ברעטער זענען געװען װייס, געשלאָגן מיט שטויב, און דאָס שװאַרצקייט האָט זיך ארויסגעטיקט, זיך געװיגט אין דער גרויקייט, װי שטייענדיקע װאַסערלעך אין א טונקלען פאַרנאַכט.

דער טומל פון אנדערהאלבן הונדערט קינדער איז נאָך אַלץ געשטאַנען אין די פיר לײדיקע װענט, װאָס זענען, דאַכט זיך, איינ-געלאָפן אין דער אייגענער לײדיקייט.

די שטילקייט, װאָס האָט זיך געשפּאַרט דורך די אָפענע פענ-סטער, האָט זיך געראַנגלט מיטן טומל, אים ביסלעכװייז איינגעזאַפּט.

די מידע אויגן האָבן געקוקט פאַר זיך, געקוקט איבער די לײדיקע בענק און נאָך אַלץ געזען קעפּלעך — שװאַרצע, בלאָנדע, רויטע.

זי האָט זיך קיין ריר נישט געטון. דאָס פּנים — ברייט, אָפן, זאַמדיקע זומערשפּרענקלעך ארום די װייסע, פלאַכע אויגן, אויף די הויכע באַקן-ביינער, װאָס האָבן זיך אויסגעגלייכט מיט דער נאָז. א מדבר — נישט קיין פּנים. די געשניטענע האָר פאַלן פּאַסמעסװייז איבערן שטערן, איבער די אויגן, לייגן זיך װי פריש-געדעקט שטרוי איבער א פּויערישע הייזל.

און אין דעם לײדיקן פּנים, װו אַן אויג האָט זיך נישט װו אָפּצושטעלן, איז פאַראַן עפּעס קינדישעס, צוגעלאָזנס, װאָס רופט ארויס ביים קלײנװאַרג פרייד און ליבע.

ס'איז געווען זי זאָל אריינקומען אין קלאַס, זיך אריינזעצן צווישן צוויי בענק מיט קינדער, אַ שאָקל טון מיט די האָר, און די פרייד פון פרישע סנאָפּעס שטרוי פינקלט אויף אין די קינדערשע אויגן. די זאַמדיקע זומער־שפּרענקלעך בייטן זיך, באַקומען קאָליר און פון דער מדבר ווערט אַ פאַרביק פעלד. ס'קליינוואַרג פאַרגאַפטע ווערן מיט־געריסן. די קינדערשע אויגן בליצן מיט נאַכט, לויכטן מיט בלויען הימל, בלישטשען מיט בורשטין פון האָניג.

אַ פרייד, אַ גרויסע פרייד העלט אויף אין די קינדער, פאַלט צוריק אויף דער לערערין. די עטלעכע דרייסיק יאָר צעפאַלן זיך אַרום איר, ווי פאַרגעלטע בלעטער אַרום אַ בוים, דאָס אומעטיקע לעבן אין דעם פאַרוואָרפענעם שטעטל צערינט, און מיט דער זאָרגלאָזיקייט פון אַ קוואַל, וואָס שלאָגט צווישן פלאַנצן, זיצט זי צווישן קינדער, זעט זי ווי זיי וואַקסן, ווי זי וואַקסט אין זיי, ווערט אַ שותף צו „מעשה־בראשית".

דער טרויער אין איר פאַרשווינדט — דען קיינער ווייסט נישט, ווי זי בענקט בייגאַכט. בענקט שוין אַזוי יאָרן אין דעם פאַרוואָרפענעם שטעטל, ווייסט נישט וואָס צו טון מיטן אויסגעהונגערטן לייב.

שוין צען יאָר, ווי זי איז אין דעם שטעטל. פאַר דער צייט איז זי פון אַ יונגער לערערין געוואָרן אַ צעוואַקסענע פאַרוואַלטערין, שוין געביטן פיר אַרויסהעלפעריגס. אַלע האָבן חתונה געהאַט און איצט האָט זי די פינפטע.

זי איז אַראָפּ פון דער קאַטעדרע, פאַרבייגעגאַנגען דעם אָפענעם אַלמער, ווו אַ יונגע, בויגיקע לערערין מיט שווערע שוואַרצע צעפּ, נאַכלעסיק פאַרקניפּט אין דער מיט פון דעם קליינעם קאָפּ, האָט צעשטעלט אויף די פּאָליצעס ביכער.

אין איר יעדן בויג איז געווען אַ מאַטקייט, וואָס באַפאַלט דעם מענטשן אין פרילינג, דרימלט צווישן ווינטלעך, רוימט איין, אַז די פרייד פון ליבע איז אין שטילקייט, אין איר באַשיידנקייט.

— געווען אויף היינט, פעלאַ.

— נאָך עטלעכע ביכער.

זיי האָבן שטיל אָפּגעגעסן אַוונט־ברויט, זיך אויסגעצויגן אויף

צווי מיידעלשע בעטלעך, ווו די ווייסקייט פון דעם בעטצייג האט נישט געלאָזט באַקוועם ליגן.

אין די אָפענע פענסטער האָבן זיך געוויגט פעלדער מיט קאָרן. אַ שיקסל איז אַרויס פון צווישן די זאנגען, שעלמיש זיך ארומגעקוקט און זיך באהאלטן אין אַן אויסגעהוילטן דעמב, וואָס איז געשטאַנען ביים עק פעלד. אַ שייגעץ איז אָנגעלאָפן, פארלוירן געזוכט ס׳מיידל, זיך געדרייט ארום דעם דעמבס צעדרייטע ווארצלען, וואס די ערד האט מער נישט געוואלט צונעמען.

מיט אַ פאטשערייַ איז דאס שיקסל ארויס פונם באהעלטעניש, געפאלן אויפן שייגעץ און גליקלעכע זענען זיי פארשוואונדן צווישן די זאנגען.

צו מזרח-צו, אין גרינלעכן הימל, איז געשטאנען א האלבע לבנה.

אומזעבארע פעדים האָבן זיך פון איין בעטל צום צווייטן דער-ציילט, אַז ס׳זינדיקע פארפירט. די פעלדער מיט קאָרן, ווו ס׳פּאָרל איז פארשוואונדן, האָבן נישט געלאָזט איינזיצן, געאָטעמט מיט אומרויקייט און אין דער אומרויקייט איז דאָס גאַנצע לעבן.

ס׳איז טונקל געוואָרן.

די פארוואלטערין איז נישט איינגעלעגן. די הענט פארוואָרפן אַרום קאָפּ, די פיס אויסגעצויגן און אונטערן האַרצן אַ ווייטיק — די וועלט איז טויב צום צער פונם מענטשן.

ס׳בלוט האָט געשרפעט:

זיגמונד, דער שטאָט-אפטייקער, האָט אנגעהויבן זי אויסצומיידן, געזוכט זיך צו טרעפן מיט פעלאן. זי האָט געשוויגן, דערשטיקט אין זיך יעדן פאַרדרוס, און וואס קעלטער זיגמונד איז צו איר געווארן, אַלץ מיט מער ווארעמקייט האָט זי ארומגערינגלט פעלאן, זיך באַגאַנגען מיט איר ווי מיט אַן איין-און-אייגציק קינד.

— שלאָפסט, פעלאַ?

— ניין.

— קום אהער.

פעלאַ איז פויל אַריבער צו דער פארוואלטערין אויפן בעטל, זיך געזעצט צוקאָפּנס, און אין דעם אָפענעם פענסטער, ווו די לעצטע פאַסעקלעך ליכט האבן זיך געלאשן, האָט זיך געשווארצט איר שווארצער קאָפּ.

דאָס פּנים מיט די זומערשפּרענקלעך איז שוין לאַנג געוואָרן איינס מיט דעם אָוונט, וואָס האָט זיך געשפּארט פון די ווינקעלאַך מיט אַ געדיכטעניש. איר קול האט געקלונגען ווייט און פרעמד:

— זאָג מיר דעם אמת, פעלא, וועסט זאָגן?

— כ׳וועל זאָגן.

— האסט אים ליב.

— ניין.

— פארוואס זאָגסטו אים נישט?

— כ׳זאג אים.

— אויב דו האָסט אים נישט ליב — האט זי פארלוירן זיך אַ שאַר געטון, געלאָזט ליגן איר קאפּ אויף פעלאס שויס — פאַר אַוועק פון דאנען. פאר דיר איז עס א שפּיל, פאַר מיר — ס׳איינציקע אין לעבן. דערצו ביסטו אזוי שיין און יונג...

פ בערדיקע הענט האבן פאנאנדערגעפלאכטן פעלאס צעפּ, זיי געקעמט מיט די פינגער און די עלנטקייט האָט שטום געוויינט אין דעם פינסטערן צימער.

דער דרימל פון אַ מיידל, וואס האט נאך קיין מאַן נישט גע־האט, האט זיך געוועקט אין פעלאס שווארצע אויגן, געהאַלטן אין איין שפּינען ארום אַ מאַנסביל.

זי האָט געוויינט, געקושט די פארהאלטערין, איר אַלץ צוגעזאגט און אליין נישט געגלויבט, אז זי האט ליב זיגמונדן.

1926

אין שאַפּ

מאַזיניס שאַפּ פון זיידענע קליידער איז געווען פאַר דער יוניאָן אַ פעסטונג, וואָס מען קאָן נישט איינגעמען. חדשים-לאַנג האָט די יוניאָן געהאַלטן אין אָרגאַניזירן דעם שאַפּ, אַרויפגעשיקט צו מאַזיניק די בעסטע שניידערינס פון פאַך. קיין איינע פון זיי האָט זיך אָבער לאַנג נישט געקאָנט האַלטן, און דער שאַפּ איז געבליבן נישט אָרגאַניזירט.

די איטאַליענער, וואָס האָבן געאַרבעט ביי מאַזינין משפחה־ווייז, געלעבט מיט דער אַלטער היים, זענען געווען שטאָלץ מיט זייער בעל־הבית. זיי האָבן ביי דער מינדסטער געלעגנהייט נישט פאַרפעלט צו דערמאָנען, אַז דער בעל־הבית שטאַמט פון יענעם מאַזיני, וואָס הענגט ביי יעדן איטאַליענער אויף דער וואַנט און וואָס האָט צוזאַמען מיט גאַריבאַלדין געהאָלפן באַפרייען איטאַליען.

ווענעציע, רוים, פלאָרענץ — יעדע שטאָט האָט זיך געהאַט ביי מאַזינין אַ אייגן שאַפּ אַ ווינקל. די שטעט האָבן אָנגעהאַלטן די חוקה איבער די פלעצער, זיי איבערגעגעבן צו אייגענע, צו לאַנדסלייט. און יעדעס מאָל, ווען די יוניאָן האָט זיך געוואָלט אַריינרייסן אין דער איטאַליענישער פעסטונג, אַרויפגעשיקט איין שניידערין נאָך דער צווייטער, זיי זאָלן העלפן אָרגאַניזירן דעם שאַפּ, האָבן איבער הונדערט פּאָר אויגן, גרויסע, גייציקע פאַרטריבן דעם שונא.

די יוניאָן האָט אָבער נישט גערוט, און נישט אַזוי די יוניאָן, ווי די שוואַרצע פּאָלי, אַ יונגע יוניאָן־טוערין, וואָס האָט שוין געהאַט הינטער זיך צענדליקער אָרגאַניזירטע שעפּער, געהאַט הינטער זיך סטרייקס און אפילו תפיסה — פון אַ טאָג ביז אַ חדש. פּאָלי האָט ביי אַ מיטינג זיך אַליין פאָרגעשלאָגן:

— מאָרגן גיי איך זוכן ביי מאזינין ארבעט... אפשר וועט זיך מיר איינגעבן צו אָרגאניזירן דעם שאפּ...

— איר קענט דען שניידעריי? — האָט עמעצער געפרעגט.

— לעכער אויסנייען קאָן איך, פאסטריגעס ארויסציען קאָן איך — האָט פאָלי ווילעריש געבומען אויסרעכענען אויף די פינגער איין מלאכה נאָך דער צווייטער.

— איר וועט מאכן קאשע אויף וואסער!

— נישט געזאָרגט, פאָלי, די יוניאָן וועט מיט פארגעניגן דעקן דעם אונטערשיד — איז דער דעלעגאט געווען באגייסטערט פון פאָרשלאג.

— מוחל, מוהל — האָט פאָלי געמאכט א מינע פון א צעפּיעש־טשעט מיידל. — כ׳האָב אזוי פיל טענות צו דער יוניאָן, וועל איך האָבן נאָך איינע, וואָס כ׳וויל אָבער יאָ, איז מיטנעמען בארבאראן אויפן חשבון פון דער יוניאָן. צו אן אייגענער, אן איטאליענערין. וועלן זיי האָבן מער צוטרוי.

פאָלי און בארבארא זענען אָנגעקומען צו מאזינין אין שאפּ אריין. איטאליענערנס האָבן זיי אויפגענומען מיט חשד, געקוקט אויף זיי, ווי אויף קאנקורענטן. פאלי האט זיך געהאלטן פון דערווייטנס, ארויסגעשטעלט ביי יעדער געלעגנהייט בארבאראן.

בארבארא, א יונגע, א הויכע, ס׳פּנים אפן, קינדיש, אויגן גרויסע, שטילע. דורך דער שטים, וואס האָט פארטריבן יעדן פארדרוס. איז בארבארא אויף דער צווייטער וואך געווארן היימיש מיטן גאנצן שאפּ. פאר יעדן האט זי געהאט א שמייכל, א ווערטל, שטענדיק גרייט געווען צו טון א טובה. ביסלעכווייז האבן די עלטערע איטאליענערינס זיך גענומען שארן ארום איר. מען האָט זי מיטגענומען, זי זאָל זיך אויסטענן מיטן מאשיניסט, מען האט זי געפרעגט מבינות, געבראכט א היימישן בריוו איבערצולייענען; און אז בארבארא האָט איינמאָל אָנגעשריבן פאר אן איטאליענערין א בריוו צו אירע קינדער, האט א האלבער שאפּ געוויינט. א חשובע זקנה מיט א פּנים פון אן אלטער קייסערין, וואס האט בארבאראן ביז אהער נישט באמערקט, האָט נאכן בריוו לייענען זי באטראכט. די זקנה האָט געשארט פון זיך די פאַ־סטריגעס, וואָס האָבן זיך געפּלאָנטערט אין די האר, אין די פאלדן פונם קלייד און זיך אפגערופן:

— זעסט אויס צו זיין אַן איידל קינד, נישט עפּעס אַ שניידערין פון דער היים.

באַרבאַרא האָט געשמייכלט.

— זענט איר טאַקע אַזוי פאַראַרעמט געוואָרן, אַז דו מוזט אַרבעטן אין אַ שאַפּ? — האָט די זקנה באַדויערט באַרבאַראַן, און אירע צעדרייטע פינגער האָבן נישט אויפגעהערט צו שלעפּן פּאַסטריגעס.

— וואָס פעלט אייך איין, באַבעשי, אַז מיר זענען רייך געווען?

— איז באַרבאַרא אונטערגעגאַנגען צו דער זקנה — איינס מוז מען אָבער צוגעבן — מיין מוטער וואָלט פאַר מאַזינין נישט געאַרבעט.

— פאַרוואָס?

— ווייל ער צאָלט ווייניקער, ווי אין קלענסטן יוניאָן-שאַפּ און זעט, אַז מיר זאָלן אַרבעטן לענגערע שעהן.

— טאַקע נישט שיין פון מאַזינין אויסצונוצן אָרעמע מענטשן — האָט זיך עמעצער אָנגערופן.

— איר מעגט עס נאָך אַמאָל זאָגן! האָט פּאַלי פון דער זייט אונטערגעכאַפּט.

די שמועסן האָבן זיך איבערגעחזרט יעדן טאָג ביים מיטאָג, ביים אַהיימגיין, אַפילו ביים רויש פון די מאַשינען.

באַבעס, מאַמעס, טעכטער, אַנגעטון אין שוואַרצן, זענען געזעסן געבויגענע פון דער פרי ביז נאַכט, געוואָרן איינס מיט די מאַשינען, און דער שטענדיקער רויש און קלאַפּעריי האָט נישט געשטערט דאָס רעדן צווישן זיך. זיי האָבן זיך נאָך אַלץ געשראָקן פאַר באַרבאַראַן און פּאַלין, אין תּוך אָבער צוגעגעבן, אַז ס'יונגוואַרג איז גערעכט.

ס'האָט לאַנג נישט גענומען און באַרבאַרא האָט געהאַט אויף איר זייט די שנעלסטע שניידערינס פון שאַפּ. זי האָט אַליין נישט געגלויבט. דאָס וואָס האָט זיך איר איינגעגעבן צו אָרגאַניזירן דעם שאַפּ, האָט אויך פאַרגרעסערט דעם גלויבן אין זיך, אין אירע אייגענע כּחות, און באַרבאַרא האָט אַ טראַכט געטון, אַז פּאַלי איז דאָ איבעריק, שטערט בלויז. מען דאַרף די זאַך אינגאַנצן אַרויסנעמען פון אירע הענט. און אַז דער שאַפּ איז געווען צוגעגרייט, איז באַרבאַרא פאַר גרויס פרייד אַוועק אין דער יוניאָן, אַליין געהאַלט אָנזאָגן די בשורה.

— האַלאָ, באַרבאַראַ! — האָט דער דעלעגאַט זי באַגעגנט מיט בײדע הענט. — װען איר װײסט, װאָס פאַר אַ מתּנות מיר האָבן פאַר אײך?! איך אַזאַ ערפאָלג האָט זיך קײנער נישט געריכט. הײסט עס, מאָרגן אָרגאַניזירן מיר אײער שאַפּ! זי האָט אױסגעװײנלעכע אָרגאַניזאַטאָרישע פעיקײטן, פאָלי, מײן איך! איר װײסט גאָרנישט, װאָס פאַר אַ געװינס דאָס איז פאַר אונז!

באַרבאַראַס פרײד איז ערגעץ אױסגערונען און איר שטענדיקער שמײכל איז אױך נישט געװאָרן. זי האָט מיט אַן אַנדער קול, נישט מיט אירן, אַ זאָג געטאָן:

— דעם שאַפּ האָב איך אָרגאַניזירט, נישט פאָלי!

— און פאָלי טענעט, אַז איר, באַרבאַראַ, שטערט איר נאָר.

— זי איז אַ ליגנערין!

— ע, באַרבאַראַ — האָט דער דעלעגאַט זי געװאָלט באַרויקן — פאָלי האָט שױן נישט אײן שאַפּ אָרגאַניזירט, אָנגעפירט סטרײקס און געזעסן תּפיסה. כ׳פאַרזיכער אײך, נישט פאַר גנבה... רײדן אַזױ װעגן אַ חברטע מיט גרױסע פאַרדינסטן פאַר אונזער יוניאָן, װאָס זאָל איך אײך זאָגן, איז טאַקע נישט שײן!

— מאַזיניס שאַפּ האָב איך אָרגאַניזירט, נישט זי! — האָט באַרבאַראַ, אַ פאַרעקשנטע, געטענעט אירס — אַז פאָלי קאָן זיך צומאָל נישט דורכרעדן מיט די מענטשן, פאַרשטײט קײן איטאַליעניש נישט.

— װען פאָלי פאַרשטײט איטאַליעניש, װאָלט דאָך די יוניאָן אײך קײן „װײדזשעס" נישט געצאָלט!

באַרבאַראַ האָט געפילט, אַז נישט גענוג, װאָס מען באַגײט געגן איר אַן עװלה, באַלײדיקט מען זי נאָך אױך. פון פאַרדרוס האָט זי גע־שלונגען טרערן. אפגעמאַכט נישט צו פאַרשװײגן.

צומאָרגנס האט זי אױסגעמיטן פאָלין, זי פאַרבײגעגאַנגען, װי אַ פרעמדע. פאָלי האָט עס באמערקט, זיך נישטװיסנדיק געמאַכט.

דער שאַפּ איז געװען אױפגערומט. די אָרגאַניזירטע הענט, װאָס האָבן זיך געגרײט צו גײן נאָך דער אַרבעט אין דער יוניאָן אַרײן, האָבן געזען, מען זאָל נישט אַרבעטן קײן „אָװער־טײם". דער עולם האָט זיך געקליבן אין קאָרידאָר, געגעסן װער אַ סענדװיטש, װער

אָן עפּל, געוואַרט אויף די אנפּירעריינס און אין דער אויפגעהייטערקייט איז געווען די מורא פאַר דעם נייעם.

באַרבאַרא איז די ערשטע אַרויס, נאָך איר — פאָלי. באַרבאַרא איז צוגעגאַנגען צו דער חברטאָרן:

— כ'וויל דורכאויס, פאלי, זאָלסט היינט אין דער יוניאָן זאָגן, אַז ארגאניזירט דעם שאָפּ האָב איך, נישט דו.

— רעדסט נאַרישקייטן, באַרבאַרא!

— וועל איך אַליין זאָגן.

— ס'וועט דיר קיינער נישט גלויבן.

— אויב מען וועט מיר נישט גלויבן, — האָט באַרבאַרא אָנגעכאַפּט פאַלין פאַר א האַנט, — וועט מאַזיניס פלאַץ נישט ווערן קיין יוניאָן־שאָפּ!

— ווערסט זיך אויסטענען אין דער יוניאָן, האָט פאָלי זיך געבעטן ביי באַרבאַראַן. — קום דערוויַיל! אַזאַ עולם אין קאָרידאָר איז פאַרדעכטיק! ווילסט דווקא דער פאָרמאַן זאָל ארויסקומען?

— טאַ זאָג מיר צו! — איז באַרבאַרא באַשטאַנען אויף אירס.

— כ'וועל דיר גארנישט צוזאָגן!

— וועל איך זיך נישט רירן פון אָרט!

— האַנדלסט, באַרבאַרא, ווי א סקעב!

באַרבאַרא האָט זיך א צי געטאָן, זיך אריבערגעבויגן איבער פאַלין, און איידער דער ארומיקער עולם האָט זיך געכאַפּט, איז איין אנפּירערין אריין דער צווייטער אין פּנים, אין די האָר. מען האָט זיי גלייך פאַנאַנדערגענומען און א טומל, א ווייבערשער טומל, האָט זיך אנגעפאַנגען.

1926

אונטערוועגנס

מיט דער נאכט האט ס קלענסטע ווינטל אויפגעהערט בלאזן, זיך פארלוירן אין דער פינסטערניש. אַ פארדעכטיקע שטילקייט האט געהאנגען איבערן שמאָלן אספאלט־וועג, זיך אויסגעמישט מיט די לאנקעס, וואס האבן זיך געצויגן רעכטס, לינקס. פון מאָל צו מאל האט זיך פארבייגעטראגן אן אויטאמאביל. די שיין־ווארפער האבן אויפגעלויכטן איבערן אַספאַלט, באַלד זיך געלאשן און די פינסטערניש איז נאָך בולטער געווארן.

און אַז מען האָט אָנגעשפּיצט די אויערן צום הימל, וואס איז געלעגן אַן אָנגעזאַפּטער, אַן אָנגעשוואָלענער, האַרט איבערן קאָפּ, האָט מען געקאָנט הערן, ווי טראפּנס קלאַפּן צווישן בלעטער. פויקן איבערן דאַך פונם אויטאָמאָביל.

דר. שוואַרץ איז געפאָרן פון די קעטסקילס, ווו ער האט פארבראַכט די „וויק־ענדס” (סוף וואָך) מיט זיין פאמיליע. לעבן אים ביים ראָד איז געזעסן מאַדאַם גאלדין, דעם דאָקטאָרס אַ שכנה, נאָך גאָר אַ יונגע מיט שווארצע, לאַכנדיקע אויגן. זי האָט זיך מיטגעכאַפּט מיטן דאקטאָר אין שטאָט אַריין, געוואָלט איבעראשן דעם מאַן מיט איר קומען.

עס האָט גענומען שטארק רע:ענען.

פון די ט:אפּנס זענען געווארן בייטשן, געשמיסן אין דער קרום מיט אַ סווישטש און דער אספאַלט־וועג, אַ נאסער, האט זיך אַנטקעגנגעטראגן ווי אַ טייך.

האט איר געדאַרפט פאָרן, מיסעס גאלדין, אויף אַזאַ וועטער?

— האָט דער דאקטאר גענומען טרייבן פּאמעלעכער די מאַשין.

— איר האָט דאָך מיך צוגערעדט, דאקטאר!

— כ׳האָב געוואָלט, ס׳זאָל מיר זיין היימלעכער, — האָט דער דאָקטאָר געשמייכלט — איר אָבער האָט זיך נישט געדארפט לאָזן איבערעדן. ווי לאנג איז ווי איר זענט געווען אין ניו יאָרק?
— שוין באלד דריי וואכן.
— בענקט איר שוין נאָכן מאַן?
— אוודאי בענק איך.
— און דער מאַן נאָך אייך? — האט דער דאָקטאָר פון דער זייט מיט איין אויג אַ קוק געטון אויף איר — ער זעט אַפילו נישט זאָרגן, ער זאָל זיך לאנגווייליקן אין שטאָט!
— וואס האָט איר זיך אנגעזעצט, דאקטאר? — האט מיסעס גאָלדין אַן עפן געטון די ליפּן און פון די ווייסע ציין האט אַ שפּריץ געטון א געלעכטער.
— ווייל איך בין אַ מענטש פון יושר. — האט דער דאָקטאר גישט אויפגעהערט זיך צו וויצלען.
— אויב איר זענט יא אַ מענטש פון יושר, דאקטאר, גיט מיר עפּעס איך זאָל נעמען אויף זיך, איך ווער געפרווירן! — האָט די שכנה זיך געטוליעט אין איר געבלימלט קלייד מיט קורצע ארבל.
— איר האט געדאַרפט מיטנעמען אַ סוועטער, — האָט דער דאָקטאר פאריסן דעם קאָפּ, דער רעגן זאָל אים נישט אריין אין די אויגן.
— כ׳האב אייך נישט געדארפט פאלגן, דאקטאר, און בלייבן אין האטעל.
— דאס זאג איך דאך — האט דער דאקטאר נישט אויפגעהערט צו שמייכלען און ארויסגעשלעפּט פון הינטער זיין געזעס א האריקע דעק — הילט אייך איין!
דער רעגן האט איינגעזאַפּט די פאַרעקייט, אפּגעשווענקט די היץ און עס איז מיט אמאל קאלט געווארן.
די שכנה האט אריבערגענומען דידאזיקע דעק איבערן קאפּ, זיך איינגעוויקלט אין איר, ווי א דארפישע גויע און שטיפעריש אַ קוק געטון אויפן דאקטאר.
— ס׳זאל כאטש לאנג נישט אנהאלטן!
— דער רעגן ווערט אלץ שטארקער, — האט דער דאקטאר

געהאלטן אין איין ווישן די שויב, וואס איז אויפן ארט גלייך ווידער פארגאסן געווארן מיט שנירלעך וואסער.

דער אויטאמאביל האט געטרייסלט, געשגיטן מיט אַ שפריץ די וואסערלעך וואס האבן זיך אַנגעקליבן, ווו דער וועג איז געווען אויסגעגעסן. ס׳יונגע לייב, דערוואַרעמט פון דער האריקער דעק, האָט זיך געהויבן ביי דער שכנה. זי האט געקוקט אויפן דאָקטארס קאלטע פינגער, וואס זענען געווען ווי צוגעוואקסן צום ראד, וואָס ער האט געדרייט, געפילט, ווי פון דעם פאמעלעכן פאָרן קלעפן זיך ביי איר די אויגן-דעקלעך און געטראכט, אז אונטער דער האריקער דעק, וואלט דער דאקטאר געקאנט אנווארעמען די הענט. איר איז גוט געווען. אַ דערפאר, וואס איר איז ווארעם און ארום גיסט מיט צעבערס, אַ דערפאר, וואס זי איז מיטן דאקטאר איינע אליין אין מיטן פעלד. קעמערלעך, איינס קלענער פונם צווייטן, האָבן זיך געהאלטן אין איין עפענען אין מוח, עפעס איינגערוימט, וואס מ׳קאן גאר פאר די ליפן נישט ברענגען און אַ ליכטיקער שמייכל, וואס איז דערגאנגען צום פנים, האט געווארעמט יעדעס גליד אירס.

זי האט אויפגעציטערט:

— וואס איז דאקטאר?

— אוממעגלעך ווייטער צו פארן, מ׳דאַרף איבערוואַרטן דעם רעגן.

— און אז ס׳וועט נישט אויפהערן? — האבן די אויגן איבער געשראקענע געקוקט אויפן דאקטאר און זיך נישט געשראקן.

— וועט מען נעכטיקן דא, — האט דער דאקטאר געשמייכלט.

— אין מיטן פעלד?

דער אויטאמאביל איז געבליבן שטיין. דער מאטאר האט געסאפעט, געשיפעט פון דעם וואסער, וואס איז געפאלן אויף די פארמאכטע בלעכן מיט אַ קלימפעריי.

דער דאקטאר, אַ געוויקסיקער, מיט ברייטע פלייצעס, איז אַ היטל אראפ פון דער מאשין, זיך געפארעט ביי די לעדערנע פלאכסעס געזען עס זאל נישט אריינרעגענען. אַ דורכגענעצטער. מיט אַ נאסן

שויבער האר אין די אויגן, האט ער א נעם געטון די שכנה פאר א האנט און געעפנט דאס טירל:

— אינעווייניק קומט אינגאנצן נישט דער רעגן!

מאדאם גאלדין האט זיך אויפגעשטעלט. דער ווינט האט א ריס געטון די שפיצן פון דער דעק, זיי געעפנט און אויפן דאקטאר האט א בלאז געטון מיט ווארעמקייט. ער האט געעפנט ס׳צווייטע טירל, פאר־שטעלט מיט דער פלאכטע, זי זאל נישט נאס ווערן און זיך גע־איילט:

— נו, מאנצט שוין אריין, גיכער!

מיט א קוויטש איז זי אריין אין דעם הינטערשטן טייל פונם אויטאמאביל. דער דאקטאר האט נאך זיך פארקלאפט ס׳טירל, פאר־העקלט די פלאכטע און ביידע זענען געבליבן אין דער פינסטער. איצט ערשט האט דער דאקטאר זיך ארומגעזען, אז דער רעגן האט אים דורכגענעצט ס׳רעקל, ס׳העמד, ביז צום לייב. ער האט זיך נישט געקאנט אנשפארן מיט די פלייצעס אן דעם ווענטל פון געזעס, אזוי דורכגענעצט איז ער געווען. די שכנה האט עס באמערקט אין דער פינסטער [...]ן זיך אנגערופן:

— טוט אויס ס׳רעקל, ס׳איז דאך פיטש־נאס, איר קאנט זיך נאך פארקילן!

— לעבן אייך וועל איך זיך נישט פארקילן, — האט דער דאקטאר זיך א שטעל געטון, אנגעשלאגן דעם קאפ אן דעכל פונם אויטאמאביל און אין דרייען א געבויגענער אויסגעטון ס׳רעקל.

מאדאם גאלדין האט א נעם געטון פון זיך די האריקע דעק, געהאלט איינהילן דעם דאקטאר, אים פארזיכערט, אז ס׳איז איר ווארעם.

— איר זענט דאך אן איינגעשפארטער, דאקטאר!

ער האט זיך געוועדט, איר צוגעהאלטן די הענט און אליין נישט געוווסט, פארוואס ער האט זיך מיט אמאל צעלאכט:

— לאמיר זיך טיילן מיט דער דעק.

— גוט, דאקטאר!

ער האט איינגעוויקלט די שכנה מיט א האלבער דעק און די צווייטע העלפט האט ער פארווארפן ארום זיך. די אויערן האבן ביים דאקטאר אנגעהויבן צו פלאמען.

— א שאד, וואס ס׳דונערט נישט, — האט די שכנה זיך צוגעשארט צום דאקטאר.

— איר האט נישט מורא פאר א דונער? — האט דער דאקטאר געפרעגט און באמערקט, אז ביידע זענען פון דערזעלבער הויך.

— איצט וואלט איך נישט מורא געהאט.

די ווארעמקייט, וואס האט זיך געטראגן פון דער שכנה, האט דורכגענומען דעם דאקטאר און אז זיי זענען אזוי געזעסן א ווייל, איז שווער געווען צו זאגן, ווער ווער ווארעמט.

דער רעגן האט געקלאפט איבערן לעדערנעם דאך פונם אויטאָמאביל מיט קינדערשע פיסלעך. ביידע האבן פארגעסן, אז זיי געפינען זיך אין מיטן פעלד, אז דער רעגן ווערט אלץ שטארקער. אין די פארמאכטע אויגן זענען געשטאנען פלאמען, געטריבן ס׳בלוט מיט אַ פיינלעכער פרייד און די לייבער האבן געברענט.

קאלטע טראפנס האבן אַ שפריץ געטון. ביידע האָבן אויפגעציטערט און זיך הארציק צעלאכט:

ס׳רעגנט אריין!

דער דאקטאר האט אויסגעשטרעקט אַ האנט, שטייפער פארצויגן די פלאכטע און זיך נישט גערירט פון ארט. פון די פעלדער איז אנגעלאפן א ווינט, געשמיסן דעם רעגן אין די ווענטלעך פונם אויטאָמאביל. די שכנה האט זיך נישט געפילט זינדיק, ווי דער רעגן וואלט אלץ אפגעשווענקט און דער דרויסן א פארווינטער האט זיי איינגעוויגט.

1926

דער משומד

ביים אַריינקומען אין שטוב, ווו ס׳האָט געטוכלט מיט ביבער־פעל און רויע פיש, האָט זאַלעסקי מיט דער נאָז דערשמעקט, אַז פרעמדע מענטשן זענען ביי אים געווען. קיין זאַך איז ניט געלעגן אויפן פּלאַץ. אין די שופלאַדן פון דער קאָמאָדע, אין די שענק, אין די קופערטס — אומעטום האָבן פרעמדע הענט גענישטערט.

ביים טיש איז געזעסן זיין זון, ראָך, און אַ לעדערן רעקל, וואָס האָט געבלישטשעט מיטן גליווער פון פישיוך. ער האָט געפּלאַטעט אַ נעץ.

— ווער איז דאָ געווען, ראָך? — האָט דער פאָטער געפרעגט.

— ס׳גאַנצע דאָרף, טאַטע!

— וואָס ווידער?

— ווייסט דאָך!

— כ׳ווייס גאָרנישט!

— שפּילסט זיך, טאַטע, מיט פייער.

— שפּיל איך זיך!

— דער גלח איז אויך געווען — האָט דער זון אַרויסגעלאָזט די נעץ פון דער האַנט און פון דער זייט געקוקט אויפן פאָטער.

— וואָס זוכן, די כאַמעס, ביי מיר. דעם נישט־גוטן? — האָט זאַלעסקי, אַ הויכער, עלטערער פישער, מיט אַן אויסגעבויגענער פּלייצע, פאַרמאַכט איין שופלאַד נאָכן צווייטן — און ווייז מיר נאָך איינעם אין דאָרף, וואָס לאָזט זיך קאָסטן אַזוי פיל געלט אויפן „קאָשטשאָל“ ווי איך?

— זיי גלויבן אונז נישט, טאַטע.

— דיר אויך נישט?

— איך וואלט שוין מיט זיי דורכגעקומען.

— ווער-זשע, זון, שטייט דיר אין וועג? איך?

דער זון האט נישט געענטפערט.

— וואס שווייגסטו? אַז דו אַליין, ראָך, ביסט נישט בעסער! נו, איך בין אַ משומד, דערצו נאָך א רייכער משומד! אבער דו, ראָך, ביסט דאָך שוין אַ געבוירענער קריסט. דיין זיידע איז דער רייכסטער פויער אין דאָרף. וואס ווילן זיי פון דיר?

— ווילן וויסן צי דו היטסט אפ דעם יידישן פסח, — האט ראָך חוצפהדיק א זאָג געטון און די פינגער זיינע האבן זיך גע־פלאנטערט אין דער בעק.

— דו ווייסט דאָך!

— אוודאי ווייס איך!

— פארוואס זאגסטו זיי נישט?

— כ׳וויל, טאטע, זאָלסט בלייבן דעם פסח אין הויז.

— כ׳וועל נישט בלייבן, ראָך!

— זיי וועלן אונז אונטערצינדן.

— דער הייליקער ציריל, דער ממונה איבער פייער, וועט אפּ־ראטעווען ס׳הויז.

— לאָך, טאטע, לאָך, נאָר איך זאָג דיר, זאלסט דעם פסח בלייבן אין הויז. מען היט יעדן טריט דיינעם.

— אויב מען היט יאָ, וועל איך דווקא נישט בלייבן!

— ס׳פאלק טענעט, אַז איבער דעם פאלן די בהמות.

— און אז איך בין פינף מאָל אַ טאג געגאנגען אין „קאשטשאָל" אריין — האט דער פישער זיך אויסגעגלייכט — האט מען אויף מיר נישט גערעדט? וואס כ׳זאל נישט טאָן, ראָך וועט שוין נישט טויגן!

— זיי זאגן, טאטע, אז דו ביסט נישט קיין קאטאָליק און נישט קיין ייד.

— און וואס זאָגסטו?

— איך זאג גארנישט — האָט דער זון זיך א שטעל געטון — כ׳וויל נאָר זאלסט מיר צוליב טון און דאס מאל בלייבן פסח אין דאָרף.

— און אז נישט?

שטומע, פארעקשנטע, זענען טאטע-זון געשטאנען אַ ווײַלע איינער קעגן אנדערן. זעכציק יאר האט מיט ביטול געקוקט אויף צוואנציק יאָר. דאָ אינם שטיבל, ביים טייך, האָט זיך אָנגעהויבן אַ לעבן און עס ענדיקט זיך מיט אים, איין רינגעלע. און אַז ער בלייבט אליין מיט זיך — שווימט ארויס זיין טאַטע, זיין זיידע, איבער הונדערט יאָר לעבן, וואָס איז שוין לאַנג אַוועק מיטן רויך, און לאָזט אים נישט רוען ביז דעם היינטיקן טאָג.

דער פישער איז ארויס אויפן הויף, אנגעצויגן אַ נאסע נעץ אויף פלעקער, אפגעבונדן די בליירנע זינקערס און מיט א ליולקע אין מויל געקוקט אויפן טייך.

זיין שכן, אַ רייכער פויער, צו וועמעס טאָכטער ראָך שדכנט זיך, האָט פארבייגעפירט אַ יונג פערד. דער פויער האָט געקוקט אויפן געבויגענעם פישער, ווי אויף א נידעריקערן פון זיך און געוואַרט ער זאל אים פריער באגריסן. ס׳פערד האָט זיך צעהירזשעט. דער פישער האָט זיך אום-געקוקט:

— וואָס זעט מען דיך נישט, שכן?

— איך האָב געמיינט, דו ביסט נישט אין דאָרף — האָט דער פויער זיך אפגעשטעלט מיטן פערד

— ווו דען זאָל איך זיין?

— ס׳פאָלק טענעט, אַז דו ווילסט ווערן אויס קאַטאליק. איז עס אמת?

— נישט אמת!

— זיי זאָגן, אַז מען זעט דיך זעלטן אין „קאָשטשאָל״, און אויף פסח פאָרסטו צווישן יידן?

— וואָס זיי זאָגן אַלץ?...

— היט זיך, שכן!

— פארוואס זאָל איך זיך היטן?

— כ׳ווייס נישט, נאר ס׳פאָלק בונטעוועט זיך קעגן דיר. שטייען אויף אלע וועגן, זאלסט פון דארף נישט אַרויס. מיר זענען שוין יאָרן שכנים, זאָג איך עס דיר.

דער פויער איז נישט געוואָרן צווישן שטאלן און פלויטן, און

דעם פישערס אויג איז געפאלן אויפן טונקלען, פלאכן וואסער, ווי שורות שיפלעך האָבן ארויסגעשטעקט, ווי קברים.

זיין לעבן דא אין דארף האָט זיך געדויכערט פאר אים, זיך דערברענט, זיך דערווייטערט פון דעם איינגעהויקערטן שטיבל, וואס ער האט מיט יאָרן צוריק אויסגעבויט.

ביז האַלבער נאַכט האָט ער זיך געדרייט אַרום טייך, גערעדט מיט זיין געשטאָרבענעם טאַטן, מיט זיין זיידן. זיי דערציילט, אַז פאַר די לעצטע פאָר יאָר כאַפט ער זיך אַרויס אויף יעדן פסח פון דאָרף, גייט צו־פוס אַזש קיין ווארשע און דאָרט ריכט ער אָפּ דעם סדר צווישן יידן.

פונם איינגעהויקערטן שטיבל האָבן זיך געהערט קולות. דער פישער האָט זיך נישט פאַרלוירן, גענומען גיין מיטן ברעג. ער האָט געוווּסט, אַז דאָס זוכט מען אים, און באַשלאָסן פאר קיין פאַל זיך נישט אונטערצוגעבן.

מיטן רעכטן פוס האָט ער פון ברעג אַראָפּגעגליטשט אַ שיפל אין וואסער אַריין, זיך אַ וויג געטון מיטן שווערן גוף, געבליבן שטיין א הויכער, עטוואָס א געבויגענער. ער האָט אָנגעשפּארט דעם גלאטיקן דראנג אָן די שטיינער פון דעק, זיך אַ שפּאַר געטון, און דאָס שיפל האָט זיך גענומען אַריינשניידן אין דעם שטילן וואסער, געגאַנגען קעגן שטראָם.

אויפן ברעג זענען געשטאַנען פויערים מיט אויפגעהויבענע הענט, געשריען:

— אָט איז ער!

— אָט איז ער!

אַנדערע האָבן אָפּגעבונדן שיפלעך זיך אַריינגעזעצט, זיך גענומען יאָגן נאָכן פישער.

דער פישער האָט זיך אויסגעגלייכט. ער איז געשטאַנען אין מיטן שיפל, געמאָסטן ס'וואַסער, געאַרבעט מיטן דראנג, ווי מיט וויאָסלעס. מיט פרייד האָט ער זיך דערווייטערט פון דאָרף, נישט געזען מער די שיפלעך, וואָס יאָגן זיך נאָך אים.

פונם באַגינען, וואָס האָט זיך געשניטן אַ פלאַמיקער פון וואַסער ארויס, איז ארויס־געשווומען אַ שיפל. אַ הויכער יונגערמאַן מיט ווייכע,

טיפע אויגן, וואָס ס׳וויל זיך קוקן אין זיי, איז געשטאַנען אין מיטן שיפל און אױיאָסלעס.

דער פרעמדער האָט נישט באַמערקט, ווי דיין שיפל וויגט זיך, איבט זיך, טראָגט זיך מיטן שטראָם, ווען ס׳וואַסער געשווילט, קאָן זיך אָנשלאָגן אָן די שטיינער, וואָס רייסן זיך פון וואַסער, ווי בערג.

און אַז דאָס שיפל האָט זיך אויסגעגלייכט מיטן פישערס, האָט דער פרעמדער אויף אים אַרויפגעלייגט אַ האַנט:

— גוט, וואָס דו האָסט בטחון אין גאָט.

דער פישער האָט זיך אומגעקוקט און קיינעם נישט געזען אַרום זיך. אַ ליכטיקער שימער האָט זיך דורכגעטראָגן איבערן וואַסער, עס איז געוואָרן מיט אַמאָל שטיל — די שטילקייט וואָס דאַרף עפּעס געבוירן.

עס האָט אָנגעהויבן טאָגן.

1920

פעטש

נאָכמיטאָג זענען די ווייבער געגאַנגען פארברענגען, איבערגעלאָזט די מענער מיט די קינדער. די מענער האָבן זיך געמאכט הארץ, געבליבן, געלאָזט די קינדער איבערדרייען ס׳הויז, זיך קריכן אויף די קעפ, באַדויערט די ווייבער, וואָס זיי דארפן יעדן טאָג אויסשטיין פון דעם קליינוואַרג און זיך געטרייסט, אז זיי וועלן האבן דעם אונטער פאר זיך.

איינער פון די טאטעס האָט זיך א גאנצן נאכמיטאָג געפוצט:

— ווו גייט איר, יאבלאָן?

— צו די לעווינס.

— א ווילע, די מאדאם לעווין.

מיט די שטערן זענען די טאטעס געוואָרן אומרויקער, זיך גע־דרייט אין די צימערן, ווי אין שטייגן, יעדע ווילע זיך באגעגנט אין קיך, וואָס האָט באלאנגט צוביידן, זיך איבערגעוואָרפן:

— זיך צעהוליעט, הא?

ס׳קליינוואַרג האט געוויינט. די טאטעס האבן געשטאָפּט די קינדער, זיי געפאקט שלאפן אויסגעשמירטע, פארהעשעטע, געשטאָגן צעדרייטע איבער די געלעגערלעך, געשריען:

— שלאָפן!

— שוין שלאָפן!

— שאַ!

אויסגעמאטערטע זענען די קינדער אוועקגעפאלן. אין הויז איז שטיל געוואָרן. די מענער האָבן כמעט אויס־עמיטן צו רעדן, געשפרייזט איבער די צימערן געהאלטן אין איין ארויסשלעפן די זייגערס, זיך איינגעהערט צו יעדן טראָט אויף די טרעפּ. דער פּאַרדרוס איז גע־

וואקסן, זיך צעוואקסן, געשפּאַרט די נכפּה אין האַלז אַריין. די נאָז־לעכער האָבן געראַכערט, ענגער געמאַכט די צימערלעך.

— אַן אַנשיקעניש, האַ?

— טאַקע, אַן אַנשיקעניש!

— הערט, יאַבלאָן, איר קאָנט גיין, איך בין דאָך דאָ.

— רחלע קאָן זיך אויפכאַפּן און איך דאָ מאַכן אַ תּתונה.

— ס'איז טאַקע שוין שפּעט?

— זיי האָבן שוין געדאַרפט זיין.

— קאָנען דאָך יעדע מינוט אָנקומען. האָט יאַבלאָן זיך אָנגערופן,

— אַז נישט דאָס, — בלייבט מען אַן אָוונט אין שטוב! וואָס ס'באַליידיקט, איז זייער אויסגעהונגערטקייט צו פאַרברענגען. נעכטן איז מען געווען אין די „מואוויס", הייַנט ווידער, ווי אַזוי, דאָס אַ מענטש אַזוי אויסגעהונגערט, פאַרגעסט דעם מאַן, קינדער און אַלץ צוליב דעם טריפהנעם האַלז...

— אַז מיר אַליין צעלאָזן זיי!

— גערעכט, שער! אין יוראָפּ וואָלט זיך דאָס אַ מאַמע נישט ערלויבט.

דער שמועס האָט זיך נישט געקלעפּט. דער כּעס ביי יאַבלאָנען האָט אָנגעהויבן איבערצוברענען, נישט געגלויבט, ס'ווייב זאָל איבער־לאָזן אַ קליין קינד און אַוועקגיין אויף אַ גאַנצן טאָג.

— שער, איר האָט זיך צוגעלייגט?

— וואָס איז?

— האָט אַמאָל מיט זיי עפּעס נישט פּאַסירט?

— וואָס פעלט אייך איין!

יאַבלאָן איז נישט איינגעזעסן. ער האָט זיך געדרייט איבערן צימער, געקוקט אין פענסטער, זיך געערגערט, געווען דער אומגליקלעכסטער און אַפּגעמאַכט זיך פאַנאַנדערצוגיין מיטן ווייב. ער האָט זיך איינ־געקוקט אין די קינדער. זיי זענען אים איצט געווען פרעמד, און אַלץ אַרום האָט געשטיקט, געשרפעט.

דז:ס ערגערניש האָט דורכגעדרונגען די ביינער, געוואָרן נאָענט, אַן אייגענע זאַך. יאַבלאָן האָט יעדן איינעם פאַרגינען אַ געטריי ווייב. געפלאַנט אַרויסצופירן אויפן מאַרק די „אומטרייקייט", זי אוועקשטעלן

אויף אַ קאַטערינקע, זיך פאַנאַנדערשפּילן, וועלן זיך דאָס אַ שאָט טאָן צדיקים מיט עניוותדיקע אויגן... איבערלאָזן די כּשרע ווייבער מיט די קינדער... די צדיקים וועלן זיך קאַרטשן פון עונג און קריגן וועלן זיי אַ פייג!

— דאָס זענען זיי.

יאַבלאָן האָט זיך אַ הויב געטון, זיך צוריק אַראָפּגעלאָזט, געעפנט אַ בוך. ס'איז געווען צוועלף אַ זייגער.

די ווייבער האָבן זיך געשטיקט פון געלעכטער, זיך געזעגנט מיט באַקאַנטע, זיך געגנבעט איבער די טרעפּ. יאַבלאָן האָט זיך געמאַכט געפּגרט, געזעסן איבערן בוך. ס'ווייב איז אַ נישט דרייסטע אונטערגעקומען:

— שלאָפסט נאָך נישט?

אין חלל האָט די נכפה געוויכערט.

וואָס ביסטו ברוגז?

— וואָס געמאַכט דעם טריפענעם האַלז?

— וואָס?

— דעם אויסגעהונגערטן האַלז... דעם, דעם... אָט דאָס העלדזל!

פונקען זענען געפלויגן פאַר די אויגן.

— אויסוואורף!

— חצופה!

יאַבלאָן, אַ ברייטער, אַ הויכער, איז געשטאַנען אין עק־צימער. ס'ווייב, אַ נידעריקע, דער געשווירענער קאָפּ האָר צעפּאַטלט, ווי ביי אַ יעזש, — אין צווייטן עק־צימער. ער האָט זיך מיט אַמאָל איינגעבויגן, אַריינגעכאַפּט דעם קאָפּ צווישן די אַקסלען, פאַרשטעלט ס'פּנים מיט אַ שטיק האַנט. און איבער אים האָט געדעגנט מיט בערשטלעך, שפּיגעלעך, טעלער. ער האָט זיך אַ ריס געטון צום ווייב און אַ שפּיציקער קוויטש איז געבליבן שטיין אין די צימערן.

שער האָט זיך געריסן:

— כ'וועל נישט דערלאָזן!

— ער וועט שלאָגן אַ פרוי?

— אַ פרוי וועט ער שלאָגן?

— דו מיש זיך נישט — האָט מרס. שער זיך אַריינגעשטעלט אין דער טיר, נישט דורכגעלאָזט דעם מאַן.

— ווער מישט זיך. ווער — האט שער זיך געריסן — אָבער צוקוקן ווי מען שלאגט אַ פרוי?... ניין, כ׳וועל נישט לאזן!

— קריך נישט אין אַ קראנק בעט!

— ער וועט דאָך זי דערהרגענען?

— זיי וועלן זייער שטעטל באשטיין אן דיר.

— ביסט דאָך אַ מרשעת!

— בין איך!

— לאז דורך!

— כ׳וויל נישט!

— וואָס? זיך לאָזן פירן ביי דער נאז?

— וואס דו הערסט!

— נישט מיך!

שער האט ס׳ווייב אַ שלעפ געטון, געוואלט פאנאנדערנעמען די יאבלאנס. ס׳ווייב האט אים אפגעשטופט. ער האט זיך אַ גליטש געטון, געפאלן אויף דער וואנט. שער האט פארגעסן, אַז מען טאָר נישט שלאָגן א פרוי און זיך געווארפן מיט די פויסטן איפן ווייב.

1924

אַ גר

צו זעכצן יאר איז דזשאָן, אַן „איזראעלייט“, וואס היט אָפּ שבת, אָנגעקומען צו שאַפּיראָן פאר א שאַפער. ער האָט געפירט פּאַסאַזשירן אויף די צעוואַרפענע פארמס, קיין ניו יאָרק.

דזשאָן איז געווען אַ רירעוודיקער, זעלטן אָפּגעפאַרן פון באָן־הויף מיט אַ ליידיקן אויטאָמאָביל. די נעגערשע מיאוסקייט, וואס ליגט אין די צעוווירענע ליפּן, איינגעפלאַטשטער נאָז און בורשטינענע אויגן — האָט אים גאָר געמאַכט שענער.

דורכגייער האָבן געקוקט אויף אים, ווי אויף אַ חידוש; און אַז דזשאָנס אויגן האָבן זיך צעשמייכלט, האָט זיך דער פרעמדער נישט געקאָנט איינהאַלטן און איז אַוועק אַ אויפגעלייגטער.

דזשאָן האָט ליב געהאַט בעסין — זיין בעל־הבית׳ס טאָכטער. די יונגע, ווייסע פלייצעס, דער יונגער ווייכער האַלז, דאָס, וואָס בעסי באַלאַנגט צו דער „אָלד רעלידזשן“ — (אַלט גלויבן), אַלץ האָט אין זיינע אויגן אויסגעזען אויסטערליש, און דאָס רויטע בלוט, וואָס האָט געשלאָגן אין בעסיס באַקן, האָט אים נישט געלאָזט רוען.

ער האָט אָבער נישט געהאַט צו ברענגען דאָס איבער די ליפּן, געוווּסט אַז שאַפּירא איז אַ בייזער ייד, לאָזט די טאָכטער נישט אויסרעדן אַ וואָרט מיט די קריסטלעכע יונגען פון דעם שטעטל, ווען ער מיט אים, אַ נעגער, אוודאי נישט לאָזן.

אַזוי איז פאַרביי אַ יאָר נאָך אַ יאָר.

דזשאָן האָט געאַרבעט, געווען גליקלעך. וואס אין הויז געפינט זיך בעסי, וואָס זי טוט צו אים אַמאָל אַ שמייכל, כאַפּט מיט אים אַ שמועס, און אין מוח ערגעץ האָט זיך געעפנט אַ קעמערל, פאַרזיכערט אַז ס׳לעבן איז נאָך נישט פאַרשפּילט.

האָט זיך געמאַכט, מען האָט שאַפיראָן געבראַכט אַ האַלב־טויטן אַהיים. פון דעם אויטאָמאָביל זענען געבליבן אויפן וועג שטיקלעך.

דזשאַן האָט איצט געאַרבעט פאַר צווייען, אויסגעהאַלטן דאָס הויז, געזען, אַז קיין זאַך זאָל נישט פעלן ער איז אַרויס מיט דער „מאַשין" פאַרטאָג, צוריקגעקומען שפּעט אין דער נאַכט, דערציילט דעם בעל־הבית, וואָס איז געלעגן מיט אַ צעבראָכענעם פוס, וועגן יעדן פאַר־דינסטל, און אין שטוב האָט מען געלויבט גאָט, וואָס ער האָט זיי צוגעשיקט דעם נעגער.

— אַז ס׳איז גאָר קיין נעגער נישט — האָט דאָס ווייב זיך אַ רוק געטון צום מאַן.

— אוודאי נישט — איז שאַפּירא געוואָרן אויפגעלייגטער. — ער איז דאָך גאָר פון די „איזראַעלייטס", אַ האַלבער ייד.

— היט אָפּ שבת, עסט נישט קיין חזיר, איז אויף מיין וואָרט פרומער פאַר די יידישע גוים! — האָט דאָס ווייב זיך גאָר נישט געקאָנט פון אים אָפּלויבן.

בעסי איז איצט צוגעלאָזענער געוואָרן, געוואָרט ביים באַן־הויף אויף פאַסאַזשירן, און זייער אָפט מיטגעפאָרן מיט דזשאַנען. זיין שיין פּנים, וואָס איז קיינמאָל נישט רויט געוואָרן, בלויז שטאַרקער געפינקלט אין בעסיס געגנוואַרט, ווי אונטער דער הויט וואָלט געזונגען שוואַרץ בלוט, דאָסדאָזיקע פּנים האָט אויסגעוואַרעמט אין איר אַן אומרויקייט. זי האָט געוואַרט, דזשאַן זאָל איר עפּעס פאַרטרויען. און ווען ער האָט מיט אַ פאַרכאַפּטן אָטעם איר געזאָגט, אַז ער האָט זי ליב, האָט זי זיך מיט אַן אמת איבערגעשראָקן, אים געגעבן צו פאַרשטיין, אַז דאָס קאָן קיינמאָל נישט זיין.

ער איז געווען געדולדיק. זיך געבעטן זי זאָל אים נישט טרייבן פון זיך. ער וויל גאָרנישט, טאָר נישט וועלן — ער איז דאָך אַ שוואַרצער — וועט זיך טראָגן מיט זיין ליבע אין דער שטיל, אַבי זי זאָל אים לאָזן בלייבן אין הויז.

און מיט עקשנות, האַרט ווי זיין שאַרבן, איז ער איר נאָכגע־גאַנגען, געווען צופרידן מיט יעדן בליק, מיט יעדן שמייכל. אַזוי האָט ער ביסלעכווייז פאַרוואָרפן, געפלאָכטן אַרום בעסין אַ נעץ און אַז עס איז פאַרביי דער ווינטער, דער פאָטער איז אַלץ געלעגן

אין בעט, איז זי מיטן פריליגג שוין אַזוי צוגעבונדן געוואָרן צו דזשאַנען אַז זיי האָבן צוזאַמען גענומען פּלאַנעווען וואָס ווייטער וועט זיין.

— איך וועל רעדן מיטן „אלטן" — האָט דזשאַן אָנגעהויבן.

— וועסט אַלץ קאַליע מאַכן, דזשאַן.

— ווייל כ'בין אַ קריסט?

— ווייל ביסט אַ קריסט און ביסט...

— איך בין אַן „איזראעלייט", און כ'פאַרזיכער דיר, בעסי, אַז כ'וועל ווערן אַ ייד! כ'בין צוגעבונדן צו אייער הויז — איז דזשאַן צוגעשטאַנען צו דעם מיידל — דער טאַטע איז קראַנק, טאָרן מיר נישט אַוועקגיין. און אַז די „אָלד רעלידזשן" איז גוט געווען פאַר „פאָהער אייברעהעם" (פאָטער אברהם) איז זי גוט פאַר מיר אויך.

ס'האָט גענומען וואָכן ביז דער קראַנקער האָט שלום געמאַכט מיטן געדאַנק, אַז זיין בעסי וועט חתונה האָבן מיט דזשאַנען און אַז דער שוחט פון שטעטל איז יעדן אויפדערנאַכט געקומען צו שאַפּיראָן, זיך אַנידערגעזעצט מיט דזשאַנען איבער אַ סידור מיט אַן ענגלישער איבערזעצונג און אים געלערנט דאַוונען — האָט דאָס האַרץ ביים קראַנקן געוויינט, נישט געקאָנט מער טראַכטן, אַז דזשאַן איז אַ האַלבער ייד, און געהאַט דאָס געפיל, אַז ער פאַרקויפט די טאָכטער צום טייוול.

דזשאַן איז פרומער געוואָרן פון טאָג צו טאָג. ער איז מער נישט געפאָרן שבת מיטן אויטאָמאָביל, צוגענומען אויף דעם טאָג אַן אַנדער בעגער און געזען, אַז אפילו בעסי זאָל זיך נישט זעצן עסן אָן אַ ברכה.

איבער דריי חדשים האָט דער שוחט איבם מדריך געווען. דער־נאָך האָט ער אים אוועקגעפירט אין אַ שכניש שטעטל צו אַ רב, ווו מען האָט אים געיידישט און אַז דזשאַן איז צוריקגעקומען האָט ער געהייסן אברהם.

נאָך דער חתונה האָט זיך זיין משפחה פון אים אינגאַנצן דער־ווייטערט. טאַטע, מאַמע, קיינער האָט פון אים נישט געוואָלט וויסן. ער איז געווען צופרידן, איבערגעריסן מיט זיין פריערדיקן לעבן. יעדן שבת איז ער געגאַנגען אין שול אַריין, געקוקט מיט גרויס דרך־ארץ אויף די צוויי גבירים פון שטעטל, וואָס זענען געשטאַנען

אין מזרח, דזשייקאב פון דעפּאַרטמענט סטאָר און אייזיק דער הויזן מאַנופאַקטשורער. ער האָט געקוקט אויף זייערע לאַנגע טליתים, אויף דער ברייטקייט מיט וועלכער זיי שפּאַצירן איבער דער שול, און אַליין נישט ווילנדיק פאַרוואָס, האָט ער זיי צונויפגעמישט מיט דעם „פאָדהער דזשייקאָב״ און דעם „פאָדהער אייזיק״, וואָס ער פלעגט ייִנגל־וויַיז זינגען אין קירך.

דער עולם אין שול האָט זיך געוויצלט אויפן גר׳ס חשבון און איינמאָל א שבת ראש־חדש האָט אים אַ לץ אונטערגעטראָגן אַ הגדה. געהייסן זאָגן „שפוך חמתך״. די אַרומיקע האָבן זיך געשטיקט פון געלעכטער.

— וואָס לאַכט איר? — האָט ער תמעוואַטע זיך געפרעגט ביי זיַינעם א שכן.

דער שכן האָט זיך נאָך העכער צעלאַכט. באַלד זענען אויסגעוואַקסן ייִנגלעך, געשטאַנען מיט צעעפנטע מיַילער און די אייגעלעך האָבן געבלישטשעט, געוואַרט אויף אַ ניַיַ שפּיצל.

דזשאָן האָט זיך פאַרלוירן, זיך דערפילט פרעמד צווישן די מענטשן, וועמען ער האָט איבערגעגעבן דאָס לייב און די נשמה. און ווען נישט דער שוחט וואָס איז אונטערגעקומען, אים באַרויקט, וואָלט ער זיך געוואָרפן אויפן שכן, וואָס האָט אים אונטערגעטראָגן די הגדה.

פון שבת צו שבת איז אים ענגער געוואָרן אין שול, ער האָט זיך געגעסן, וואָס מען קוקט אויף אים קרום, וואָס מען רופט אים זעלטן אויף צו דער תורה. עס האָט זיך געמאַכט, אַז אַ ייִד האָט געהאַט יאָרציַיט. אין שול איז פּונקט געווען אַ מנין און מען האָט זיך נישט געשטעלט דאַווענען.

— וואָס וואַרטן מיר?

— טאַקע וואָס וואַרטן מיר?

— ס׳איז דאָך דאָ אַ מנין!

— ווו האָסטו אַ מנין?

— אונזער ר׳ אברהמל, דער גר, איז דער צענטער!

— אים רעכן איך נישט — האָט דער אבל זיך אָנגערופן.

— וואָס האָסטו צו אים? מחלל שבת איז ער נישט, יעדן טאָג דאַוונט ער — און דער ייִד האָט זיך אַ דריי געטון צום גר — וואָס

זאַגסטו אויף שלמהן? ער וויל דיך ביסט מצרף זיין צו א מנין!

— פאַרוואָס?

— ער וויל אַן אמתן ייִד.

די אַפּלען ביים גר האָבן זיך באַהאַלטן אונטער די געלבליכע וייסלען. ער האָט זיך א צי, געטון און אויסגעהאַקט דעם אַבל, וואָס איז געשטאַנען ביים עמוד, אַ פּאַטש.

דאָס געשלעג האָט זיך אָנגעהויבן.

1925

אַ פערשטערטער שבת

פרייטאג פארנאכט, ווען ר׳ שלמה האָט געהייסן דעם יינגסטן זון פארשליסן ס׳געשעפט, האָבן ווי אויף צו להכעיס, זיך גענומען באווייזן קונים. ר׳ שלמה האָט זיך געערגערט, נישט איינגעשטאַנען אונטערן צאָלבאַנק און אריינגעטענעט אין ווייב, אין די קינדער:

— מאכט אמאָל א סוף! ס׳איז דאך שבת!

ס׳ווייב א געשיקטע, אן אפגעברענטע, אויגן שווארצע, לאַכיקע, האָט פאנאנדערגעוואָרפן איין שאכטל העמדער נאָכן צווייטן, אויס־געבונדן אויף די פוכלע פינגער קאָלירטע שניפסן, געזען די זון זאָלן אָנוואַרפן וואס מער סחורה און די גרויסע אויגן האָבן געשרפעט, צעטומלט דעם קונה.

ר׳ שלמה האָט געשמט איבער גאַנץ העסטער סטריט. אַ ייד אַ גביר, א היימישער למדן, ווייסט. ווי מדריך צו זיין די קינדער — דער יינגסטער, שמואליק, א געבוירענער אן אמעריקאנער און א בעל־קורא אין גרויסן שטיבל. דערצו לאָזט ר׳ שלמה איבער יעדן טאָג ס׳געשעפט אויף הפקר און לערנט מיט א חברה יידן משניות. דארף אַ ייד א גמילת-חסד, צי א טובה — מען קומט צו ר׳ שלמהן. און ר׳ שלמה האלט אָן שטאט — ווייס, אז די גאַנצע גאַס פארקוקט זיך אויף אים.

אין אמתן האָט ר׳שלמה פון געשעפט גאָרנישט געוווסט. זיין באַלייבטער גוף, מיט דער גרויסער, שיינער באָרד איז געווען אלעמען אין וועג. האט ער זיך אמאָל צוגערוקט צו א קונה, האָט ער קאַליע געמאכט, זיך געבייזערט אויף די שטוביקע, און אז ער איז מיד געווארן צו פלאָנטערן זיך, האט ער זיך צוגעזעצט, אנגעשטעקט אלעמען מיט געניצן און איינגעדרימלט.

איצט האָט ער זיך געדרייט אַ נישטצופרידענער צווישן די קונים, מורא געהאַט, די קינדער זאָלן נישט טון אַ שטאָך אין שבת אריין און געהאַלטן אין איין קוקן, צי די שכנים שליסן נישט די געוועלבער.

קונים זענען ארויס, אנדערע זענען אריין. ר׳ שלמה האָט געזען, אַז ס׳נעמט קיין סוף נישט, האָט ער זיך אַ שאר געטון צום ווייב:

— לאה, ועסט אמאָל מאכן שבת?

— וואס ס׳געאייל, טאטע?

— די גאנצע גאס האַנדלט נאָך!

— שוטה, וויסט נישט, אז זיי פארקוקן זיך אויף מיר?

— שוין, שוין, שלמה — האָט ס׳ווייב זיך געבעטן ביים מאַן — נאָך די צוויי קונים!

בשעת די זין האָבן געהאַלטן אין פארלייגן די אייזערנע שטאַבעס איבער די לאדנס, זענען דריי הויכע מענער אויסגעוואקסן ביים ארייני-גאנג, זיך קוים דורכגעשטופט דורך דער טיר און געבליבן שטיין אין האלב פינסטערן געוועלב.

ר׳ שלמה האָט זיך נישט איינגעקוקט, ווער ס׳איז אריינגעקומען, און פון דערווייטנס א געשריי געטון די פרעמדע אין די פנימער:

— ביי מיר איז שבת! כ׳פארקויף היינט נישט מער!

— משוגענער, וואס שרייסטו? האָט ס׳ווייב אים איינגע-שטילט — די פארשוינען זענען מיר פארדעכטיק.

די פרעמדע האָבן זיך העפלעך אַנטשולדיקט, וואָס זיי פארשטיין נישט קיין יידיש און זיך געפרעגט:

— וווינט דאָ סאלאמאן טוכהענדלער?

— דאָ — האָט לאה א שווים אַפער געטון פון הינטער די אנגע-וואַרפענע בערג מיט סחורה.

ר׳ שלמה, ס׳ווייב, די דריי זין — אלע האָבן זיך אויסגעשטעלט ארום די פרעמדע און אויסגעזען ווי קארליקעס אין פארגלייך מיט די הויכע. איבער זעקס פוסיקע מענער, וואס האָבן מער געשראקן מיט זייער העפלעכקייט, ווי מיט זייער גרייס.

— האנדלט איר מיט דער „באָסטאָן שוירט קאמפאני״?

— מיר האנדלען.

— קענט איר א מיסטער ליווי?

— דעם סיילסמאן? (וואָויאזשאר)

— יא. — האָט ער אייך פארקויפט העמדער?

— ער פארקויפט אונז שטענדיק.

— זיידענע?

— זיידענע אויך.

— וויפל האָט איר אים געצאלט פאר א טוץ?

— כ׳האָב א רעכענונג — — — ס׳איז פארשריבן — — — —

— ווייסט איר, אז ליווי איז ארעסטירט?

— ניין.

— ווייסט איר, אז די זיידענע העמדער, וואס ער האָט אייך פארקויפט זענען געגנבעטע?

— ניין.

— האָט איר א רעכענונג פון אים?

— ווי דען? אָן אַ רעכענונג?

אין ווינקל, ווו ס׳איז כמעט געווען פינסטער, איז געשטאַנען אַ צעעפנטער שרייב-טיש. לאה האָט צעשטעלט בענקלעך, זיך צעזעצט מיט די דעטעקטיוועס, געעפנט איין שאַכטל מיט זיידענע העמדער באָכן צווייטן.

אין געוועלב איז געווען שטיל. די זין זענען געשטאַנען מיט דרך-ארץ, ווי משרתים, וואס ווארטן אויף אַ באפעל פון בעל-הבית. ר׳ שלמה, א בלייכער, ווי מען וואָלט אים קיין איין טראָפן בלוט נישט איבערגעלאזט אין די פליישיקע באקן, האָט זיך געטרייסלט. ער האָט געקוקט אין ווינקל, ווו די דריי גוים, אַזעלכע שווארצע, גרויסע, זענען געזעסן שטייף, ווי די ווירעס, האָט אים אַזאַ פחד ארומגענומען, אז ער האט זיך אכאפ געטון מיט איין האנט פאַ־ן בויך, די צווייטע א קליינע, אן איידעלע, ווי די האנט וואלט קיין שייכות נישט געהאט מיטן לייביקן גוף, האָט ער אָנגעשטעלט אויפן ווייב:

— כ׳האָב דיר געזאָגט, לאה, כ׳האב דיר געזאָגט! כ׳האָב געטענעט, אז נישט, אז מען דארף נישט!

לאה האָט זיך געמאכט, אז זי הערט נישט, אזוי א שטעל געטון, אז דאָס שווארצע זיידענע קלייד האָט זיך נאכלעסיק א רוק געטון איבערן לינקן אקסל

אין א ממזריש שלייפל האט זיך געבערגלט. זי האָט זיך א טראַג געטון איבערן געוועלב, געגאַנגען ברענגען דעם „קעש-בוך" און פּאַרביילויפנדיק געפּענט אויפן מאַן א פּאָר אויגן פון א גזלן:

— „חורש" אמאָל! „חורש"!

— פאַרוואָס זאָל איך „חורשן", פאַרוואָס? כ'האָב דיר געזאָגט, לאָה, כ'האָב דיר געזאָגט! — האָט ר' שלמה געשאָקלט מיטן קליינעם, איידעלען הענטל, ווי מיט א לולב.

ער האָט געליטן, וואָס דער שבת איז א פאַרשטערטער. וואָס נאָך היינט וועט מען רעדן אין שטיבל, אז ביי ר' שלמהן האָט מען גע-זוכט גנבישע סחורה. פון שרעק גענומען שפּרייזן איבערן געוועלב, זיך געבראָכן די פינגער. מיט אמאָל האָט ער אָנגענומען דעם עלטסטן זון פאַר א לאַץ און גענומען צו אים רעדן אין א לשון, וואָס איז נישט יידיש. נישט ענגליש. דער זון האָט זיך געשטיקט פון געלעכטער.

— לאָכסט פון טאַטן, האַ? עוכר ישראל דו! ווייסט כאָטש, אז זי וועט אונז אַוועקקוילענען.... דיין מאַמע וועט אונז אַוועקקוילענען... כ'האָב זיך ביי איר געבעטן — לאָה, נישטאָ...

ביים טישל זענען געזעסן די זעקס-פוסיקע גוים. בלאָנדע, גלאַט-ראַזירטע. פּנימער אָפענע און די בליקייט אין די אויגן - א קינדישע. זיי האָבן געקוקט דער שוואַרצער לאָהן אין מויל אַריין, געקוקט אין אירע גרויסע, לאַכעדיקע אויגן. לאָה האָט געמישט פּאַפּירן, געבלעטערט ביכער, זיי אונטערגעטראָגן דאָ איינעם, דאָ א צווייטן און איר קליינע, פּוכלע האַנט, א לעבעדיקע האַנט האָט נישט גערוט, געהאַלטן אין טשאַטעווען, דערנעט, וואָס די ליפּן האָבן נישט דערשנירלט.

— פאַר געגנבעטע העמדער צאָלט מען נישט אַזעלכע פרייזן... דאָס איז ראַיעלע סחורה...

און איבער די האַריקע, טעמפּע האַנטפלאַכן, וואָס זענען געלעגן אויפן שרייב-טיש, האָט זיך געהויבן א פּוכלע הענטל, זיך אומערוואַרטעט אַראָפּגעלאָזט מיט א פינגער דאָ אויף איין האַנט, דאָ אויף א צווייטער, אז ביי די צעוואַקסענע גוים האָבן זיך אויש צעעפנט די מיילער. זיי האָבן געגלאָצט מיט די אויגן אויפן שלייפל, וואָס האָט זיך געבערגלט

צווישן די צעשפּילעטע קנעפּלעך און פאַר די אויגן האָבן זיך געטאַשעוועט ציפערן.

ס'איז געוואָרן טונקעלער. די שוואַרצע לאַהן האָט מען שוין מער נישט אַרויסגעזען, איר קול האָט זיך בלויז געוויגט איבער די בלאַנדע קעפּ, וואָס האָבן נאָך שעמערירט אין כמעט פינסטערן ווינקל.

דער פאַרלאַנג צו מאַכן אַ רעוויזע איז ביי יעדן פון די דעטעקטיווס מטושטש געוואָרן, נישט צייט געהאַט פאַרוואַנדלט צו ווערן אין ווערטער.

די דעטעקטיווס האָבן זיך אויפגעשטעלט. ר' שלמה מיט די זין האָבן צוגענומען פון וועג די בענקלעך, געמאַכט אַ וואָרע. לאַה האָט זיי באַגלייט צו דער טיר. זייערע פלאַקסענע האָר, ווייסע פּנימער האָבן בולטער געמאַכט איר גלאַטיקע שוואַרצקייט.

לאַהס אויגן האָבן נישט גערוט און אירע רייד, אַ שטראָם מיט ווערטער, וואָס האָבן אויף אַ רגע נישט אויפגעהערט, האָבן אויסגעמאַטערט, אָפּגענומען ביי די זעקס־פּוסיקע גויס ס'לשון און זיי זענען פאַרחלשטע אַרויס פון געוועלב.

1925

פייערדיקע צלמים

בען איז אנגעפארן מיט א וואגן קארטשעס. ער האט אפגעשנאָלט די לעדערנע זילן*), זיי זאלן נישט רייבן די פעל פון די בייכער, געגעבן די פערד א טרונק און זיי געפירט אין שטאַל אריין.

דער הויף האָט געשמעקט מיט געווייקטע לעדער, מיט צוגע־לעגענע אויבס, מיט חלשות. דינע, שארפע ריחות האבן געטריפט פון קופעס מיסט, פון חזירים־שטעלכל, לעבלעך געמאַכט די זויערע לופט, און דער קילער פארנאכט האט זיך אנגעהויבן מיט א פאר אייכן ווייטער,

די פערד זענען נישט איינגעשטאַנען אַרום די קאָרעטעס, צע־בלאָזן מיט די נאָזלעכער דעם האָבער, געשאַרט פון אונטער זיך פריש געשפרייט שטרוי. שטויב האָט זיך געהויבן. געקרעלט אין האַלז, אין נאָז. בען האָט זיך פונאַנדערגעבאָסן, איינמאָל, נאָכאַמאָל און זיינע פעסט צונויפגעקלאַפטע פלייצעס האָבן זיך צעשאָקלט.

דער בעל־הבית, מיסטער סמיט, וואָס האט געלופטערט היי מיט אַ גאָפל, האָט זיך נישט ארויסגעזען פון צווישן די צעוואָרפענע סטאָגעס. בלויז דער בלישטש פון לאַנגע שטאָלענע ציין האָבן יעדע רגע אויפגעטוקט אין פינסטערן שטאַל, דערציילט, אַז הינטער די ארעמס היי שטייט סמיט אַן אנגעכמורעטער.

דער פערמער האָט זעלטן פארפירט מיט בענען א שמועס, אַפילו קיין וואָרט נישט געלאָזן פאַלן, ווען זיינע צוויי בעסטע קי האָבן זיך איבערגעפרעסן, געקריגן אויפגעלאָפענע בייכער און געפּלאַצט. סמיט איז געבליבן נאָכן אומגליק אַ מעת לעת אין פעלד, געשטילט זיין ווייטיק מיט אויסגראבן קאָרטשעס, מיט קלייבן שטיינער פון די בייטן.

*) זילן — ברוסט־רימען. ער גייט אין זילן — ער גייט אין יאָך.

גאַנץ פרי האָט דער פערמער אפגעציילט עטלעכע ווערטער אויסגערעכנט בענס טאָג אַרבעט, און אליין אוועק מיטן זון אין פעלד. דאַרע, אָפּגעברענטע ביינער מיט מוסקולן, האָבן טאַטע־זון זיך געבויגן איבער דער ערד פון באגינען ביז זונפארגאנג, זיך געצויגן, ווי די שטומע דראָטן, וואס האָבן אפגעטיילט זייער פעלד פונם שכנס.

איצט, אז בען האָט דערווישט דעם בעל־הבית אין שטאַל, האט ער זיך געחדושט, וואס דער פרומער סמיט ארבעט דעם גאנצן שבת נאָכמיטאָג. בען האָט געוואַרט דער פערמער זאָל אים א רוף טון, זיך נישט געקאָנט דערוואַרטן, האָט ער אראפגעוואָרפן פון זיך ס׳רעקל, אראפגענומען פון דער וואנט א גאָפּל און זיך פלינק ארויפגעכאַפּט אויפן סטאָג היי.

שטומע האָבן זיי געארבעט, נישט געזען איינער דעם צווייטן, בלויז די שפיציקע ציין פון די גאָפּלס האָבן זיך אנגעטראָפן מיט א קלימפער. דער פערמער האָט געהויבן הויפנס היי, זיי געוואָרפן פלאַכטעווייז און מיט אזא שנעלקייט, אז בען איז געבליבן הינטער־שטעליק. ער האט זיך געכאַפּט, אז די לאַנגע פאַרשפּיצטע ציין פאַלן מיט רציחה, קאָנען דורכשטעכן. בען האָט זיך א רוק געטון אָן א זייט. עטוואס צעשפּרייט די פיס, זיך איינגעפעסטיקט מיט זיי אין דעם סטאָג. ער האט אויפגעכאַפּט די הויפנס היי אין מיטן הויבן זיך מיט אזא געשיקטקייט און אימפּעט, אז דעם פערמערס גאָפּל האָט זעלטן אנגערירט דעם סטאָג. דאָס פערמעסטן זיך האט נישט אויפגעהערט, געדויערט פינף מינוט, צען מינוט, פופצן. מען האָט פארגעסן אָן דער ארבעט. איינער האָט געזוכט אויסצומאַטערן דעם צווייטן, די גאָפּלס האָבן זיך פאַרטשעפּעט. געבליבן שטעקן ביז איבער די הענטלעך. דער פערמער איז אפּגעשטאַנען, א זאָג געטון אָן אָטעם:

— גענוג זיין אויף היינט, צייט צו עסן אוונטברויט!

א דורכגעווייקטער, אַ דערהיצטער, אז פּאַרע האָט געשלאָגן פון גאַנצן לייב, איז בען אראָפּ פון סטאָג. ער האָט זיך באגעגנט מיטן פערמערס גרויע אויגן, וואס האבן געקוקט אי פרום, אי פּאַרברעכעריש און זיך גענומען איינוואַשן ביי דער פּלומפּ.

פאר די פינף יאר, וואס בען האט געשניטן דאס לאנד אין

דער לענג, אין דער ברייט, זיך לאנג נישט געקאָנט האַלטן אויף אַ פלאַץ, האָט ער אויסגעפונען, אַז מיט אַ פערמער, אַ שווייגער איז מען קיינמאָל נישט זיכער.

בען איז געגאַנגען אין שטוב אַריין. סמיט איז געשטאַנען ביים וואגן מיט קאַרטשעס, געקוקט ערגעץ אין אַ פינטל און זיין פנים האָט אויסגעזען תמעוואַטע. בען איז געווען זיכער, אַז הינטער דעם פערמערס קורצן פאַרוואַקסענעם שטערן, דרייט זיך אַ מטושטש פינטעלע, מאַטערט אים, דער שטילער גוי וועט מאַרגן, איבערמאָרגן אַראָפּנעמען די ביקס פון דער וואַנט, דערשיסן ס׳ווייב, דעם זון, אים, בענען, און אַליין איבערגעבן זיך דעם שעריף אין די הענט אַריין.

די בעל־הביתטע, וואָס איז געווען דער היפוך פון מאַן, האָט געעפנט די טיר:

— גוטן אָוונט, מיסעס סמיט!

וואָס דער מאַן האָט נישט דערזאָגט, האָט ס׳ווייב — אַ דאַרע, אַזאַ ציכטיקע, אַז ס׳איז אָפּט קאַלט געווען צו שטיין לעבן איר — אַריבערגעכאַפּט, געערעדט פאַרן מאַן אויך:

— אַ קללה, גאָטס קללה, בען! דאָס אָפּגעפּאַשעטע חזיר איז געפאַלן!

— ווען, היינט? — האָט בען אַ זאָג געטון און זיך מער נישט נעחדושט. וואָס דער בעל־הבית גייט אַרום מיט אַ ריץ אין קאָפּ.

— נישט באַשערט, בען, — האָט מיסעס סמיט צוגעלייגט האַלץ אינם אייזערנעם אויוון אַריין — דווקא היינט פרי געווען אַ קונה שוין געהאַט באַראַטן פערציק דאָלאַר... דער מאַן מיינער האָט זיך איינגעשפּאַרט, געטענעט, אַז ניי־יאָר וועלן מיר קריגן צוויי מאָל אַזוי פיל... מיטאָג־צייט, איך גיי אַרויס אין שטעלכל מיט אַ שאַף עסן, דער חזיר ליגט מיט די קאָפּעטעס אַרויף... ס׳איז איר אַרבעט, בען, דער פאַרשאָלטענערס! זי האָט עס אָפּגעסמט!

— איר מיינט די אַלטע קלאַרק?

— זי וועט מיר נאָך אַלע בהמות אָפּסמען — האָט מיסעס סמיט געוויזן אויף איר זון, וואָס האָט זיך געפּאַרעט ביים גראַמאַפאָן — דאַרפסט מער, בען, דזשאָן האָט אַליין געזען, ווי די אַלטע מכשפה האָט צונויפגעקליבן אין די זומפּן אַ פול זעקל מיט זשאַבעס!

— נישט נאר זשאבעס, מאמע — האט דער זון אפּגעקוקט פון הינטערן גראמאפאן — וואס פאר א שרצים ס'געפינען זיך נישט אין די בלאטעס, האט זי געשטופּט אין זעקל אריין און דערביי געשאלטן מיט די ליפן!

— וועט מיר עמעצער זאגן, אז אן ערלעכער קריסט וועט גיין אויף די בלאטעס קלויבן יעדע שמוציקע פּאסקודסטווע? — האט די איינגעלאפענע ברוסט, דאר ווי א וואש־ברעטל, זיך געצויגן אונטער דער אפּגעצויגענער בלוזע — נאר א מכשפה און דערצו א „קעטאליק" פּאטשקעט זיך מיט שרצים! א־צט, בען, איז ביי מיר זיכער, אז נישט נאר דעם חזיר, אפילו די קי האט זי מיר אויך אפּגעסמט!

דער פערמער האט נישט געקאנט הערן, ווי ס'ווייב רעדט. ער האט זיך לאנג געוואשן אונטער דעם קאלטן קראן, געקביישט ס'הויטיקע פּנים, געארבעט מעשים מיט דער טרוקענער נאז, פאר קיין פאל נישט געקאנט שלום מאכן מיטן אומגליק.

ביים מאלצייט איז בענען אויסגעקומען צו זיצן קעגנאיבער דעם פערמער, וואס האט נישט אויפגעהויבן דעם קאפּ פון דער שיסל, געהאט פּאריבל, וואס דאס ווייב רעדט מיטן ארבעטער. און אז סמיט האט זיך דערגרונטעוועט מיטן לעפל צום דעק פון שיסל, ווו אן אפּגעמאלט ביקל האט זיך געריסן פון צווישן די פּאריקע קארטאפל, האט ער מיט אמאל א הויב געטון אויף דעם ווייב די אויגן, אז דאס לשון איז ביי איר אפּגענומען געווארן. די גרויסע קיך איז פול געווען מיט לעפל־טעלער קלימפּער, מיטן זופּן אויפן קול. קעפּ צעשויבערטע האבן זיך געבויגן ז־יבער דער אכילה, פון דער זייט געקוקט אויפן בעל הבית. דער בעל־הבית א פרומער פּוריטאנער, וואס איז נישט געגאנגען שלאפן אן א קאפּיטל ביבל, האט געגלויבט, אז די שכנטע, די גאט־פארשאלטענע קאטאליק, האט אוועקגעהרגעט זיין חזיר, און ער איז גרייט געווען זי צו דערשיסן.

דער זון, וואָס איז פארטיק געווארן מיטן עסן פריער פאר אלעמען, האט אנגעדרייט דעם גראמאפאן, און א שטאָטיש גאסן לידל האט זיך געשפּארט מיט א גרילצעריי אונטער דער סטעליע.

— וואס פאר א שפּילן, דזשאָן? גיי בעסער און שפּאן איין די פערד! — האט דער פאטער א רוק געטון פון זיך די שיסל.

— ווו קלייבט איר זיך פאָרן, מיסטער סמיט? — האָט בעז, אויפן פלאַץ חרטה געהאַט וואָס ער פרעגט.

סמיט האָט נישט געענטפערט. ער האָט אראָפּגענומען פון דער וואַנט אַ ביקס, זי אָפּגעווישט און אַז ער האָט פאַרמאַכט נאָך זיך די טיר, האָט ס'וייב זיך אָנגערופן:

— אַז ס'האָט ביי מיין טאַטן געטראָפן אַזאַ אומגליק, האָט זיך קיינער נישט געטאָרט ווייזן אויף די אויגן... ער האָט געשלאָגן די מאַמע, די קינדער, טעג און נעכט געשכּורט. מיינער איז אַן אַנדער מענטש, אַ שטילער... פאַרקוועטשט די ליפן און גריזשעט זיך, עסט ס'אייגענע פלייש... פריער די קי, איצט דער חזיר און אַזאַ חזיר איז דאָך אַ פאַרמעגן... ס'וועט נישט געשאָנקען זיין... דאָס קלויבן מיר זיך אויף אַ מיטינג...

— ווו, אין דאָרף?

— נישט אין דאָרף, אין פעלד האָבן מיר דעם מיטינג. מיר וועלן פּטור ווערן פון זיי, פון די קאַטאָליקן... מיין משפּחה וווינט שוין דאָ איבער הונדערט יאָר, מיין מאַנס אויך, און קיין קאַטאָליקן האָבן מיר צווישן זיך נישט געהאַט, וועלן מיר ווייטער אויך נישט האָבן!

— און די קאַטאָליקן, מיסעס סמיט, וועלן שווייגן? — האָט בען געקוקט אויף דער בעל הביתטעס דאַרן האַלז, ווו אָדערן האָבן זיך געקניפּט, ווי שטריקלעך.

— ווען מיר כאַפּן זיך פריער, וואָלט אין דער געגנט קיין איין קאַטאָליק נישט געווען, נישט דערלאָזט, אַז איינער זאָל עפענען אַ שפּייז־געוועלב, דער צווייטער זאָל האַנדלען מיט פוטער פאַר בהמות. ס'איז אָבער איצט נאָך אויך נישט שפּעט. אין פאַרגלייך מיט אונז, פּראָטעס־טאַנטן...

דער מאַן איז אַריינגעקומען, געקייט אַ פול מויל מיט טאַבעק, געצויגן דאָס דראָטענע פּנים, די ברעמען אַרום זיינע אויגן האָבן זיך געקנייטשט, פינסטערער געוואָרן.

— פלאַפּלסט נאָך אַלץ?

דאָרט ווו דער פערמער איז געשטאַנען האָט ער אויסגעשפּיגן אַ פלאַסטער קיי־טאַבעק און פאַרענדיקט מיטן זעלבן אימפּעט:

— וועסטו אמאָל פּאַרטיק ווערן?

די רייד זענען ביי דער בעל־הביתטע געבליבן שטיין אין האלז, ווי אן איבערגעריסענער קריי ביי אַ האָן אין גרגרת. אין איילעניש האָט זי אַריינגעשטעלט די כּלים אין קראַן־כּאַס און גענומען רופן ס׳שטוב-מיידל:

— העלען, העלען, צעוואַש ס׳געפעס!

בען איז ארויס אויף דער וועראַנדע, זיך אַראָפּגעלאָזט אויפן טרעפּל, וואָס האָט געפירט אין הויף אַריין, די פערד, איינגעשפּאַנט אין אַ לייכטער בריטשקע האָבן געהויבן די פאַרשוימטע פּיסקעס, געוואָלט אויסשפּייען די שטאָלענע קעלזעס, זיי האָבן פאַרעקשנט געוואָרפן מיט די אומגעלומפּערטע קעפּ, געשפּרייט ארום זיך שטיקער שוים. אַן אלטער הונט באַוואָקסן ווי אַ שעפּס, איז אונטערגעקומען, זיך געריבן מיט דער וואָל אָן בענס פיס און אַז בען האָט ארויפגעלייגט אויף אים אַ האַנט, האָט דער הונט זיך הכנעהדיק אויסגעצויגן.

אָן אומגעדולדיקער האָט דער פערמער געוואַרט אויפן ווייב מיטן זון און אַז ביידע זענען שוין געזעסן אין דער בריטשקע און ער האָט אַ פייף געטון אויף די פערד, האָט די בעל הביתטע זיך אָנגערופן:

וואַרט נישט אויף אונז, בען, מיר וועלן אוודאי קומען שפּעט. אַ גוטע נאַכט!

די פערד האָבן אַ ריס געטון די בריטשקע, זיך געטראָגן איבערן אויסגעטראַטענעם וועג, באַלד זיך פאַרדרייט, און דאס קלאַפּעריי פון די קאָפּיטעס און רעדער האָט זיך גענומען דערווייטערן.

די שטילקייט האָט נישט איינגעשלעפערט דעם אומרו, וואָס דער פערמער האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך, און די ברייטע פעלדער האָבן אָנגעהויבן איינצולויפן, געוואָרן ענג. יאָרן האָבן זיך פונאַנדערגעוויקלט, אַ לעבן האָט זיך פאַרבייגעטראָגן, דער חלל — זומערס

און ווינטערס — איז פול געוואָרן מיט פערד, בהמות און פערמערס ס׳האָט בענען ווי געטון פאַר די צעטרעגצלטע פאָר יאָר.

דאָס שטוב-מיידל, אויפן קוק אַ נישט-דערבאַקענע, איז ארויסגע-קומען אויפן טרעפּל. זי האָט געמאָלקן די קי, אַרומגעגאַנגען ביי די עופות, זיך אַרומגעריסן מיט די שטוביקע. שטייענדיקערהייט האָט זי זיך אַראָפּגעלאָזט אויף די קיטשקעס, ס׳קלייד אַרום זיך, ווי אַ קאַרוזעל, די פויסטן ווילעריש ארום די באַקעס:

— ווייסטו כאָטש וווהין זיי זענען געפאָרן?

בען האָט פאַרצויגן דעם צווייטן סיגאַרעט, אַ שאָקל געטון מיטן קאָפּ אויף ניין.

— זיי צינדן דאָך אויפן בערגל אַ צלם!

— וואָס? — האָט בען אָנגענומען א פול מויל מיט רויך. דער-זען ביים פלעמל פון סיגאַרעט, אַז העלענס אויגן, גרינלעכע, ווי ביי אַ רויב פויגל, בלישטשען קאַלט, ווי זיי וואָלטן געווען אַרייַנגעזעצט.

— די קו-קלוקס-קלען צינדן היינט אָן אַ צלם — האָט זי געזאָגט און א שאַר געטון אַרום זיך דאָס צעבלאָזענע קלייד, וואָס האָט אָפּגעדעקט אַ פּאָר נאַקעטע קני-קנאָכן. — זיי צינדן צוויי, איינעם אין אונזער „קאָונטי“ און דעם צווייטן אין אלסטער... די צוויי „קאָונטיס“ זענען געווען אָנגעשטויסן אויף זיך פון די לעצטע וואלן, גייען זיי זיך היינט איבערבעטן...

— איז דאָס מעגלעך. מיר זאָלן די „קלעניקעס“ דאָ האָבן צו גאַסט — האָט בען זיך אָנגערופן.

— מיר מעגן זיך ריכטן אויף זיי, אויף די ווייסע טייוואָלים!

— ווי איך זע, העלען, האָסטו די קלעניקעס נישט איבעריק ליב.

— זיי מיך אויך נישט!

— פאַרוואָס?

— ווייל מיין טאַטע איז געווען אַ „קאַטאָליק“

— און דו ביסט נישט?

— איך? צייט כ׳בין געקומען צום שכל גיי איך נישט אין „טשוירטש“. כ׳גיי נישט אלעמען אויף צו פּלאַצעניש! — האָט זי זיך

שפיציק צעלאכט און מיט א קנאל אראפגעלאָזט איר האַנט אויף בענס קני — און די גייסט?

— איך בין א ייד.

— די פלעדערמייז האָבן קיין יידן אויך נישט ליב — איז העלן געווען צופרידן, וואס זי איז נישט איין און איינציק — ס׳גלייכסטע וואלט געווען, ווען מיר קאָנען זיך באהאלטן.

— נישט איך — האָט בען זיך אויפגעשטעלט.

— זיי טוען אויס באַקעס, די „קלעניקעס" — האט העלען אַ ציי געטון ס׳קלייד ארום די לידקעס, עס צעטיילט מיט דער האנט אין צווייען אַזוי פארשייט, אז די אויגן האָבן ביי בענען אַ פינקל געטון — שמירן אויס מיט סמאָלע און אז מען שטעלט זיך אַנטקעגן, הענגען זיי אויך!

— איז דען אונזער בעל הבית אַ „קלעניק"? — האָט בען סתם אַ פרעג געטון.

— האסט געדארפט הערן, וואס פאר אַ גזוואלדן ער האָט היינט געמאכט אויפן ווייב, געשריגן, וואָס זי האָלט ביי זיך אין הויז אומגלויביקע. דאָס האָט ער געמיינט אונז — האט העלען געוויזן אויף זיך, אויף בענען, און די אויגן האָבן זיך ביי איר געפלאמלט — ער גלויבט דאָך מיסטער סמיט, אז דערפאַר שטראפט אים גאָט. דער בעסטער חזיר איז אים געפאלן... דאס איז נאָר אַן אנהויב, בען, וועסט נאָך זען... איך וועל אים אנלערנען, און נישט נאר אים, ס׳ווייב, דעם זון, די פערד, די קי, אַלע אלע!...

— און די גלויבסט, העלען, אז דער חזיר האָט זיך טאָקע איבערגעפרעסן? — האט בען פארדעכטיק אפגעמאָסטן די מויד.

— איך זאָג גארנישט, וואס זאָל איך זאָגן — האט אַ צופרידנ-קייט זיך געפלאנטערט צווישן דער מוידס רייד — זיך נעמען צום האַרץ, וואס מיסעס סמיט וועט האָבן מיט אַ חזיר ווייניקער, דארפסטו נישט, בען, און איך אוודאי נישט! דאָס דארט דאָך איין פון פרומקייט, קאָן נישט פארטראגן וואָס קאַטאָליקן באזעצן זיך אין דער געגנט. און זי איז נישט די איינציקע! דער מאן איז נאָך פארביסענער און דאס זונדל, דער איבערגעוואקסענער מייער, נעמט זיך איבער, וואס ער איז נאָך אויף זיין לעבן אין די „מואוויס" נישט געווען!

„אָס פרומער, אַלץ מער הינטישער זון! — האָט העלען פאַרענדיקט און אַ געלעכטערל, האָט אַ שפּריץ געטון פון דעם אָפענעם מויל מיט אָנגעפּיקעוועטע ציין.

בשעת די מויד האָט גערעדט, זענען אָנגעלאָפן קליייניקייטן, אויף וועלכע בען האָט זיך קיינמאָל נישט אָפּגעשטעלט. יעדעס מאָל, ווען מיסעס סמיט האָט זיך צעווערטלט מיט העלען, האָט עפּעס פּאַסירט. ס׳ברויט איז נישט אויפגעגאַנגען, דער עפּלקוואַס האָט געזויערט, צוויי קאַרשן-בוימער האָבן גענומען אַיינדאַרן. אים זענען קשה געווען די אַלע קליייניקייטן, זיך נישט געוואלט פארבינדן מיט דער מויד. ס׳געלעכטערל אָבער, וואס האָט זיך צעלייגט איבער העלענס פּנים, וואָס האָט אויסגעזען נישט דערבאַקן, האָט ביי בענען צוגענומען אַלע ספקות. ער האָט זיך מער נישט געקווענקלט, געווען זיכער, אַז די קי, דעם חזיר האָט זי, העלען, אָפּגעסמט.

בענען איז געוואָרן אומהיימלעך מיט דער מויד. ער האָט זיך אויפגעשטעלט, אַ צי געטון מיט די פּלייצעס, העכער געוואָרן. ער האָט אַ שפּיי געטון מיט א פול מויל, ווי פאַר אים וואלט זיך נישט געשפּרייט אַ פייכטע, עסיקע נאכט, נאר א מענטש, זיינס אַ שונא, וואלט געשטאַנען.

— ווייסט גאָר וואס, העלען, סיי-ווי-סיי ענדיקט זיך מאָרגן מיין וואָך... און דערעסן זענט איר מיר אַלע — קאַטאָליקן, פּראָטעסטאנטן און אפילו פרומע יידן... כ׳גיי אַוועק אזוי אָן א זיי געזונט...

— וווּ דו זאָלסט איצט נישט גיין, בען, וועסטו זיך אנשטויסן מיט די פּלעדערמייז! פאלג מיך און קום אַריבער צו די קלאַרקס, וועלן מיר הערן, וואס די קאַטאָליקן האָבן צו זאָגן!

פון די פעלדער איז אנגעלאפן אַ ווינד מיטגעבראַכט וואלקנס, געלאשן די יונגע שטערן. די פינסטערגיש האט זיך נעענטער א רוק געטון זיך אַוועקגעשטעלט עטלעכע טריט פונם מענטשן, ס׳האָט אַ שפּריץ געטון מיט קאַלטע טראפּנס. ערגעץ האָט זיך צעשריגן אַ הירש, לאַנג און נודנע. דער ביק, וואס איז אין שטאַל געשטאַנען אויף אַ קייט דורכגעבויערט דורך דער נאָז, האָט שיר נישט איינגעלייגט א וואנט, געענטפערט דעם הירש מיט אַן אומגעהויריש רעווען.

צוויי פייערדיקע צלמים האָבן אויפגעטוקט אין דער נאכט, זיך

פאַרגיצט. ס'פייער האָט גערונגען איבער די פלאַמען מיט אַ פליסי-קייט.

ס'הייזל מיט די צוויי מענטשן, ווי יעדער איז געשטאַנען מיט זיין טרויער, זענען ווי קלענער געוואָרן, זיך איינגעקאַרטשעט און כאַטש בען און העלען זענען געווען צוגעגרייט, געוואַרט די צלמים זאָלן זיך שוין אָנצינדן, האָבן די פלאַמען ביי יעדן פון זיי צוגענו-מען דעם אָטעם.

בען, וואָס האָט שוין לאַנג אַנגעווירן דעם פּרצוף, אָפּט אַליין נישט געוווּסט, צי ער איז אַ ייד, צי נישט, האָט פון יונגלוויז אָן געפּילט אַ עקל צום צלם. אַפילו אין זיין פוילישן שטעטל האָט ער זיך נישט באַנוגנט, ווי זיינע חברים, מיט „שקץ תשקצנו". ער האָט זיך איינמאָל איינגעשטעלט ס'לעבן און אָנגעשמירט אַ בלעכענעם יויזל מיט סמאָלע. איצט, ווען ער האָט דערזען די פייערדיקע צלמים, האָט די אַלטע שנאה זיך אַ שפּאַר געטון אין אים. ער האָט אַרייַנגעלאָזט די הענט אין די הויזן-קעשענעס:

— כ'גיי!

— איך וועל דאָ אַליין נישט בלייבן — האָט העלען זיך אַ שאַר געטון צו אים.

— קום אויך.

— און די זאַכן מיינע?

דער בלישטש אין העלענס אויגן איז געוואָרן טיפער און ס'איז שווער געווען צו זאָגן, צי דאָס איז די מורא פאַר די קלעניקעס, צי דער פאַרדרוס, אַז זי וועט דאַרפן איבערלאָזן די זאַכן.

— וואָס האָסטו דען, אַ וואַליזע? — האָט בען זי געפרעגט — נעם זי מיט!

בען האָט צונויפגענומען זיינע זאַכן אין אַ פּעקל, געבליבן שטיין אויף דער וועראַנדע, געוואַרט אויף דער מויד. זי האָט זיך געזאַמט, ער איז צוגעגאַנגען צום פענסטער, זי געוואָלט אַ רוף טון. ס'איז געווען פינסטער, העלען איז אָנגעלאָפן פון קו-שטאַל אַ פאַרסאַפּעטע, געשלעפּט איר סעראַטענע וואַליזע.

— וואָס האָסטו איצט געטון אין שטאַל? — האָט בען אַ כאַפּ

געטון די מויד פאר אן ארעם, אז זי האט זיך צוש פארקרומט — אפגעסמט דעם ביק?

די נישט דערבאקנקייט, אַ צעקרומטע, האט ארויסגעלאכט פון דעם צעפלאמטן פנים, געלעגן אין די מויל ווינקלען, אין די גרינע אויגן, בייגעקומען בענס בליק.

זיי זענען ארויס פון הויף, געגאנגען מיטן ווע‏לדל. בען האט אריבערגעווארפן זיין פעקל איבער די פלייצעס, זיך איינגעהערט, ווי דער רעגן פויקט איבער העלענס סעראטענע וואליזע און זיך געחידושט, פון וואנען ס׳נעמט זיך אַזוי פיל רשעות צום מענטש.

די פייערדיקע צלמים זענען מיטגעגאַנגען, זיך נישט געלאשן פונם רעגן, בלויז געווארן צעגאסענער, און וואס מער ס׳פייער האט געטריבן פון זיך שטיקער חושך, געוויטלט שפיצן בערג און בוימער, אלץ פינסטערער איז געווארן ארום.

ביי די קלארקס ארום הויז אויפן הויף האבן זיך געקליבן פערמערס, מען איז אנגעקומען צו צווייי, צו דריי, די ביקסן אריבער־געווארפן איבער די אַקסלען. די רעדעוודיקע האבן געטומלט, געגאַנגען פון איין קופקע פערמערס צו דער צווייטער, אנגעשטעקט די שווייגערס מיט נקמה.

שייבווארפערס האָבן זיך געצונדן, באַלויכן צעפאטשטע באַקן, אויפגעלאָפענע אויערן. פנימער טעמפע האָבן זיך געוויקט אויפן רעגן, געוואַ־ט, מען זאָל זיך שוין לאזן אין וועג אריין.

— מיר זענען אליין שולדיק — איז דער אַלטער קלארק א רירעוודיקער בעגאַנגען צווישן עולם — דאס וואס מיר האָבן זיך ביז היינט נישט אנטקעגן געשטעלט, האט פארשטארקט זייער חוצפה!

— גערעכט!

— מיסטער קלארק איז גערעכט!

— זיי ווילן פון אונז פטור ווערן, די אויסגעשניטענע!

— טענהן, אז מיר זענען קעגן „פראהיבישן״

— אז קריסטן, וואס זאָגן זיך נישט אפּ פון ביטערן טראַבן זענען קיין קריסטן נישט!

— אין בעטל האָבן זיי געעפּנט אַן אייגענע שפּייז־קראָם!

— אין קרייג אויך!

— און אין ליוו״נגסטאָן!

— קלייבן זיך ביי אונז צוצונעמען די פּרנסה

— ווילן מיט אַן אמת פון אונז פּטור ווערן!

— נישט ביי זייער לעבן!

— זאָג עס נאָכאַמאָל!

ס׳איז אָנגעלאָפן אַ יונגע צעוואקסענע פּויערטע אין אַ פּאָר גומענע שטיוול, זיך דורכגעשטופּט צווישן המון, געשריגן:

— ברידער קאַטאָליקן, די פאַרשאָלטענע האָבן ביי מיר צוגענו־מען מיין אַרטורן!

— ווער איז זי?

— ס׳איז דאָך דעם שמידס ווייב!

— זיי האָבן פאַרשלעפּט מיין יינגל, אַ פינף יאָריק קינד! — האָט די מוטער געזוכט ביים עולם גערעכטיקייט — און געטון האָט עס דער אַפּטייקער!

— ביסט זיכער, אז דער אַפּטייקער האָט פאַרשלעפּט דיין יינגל?

— האָט דער אַלטער קלארק זי איבערגעפרעגט.

— וואס ברויכט איר מער, מיסטער קלארק — האָט די פּויערטע אָנגעכאַפּט דעם אַלטן פאַר די הענט, — דער אפּטייקער, דער אָנ־פירער ביי אונז אין דאָרף פון „קלען״ גייט אַרום און טענעט, אַז ווען מען וועט אויסהרגע׳נען די גנידעס. וועלן נישט זיין קיין לייז!

— און מען שווייגט אים? — האָט אַ יונג מיט אַ זאַק איבערן קאָפּ, ווי אַ סטראַשידלע צו פאַריאָגן פייגל, זיך אָנגערופן:

— מיר וועלן שוין גאָרנישט שווייגן!

— אַ קלאפּ פאַר אַ קאָפּ, שכנים! ער האָט צוגענומען אַ קינד, דאַרף מען צונעמען זיינס!

— דאָס איז דער איינציקער וועג.

— בלוט וועט זיך גיסן און נאָך היינט!

— מיר דאַרפן זיך צוזאַמען אַ נעם טון, זיך פּאַרייניקן מיט די ייִדן, אַפילו מיט נעגערס!

— נאָר נישט מיט נעגערס!

— אַז אַן אונזעריקער רעדט אַזוי, מיט וואָס איז ער בעסער פון אַ „קלעניק"? — האָט איין פּערמער זיך אַ שטעל געטון קעגן צווייטן. — די קאָנסטיטוציע פון די פּאַרייניקטע שטאַטן לערנט אונז, אַז אַלע מענטשן אָן אונטערשיד פון גלויבן און ראַסע זענען פון געבורט גלייך! דאָס זענען אמתע ווערטער, און די ווערטער האָבן מיר אַהער געבראַכט מיט דער ביקס! פאַר זיי איז אויך לינקאָלן געשטאַנען!

— אָט איז בען! האָבן מיר שוין אַ ייִד אויך!

— צו צווייַ, צו צוויי! — האָט מען קאָמאַנדעוועט פון אַלע זייטן. — שטעלט אייך אויס צו צוויי!

דער המון האָט זיך גענומען רוקן. די שורה האָט זיך אַ צי געטון איבערן הויף, זיך צעוואַקסן, געבליבן שטעקן ערגעץ אין פעלד. שטיל, אָן לאַמטערנעס האט דער המון זיך געשאַרט, געשניטן מיט דער לאַנקע, מיטן שטיינערנעם פעלד, וווּ באַרג אַרויף האָט זיך געקניפּט מיט באַרג אַראָפּ. מען איז געגאַנגען מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ, גע־שפּריצט מיט די פיס, איינגעזאַפּט אין זיך די נאַסקייט.

די עטלעכע פאַרמערקעס, יונגע, קנאָכיקע, וואָס זענען נישט אָפּגעשטאַנען פון די מענער, זיך געטראָגן מיט די ביקסן, האָבן גע־טריבן די מרה־שחורה, לייכטער געמאַכט די אָנגעשוואָלענע טריט;

— ס׳זאָל זיך איינגעבן אַרומצוגיין דעם באַרג, — האָט עמעצער אָנגעהויבן.

— וועלן די „פלעדערמייז" מיט אַן אמת נעמען טאַנצן.

בען האָט נישט געגלויבט, שכנים זאָלן אָן אַ פּאַרוואָס אַרויסגיין אין מיטן נאַכט מיט געלאָדענע ביקסן און מאָרדעווען איינער דעם צווייטן. ביי אים האָט עס אויסגעזען ווי אַ שפּאַס, געגאַנגען אַ נייגיריקער, געוואלט אַ קוק טון, ווי די „קלעניקעס" אין די ווייסע קאַפּאָטעס מיט די אייפגעטורעמטע קאַפּטערס טראָגן זיך, ווי מלאכי־חבלה, אַרום די פייערדיקע צלמים. ער האָט פעסטער איינגעצויגן ס׳פּעקל אַרום דעם

אַקסל, געשמייכלט, וואָס העלען שלעפּט זיך לעבן אים מיט דער סעראַטענער וואַליז.

טראָפּנס זענען געפאַלן אין די גריבלעך וואַסער, וואָס די ערד האָט מער נישט געקאָנט איינזאַפּן. דאָס פויקעריי איז איבערגעגאַנגען אין אַ טעמפּקייט, זיך געלייגט איבער די פּלייצעס, און פון דער נאַסער פינסטערניש האָבן קאָלירטע רייפן זיך געצונדן אין די אויגן. פערמערס האָבן זיך דערנענטערט צו סמיטס הויז, וואָס האָט בלינד געשטעקט אין דער נאַכט.

— לאָמיר אונטערצינדן, באָיס

— אַוועקלאָזן מיטן פייער!

— גאָט זאָל אייך היטן

— נאָר נישט פייער!

סמיטס הונט האָט דערשמעקט בענען, אויסגעוואַקסן לעבן אים, זיך געריבן אָן זיינע פיס, געוואָרטשעט פון פרייד.

— האַלאָ, פרינס! האַלאָ!

בען האָט זיך אַ דריי געטון, געזוכט העלענען. זי איז נישט געווען. דער המון האָט זיך מיט אַמאָל אָפּגעשטעלט. די הינטערשטע שורות האָבן זיך פאַרטשעפּעט אָן די פאָדערשטע, געפאַלן מיט הענט אויף פּלייצעס, אויף אַקסלען, געעפנט מויל און אויערן:

— ס׳ברענט!

סמיטס הויז האָט געברענט. צינגלעך פייער האָבן געלעקט דעם דאַך, זיך געקנוילט אין פלעכטן רויך... דער הונט האָט שטאַרקער געריבן די מאָרדע אָן בענס פיס, אָנגעהויבן בילן הויך. העכער, געזען, אַז בען רירט זיך נישט — האָט ער אים איבערגעלאָזט, גענומען לויפן אַהיים צום פייער.

— יעצט שכנים, אויב איר ווילט נישט דאַ איבערלאָזן די ביינער, קומט אַהיים! — האָט אַ פערמער אויפגעהויבן ביידע הענט, מען זאָל אים בעסער אַרויסזען. — פון באַרג זעט זיך שוין אַוודאי דאָס פייער, און די „קלעניקעס" וועלן זיך אַ לאָז טון אויף אונז!

— ווער האָט אונטערגעצונדן?

— דערשיסן דאַרף מען אים!

— אַזאַ הינטישער זון!

— גיט אים ארויס, שכנים!

עס איז געווארן שטיל, קיינער האָט זיך נישט גערירט. דער רעגן האט געשוואנקען די אויגן, געשטערט צו קוקן אין אלע זייטן.

— זי האָט עס געטון! — האָט אַ יונגע געוויזן אויף העלען.

— ווער?

— ווער איז זי?

העלען האט זיך ארויסגערוקט מיט דער וואַליז, הענט און פיס האָבן ביי איר געציטערט און פון שרעק האָט זי אָנגעוווירן ס'לשון, דער המון האט זי ארומגערינגלט:

— ווער ביסטו?

ס'איז דאָך סמיטס דינסטמיידל!

בשעת דער המון האט זיך געשטופט ארום דער מויד, האבן די פייערדיקע צלמים זיך דערנענטערט. געשטאַלטן האבן זיך געדרייט ארום די פלאמען, ווי נישט קיין פערמערס, נאר א ווילדער שבט וואלט געפראוועט א גאטס־דינסט.

מען האָט אויסגעשאָסן. די פערמערס זענען מער נישט איינגעשטאַנען, זיך געדרייט אין א רעדל. געוואָלט וויסן פון וואנען דער שאס איז געקומען. עס האָט זיך דערהערט א צווייטער, א דריטער, אין דער נאסער לופט האבן געגומען אויפטיקן פייערלעך, זיך פארבייגעטראגן מיט א פייף.

דער המון האָט פארגעסן אן העלען, אראָפּגעכאַפּט פון די אָרעמס די ביקסן, געזוכט אָרום זיך דעם שונא. מען האָט קיינעם נישט געזען. פון אַלע זייטן האָבן זיך געהערט קולות:

— צעוואַרפט איין, באיס!

— צעווארפט אייך!

— נידעריקער די ביקס!

— פטרט נישט אומזיסט קיין קוילן!

דאס שיסעריי איז געקומען פון פארשידענע זייטן, זיך געהאַלטן אין איין דערנענטערן. די פערמערס האָבן זיך צעשאָטן, געשטאנען אונטער ביימער, געטשאַטעוועט און אז אַ פלעמל האט זיך אַ צינד געטון אין דער פינסטערניש, האבן זיי אהין געשאסן.

איצט ערשט האָט בען זיך ארומגעזען, אז ס׳איז נישט קיין שפּאס, אז מען דאַרף אָפּציען, ארויס פון פייער. ער איז געשטאַנען אַ מטושטושער, אַלץ נישט געגלויבט, ווו ער איז און אין מוח האָט זיך געפּלאָנטערט. אַז מענטשן זענען צו רייך, צו זאַט. כּוחות קלויבן זיך, האָבן נישט ווו אָפּצוריגען, האָבן זיך פּראָטעסטאַנטן געגומען צו קאַטאָליקן.

בען האָט אַ הויב געטון די האַנט צום אויער, ווי ער וואָלט זיך געקליבן אָפּיאָגן אַ זשומעדיקע פליג. נישט געוווּסט, אַז די קויל איז שוין ווייט פון אים. זיין שכן, אַן אויסגעצויגענער פּערמער, האָט זיך אַ כאַפּ געטון פאַרן בויך, זיך געוואָלט צוזעצן און איז אַ פאַל געטון מיט דער נאָז אין דער צעווייקטער ערד. די ביקס איז געבליבן ליגן עטלעכע טריט ווייטער, בען האט זיך אַ בויג געטון, אויפגעהויבן די ביקס און גענומען גיין רעכטס.

ער איז ארויס פון וועלדל. העלען מיט דער וואַליז איז אים אַנטקעגן געקומען, אים געווארנט:

— דאָ קענסטו לייכט אריינפאלן צו די „קלענ־קעס׳׳ אין די הענט, בען!

— טאָ וואס איז דיין עצה?

— מיר דארפן שניידן צום טייכל!

זיי האבן געשפּאַנט מיט ברייטע טריט, געשוויגן און נישט געפילט, ווי די פיס ווייקן זיך אין די נאַסע שיך. דאס שיסעריי, וואס האט זיך דערנענטערט, האָט זיי געטריבן ווי מיט בייטשן. העלען איז געבליבן הינטערשטעליק, השק געהאט זיך צוצוזעצן הינטער אַ בוש און געשלעפּט זיך נאָך בענען.

דער רעגן איז געווארן שטארקער, מער נישט געפאלן טראָפּנווייז, געשנורעוועט אויפגעלאָפענע פּנימער. די נאכט איז פול געווען מיט שיסעריי, מיט טריט פון הונדערטער „קלעניקעס״, מיטן שרעק פאַרן טויט.

זיי האבן געשניטן צום טייכל, וואס האט זיך געוויגט פון רעגן, אריבערגעשוואנקען מיט אַ בייזער די ברעגן, פארגאסן אַ שטיק לאַנקע.

בען האט אראפּגעווארפן די שיך, פארקאַשערט די הויזן און מיט רוגזה אַ נעם געטון ביי דער מויד די וואַליז. זי האט פארווארפן ס׳קלייד איבערן קאָפּ, און ביידע זענען אריין אין קאַלטן וואסער,

וואָס האָט זיך געהויבן פון ווינט און רעגן.

די קילקייט איז געוואָרן טיפער, געוואַקסן איבערן לייב. די פיס האָבן געשניטן ס'וואַסער, וואָס האָט געשווערט די קליידער, זיך געקליבן, ווי אין שוואָמען.

דורכגעווייקטע, געפרווירענע, זענען זיי אַרויס אויף דער צווייטער זייט לאַנקע. בען האָט אַראָפּגעשלעפּט פון זיך די הויזן, זיי אויסגעדרונגען:

— שטיי נישט און ציטער נישט, העלען! לויף, זאָלסט אָנהויבן שוויצן!

בען איז געלאָפן אין פאָרויס, זיך געבאָדן אין שווייס, אַנטקעגן געלאָפן העלענען, זי האָט זיך געשלעפּט מיט דער וואַליז, זיך נישט בעקאָנט דערוואַרמען, און די ציין האָבן ביי איר געקלימפּערט:

— כ'פיבער איינגאַנצן!

— נאָר זיך נישט אָפּגעשטעלט! נישט ווייט ליגן בהמות, וועסט זיך צווישן זיי דערוואַרמען! גיב אַהער דיין וואַליז, גיכער, גיכער!

זי האָט זיך קוים דערשלעפּט. אין אַ חורבה, וווּ אַ דאַך איז געשטאַנען אויף סלופּעס, די ווענט אָפן, זענען געלעגן אַ צענדליק קי מיט קעלבער. ס'האָט געשלאָגן מיט וואַרעמען בהמה-ריח.

בען איז אַריין צווישן די בהמות ווי אַן אייגענער, מיט אַ סוויסטשעריי. דער אַ גלעט געטון, דער אַ פּעטשל, און אַז אַ קו, צי אַ קאַלב האָט זיך צעמעקעט, האָט ער זיי אַרומגענומען פאַר די העלזער, צוגעהאַלטן די גלעקלעך, זיי זאָלן נישט קלינגען, און זיי איינגעשטילט.

ער האָט געהאָלפן אויסטון העלען, געזען, ווי דאָס בלויע, צעשמיסענע פּנים רויטלט זיך. ער האָט איינגעריבן מיט זיינע וואַרעמע הענט העלענס נאַס לייב, זי אַריינגעזעצט צווישן די בהמות, אַרוםגעלייגט אירע נאַקעטע פיס מיט קי-מיסט, אַז מען האָט זיי מער נישט אַרויסגעזען.

בען האָט זיך צוגעזעצט צו העלען. דער רעגן האָט געקלאַפּט איבערן דאַך, פאַרווישט די טריט פון הונדערט פּאָר פיס, און דאָס שיסעריי, וואָס איז לאַנג צעשוואומען, איז נאָך אַלץ געשטאַנען, ווי וואַסער אין די אויערן.

אַ קו האָט זיך פאַרבענקט צעשריגן. בען האָט זיך פאַרנאַנדער-

געלאַכט, העלען נאָך אים, און די פרייד האָט געשלאָגן פון ביידע הערצער, ווי פון אַ קוואַל. דורך די אָפענע ווענט האָט זיך געזען, ווי די צלמים לעשן זיך, ווערן דערטרונקען אין דעם רעגן, וואָס הערט נישט אויף צו גיסן. די קי האָבן געהויבן די טעמפּע קעפּ, זיך גע־שראָקן פאַר די ווייס־צעגליטע בליצן, וואָס האָבן זיך געצייכנט איבערן הימל, ווי פאַרצווייגטע הירשן־הערנער

דער יצר־הרע

דער רימאַקער רב, ווען די לאַנדס־לייט האָבן אַראָפּגעבראַכט פֿון פּוילן, געזוכט פֿאַר אים אַ גרויס רבנות, איז שוין די זעקסטע וואָך איינגעשטאַנען אין סענטראַל האָטעל. דאגת־פּרנסה האָט ער דערווייל נישט געהאַט — די לאַנדס־לייט האָבן אים אויסגעהאַלטן בכבוד גדול, געשיקט דעם ווייב קיין פּוילן וואָכערס.

דער דרייסיק־יעריקער רב, אַ פֿלייציקער יונגערמאַן, מיט אַ שוואַרץ, זיידן בערדל, אַ ליכטיק פּנים, ענוותדיקע אויגן, האָט כמעט יעדן שבת געדרשנט אין אַן אַנדער קהלה, אומעטום אויסגענומען און זיך געישובט, וואָס פֿאַר אַ רבנות ער זאָל אָננעמען.

דאָס זיצן איינער אַליין בייטאָג אין נומער האָט אויף אים אָנגעיאָגט אַ מרה־שחורה. ער האָט מיט אומגעדולד געוואַרט אויף די אָוונטן, ווען ער איז געגאַנגען וויזיטירן די רייכע לאַנדס־לייט, פֿאַרבראַכט מיט זייערע ווייבער און טעכטער. דער רב האָט נישט געקאָנט זיי קוקן גלייך אין די פּנימער, זיך געריטלט, געזעסן אומבאַהאָלפֿן. יעדן אָוונט, ווען ער איז געגאַנגען אַהיים, האָט ער געבענקט נאָך דעם ווייב, נאָך רימאַקעס, ווו ער האָט געפֿירט דאָס גאַנצע שטעטל, און דאָ קאָן ער דורכגיין גאַסן און גאַסן און קיינער וועט אים צו־מאָל נישט באַגריסן.

ער איז געגאַנגען מיט בראָדוויי, געקוקט אויף די מויערן, וואָס האָבן זיך געשניטן מיט גלייכע ליניעס אין הימל אַריין, זיך צונויפֿגעגאָסן מיט דער נאַכט, געזען אין די טורעמס אַ דור־הפּלגה, — שוואַרצע כחות, וואָס רייסן זיך אין פֿרעמדע וועלטן. דער יונגער רב איז ביי זיך געפֿאַלן, פֿאַרלוירן זיך, געשאַרט אַרום די שוואַרצע ווענט און זיך געאיילט אין האָטעל אַריין.

דער לאַנגער, שטילער קאָרידאָר, ווו די טריט זענען צעשוווּמען אין די דיוואַנען, די שפּיגלען, די פרעמדע פּנימער, וואָס גייען פאַרביי, פאַרשווינדן אין די צימערלעך, — אַלץ האָט דעם קלייגשטעטלדיקן רב געדרייצט.

ער איז אַריין צו זיך, אַראָפּגעוואָרפן דעם ראָק מיט דעם קאַפּע-לוש, געבליבן זיצן אין פינסטערן צימער אין קאַפּעל. אַ מידער האָט ער גענומען לייענען „קריאת-שמע". אַ ליכט פון אַן אַנטקעגנאיבערדיקן פענסטער איז אים אַ פאַל געטון אין די אויגן, געבלענט. עס האָט אים אַ ציִ געטאָן צום פענסטער. אויף אַ קאַנאַפּע איז געלעגן אַ דאַמע. די פיס פאַרלייגט איינעם אויפן צווייטן, פוןביידע זייטן בלעטער פון צייטונגען, און אַליין האָט זי זיך געפּוצט די נעגל. ער האָט בעקוקט אויף די אַנטבלויזטע הענט, געליטן, וואָס ער קוקט, און זיך איינגעגעסן אין פענסטער. די דאַמע האָט אויפגעהערט פּוצן די נעגל, פאַרלייגט די הענט צוקאָפּנס און געבליבן ליגן אין אַזאַ פּאָזע, ווו יעדעס גליד האָט זיך אַרויסגעפּרעסט. דער יונגער רב האָט ברייטער צעעפנט די אויגן, אויפגעכאַפּט יעדן קער און געוואַרט, עס זאָל עפּעס געשען.

די דאַמע האָט זיך מיט אַ מאָל אויפגעשטעלט, זיך געצויגן, געבליבן שטיין ביים פענסטער און געקוקט אויפן רב. ער האָט זיך פאַרשעמט, זיך גענומען רוקן אויף צוריק, און אַז ער האָט זיך געכאַפּט, דאָס זי קאָן אים נישט זען, האָט די דאַמע שוין געהאַט אויסגעדרייט דאָס עלעקטרישע לעמפּל. אַלץ איז פערשוווּנדן און קעגנאיבער איז געוואָרן פינסטער. ער האָט זיך געלאָזט שפּרייזן איבערן קליינעם חדר, צער געהאַט, וואָס זינדיקע מחשבות קריכן אים אין קאָפּ אַריין, לייגן זיך איבער אים, באַפאַלן אים פון אַלע ווינקלען, און יעדעס מאָל, וואָס ער האָט זיך גענומען אין די הענט אַריין, געוואָלט קלערן וועגן עפּעס אַנדערש, האָבן אים די נאַקעטע הענט מבולבל געמאַכט. אַ האַלב-אויסגעטאָנענער איז ער לאַנג געבליבן זיצן אויפן בעט, נישט אויפגעהערט צו לייענען קריאת-שמע, און איז שפּעט אין זער נאַכט איינגעשלאָפן.

צומאָרגנס איז ער אַ גאַנצן אָוונט געזעסן ביי זיך אין צימער, געוואַרט, די דאַמע זאָל זיך באַווייזן קעגנאיבער — איז, ווי אויף צו-להכעיס,

פינסטער געווען אין פענסטער. אונטערדריקטע פארלאַנגען האָבן זיך געוועקט אין דעם געזונטן קערפער, זיך געשפּאַרט אין דעם צעפלאַמטן מוח, און וואָס שטאַרקער ער האָט זיי געוואָלט אונטערדריקן, אַלץ מער קעמערלעך האָבן זיך ביי אים געעפנט, אײַן באַגער נאָכן צווייטן האָבן אַרויסגעשטעקט זייערע קעפּלעך, געגלעט זיי מיט פוך-פעדערן און אײַנגערוימט מעשיות.

עס זענען דורך עטלעכע טעג און קעגנאיבער אין פענסטער איז אַלץ געווען פינסטער. דער רב איז געווען זיכער, אַז די דאָמע וווינט שוין מער נישט אין האָטעל. ער האָט אַ פרעג געטאָן אַן עלטערע פרוי, וואָס האָט צוגעראָמט די צימערן יעדן טאָג:

— ווער וווינט קעגנאיבער?

— קעגנאיבער, רבישי? — האָט זי אוועקגעשטעלט די באַרשט און אַראָפּגעצויגן אויפן קאָפּ דאָס טיכל, אירע האָר זאָלן זיך נישט אַרויסזען, — די ליידי פון קעגנאיבער איז אַן אַלמנה, זיצט שוין דאָ די צווייטע וואָך, וויל קריגן חליצה פון אַ שוואָגער, און ער, דער שוואָגער, איז אַ „סאָקער"... (פיאַווקע) וויפיל זי גיט אים, וויל ער אַלץ מער... זי קומט היינט צוריק...

— אַזוי? — האָט זיך דער רב געכאַפּט פאַרן בערדל, געלאָזט פאַלן אַ וואָרט און באַלד חרטה געהאַט, — לאָז זי אַרײַנקומען.

— גוט, גוט, רבישי!

דער רב איז אַרומגעגאַנגען אַ גאַנצן אָוונט איבער בראָדוויי, אָפּגעמאַכט אהיימצוקומען זיינער שפּעט און גלייך גיין שלאָפן. דער „צדיק", וואָס אין אים, האָט געהאַלטן אין איין אונטערזאָגן ער זאָל בייטן דעם צימער, איז דער „רשע" געוואָרן מלא חמה, זיך געלייגט אין דער לענג און אין דער ברייט, ביז ער האָט אים אַ מידן אַהיימגעשלעפּט. דער רב האָט געמאַכט ליכטיק און זיך געזעצט לערנען. נישט ווילנדיק האָבן זיך די אויגן ביי אים געהויבן און דער „רשע" האָט אַלץ געטענהט, אַז אַ שוואַכער מענטש דאַרף זיך נישט פּייניקן, אַז עס איז מסתמא אַ גאָט-זאַך, אַנדערש וואָלט ער דאָך בייגעקומען דעם נסיון... אַז וואָס גרעסער דער צדיק — גרעסער די תאווה... דער רב האָט זיך אויפגעשמעלט, פאַרדרייט דאָס ליכט, און אַ ציטערדיקער זיך אַרײַנגעזעצט אין פענסטער.

די דאַמע איז געשטאַנען אַ האַלב אויסגעטאָענע, זיך געפּוצט. זיך געשנורעוועט, ווי זי וואָלט זיך געקליבן ערגעץ־ווו אַוועקצוגיין. דער רב האט זיך איבערגעגעבן דעם „רשע", צוגעזאָגט, אַז ער וועט שוין מער קיין רבנות נישט זוכן, ער איז אַ שוואַכער מענטש, קאָן זיך נישט ראַנגלען, ווען אויף יעדן טריט ליגן נעצן, מען מוז גע־שטרויכלט ווערן. דאָרט, אין שטעטל. האָט ער געקאָנט זיין רב, אָבער דאָ, וווּ דער יצר־הרע האָט זיך אָפּגעריסן פון דער קייט, איז עס אַ שווערע הלכה.

דעם רב'ס צעהיצטער שטערן האָט זיך געקילט אין דער שויב מען האָט אָנגעקלאַפּט.

— קאָם אין!

ער האט ליכטיק געמאַכט. אין דער טיר איז געשטאַנען די דאַמע מיט אַ צניעותדיקן שמייכל.

—מען האָט מיר געזאָגט, אַז איר זענט אַ היימישער רב...

— יאָ, — האָט איר דער רב געוויזן אויף אַ שטול.

ער האָט באמערקט, אַז די דאמע הינקט אויף אַ פוס און זיך געחידושט, וואָס ער איז מיט אמאָל געוואָרן אזוי רויק, פונקט ווי ער וואָלט פאר זיך געהאט א יידענע אין שטעטל מיט א שאלה.

דער רב האָט זיך אוועקגעזעצט און אן ערנסטער זיך איינגע־הערט, וואָס די דאמע האט גערעדט.

1921

דער ערשטער פּאַציענט

די ערשטע פּאָר טעג איז ער געווען אין א געהויבענער שטימונג, הנאה געהאַט, וואס מיטן אָוונט האבן די עלעקטרישע שילדן אין די פענסטער זיך געווארפן אין די אויגן — דאָקטאָר מ. וואלד, קיראָ-פּראַקטאָר:

עטלעכע מאל א טאָג האט ער זיך געשטעלט אין שפּיגל, באַטראכט זיין געראַזירט פּנים און באשלאסן, אַז פאר אַ דאָקטאָר זעט ער אויס צו ייִנגליש. מען דארף פארלאזן וואָנסעס און אויב דאס וועט נישט העלפן — איז אויך אַ בערדל. צו אַזא נישט אנזועענדיק פּנים, ווי זיינס האבן ווייבער קיין צוטרוי נישט. ער האט געמאַכט פאַרשיידענע גרימאַסן, אנגערופן די אדערן ארום די שלייפן מיט די לאַטיינישע נעמען. ער האט אנגעצויגן די הויט אויפן פּנים, קונציק אויפגעכאַפּט איין נערוו נאכן צווייטן, ווי א שטריקערין כאַפּט אויף אויגעלעך אויף א שפּיזל און איינגעזען, אז זיין בלאס, אויסגעצערט פּנים פּאַסט פאַר אַ קיראָפּראַקטאָר. אַ דורכשניטלעכער פּאַציענט פון דער גאַס וועט דאָך אים נישט רופן, און דער וואָס גייט צו אַ קיראָפּראַקטאָר, איז דאָך מער אַן עקסצענטריק, און אַזאַ איינעם וועט מער אימפּאָנירן זיין געל מאָגער פּנים וואָס האָט אין זיך עפּעס פון אַ דערוויש.

אזוי האָט ער שעהן געקאָנט אייַנטענהן מיט זיך, נישט באַמערקט ווי די טעג זענען אַריבער, געחלומט, אַז היינט, מאָרגן וועט דער שטאַט זיי מוזן אָנערקענען, די באַבערדלטע קאָנאוואַלן אויף צעפּלאַצעניש.

ס׳איז דורך אַ וואָך. צוויי. קיין פּאַציענט האט זיך נישט באַוויזן. ער האט אנגעהויבן צו עקאנאמיזירן, אפגעזאגט די נעגערטע, וואס איז יעדן טאג אריינגעקומען צו ראמען. ער האט אליין געטון די ארבעט

און נאך יעדן מאל צוראמען האט ער ארויסגענומען א דאלאר וואס ער פלעגט צאלן דער נעגערטע און געזאגט אויפן קול: דר. וואלד, איר האט היינט פארדינט א דאלאר. שפעטער איז עס אים מיאוס גע־ווארן, אפגעלייגט די ארבעט פון איין טאג אויפן צווייטן און דער שטויב האט זיך געקליבן אויף די בענק, אויף די טישן. ער האט געקאנט אפזיצן שעהן ביים פענסטער, געלייענט, ביז עס האט אנגע־הויבן צו שווינדלען אין קאפ.

איינמאל האט ער געהערט ווי די שכנות בארעדן אים, בא־דויערן, וואס קיין הונט שמעקט צו אים נישט אריין און איינע האָט אפילו געזאָגט, אז זי האָט פאר אים א שידוך. ער האט אָנגעשטעלט די אויערן, זיך פארלוירן און איז אוועק פון פענסטער. ס'האט אים באנג געטון צו וואס ער האט געלערנט אויף קייראפראקטיק, געטראכט, אז מענטשן זענען קאנסערוואטיוו, ס'וועט נאך נעמען הונדערטער יארן ביז מען וועט האבן צוטרוי צו א קייראָפּראקטאָר: דערווייל האט ער א געלעגנהייט צו שטארבן פון הונגער.

מען האט אנגעקלאפט. ער האט אויפגעציטערט און געגאנגען עפענען די טיר.

— קאן איך זען דעם דאקטאר? — האט א יונגערמאן מיט א קעפּ איבערן אויער זיך געפרעגט.

ער האט אים אריינגעפירט אין קאבינעט, ארויסגעכאפט זיין פּול־פּעדער, געעפנט א ביכל:

— ווי הייסט איר?

— איך בין נישט דער קראנקער, דאָקטאר

— ענטשולדיקט, ווער איז קראנק?

— מיין פאטער, א זקן פון איבער זיבעציק.

— אויף וואס?

— אט דאס איז די צרה, דאקטאר, וואס מען ווייסט נישט. זיי האבן געהאט דריי דאקטוירים, יעדער זאגט עפעס אנדערש. אין אנ־הויב האבן זיי געמיינט ס'איז לונגען־ענטצינדונג, ווי איך פארשטיי, איז עס א שווערע גריפּ, כ'וויל אבער נישט שטעלן אויף זיך, בין איך געקומען צו אייך...

— ווייסט איר, אַז מיר גלויבן נישט אין פארשרייבן מעדי־צינען?

— געוויס, אַ קיראָפּראַקטאָר.

— יאָ.

— וועגן דעם טאַקע, דאָקטאָר, האָב איך געוואָלט מיט אייך רעדן. איר פאַרשטייט, מיינע עלטערן זענען פאַנאַטישע מענטשן, פון אַלטן שניט, און מיינע בר־דער, כאָטש אמעריקאַנער, זענען אין אַ געוויסן זין ערגער פון די אַלטע לייט... זיי ווייסן אײן זאַך — דאָקטוירים, און מעדיצין... איך בין דער ייִנגסטער, רייס איך זיך אַרום מיטן גאַנצן הויז, איך טענה, אַז אַ זקן פון זיבעציק קאָן מען נישט געזונט מאַכן מיט מעדיקאַמענטן... כ׳גלויב נישט אין מעדיקאַמענטן! איך אַליין בין אַ קאָמוניסט! אין דעם, ווי אַ קיראָפּראַקטאָר באַהאַנדלט אַ קראַנקן, זע איך עפּעס נייעס, אַן אַנדערן וועג, וואָס איז מיר נענטער צום הארצן... כ׳וואָלט זייער געוואלט, דאָקטאָר, איר זאָלט זען מיין פאָטער!

דער דאָקטאר איז געווען אויפגערוימט. די רייד פונם יונגנמאַן האָבן אים אימפּאָנירט, צוגעגעבן קוראַזש. ער האָט אַ כאַפּ געטון דעם קאַפּעלוש און איז ארויס מיטן יונגנמאַן אויף דער גאַס, ווי ער גייט און שטייט.

אין דריטן הויז האָט געוווינט דער פּאַציענט. דער יונגערמאַן איז געגאַנגען פריער און געזאָגט:

— שרייט נישט, דער דאָקטאָר גייט!

ס׳איז געווארן שטיל. די זין מיט די טעכטער האָבן זיך צע־שטעלט ארום דעם חולה, וועמעס צעקנייטשט פּנים האָט זיך קוים ארויסגעזען פון די דעקן מיט די קישנס.

דער דאָקטאָר האט גענומען דעם פּולס ביים חולה, גענומען רעדן צו די ארומיקע, ערקלערט, אַז ער היילט נישט מיט מעדיקאַמענטן אז אַלע צרות אויף מענטשן קומען פון דער חוט־השדרה, ווו די נערוון זענען צעצווייגט. און אויב אַ מענטש ווערט קראנק, הייסט עס אז דער נערוו, וואס האָט שליטה איבער דעם טייל קערפּער, איז ארויס פון זיין פּלאַץ און מען מוז אים צוריק אריינפּאַסן. מען דארף אים אויסגלייכן.

— וואס פאר אַ דאָקטאָר איז דאָס: — האָט די עלטסטע

טאָכטער געלאָזט צווישן זיך פאַלן אַ וואָרט אין דער שטיל — ער היילט אַ פּנים מיט תהלים!

— אַז פיליפּ האָט אים געבראַכט!

דער דאָקטאָר האָט גענומען קלאַפּן דעם קראַנקן איבער דער־חוט-השדרה, בעדרייט זיין האַלז. דער חולה האָט געקרעכצט, געגלאָצט מיט די אויגן, נישט געוווּסט וואָס מען מאַטערט אים און געכאָרכלט:

— אוי, ס׳שטעכט... אוי-וי..

דער דאָקטאָר האָט געשוויצט איבערן קראַנקן, געזוכט מיט די שפּיץ-פינגער אַ נערוו, געדרייט דעם חוט־הס דאָרן האַלז, אַז ער האָט אוש די צונג אַרויסגעשטעלט.

די קינדער האָבן נישט געקאָנט צוזען ווי ער מאַטערט דעם קראַנקן, אויפגערעגט זיך איבערגעקוקט.

דער קראַנקער האָט זיך געבעטן:

— קינדער בעמט אים אַוועק פון מיר, ער דערשטיקט מיך —

די עלטסטע טאָכטער האָט אָנגעכאַפּט דעם דאָקטאָר ביי דער האַנט:

— לאָזט אָפּ, איר וועט דאָך אים דערשטיקן!

— האָט נישט מורא — האָט דער דאָקטאָר זי געוואָלט באַרויקן.

— וואָס פאַר אַ קלאַפּן, וואָס פאַר א דאָקטאָר — האָט זיך אַ צווייטער אָנגערופן.

— לאָז ער גיין!

— צוזאַמען מיט פיליפּן!

דער דאָקטאָר האָט געקוקט אויף פיליפּן, אויף די אַרומיקע, געכאַפּט דעם קאַפּעלוש און א פאַרלוירענער זיך גענומען שאַרן צו דער טיר.

מיידלעך

דאָס פרומע שטעטל, ווו מען האט איבער די גרויסע בערג קיינמאל נישט געזען ווי די זון גייט-אויף, האט אין דער שטיל זיך געגומען בונטעווען. מען האט זיך דערוווסט, אז קערי, דעם פישערס טאכטער, וואס האט זיך די לעצטע צייט ארומגעשלעפט מיטן ייד סעם, גייט-ארום מיט א בויך.

ליווי, דער אייגנטימער פון א „דעפארטמענט סטאר”, דער איינציקער יידישער בעל-הבית אין דער גאנצער געגנט ארום, האט זיך מער געקאכט פאר אלעמען, נישט אויפגעהערט ארייננצוטענען אין ווייב:

— שרה, מיר האבן דאך שוין אפגעשטעלט די חתונה, גאר פאלג מיך און לאז-אפ דעם שדוך!

— ער לייקנט דאך שטיין און ביין — האט ס'ווייב פרובירט פארענטפערן סעמען.

— ער האט פארפירט די שיקסע!

— ביסט נישט זיכער.

— כ'בין יא!

— פון דעם שרייען, מיין מאן, וועט גארנישט ארויסקומען — האט ס'ווייב זיך צו אים א בויג געטון, ווי זי וואלט אים געוואלט איינראַמען א סוד. — מען דארף אויך פרעגן ראזן צי זי וויל אפלאזן דעם שידוך. האסט עפעס א סך יידן אין דער געגנט? אויב דו ווילסט נישט פאר קיין איידעם אַ שייגעץ, מוז אַ יידיש מיידל אין אַזאַ העק פאַרזיצן. און ס'איז נאָך אַ פראַגע צי ס'קינד איז סעמס: די שיקסע שלעפט זיך ארום יעדע נאַכט מיט אַן אַנדערן שייגעץ.

ליווי האָט צעשפרייט די הענט, געשאָקלט מיטן קאָפּ, און דער טיפער קנייטש אין דער רעכטער באַק האָט קרענקלעך געשמייכלט:

— זי פֿאַרענטפֿערט נאָך דעם יונג! אַמע־עריקאַ!

דער מאַמען האָט ווי געטון ס'האַרץ פֿאַר דער טאָכטער, זיך געשראָקן, די שיקסע זאָל עפּעס נישט אָפּטאָן — קאָן צוװאַרפֿן דעם ממזר. און דערשיסן קאָן זי נישט? די מוטער האָט געפּלאַנט אַחעק־צושיקן קערין ערגעץ אין אַ ווייטער שטאָט אַריין ביז זי װעט געלעגן װערן, געװאָלט פֿאַרגיטיקן מיט געלט, קערי האָט נישט געװאָלט הערן דערפֿון, געהאַלטן אין איין איבערחזרן:

— כ'האָב צו סעמען גאָרנישט. ער מעג חתונה האָבן. כ'האָב אים ליב געהאַט, געװאָלט האָבן פֿון אים אַ קינד, האָב איך. און אייער ראָז דאַרף נישט זיין אויף מיר ברוגז, מעג אַריבערקומען.

שרה האָט געהיט די טאָכטער, געזען זי זאָל נישט גיין צו דער שיקסע. ראָזען האָט געצויגן אַהין.

איינמאָל, װען ס'האָט אָנגעהויבן טונקל צו װערן און די אייבװויבער זענען געזעסן ביים אָװנטברויט, האָט ראָז זיך געלאָזט מיטן לײדיקן געסל צו איר חברטאָרין.

קערי איז געזעסן אויף די שטיינערנע טרעפּלעך. ראָז האָט דערפֿילט ס'אייגענע האַרץ, זיך געװאָלט אויסדרייען, אַנטלויפֿן, זיך באַגעגנט מיט קעריס פֿאַרצערטע אויגן, װי ביי אַ נישטדערשחטענעם שאָף. און זי איז געבליבן שטיין.

קערי האָט זיך איפּגעשטעלט, ראָז האָט זיך מיט די אויגן איינגעגעסן אין דער שיקסעס בויך, װאָס האָט עטװאָס קירצער געמאַכט ס'קלייד פֿון פֿאָרנט, דערזען די פֿלאַמען אין איר פּנים, װאָס שלאָגן פֿון די באַקן אין די האָר אַריין, און אויפֿן שטעל חרטה געהאַט, װאָס זי האָט זיך אַרויסגערעדט:

— מיינסט, איך גלויב...

די פּאַרוויטיקטע אויגן זענען געװאָרן װייכער, זיך גענומען אויסקלאָרן, װי די דריי װערטער װאָלטן געװען אַ שפּרונג, װאָס האָבן פֿאַרטריבן די שרעק. איצט איז קערי געשטאַנען אַ רויקע, געװען גרייט אויסצוהערן, װאָס אין דער קאָרט, און זיך אַליין געחדושט פֿון װאַנען ס'נעמט זיך צו איר אַזוי פֿיל קוראַזש.

זי האָט אַ נעם געטון ראָזען פֿאַר אַ האַנט און ביידע זענען אַריין צװישן די געדיכטע בוימער, װאָס פֿון ביידע זייטן װעג. די זענען

אָפּגעגאַנגען אַ ווייל און געשוויגן. פון דער זייט האָט דאַן דערפילט ווי קעריס אויגן קריכן אויף איר פון דער פינסטערניש, ווען באַלד אויפכאַפּן דאָס אַלץ, וואָס זי באַהאַלט פון די ארומיקע.

קערי איז אין דער פינסטער געוואָרן רעדעוודיק, אַליין זיך נישט בעכאַפּט, ווי ס'ציגנדט זיך אין איר אַ ליגן נאָך אַ ליגן:

— ... אין אַלעם איז שולדיק דזשאַן... ווייסט דאָך ווי ער איז צוגעשטאַנען צו מיר און איך האָב אים געגעבן דעם וועג... ער איז געווען בייז, וואָס איך גיי מיט סעמען און פאַרשפּרייט דעם ליגן...

— ס'איז אַ ליגן? — האָט ראָז זיך אַ צי געטון צו איר, זי כמעט אַרומגענומען און אַזוי שטיל, ווי אַ מאַמע, זי אַ פרעג געטון:

— און דו טראָגסט נישט?

— נישט פון סעמען, ראָז. ס'איז דערווייל אַ סוד. דער מאַן פון וועמען כ'טראָג איז רייך, זער רייך. ער דאַרף די טעג קריגן אַ גט און דעמאָלט וועט ס'גאַנצע שטעטל מיך קומען איבערבעטן, קומען צו מיר בעטן אַרבעט... דערווייל, ראָז, דאַרף עס זיין אַ סוד, ס'דאַרף בלייבן צווישן אונז...

ראָז איז געווען געריררט. אַ שווער שטיק. וואָס האָט זיך פאַר די לעצטע טעג געקליבן אונטערן האַרץ, געקוועטשט. איז מיט אַמאָל צעשמאָלצן. זי האָט ארומגענומען קערן, וואָס איז איר איצט נאָך ליבער געוואָרן.

— ווען כ'ווייס, אַז ס'וועט בלייבן צווישן אונז — האָט קערי נישט אויפגעהערט צו פלאָנטערן דעם ליגן, וואָס איז איר געקומען אין קאָפּ אַריין.

כ'שווער דיר, קערי.

— טאָ זאָג מיר צו, אַז וועסט סעמען אַ וואָרט נישט פרעגן.

— אַ וואָרט נישט, קערי.

— סעם העלפט דעם רייכן מאַן קריגן דעם גט. ער איז אַן עדות. אַז דעם רייכן מאַנס ווייב האָט געהאַט צו טון מיט אַנדערע... אַז ווען דער רייכער מאַן איז געווען אין ניו יאָרק, האָט זי פאַר-בראַכט מיט איהר געליבטען ביי זיך אין הויז... סעם האָט מיר איבערגעגעבן דעם רייכן מאַנס בריף. האָט מען אונז געטראָפן

אין די אָוונטן אויף דער אַלייע... מער גאָרנישט, ראָז, גלויב מיר...

— כ׳גלויב דיר, קערי — האָט ראָזעס קול געציטערט.

— האָסט מיך פיינט? — האָט קערי א קוק געטון פון דער פינסטער אויף ראָזן, אַז זי האָט דערפילט קאַלטע דרעשטשעס.

— פארוואָס?

— דערפאַר וואָס מענטשן האָבן אָנגערעדט.

— אַז ס׳איז דאָך אַ ליגן!

— און אז ס׳וואָלט אמת געווען?

ראָז האָט נישט געענטפערט, געקוקט אין קעריס גרויסע אויגן, וואס האָבן געגלאָצט אויף איר, ווען דער בייניקער גוף האָט זיך צונויפגעגאָסן מיט דער נאַכט. זי האָט דערפילט אין קעריס בליק דעם שקר, און די ווערטער האָבן זיך אַ ריס געטון מיט א גריליץ:

— איז די גאַנצע מעשה מיטן רייכן מאַן א ליגן?

— אַ ליגן, ראָז!

— און סעם?

קערי איז געשטאַנען אַ ווײַלע געשוויגן, דערנאָך האָט זי אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אויף ראָזעס נאַקעטן אַקסל און זיך שטיל צעוויינט.

1920

אין א פערד־שטאַל

דער צוועלף־יעריקער וועלוול איז שוין דעם צווייטן ווינטער געווען ביי זיין פעטער, דעם גרויסן בער, מיטגעפאָרן אויף יעדן פערד־מארק.

וועלוול האָט ליב געהאט דעם פעטער, די פערד, די ירידים. אויף די ירידים האָט ער זיך באקענט מיט פערד־יינגען פון האַלב פוילן, זיך צוגעקוקט צו זייערע גענג, צו די שקרעס, וואָס זיי האָבן געמאַכט ביי קאָרטן שפילן, צו די ליגנס, וואס איינער האט דערציילט דעם צווייטן.

אין די אָוונטן זענען זיך די פערד־הענדלער מיט די יינגען צונויפגעקומען אין דעם אַריינפאָר־הויז, וואָס איז געשטאַנען הינטער דער שטאָט. זיי זענען געזעסן איבער קופליעס ביר, איבער געבראָטענע קאַטשקעס און דערציילט גבורות.

איין פערד־הענדלער האט געזוכט איבערצושטייגן א צווייטן, זעלטן צוגעלאזט א יינג צום ווארט. און כאטש אלע הענדלער זענען געווען טאַטעס פון קינדער. מיטגעפירט מיט זיך טליתים מיט תפילין, געדאוונט יעדן פרי־מארגן, האט קיין איינער פון זיי נישט געהאלטן פאר קיין חטא ארויסצופירן ביי א שררה פון שטאַל, צי ביי א רייכן פויער, א פאר פערד.

דערמיט האט מען זיך איבערגענומען. מען האט זיך אויך איבערגענומען, ווען ס'האט זיך איינגעגעבן אנצושכורן א פערד, וואס האט געליטן פון אסטמא, ס'זאל נישט הירזשען ווען מען האט עס ארויסגעפירט אויפן מארק פארקויפן.

דער קליין בעוואקסענער וועלוול האָט זיך קוים ארויסגעזען צווישן די פערד־הענדלער, וואָס זענען געזעסן אַרום דעמבאָווע טישן.

רויטע, צעפּאַרעטע האָבן זיי געגעסן, געטרונקען, געלאַכט מיט טרערן און געווישט די וואָנסעס, די בערד מיט אויסגעשמירטע פינגער.

חעלוול וואָלט אַזוי געזעסן נעכט, ער האָט אַריינגעצויגן אין זיך דעם ריח פון געבראָטענע קאַמשקעס, דעם ריח פון פערד-מיסט, זיך צוגעהערט צו די ווילדע מעשיות און ס'יונגע בלוט זיינס האָט זיך האַסטיקער געטריבן, זיך געגאָסן פון די הענט און די פּלייצעס. ער האָט איבערגעלעבט יעדע דערציילטע מעשה.

— בקיצור — האָט דער גרויסער בער אַ ויש געטון זיין רויטע באָרד, וואָס האָט געפלאַמט אונטער דעם בליץ לאָמפּ — ווי כ'האָב אַ קוק געטון אויפן אָגער איז מיר וואַרעם געוואָרן ווי נאָך אַ גוטן טרונק בראָנפן. אַזאַ בחור האָב איך שוין לאַנג נישט געזען. אַ רויטער, מיט אַ פּאָר ווייסע לעטשלעך. ער טוט זיך קיין ריר נישט, קוקט מיט איין אויג אויפן עולם און אַ „נאַש-בראַט" זעט ווי די פעל אַרום בויך פּעלדלט זיך, ווייס, אַז דאָרט אינווייניק, אין די געדערים, יאָגן זיך ביים אָגער אַרום אַ הונט מיט אַ קאַץ. וואָס זאָל איך אייך זאָגן, חברה, כ'האָב געציטערט, געקוקט ווי עולם קלייבט זיך און דער שררה, אַן עלטערער גוי, טענעט, אַז ער וויל דעם אָ ער טוישן אויף אַ שטיל פערד. דער אָגער, זאָגט ער, איז ווילד, לאָזט נישט צו זיך אונטער-גיין.

— מיך וועט ער נישט אַראָפּוואַרפן — האָט דער געשטופּלטער שייגעץ זיך אַרויסגערוקט

— נו, פּרוביר!

— בקיצור. וויפל יונגען און שקצים זענען געווען אויפן מאַרק, האָט דער אָגער אַלעמען אַראָפּגעשליידערט פון זיך. דער שררה שטייט און לאַכט און אויף מיר, וואָס אמת, גענזלט די הויט — אַזאַ צאַצקע אַ פערד האָב איך שוין לאַנג נישט געזען. קויפן אַזוי אויפן קוק האָב איך מורא. מען דאַרף אים אויספּרובירן, דעם אָגער, טאָמער לאָמט ער, צי ער דעכעט גאָר? רוקט זיך מיר אונטער וועלוול:

— פעטער, מיך וועט ער נישט אַראָפּוואַרפן!

— וואָס איז דאָ לאַנג צו ברייען, איידער וואָס, ווען, דער פּופּעק, חעלוול מיין איך, זיצט שוין אויפן פערד. נישט ער זיצט, ער ליגט, בייסט זיך איין מיט די הענט, מיט די פיס, ווי אַ ראַק. ס'פערד שטעלט

זיך אויף די פאָדערשטע פיס, געמט גיין וואַסער־טריט, ווײַל אים אַראָפּ־וואַרפן, מיט אַמאָל צעהירזשעט זיך דער אָגער איינמאָל, נאָכאַמאָל, גיט זיך אַ צי, וואַרפט אַפיר די קאָפּיטעס און פּאַטשט אַוועק איבערן מאַרק.

וועלוול האָט זיך געדרייטלט, געוואָרפן מיט די אויגן, ווען דער גרויסער בער האָט דערציילט וועגן אים. ווען ער שטעלט זיך נישט. וואָלט ער צוגעפאַלן צום פעטערס גרויסע הענט זיי אויסגעקושט קייגער האָט נישט געוווסט, ווי ליב וועלוול האָט דעם פעטער, געלינט וואָס ער, וועלוול, איז נישט קיין רויטער. דער גרויסער בער משה ביק, שלמה אָגער — זייערע בערד האָבן געברענט אונטער דעם בליץ־לאָמפּ.

שפּעט אין אָוונט זענען די פערד־הענדלער זיך צעגאַנגען. וועלוול, איז אַרויס מיטן פעטער.

די נאַכט איז פול געווען מיט געבראָטנס, מיט פריש ברויט. די הייזלעך איינגעקאָרטשעטע האָבן געשטעקט אין דער נאַכט מיט פאַרריסענע דאַשקעס, דערציילט, אַז הינטער די פינסטערע ווענט רוען פאַרלעך, וואַרעמען זיך אונטער פערינעס.

דער גרויסער בער האָט שטייפער פאַרצויגן דעם פּאַסעק אַרום די הויזן, איינגעטענעט מיט זיך אויפן קול, ווי וועלוול וואָלט נישט געגאַנגען דערנעבן.

אַז זיי זענען אַריין אין שטאַל, האָט דער אָגער זיך אַ שטעל געטון, צעבלאָזן מיט די נאָז־לעכער דעם האָבער פון דער קאָריטע און זיך צעלאַכט. או די הילצערנע ווענט האָבן מיטגעהילכט. דער גרויסער בער האָט איבערגענומען פאַרן האַלז, געגלעט, צוגעלייגט ס׳פּנים מיט דער באָרד צו דער גריווע, געוואָרן איין שטיק רויטקייט.

וועלוול האָט געהאַלטן די נאַפּט־לאַמטערנע, אָנגעקוקט, געווען גליקלעך. וואָס ער איז מיטן אָגער אין איין שטאַל און פון גרויס פרייד געגלעט ס׳פערד פאַר די דינע, שטאַרקע פיס, פאַרן פינקלדיקן בויך.

— מיר וועלן מאַכן נאַכט, האַ, וועלוול? — האָט דער גרויסער בער איפגעהאָנגען די לאַמטערנע אַזוי, אַז די שיין איז געפאַלן אויף די פערד און פינסטערער געמאַכט די געלעגערס אויפן היי.

וועלוול האט זיך פארקליבן אויפן היי, זיך איינגענורעט, די שטויב-עלעך האבן געקרעלט אין דער נאז. ער האט זיך פונאנדערגעבאסן, איינמאל נאכאמאל. מיטן ניסן איז דער שלאף אוועק. הייעלעך זיינען פאר-קראכן אין די שטיוול, אין די ארבל, אין קארק אריין, די הייעלעך האבן געקיצלט, געטריבן ס׳בלוט אין די אדערן. דערציילט, אז די פערד-יינגען רעדן שמוציקע רייד, בארימען זיך וועגן מיידלעך און ער, וועלוול האט פיינט מיידלעך. ווייס נישט ווי נאך מען קאן זיי ליב האבן. ער האט ליב דעם פעטער, די פערד, אפילו די פערד-יינגען.

וועלוול איז געלעגן מיט אפענע אויגן, אנגענומען פון מאל צו מאל פולע לונגען מיט פרישן פערד-ריח און נישט באמערקט ווי דער פעטער האט זיך ארויסגעשארט פון שטאל.

וועלוול האט זיך מיט אמאל אויפגעזעצט, געהערט דעם פעטערס שטים:

— ס׳יינגל שלאפט ווי א געהרגעטער.

— ווארט נאך א ביסל,

אין דעם קול האט וועלוול דערקענט די מויד פונם ארייַנפאר-הויז. ער האט נישט געגלויבט אויפן פעטער, סתם נישט געגלויבט ס׳זאל זיך געפינען א מאנסביל, וואס וועט וועלן האבן צו טון מיט אזא פארזעעניש.

זי איז געווען ברייטער, ווי העכער. די האר נישט אויסגעקעמטע, זענען געלעגן אויפן קאפ ווי א צערודערטער נעסט.

וועלוול האט זיך אריס געטון פון היי, געוואלט ארויס פון שטאל. איז אנגעקומען דער פעטער. ער האט זיך אראפגעלאזט אינטער א זאק מיט פאשע און געציטערט פון באליידיקונג.

— כ׳האב דיר געזאגט, אז ער שלאפט — האט דער גרויסער בער א שלעפ געטון צו זיך די מויד, זי ארומגענומען. אז מען האט געהערט ווי די ביינער קנאקן.

וועלוולען האט פארפעלט אטעם, זיך געשעמט פאר זיך, פארן פעטער, אפילו פאר די פערד.

דאס הויבן זיך פון די פערדישע בייכער איז אנגעקומען מיטן רויש פון בלאז-זעק, געשטאנען אין די אויערן.

ס׳האט זיך געהערט א הילך פון אַ קוש. איבער דער וואַנט האָבן זיך אַ שאָר געטון צוויי געשטאַלטן און געבליבן ערגעץ שטעקן אין דער פינסטערניש.

וועלוול האט זיך געגראבן הינטערן זאַק, ווי אַ קראַט, פאַרשטופּט די אויערן מיט די שפּיץ פינגער, פאַרקוועטשט די אויגן און אַרץ געזען.

אַ ווייטיק, וואס אַ מיאוסע פרעמדע מויד האט זיך אריינגעריסן צווישן אים און זיין פעטער, האט וועלוולען געשטיקט אין האַלז. ער האט זיך גערוקט צו דער טיר און אַז ער איז שוין געווען אין דרויסן, האט ער דערפילט אַ שנאה צום פעטער און ווען ער וואלט געהאט אַ פערד וואלט ער אַוועקגעפּאַטשט אין דער וועלט אריין.

1927

חלומות

יאָרן האָבן טאַטע-מאַמע געחלומט, זייער טאָכטער רוטי זאָל שוין ענדיקן קאָלעדזש, ווערן אַ לערערין. דער פאָטער, אַ לוסטיק יידל, נאָר אַ קנאַפּער פאַרדינער, האָט געגלויבט, אַז דורך דער טאָכטער וועט ער אויפגעריכט ווערן. געגוי, וואָס דאָ דאַרף פאַרקומען, האָט ער אַליין נישט געוווּסט, געהאַלטן אָבער ביי יעדער געלעגנהייט אין איין טריי-סטן ס׳וייב:

— נישט געדאַגהט, לאה — די מאָגערע יאָרן ענדיקן זיך שוין, ס׳וועלן זיך באַלד אָנרוקן די פעטע...

— פון דיין מויל אין גאָטס אויערן, בערל — איז ס׳ווייב, אַ שוואַרצע ווי אַ ציגיינערין, אַריין דעם מאַן אין טאָן.

— און ביז צו אַ סענט וועל איך ביי איר אויך נישט צונעמען, — האָט דער פאָטער געפּלאַנט אויפן קול, — זי וועט קאָנען זאמלען אַ טאַלער.

— ביסט אַ מבין, וואָס אַזאַ מיידל דאַרף? — האָט ס׳ווייב גע-טענהט אירס. — מען קומט אין אַ העכערער געזעלשאַפט, מען דאַרף מיטמאַכן...

— מיינסטו טאַקע, לאה אַז שוין אויס יושר אויף דער וועלט? — האָט בערל זיך אַ שטעל געטון האַרט לעבן ווייב און וווילעריש אַ דריי געטון די געדיכטע וואָנסן. — מיינסט טאַקע ס׳איז געשריבן, אז כ׳דאַרף פון דער פרי ביז אין אוונט פאַרשוואַרצט ווערן ביים פּרעס-אייזן? וואַרט, איך האָב נאָך מיין געשריי נישט געטון!

די וואָך, ווען רוטי האָט געענדיקט, איז אין שטוב געווען אַ יום-טוב. מען האָט פאַרגעסן, אז דער „באָרדער״ (סובלאָקאַטאָר) האָט זיך אַ-רויסגעקליבן, אַז די פּופּצן דאָהאָר, וואָס ער האָט געצאָלט פאַרן צימער,

וועלן אויספּעלן דעם חודש אויף דירה־געלט. די מאַמע, דער טאַטע דער צוועלף יעריקער ברודער — אַלע זענען געווען פּאַרנומען מיט רוטין, איר געבראַכט מתנות, געזען, ס'זאָל זיין פריילעך און שטוב.

שבת נאָך דער אַרבעט, האָט בערל זיך גוט אַרומגעוואַשן, זיך איבערגעטון אין די זונטיקדיקע קליידער, געווען שטאַרק פאַרנומען מיט די וואַנסן, וואָס זענען נישט איינגעלעגן. ער האָט זיך בעקליבן מיט דער משפּחה צום שוואָגער זיינעם אין ווײַן־קעלער אַריין. איצט, אַז ער וועט קומען מיט רוטין, אַ געענדיקטע לערערין, וועט דער שוואָגער נישט האָבן מיט וואָס זיך איבערצונעמען. לאָז ער וויסן, דער געלער, אַז נישט אַלץ איז געלט.

אויפן וועג האָט בערל זיך אַ בויג געטון צום ווייב, זי אָנגענומען פאַר אַ האַנט:

— ווערסט נאָך מקנא זיין דיין ברודער? אין פאַרגלייך מיט אים בין איך דאָך אַ קבצן און וואָס האָט ער געמאַכט פון זיין רויטער מויד?

— הויבסט שוין אָן, בערל? — האָט ס'ווייב געוואָלט איבער־בייטן דעם שמועס.

— שלעכט, דעם אמת קאָן אַפילו אַן אייגן ווייב נישט הערן, — האָט בערל דערזען די לעמפּלעך פון ווײַן־קעלער און גענומען גיין פּאַמעלעכער, — כ'טראַכט, חלילה, נישט אויס קיין בלבול. כ'וועל עס זאָגן דיין אייגענעם ברודער!

— אויב דו ווילסט, בערל, כ'זאָל דיך לאָזן שטיין אינמיטן גאַס, קאָנסטו עס ביי מיר פּועלן! — האָט דאָס ווייב זיך אַ ריס גע־טון פון מאַן.

— נו שוין, נו שוין, — האָט בערל פעסטער אַ נעם געטון ס'ווייב פאַר דער האַנט, געוואָלט פאַרגלעטן.

מיט אַ רחבות האָט בערל אַן עפן געטון די טיר פונם ווײַן־קעלער, אַריינגעלאָזט די משפּחה. ער האָט זיך דורכגעשטופּט אויף אַ פריער, בעזוכט אַ פּלאַץ.

דער ווײַן־קעלער איז געווען געפּאַקט. אַרום די טישלעך זענען געזעסן רומענישע יידן מיט ווייבער, יונגעלייט מיט מיידלעך, גע־קנאַקט מאַנדלען, געריכערט און הנאה געהאַט פון אַ היימיש גלעזל

ווײַן. אין אַ ווינקל איז געזעסן אַ גרויער קלעזמער, אויסגעשפּילט אויף אַ פידל רומענישע פאָלקס-ניגונים. דאָס פּובליקום האָט שטיל מיט-געזונגען, צוגעקלאַפּט מיט די פיס צום טאַקט. פון מאָל צו מאָל איז ארויס אַ פּאָרל פון הינטער אַ טישל. דער עולם האָט געמאַכט פּלאַץ און דאָס פּאָרל האָט זיך פויל געשאַרט, ווי עס וואָלט אויף איין אָרט געשטאַנען און געהייצט מיט יעדן קער, מיט יעדן בויג.

פון דעם עולם, פון די ניגונים, פון די עלעקטרישע לאָמפּן און פון די געפּרעגלטע פליישן, האָט זיך געטראָגן איבערן קעלער א געשריי, וואָס האָט פאַרטויבט, געהייצט, געמאַכט טרוקן אין האַלז — האָט מען באשטעלט עכטן היימישן ווײַן.

דער באַלעבאָס איז באַלד אונטערגעקומען, זיך צעקושט מיט דער שוועסטער, מיט רוטין, זיך באַגריסט מיטן צוועלף יעריקן יינגל, מיטן שוואגער:

— האַלאָ, בערל, האָסט, דאַכט זיך, א צימער צו פארדינגען?

בערל האָט זיך געפילט געטראָפן, וואָס דוקא איצט איז אים איינגעפאלן, דעם געלן רמאי, צו רעדן וועגן צימער. ער האָט זיך נישט געמאכט הערן און געוויזן אויף דער טאכטער:

— זי איז דאך שוין א לערערין!

— איך גראטוליר, — האט דער פעטער געדריקט רוטין די האנט — אויב אזוי, זייט היינט מיינע געסט! העי, פיליפּ, — האט ער אפגעשטעלט דעם קעלנער, וואס איז פארבייגעלאָפן, — א קריגל ווייסן און א קריגל רויטן.

אליין איז ער צוגעלאפן צום בופעט, געבראכט אין א טעלער א געבראטענע קאטשקע. זי צעפערטלט און זיך צוגעזעצט צו בערלען.

נאך די ערשטע גלעזלעך ווייַן איז בערל פרייַלעכער געווארן, געהאלטן אין איין צורופן איין לאנדסמאן נאכן צווייטן, און באלד איז ארום טישל אויסגעוואקסן אן עולם. אלע האבן געווינטשעוועט בערלען, דעם ווייב, וואס זיי האבן שוין א טאכטער א לערערין. בערל האט אריינגעצויגן א גלאז ווייַן נאך א גלאז, געווארן רעדעוודיק, ער האט דערציילט נישט געשטויגענע נישט געפלויגענע מעשיות, זיך פארגעסן, און אליין גענומען גלויבן אין דעם אלעם, וואס ער זאגט. דער עולם האט געגאפט און ס'ווייב האט זיך געשראקן, דער מאן זאל נישט

פארטשעפען דעם ברודער.

ביי א לאנגן טיש זענען געזעסן א חברה יונגעלייט מיט מיידלעך, געטרונקען, געלאכט, געזונגען יידישע לידער.

— ווער זענען די פארשוינען? — האָט בערל געפרעגט ביים שוואָגער.

— דאָס זענען פּאָעטן, יידישע פּאָעטן, — האָט דער בעל־הבית געענטפערט און אָנגעוויזן אויף א בלאָנדן יונג מיט א שויבער האָר, וואָס איז נישט איינגעלעגן אויפן שטערן — אָט דער דארף א צימער.

— וואָס האָסטו זיך היינט אויף מיר אָנגעזעצט מיטן צימער? — האָט בערל אַ כאַפּ געטון דעם שוואָגער פאר די אקסלען, — פארגינסט מיר נישט מיין טאָכטערס שמחה...

— לאז אים, לאָז אים, — איז ס'ווייב ארויין אין דער מיט, — ער איז שוין פארקנאקט! ווער, זאָגסטו, דארף א צימער? דער בלאנדער? זיי אזוי גוט און רוף אים צו!

— מיסטער גראָס, האָט נישט פאריבל! — האט דער בעל־הבית צוגערופן דעם בלאנדן.

דער בלאנדער יונג איז אונטערגעקומען, געקוקט אויף רוטין מיט שדימלעך אין די אויגן. אי דער פרעמדער, אי בערל, צעגאַר־טלטע, זענען געווען גוט אויפגעלייגט. דער יונג האט געשמעקט בער־לען האנט־געלט איידער ער האט געזען דעם צימער און ביידע האָבן געטרונקען גוט־ברודערשאפט. דער בלאנדער איז שוין געבליבן זיצן לעבן רוטין און וואס די חברים האבן נישט צעארבעט, אים גערופן צו זייער טיש — ס'האט נישט געהאלפן

רוטי, נאך שווארצער, ווי די מוטער אַן עכטע מולאטקע, איז געזעסן אַ צעפינטלטע. עס האט זיך איר צו מאל נישט געחלומט, אז זי וועט זיך אַמאָל באקענען מיט אַן אמתן פּאָעט און דא זיצט לעבן איר א פאעט, מאכט קאמפלימענטן און קלויבט זיך גאר אריבער צו זיי, וועט וווינען מיט איר אין איין דירה.

דער וויין האט זיך רוטין געשפּארט אין קאָפּ אריין. די מאטע באקן זענען געווארן טונקעלער, נישט ארויסגעלאָזט די פלאמען, וואָס האבן זיך ערגעץ אין דער טיף געצונדן אין איר.

שפּעט אין דער נאכט איז בערל מיט דער משפחה אהיים־

געגאַנגען, מיטגעפירט מיט זיך דעם „באָרדער". בערל האָט זיך געגעסן, וואָס דוקא היינט, ווען ער האָט געוואָלט זיין אַליין מיט דער משפחה, שלעפּט זיך מיט אַ פרעמדער. אין אַלעם האָט ער באַשולדיקט דעם שוואָגער, געהאַט פאַרדרוס, פאַרוואָס ער האָט אים נישט אָנגעזידלט און זיך געכאַפּט, אַז ער שפּרייזט איינער אַליין.

אויף אַ פריער איז געגאַנגען רוטי מיט דער מוטער, זיך איינגעהערט, וואָס דער פרעמדער דערציילט. דאָס יינגל האָט זיך נאָכגעשלעפּט. ביי בערלען האָבן זיך די פיס צעוויגט, זיך געהויבן, ווי גומענע. אין קאָפּ איז געווען אָנגערויכערט. ער האָט אַ שטעק געטון די האַנט, שיר נישט געפאַלן און אַ שלעפּ געטון צו זיך ס'צוועלפיעריקע יינגל:

— קום נאָר אַהער, סעם!

ער האָט ארומגענומען סעמען פאַרן האַלז, ווי יינגלעך חברים טוען, אַפּגעגאַנגען אַזוי א וויל און זיך צערעדט:

— לערעריי איז פאַר וייבער... אָ סעם, מוזט ביי מיר ווערן א דאַקטאַר! נישט פון די „איסט־סיידער" דאָקטוירעמלעך, נאָר טאַקע אַן אמתער דאָקטאָר, מיט אַן אייגענער „מאַשין", מיט אַ נעגער ביי דער טיר... איך וועל ביי רוטין נישט נעמען קיין סענט. זאַמלען דאָס געלט פאַר דיר אויף קאָלעדזש, ווייזן דעם פעטער דיינעם, דעם כאַמולע, אַז געלט איז נישט אַלץ. הערסט, סעם, געלט איז נישט אַלץ...

דאָס יינגל האָט זיך איינגעקאָרטשעט, גאָרנישט געענטפערט. ער איז געווען שטאָלץ מיטן פעטער, זיך צוגעדריקט צו אים, זיך איינגעהערט צי ער רעדט און אָנגעשטעקט געוואָרן מיט דעם פאָטערס חלום.

א שידוך

איבער א וואך איז די מוטער, נישט קיין הויכע, מיט הונגעריקע אויגן, ארומגעגאנגען א דערשלאָגענע, אויסגעמיטן די שטוביקע. און אז זי איז געבליבן אליין, האָט זי קיינעם נישט באשולדיקט אין דער טאָכטערס אומגליק א חוץ זיך.

דאָס איז געווען דאס ערשטע מאל, וואָס אירס א פלאן איז דורכגעפאַלן. פארן מאן אָבער האָט זי עס נישט געוואלט צוגעבן. געוווינט געהאט פון דער חתונה אָן צו זיין די דעה-זאגערין. זי האָט געזען דער מאן זאָל נישט אַרבעטן פאר פרעמדע, אים געטריבן צום מסחר, און וואס בעסער די געשעפטן זענען אוועק, אלץ מער איז אין הויז געוואקסן איר דעה.

די מוטער האט געלייענט ביכער. געוווּסט אז אויב עס איז פאראן א געלעגנהייט זיך ארויפצוארבעטן, איז עס אין די פאַראייניקטע שטאטן. ביי יעדער געלעגנהייט האט זי איבערדערציילט פארן מאַן, ווי אָרעמע פאַרמער-יינגלעך זענען געווארן מיליאנערן, זיך אפילו דער־שלאָגן צום „ווייסן-הויז", שטענדיק דערמאנט גארפילדן און לינקאָלן.

די מוטער האָט געוווּסט, אז א מיידל קאָן ווייט נישט אוועק, האָט זי טאָקע אזויפיל נישט געחולמט וועגן דער טאכטער, ווי וועגן דעם איידעם, וואס זי וועט זיך נעמען. זי האָט שוין אפילו געהאט איבערגערעדט מיטן מאַן, ער זאָל ליקווידירן זיינע געשעפטן אין דער פראווינץ און זיך אַריבערקלייבן קיין ניו יאָרק, ווו די טאָכטער האָט גע־לערנט אין אוניווערזיטעט. די מוטער האט געהאפט, אז דורך דער טאכטער וועט זי אויך אריינגעצויגן ווערן אין דער הויכער געזעל־שאפט.

און מיט אַמאָל אזא קלאפּ.

רעד מאַן וועט צו איר האָבן טענות און גערעכטע. ער האָט זיך דאָך ביי איר געבעטן, מען זאָל אסתּרן, זייער איינציקע טאָכטער, נישט שיקן אין דער פרעמד. דאָס מיידל האָט געענדיקט „היי־סקול", דאַרף מען פאַר איר אויסזוכן אַ לייטישן יונגנמאַן, אַ פאַרדינער און זי חתונה מאַכן. וואָס דאַרף אַ מיידל זיך וואַלגערן אין דער פרעמד, זיך פאַרדרייען אַ קאָפּ מיט קורסן?

דאָס מאָל האָט זי זיך געמאָגט צוהערן צום מאַן, זיך געדאַרפט ריכטן, אַז אסתּר וועט נישט איין באַרישקייט אָפּטון אין דער פרעמד. עס איז דען אַ מיידל — עס איז דאָך אַ שד.

די מוטער האָט אָבער אויסגעפירט אירס, אַוועקגעשיקט די טאָכטער לערנען, און פאַר די צוויי יאָר וואָס אסתּר איז געווען אין ניו יאָרק איז דער מוטער אויף אַ רגע נישט איינגעפאַלן, אַז די טאָכטער זאָל זיך אַזוי באַנאַרישן.

אסתּר האָט פאַרטרויט דער מוטער, אַז זי האָט ליב אַ יונגנמאַן וואָס שרייבט יידישע לידער. די מוטער האָט נישט געוואָלט הערן דערפון, כּמעט אויפגעהערט צו רעדן מיט דער טאָכטער. דער עקשן אין דער מוטער, וואָס איז געוווינט געווען אַלץ אַוועקצושטעלן אויף זיין שטייגער, איז זיכער געווען, אַז הייַנט-מאָרגן וועט ער אויך ברעכן אסתּרן.

אסתּר איז צוגעשטאַנען צו דער מוטער, זיך געבעטן ביי איר, געסטראַשעט. און אַז קיין זאַך האָט נישט געהאָלפן, האָט אסתּר איר איינגערוימט, אַז זי טראָגט. אויף דערויף האָט זיך די מוטער אײַנ־געאַנצן נישט גערעכט: געמיינט בעת מעשה, אַז אסתּר ווי, איר איבער־שרעקן, און דער שמייכל אין אירע אויסגעהונגערטע אויגן האָט זיך נישט איינגעגעבן.

מאַמע און טאָכטער האָבן זיך אָנגעקוקט אַ ווײַלע. די בליקן האָבן זיך פאַרטשעפּעט מיט אזאַ שנאה, אַז ביידע האָבן געשטעלט עטלעכע טריט אויף צוריק. איצט ערשט האָט די מוטער באַמערקט אין יעדן ריר פון דער טאָכטער אַ פּויליקייט, געווען זיכער, אַז די פּלייצעס זענען ביי איר פולער, קיילעכדיקער.

— מיינסט עס מיט אַן אמת? — האָט די מוטער זיך געשטיקט. דאָס האַרץ ביי אסתּרן האָט זיך צונויפגעקאָרטשעט, זיך געשפּאַרט

ווי אַ פּויסט אין האַלז אַריין. זי האָט אַ כאַפּ געטון די הענט צו די אויגן, געגומען ציטערן מיט די אַקסלען און זיך פונאַנדערגעוויינט.

די מוטער איז אַריין צו זיך אין שלאָפצימער, פאַרקלאַפּט נאָך זיך די טיר. דער גאַנצער בנין, וואָס האָט זיך אַזויפיל יאָרן געהאַלטן אין בויען, איז זיך צעפלויגן אין אַ רגע. דער עקשן אין איר איז צעווייקט געוואָרן אין די טרערן, וואָס האָבן זיך אַ גאָס געטון פון די אויגן.

זי האָט עפּעס געוואָלט צוריקכאַפּן, אַליין נישט געוווּסט וואָס, זיך געדרייט איבערן שלאָפצימער מיט פאַרקוועטשטע ליפּן. מיט אַמאָל האָט זי אָן עפן געטון די טיר, זיך געלאָזט אויף דער טאָכטער. און אַז זי איז שוין געשטאַנען האַרט לעבן איר — האָט זי זיך צעלאַכט מיט טרערן:

— קומט דאָך מיר מזל-טוב, טאָכטער!

דעם זעלבן אָוונט איז די מוטער שוין געווען רויק, ווי שטענדיק, בלויז די אויסגעהונגערטע אויגן האָבן אָנגעוווירן די זיכערקייט, אויך-געמיטן דעם מאַנס בליק. זי האָט אַריינגעטענהט אין אים:

— הערסט, הערי, לאָז זי לויפן! זי וויל זיך נישט פאַרלאָזן אויף אונזער מבינות, זיך אַליין אויסגעקליבן אַ חתן, גוט! כ׳האָב צו איר גאָרנישט! זי זאָגט ער איז אַ פּאָעט...

— וואָס איז ער? — האָט דער פאָטער, אַ הויכער, אַ פּלייציקער, מיט אַ גאָמבע ברייט ווי אַ פּויסט, פאַרצויגן אַ סיגאַר און זיך איבער-געפרעגט.

— ער שרייבט לידער אין יידישע צייטונגען, האָט שוין ביכער אויך אַרויסגעגעבן — האָט דאָס ווייב זיך געערגערט, וואָס זי זאָגט בלויז גוטס וועגן דעם פרעמדן, וואָס האָט זיך אַריינגעריסן אין איר לעבן, עס צעשטערט — וואָס אמת, איז מיר דער שידוך נישט צום האַרצן! נישט דאָס האָב איך געמיינט, און נישט וועגן דעם האָב איך געחלומט! מען קאָן זיך אָבער נישט העלפן! מן הסתם אַזוי באַשערט!

— און אַ לעבן מאַכט ער, דער „פּאָהעט"? — האָט הערי אַרויס-געלאָזט אַ מויל מיט רויך.

— כ׳ווייס נישט — האָט דאָס ווייב געוואָלט צוריקכאַפּן, זיך שטעלן אויף דעם טאָכטערס צד — האָבן מיר דאָך ביידע חתונה,

געהאַט אָרעמעלייט און גאָט האָט אונז געהאָלפן! פאַרזיכערן זיך אויפן גאַנצן לעבן, מיין מאַן, איז אוממעגלעך!

— ביסט גערעכט, — האָט הערי זיך אויפגעשטעלט, — אָבער לייגן זיך מיט אַ געזונטן קאָפּ אין אַ קראַנק בעט דאַרף מען אויך נישט!

— דאָס מיין איך טאַקע, הערי — האָט דאָס ווייב זיך אויך אויפגעשטעלט — כ'וויל דו זאָלסט מאָרגן פרי אַריבערפאָרן קיין ניו-יאָרק וועסט אַריינגיין אין דער רעדאַקציע, וווּ דער יונגערמאַן, גראַנאַט הייסט ער, שרייבט, אַ רעדאַקטאָר איז אַ פאַראַנטוואָרטלעכער מענטש װעסט זיך דורכשמועסן מיט אים. אַז דער יונגערמאַן איז אָרעם, װייס איך, איך װיל אָבער װיסן צי ער איז אַן אָנשטענדיקער מענטש.

צומאָרגנס איז אסתרס פאָטער אָנגעקומען אין דעם יידישן קוואַר-טאַל, וווּ די ציַיטונגען געפינען זיך. אַז הערי איז שוין געשטאַנען פאַר דעם געביידע פון דער ציַיטונג, האָט ער זיך דערמאָנט אַז גראַנאַט איז אַ פּאָעט, האָט שוין עטלעכע ביכער אָנגעשריבן. ער האָט זיך גע-טראַכט, אַז איידער וואָס-ווען איז גלייכער אַריינצוגיין אין אַ בוך גע-שעפט, קריגן גראַנאַטס ביכער. און אַז עס וועט אויסקומען צו רעדן מיטן רעדאַקטאָר, זאָל ער כאָטש וויסן אָנצורופן אַ בוך בײַם נאָמען.

הערי האָט אויפגעזוכט דאָס ערשטע בוך-געשעפט און איז אַריין.

— קאָן מען ביי אייך קריגן גראַנאַטס שריפטן?

— גראַנאַטס שריפטן? — האָט דער מוכר-ספרים געשמייכלט — אינגאַנצן האָט גראַנאַט איין ביכעלע.

— ציַיגט דאָס ביכעלע.

דער מוכר-ספרים האט אים דערלאַנגט אַ דין ביכל מיט לידער. הערי האָט עס באַקוקט פון אַלע זייטן, אויסגעפּרוווט אויף דער פלאַך פון דער האַנט די וואָג פון דעם ביכל, ווי דאָס וואָלטן נישט געווען אַ פּאָר צענדליק בלעטער מיט טאָוולען, נאָר דער חתן פון זיין אסתרן. אַ נישט-צופרידענער האָט ער אַ פרעג געטון:

— וויפיל קאָסט עס?

— פופציק סענט.

ער האָט אַ שאר געטון דאָס ביכל איבער דער צאָלבאַנק, זיך געפּלט באַליידיקט פאַר אסתרן, פאַר זיך. וואָס פאַר אַ באַטרעף האָט פאַר אים פופציק סענט! און די פופציק סענט האָט ער פאַר קיין פאַל נישט געקאָנט אפּטיילן פון זיין טאכטער.

וואס פאר א ווארפעריי? — האט דער מוכר-ספרים אים נאָכ-געשריען, — מען האט ס׳קדחת, ליגט מען אין בעט!

דער רעדאקטאר, אן אלטיטשקער האט הערין אויפגענומען ביי זיך אין קאבינעט, געהייסן דערציילן, וואס ער וויל.

דער רעדאקטאר האט בשעת-מעשה איבערגעקוקט מאנוסקריפטן-געהאלטן אין איין רעדן אויפן טעלעפאן. און הערין האט זיך אויס-געוויזן, אז דער אלטיטשקער הערט נישט וואס ער, הערי, רעדט, יעדעס מאל וואס הערי האט אויפגעהערט רעדן, האט דער רעדאקטאר צוגעגעבן:

— דערציילט ווייטער. כ׳הער!

און אז הערי האט געענדיקט, האט דער רעדאקטאר פארצויגן א סיגארעט און סתם א זאג געטון:

— אזוי, נעמט איר גראַנאטן פאר אן איידעם:

— נישט איך, מיסטער רעדאקטאר — האט הערי זיך אפ-געשאקלט פון שידוך — דאס האט מיין טאכטער זיך אויסגעקליבן אזא חתן: ביי טאטע-מאמע פרעגט מען נישט היינטיקע צייטן קיין עצה!

— איר דארפט זיך אזוי נישט ווארפן מיט גראנאטן, א חוילער יינגערמאן!

— און שרייבן, — האט הערי אנגעהויבן שטאמלען — כ׳מיין, ווי רופט איר עס, טאלאנט האט ער?

דער אלטיטשקער האט פארצויגן דעם סיגארעט, זיך פאר-טראכט און געענטפערט:

— דער יינגערמאן האט אין זיך עפעס.

דער רעדאקטער האט זיך אויפגעשטעלט, געגעבן דערמיט אנצוהערן, אז דער וויזיט איז געענדיקט. א פארלוירענער האָט הערי

פארמאכט נאך זיך די טיר. און אז ער איז שוין געווען אויף דער גאס האט ער נאך אלץ געקוועטשט מיט די פלייצעס, געלאכט פון דעם רעדאקטארס ווערטער, אז דער יינגערמאן האט אין זיך עפּעס, און נישט געוווּסט מיט וואס ער פארט צוריק צום ווייב.

1927

אַ ליציטאַציע

מיטן באַגינען זענען די חשובסטע חסידים פון דעם שטיבל „שומרי-שבת", וואָס אויף גרענד סטריט, פאַרפאָרן פאַרן מאַנטעפיאָרי בית-עלמין אין צוויי געפאַקטע אויטאָמאָבילן.

פון מזרח האָט זיך שוין געהויבן דער פרימאָרגן, אַ קילער, אַ צעפּאַטשטער, געוואָרפן שטיקער ליכט צווישן די שורות מיט קברים אַרויסגעפינקלט פון דעם נאַסן גראָז, פון די מירמלשטיינערנע פּליטן און מצבות.

שטומע האָבן די חסידים זיך אַרײַנגעשאַרט אין דער שטילקייט פון דער אַרומגעצוימטער שטיק „קרקע", וואָס האָט אויסגעזען, ווי אַ שאָך-ברעט, געשניטן אין קעסטלעך און אויסגעשטעלט מיט פיגורן. דאָס זענען זיי אַליין געקומען גראָבן אַ קבר פאַר זייער רבין, וואָס איז בײַנאַכט נפטר געוואָרן, געזען די גויאישע גרעבערס זאָלן זיך נישט ווײַזן אויף די אויגן.

די חסידים מיט די געשוירענע בערד האָבן זיך געהאַלטן אָן אַ זײַט, אַרום עטאַנצט, ווי שיק-ייִנגלעך מיט די מכשירים. די סאַמע אָפּגעהיטסטע האָבן זיך געשטעלט גראָבן.

אַ גרויער, זשוואַווער חסיד האָט אַ גוטן שמעק טאַבאַק געטון, זיך אַרײַנגענאָסן אין דער באָרד און גענומען זוכן אַרום זיך אַ שפּאַדעל:

— משה, ווּ האָסטו אַהינגעטון די שיפּליע?

— אָט ליגט זי דאָך בײַ דײַנע פיס!

דאָס שוואַכע לייזערל, וואָס האָט גיזפּאָכעט מיט דער נשמה, איז געווען פון די הויפּט מתעסקים. אַליין האָט דאָס קיין קלאַפּ נישט געטון מיט אַ פינגער, געווען אַ ייִד אַ חלש, דערפאַר האָט ער געהאַלטן

אין איין געבן עצות. קיינער האָט נישט געוווסט, פאַרוואָס לייזערל נעמט זיך איבער. יאָרן ווי ער האָט זיך אויפגעהאלטן אין דעם חסידים שטיבל, געגעסן יעדע וואך ביי א צווייטן. מען האט זיך גע-ריסן איבער אים, געוווסט, אז לייזערל עסט נישט קיין אנדער פלייש, ווי בייליק פון הינער. אז מען האט זיך געשטעלט גראבן דעם קבר, האט לייזערל פארוואָרפן ס'קעפל און מיט א מאראליש קול גע-נומען זאגן תהלים. דער עולם האט אונטערגעכאפט.

דער שמאָלער, לאנגער קבר איז געוואקסן אין דער טיף, יעדע ווײַלע האבן זיך די חסידים געביטן, געגראבן צו צוויי, ביסלעכווייז געזונקן אין דער ערד אריין, ביז מען האט זיי מער נישט ארויס-געזען, בלויז די שפאדלעס האבן זיך געהויבן, ארויסגעוואָרפן געלע ליימיקע ערד.

ווייט אויפן בית-עלמין איז געשטאַנען א צעקילטע זון, זיך גע-ריסן פון צווישן די קברים אין הימל אַריין, געטריבן די שטיקלעך אָנגעוואָרפענע וואָלקנס.

ס'איז געווען סוף אָב.

אַן אַלטיטשקער, אַ באַוואַקסענער, צעדרייט ווי אַ קוליע, איז אָנ-געקומען פון צווישן די מצבות. נאָך אים האָט זיך שוין געצויגן אַ זקנה, מיט אַ געבויגענעם קאָפּ, וואָס האָט זיך שוין געצויגן אין קבר אַריין.

דאָס זענען געווען „אזכרה" מאַכערס, וואס האבן אַ גאַנץ יאָר געוואַרט אויפן אלול. דער אַלטיטשקער האט געשטעלט דעם שטעקן אויף א פריער און די זקנה מיט דראבנע טריטעלעך האט נאכגע-קרעכצט, געהאלטן אין איין איבערפרעגן:

— ווער גראבט, זאגט איר?

דער אלטיטשקער איז צוגעקומען, נאך אים די זקנה, געזען, אז יידן זענען זיך מתעסק, זענען זייערע פינסטערע פנימער חשובדיקער געוואָרן. דער אלטיטשקער האט א פרעג געטון ביי א חסיד:

— ווען איז דער רבי נפטר געוואָרן?

— ביינאכט.

— נאך א יונגער מענטש געווען?

— אין די פופציקער.

— אַי, אַי, אַי — האָט די זקנה אַ צי געטון ס׳טיכל איבערן קאָפּ, געעפנט אַן איינגעפאַלן מויל און זיך צעקרעכצט — דרייט איך זיך אַרום מער טויט ווי לעבעדיק, און דער מלאך־המות קומט נישט... און דאָ, אַ הייליקער צדיק — האָט זי פאַרבראָכן די הענט.

— ער וועט קומען, ער וועט קומען, שרה — האָט דער אַלטיטשקער אַ קלאַפּ געטון מיטן שטעקן אין אַ גלובע ערד און זי צעשאָטן — אויסבאַהאַלטן זיך פאַרן טויט קאָן קיינער נישט!

— מסתמא באַשערט זיך צו מאַטערן, שמחהשי — האָט די אַלטיטשקע זיך אַ בויג געטון, אַריינגעקוקט אין קבר אַריין און אַן איבערגעשראָקענע זיך אַ רוק געטון אויף צוריק.

די חסידים האָבן מיט חשד געקוקט אויפן פּאָרל, אַרומגערינגלט דעם קבר, די פרישע אויסגעגראָבענע ערד, וואָס איז געלעגן ווי אַ פּריזמע, זיך געגילדט אין דעם ליכטיקן פרימאָרגן.

ווי ס׳אויג איז געפאַלן אויף דער „קרקע״ פון די „שומרי־שבת״, האָבן זיך געוויזט מצבות, זיך געטיקט אין דעם געדיכטן גראָז. יעדער פון די יידן האָט דאָ געהאַט זיינע באַנטע, זיינע אייגענע און באַקאַנטע. אַ שטומער פּאַרדרוס, וואָס ס׳איז מער קיין פּלאַץ נישטאָ, וואָס מען וועט דאַרפן ליגן ערגעץ אויף אַ נייעם בית־עולם, האָט זיך באַבלעזלט ביי יעדן איינעם, עס נישט געבראַכט פאַרן מויל. די בליקן זענען געפאַלן אויף אַ שמאָלער פּאַסמע ערד, וואָס איז געלעגן אין שכנות מיטן פרישן קבר.

— משה, גיב אַ האַנט! — האָט דער גרויער חסיד אַרויסגעשריען פונעם גרוב.

אַ יונגערמאַן האָט זיך אַ שטעל געטון מיט צעשפּרייטע פיס. דערלאַנגט דעם אַלטן אַ האַנט. דער גרויער איז פלינק אַרויס פון גרוב, אָפּגעטרייסלט זאַמד פון דער באָרד, פונעם קאָפּ, פון די מלבושים. ער איז אַרומגעלאָפן עטלעכע מאָל דעם קבר און זיך אַ קער געטון צום עולם:

— ביים רבינס אָפענעם קבר, בעט איך ביי אייך... כ׳בין עס אפשר נישט ווערט, אוודאי נישט ווערט... זאָגט מיר צו, טאַקע איצט, ווי מיר שטייען דאָ, אַז נאָכן טויט וועט איר מיך מקבר זיין לעבן רבין..

— ס'איז דאָך קיין פּלאַץ מער נישטאָ — האָט עמעצער געלאָזט פאַלן.

דער גרויער חסיד האָט זיך אַ צי געטון, ווי גרויס ער איז געווען איבערן שמאָלן פּאַס ערד, מיטן פּנים אַרויף, געוואָלט, אַפּנים, דערמיט קריגן חזקה איבער דער קרקע:

— פאַר מיר איז גענוג!

דער עולם איז געשטאַנען אַ גערירטער. איינער האָט געקוקט דעם צווייטן אין די אויגן, געוואָלט עפּעס הערן און אַז קיינער האָט זיך נישט אָנגערופן, האָט לייזערל זיך אַרויסגערוקט מיט פאַרמאַכטע אויגן, ווי ער וואָלט זיך געקליבן זאָגן אַ ברכה:

— כ'זע נישט פאַרוואָס די „קרקע" קומט בונם'ען? און נישט נאָר איך, יעדער איינער פון אונז, וואָלט געוואָלט האָבן די זכיה צו ליגן לעבן רבין!

— אַלע קאָנען דאָך אָבער נישט ליגן — האָט זיך דער אַל־טיטשקער דורכגעשטופּט מיטן שטעקן און מיטגעשלעפּט די זקנה.

קיינער האָט זיך צו אים נישט צוגעהערט. מען האָט גערעדט צו צווי, צו דריי מענטשן מיט אַמאָל. דאָס שוואַכע לייזערל האָט אַלע־מען איבערגעשריען, איינגעשטילט דעם עולם און געמאַכט אַ פאָרשלאַג:

— מיר וועלן מאַכן אַ ליציטאַציע, פאַרקויפן דאָס שטיקל קרקע, ווי מען שטייגט אויס אַן „עליה".

— לייזערל איז גערעכט!

— און דאָס געלט, יידן — האָט לייזערל געריסן דעם האַלז און געוויזן אויפן אָפענעם קבר — וועט גיין אויף אַן „אוהל", וואָס מיר וועלן דאָ אויפשטעלן!

— גאָר נישט קרום!

— לייזערל האָט אַ גראָדן שכל!

— אויב אַזוי, גיב איך פופציק טאָלער — האָט דער גרויער בונם, אַן אויסגעשמירטער אָנגעהויבן די ליציטאַציע.

— פינף און זיבעציק!

— צוויי הונדערט!

— צוויי הונדערט און פופציק.

— גאַנצע דריי הונדערט!

— ווער גיט מער?

מען האָט געוואַרט אַ ווייל און אַז קיינער האָט זיך נישט אָנגערופן, האָט לייזערל זיך אויסגעדרייט צום היכל, שמאָלן שלמהן, וואָס האָט געאָטעמט מיט אַן אָפן מויל:

— האָסט געקויפט בחצי־חנם!

— אַ שאָד וואָס ר׳ ישראלטשע איז דאָ נישט געווען!

— ער וואָלט אַרײַנגעטריבן אין די גרויסע געלדער!

— שלמה, און אַז ר׳ ישראלטשע וועט דיר געבן אָפּטרעט געלט?

— געננוג אַז איך האַנדל מיט „טריימינגס" — (צוזאַמען פאַר שנײַדערס) האָט שלמה זיך אויסגעגלייכט, געזוכט מיט די אויגן בונם׳ען, וואָס האָט פון פאַרדרוס זיך געלאָזט צו די אויטאָמאָבילן.

דער עולם האָט זיך געשאַרט צום טויער, נישט באַמערקט, ווי שטיקער ליכט פלאָנטערן זיך צווישן זייערע לײַמיקע שיך. ביים קבר זענען געבליבן די „אזכרה" זאָגערס.

— שיינע יידן, שמחהשי — האָט די אַלטיטשקע אײַנגערוימט דעם זקן, וואָס איז געשטאַנען, ווי אַ קוליע — ס׳איז אַ כּח אַרויסצוגעמען דריי הונדערט טאָלער, זיך וועלן אויסקויפן ביים טויט...

— ביים טויט קויפט זיך קיינער נישט אויס, שרהשי — האָט דער זקן אַ שלעפּ געטון די אַלטיטשקע, זיך געוואַקלט מיט איר צווישן די קבֿרים — ער וועט קומען, דער טויט וועט קומען.

ליבע

אין דער קינדער-קאָלאָניע, וואָס האָט זיך געשפּרייט באַרג-אַרויף, האָבן די לערער צוגעהאַלטן ס׳זאָל פרי נאַכט ווערן.

באַלד נאָכן אָונט-ברויט זענען די שמאָלע וועגעלעך, וואָס האָבן געפירט פון עס-צימער, פול געוואָרן מיט קינדער. די באַנגעלאָס ווייסע, די געקאַלעכטע בינשטאָקן, האָבן זיך געטרייסלט פון קינדערשע טריט, פונם יונגן געלעכטער. עס האָבן אויפגעטיקט עלעקטרישע לעמפּלעך, געטריבן ס׳פינסטערניש. אַ געזאַנג האָט זיך געריסן פון אַלע זייטן, זיך געשפּרייט מיט אַ רחבות.

דאָס האָט אָבער לאַנג נישט אָנגעהאַלטן. איינציקווייז האָבן די לעמפּלעך זיך גענומען לעשן, צונויפגערוקט די שטיבעלעך, געדיכטער געמאַכט די בוימער. דאָ און דאָרט האָבן קינדער אין ווייסע נאַכט-העמדער אויפגעטרייסלט די שטילקייט מיט אַ לידל, מיט אַן אויסגעשריי און אַ רום און ערום איז נאָך שטילער געוואָרן. די נאַכט אַ באַלייבטע, אַ טראָגעדיקע איז צוגעפאַלן.

די לערער, יונגעלייט אין מיידלעך, האָבן זיך געקליבן אויף די טרעפּלעך, געוואַרט ס׳קליינוואַרג זאָל איינשלאָפן. דורך דעם גאַנצן באַרג אַרויף האָבן זיך געהערט אויסגעשרייען:

— שטילער, קינדער!

— שטילער!

— שלאָפט!

אַ פאַרשטיקט געלעכטער, ווי עס וואָלט געקומען פון אונטער קישנס און קאָלדרעס, איז געשטאַנען אין די אָפענע טירן, אין די פענסטער.

פון שפּיטאָל איז אַרויס די נוירס, אַ הויכע, די פונאַנדערגעלאָזטע

האָר ביז צו די אקסלען, פריש געוואשן און ארומגענומען מיט א האנטוך, ווי מיט אַ טורבאַן. דאָס שטייפע, בעקראָכמאַלעטע פארטוך האָט אָנגעזאָגט, אז זי קומט. זי האָט געשפרייזט מיט אַ פּאַריסענעם קאָפּ, אונטערגעברומט א לידל און אַ פּאַרליבטע אין זיך אָפּגעשטעלט אַ לערער, וואָס האָט זיך געקליבן פון זיין טרעפּל:

— אסתר האָט ווינט-פּאָקן.

— ס'איז דען געפערלעך?

— נישט געפערלעך. מען טאָר אָבער קיין קינדער נישט צולאָזן. ס'איז אָנשטעקנד און דער משוגענער הערי, ער איז דאָך ביי אייך?

— ביי מיר.

— כ'האָב זיך היינט פון אים נישט געקאָנט אָפּיאָגן, ער האָט דוקא געוואָלט אַ קוק טון אויף אסתרן...

— דאָס הייסט ליבע, — האָט דער לערער ארומגענומען די נוירס.

— כ'וואָלט אזא צוועלף יעריקן בחורל אָפּגעשמיסן! — האָט די נוירס א וואָרף געטון מיטן קאָפּ און זיך צעלאכט.

ביסלעכווייז האָט דאָס אוך אויפגעהערט און וואָס טיפער די שטילקייט איז געוואָרן, אלץ שטאַרקער האָט זיך געהערט דאָס איינטאָניקע סיקן פון פּאַרליבטע גרילן.

דער צוועלף-יעריקער הערי, וואָס איז געלעגן מיטן קאָפּ אונטער דער קאָלדרע, זיך איינגעהערט, ווי די נוירס רעדט מיטן לערער, האָט זיך לייכט אָפּגעדעקט. פון די שכנישע בעטלעך האָט זיך געהערט, ווי זיינע חברים שלאָפן. ער האָט זיך צוריק איינגענורעט אפירגענומען פון אונטערן קישן זיין שיין-וואַרפער, אים אנגעשטעלט אויף דער קני פון זיין רעכטן פוס, וווּ אַ האַרץ איז געווען אויסגעמאָלט מיט פאַרב. אין מיטן האַרץ איז געווען געכתיבהט מיט רויטע אותיות — אסתר.

איצט איז הערין גוט געווען, זייער גוט. קיינער האָט אים נישט נאָכגעקוקט, נישט דערגאַנגען די יאָרן. ער האָט אריינגעשטעלט דעם שיין-וואַרפער אונטער דער קני. די רויטע בוכשטאַבן זענען געוואָרן

דורכזיכטיק, אויפגעלויכטן פון אייגענעם בלוט, וואָס האָט געוואַרעמט די אויגן, ס'פּנים, פאַרזיכערט אַז אסתרן וועט גאָרנישט זיין.

פון ערשטן בליק איז אים אסתר געפעלן געוואָרן. אַ הויכע, די האָר רויטלעכע, געדיכטע, פאַלן איבער די גלייכע, בויגיקע פּלייצעס. אויגן ברוינע, ט־פּע, לאַכן מיט פּייערלעך. דאָס קיילעכדיקע פּנים הונגעריק ווען עס איז אַפילו זאַט, די נאָז־פליגל ציטערן, האָבן עפּעס פון אַ יונג טיגערל.

די ייִנגלעך האָבן געשניטן מיט זייערע סקאַוט־מעסערס צווייגן, געמאַכט פייפעלעך. די מיידלעך האָבן זיך געפּליוסקעט אין טייך. הערי האָט אויסגעשניצט אַ פייפל מיט לעכלעך, אָן אמתע פּלייט, אסתר איז ארויס פון וואַסער, אויסגעזונט שענער אויף דער זון. הערי האָט איר אונטערגעטראָגן ס'פייפל, זי ס'ערשטע מאָל אָנגערופן ביים נאָמען:

— נאַ, אסתר!

— מיר? — האָט דאָס פּנים אויפגעלויכטן, ווי זי וואָלט זיך איבערגענומען פאַר די איבעריקע מיידלעך.

— אויב דו ווילסט וועל איך דיר מאַכן נאָך אַזאַ פייפל און אַ בעסערס! — האָט הערי פאַרגעסן, אַז אַרום שטייען ייִנגלעך מיט מיידלעך, קוקן זיך איבער און לאַכן.

און אַז עס איז אין אַ זונטיק דאָס ערשטע מאָל אויסגעקומען אסתרן צו זיין דעזשורנע פון איר באָנגעלאָ, געדאַרפט אויפשטיין אַ שעה פריער פאַר אַלעמען, אָפּרייניקן די שיך פון די חברטעס, זען ס'זאָל זיין וואַסער זיך צוואַשן, איז זי פאַרשלאָפן. ס'איז אָנגעלאָפן דער פאַרוואַלטער, געזען אַז זי שלאָפט, האָט ער זי גענומען וועקן:

— מען גייט שוין קלינגען אויפצושטיין, און דו שלאָפסט? אַ שיינע דעזשורנע! מען קאָן זיך אויף דיר פאַרלאָזן, אסתר!

זי האָט זיך אַריס געטון, נישט געוווסט צו וואָס זיך פריער צו כאַפּן און אַ באָרוועסע אַרויס אין דרויסן. אסתר האָט נישט געגלויבט אירע אויגן. צען פאָר שיך אָפּגעפּוצטע זענען געשטאַנען אין אַ שורה. זי האָט אַ רוף געטון דעם פאַרוואַלטער, וואָס האָט זיך געפּאָרעט ביי אַ צווייטער באָנגעלאָ:

— מ'סטער קראָס, אַבי איר האָט געשריגן!

דער פאַרוואַלטער האָט געקוקט אויף די פינקלענדיקע שיך, אויף דער פאַרשלאָפענער אסתּר:

— ביסטו דאָך טאָקע אַ בריה!

— כ'האָב אָפּגעטון מיין אַרבעט און זיך אַ ביסל צוגעשפּאַרט.

אסתּר איז געווען גליקלעך, וואָס דער פאַרוואַלטער איז געבליבן מיט אַ נאָז, שוין געוואָלט אַריינגיין אין דער באַנגעלאָ, ווי זי האָט דערזען העריִן צווישן די בושעס. מיט איין שפּרונג, ווי אַ ציג, איז זי געשטאַנען לעבן אים, מיט די אויגן געפרעגט:

— דו האָסט אָפּגעפּוצט?

און איידער ער האָט געענטפערט, האָט זי אים אַרומגעכאַפּט, אַ קוש געטון און נישט געוואָרן אין דער באַנגעלאָ.

ער איז געשטאַנען מיט צענומענע הענט, נישט געגלויבט צי עס האָט מיט אים פּאַסירט און אויף זיין באַק, ביים אויג, איז געבליבן פונעם קוש אַ קילקייט, ווי פון מיענטע צוקערלעך.

אַזוי האָט זיך דער צוועלף יעריקער העריִ פאַרליבט אין דער עלף יעריקער אסתּר.

צי אין פעלד, צי ביים וואַסער, צי אין טאַנץ־זאַל, וווּ די קינדער האָבן זיך פאַרזאַמלט, האָט העריִ זיך געדרייט אַרום אסתּרן, שטענדיק געמאַכט פּלאַץ פאַר איר, געזען, זי זאָל שטיין אויבן אָן.

די מיידלעך האָבן אָנגעהויבן צו דערגיין אסתּרן די יאָרן. פרייטיק, ווען זיי האָבן געוואַשן די פּאָדלאָגע, געלופטיקט ס'בעטגעוואַנט האָט אַ מיידל זיך אָנגערופן צו אסתּרן:

— איך אויף דיין אָרט, וואָלט גאָרנישט געטון!

— פאַרוואָס? — האָט זיך אסתּר געמאַכט תּמעוואַטע.

— כ'וואָלט גערופן העריִן.

— העריִ איז נישט מיין משרת.

— האַ, האַ, האַ! וועמעס דען איז ער, מיינער?

— מיינער אויך נישט, — האָט זיך אַ צווייטע אָנגערופן.

— מיר קיין פּייפּעלעך מאַכט ער נישט — איז אַריין אַ דריטע אין דער מיט.

— אסתּר, און די שיך ווער פּוצט, ווען דו ביסט דעזשורנע?

אסתּר האָט זיך איבערגענומען און אין דערזעלבער צייט זיך

געשעמט פאר די חברטעס, אָנגעהויבן אויסצומיידן הערין, אָפּגעלאַכט פון אים אין די אויגן, געוויזן דערמיט, אַז זי האָט אים נישט ליב, אַז מען האָט אויף איר אויסגעטראַכט אַ בלבול.

דער צוועלף־יעריקער הערי האט געליטן. פאַרטאָג, ווען אַלע זענען נאָך געשלאָפן, איז ער שוין געשטאַנען ביי אסתרס באַנגעלאָ, געכאַפּט אַ קוק, ווי זי שלאָפט און בגנבה זיך אַוועקגעלאָזט מיט אַ שיפל איבערן טייך. ער האָט איר געשריבן לאַנגע בריוו, נישט געקריגן קיין ענטפער. און אַז ער איז נישט אָפּגעשטאַנען, האט זי אָפּגעשיקט די בריוו מיט אַ חברטע נישט געעפנטערהייט — לאָזן אַלע וויסן, ווי אסתר באַגייט זיך מיט העריס בריוו.

אַזוי זענען פאַרביי פיר וואָכן. אויף דער פינפטער איז אסתר קראַנק געוואָרן, אוועק אין שפיטאָל.

איצט ליגנדיק אונטער דער קאָלדרע, האט הערי אָפּגעמאַכט ביי זיך, אַז מאָרגן פרי מוז ער אויך אַריין אין שפיטאָל. ער האט אַ גאַנצן טאָג נישט געגעסן, באַשלאָסן אַ הונגעריקער אַוועקצוגיין אין וואַלד אַריין און אין דער פרי וועט מען אים געפינען אַ נאַקעטן, אַ פאַר־חלשטן, לאָז זי וויסן, אסתר, אַז איבער איר איז ער קראַנק געוואָרן. דאָס בעטל קעגנאיבער אסתרן איז ליידיק, וועט ער עס פאַרנעמען וועט קענען אַ גאַנצן טאָג קוקן אויף איר.

ער האָט זיך שטיל געגומען שאַרן, אַרויס אויף אַלע פיר. ער איז געקראָכן הינטער די בושעס, ביים קלענסטן שאָרך געבליבן ליגן, ווייטער געקראָכן און זיך אויסגעזוכט אַ פּלאַץ איבערן שפיטאָל, וווּ די בעטלעך, די נוירס, אַלץ האָט זיך געזען.

דער הונגער האָט געבוירעט די קישקעס, טיפער געמאַכט די ליידיקייט. די גאָז ביי הערין איז געוואָרן לענגער, ער האָט בענאָגט אַ פינגער און אין דעם האַלב־דרימלדיקן מוח האָט זיך געוויגט אַ שמייכל, דערציילט, אַז ער ליגט אין דעם ליידיקן בעטל קעגנאיבער אסתרן.

די נאַכט האָט גערוישט, איינגעוויגט הערין.

1926